

volum coordonat de
Mihaela Ursa

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Divănuș
scrîitoareî

LIMES

Divanul scriitoarei

*

volum și anchetă alcătuite de Mihaela Ursa

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Colecția: Paraliteraria
Editor: Mircea Petean
Coperta: Ruxandra Bularca

BCU Cluj / Central University Library Cluj

© Editura Limes, 2010
Str. Snagov, 3/19
400420 Cluj-Napoca
Tel./fax: 0264/544109; 0723/194022
Email: edituralimes@yahoo.com
www.edituralimes.ro

ISBN: 978-973-726-460-2

Volum coordonat de

Mihaela Ursa

Divanul scriitoarei

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Editura LIMES

Cluj-Napoca, 2010

Lămurire

Volumul de față este rezultatul unei investigații asupra felului în care scriitoarele din România își gestionează identitățile. Este important de văzut dacă, din punctul de vedere al proiecției de sine, scriitoarele din România se percep armonios sau antagonic și mai ales dacă li se pare necesar să problematizeze relația dintre existența lor publică și cea privată, dintre creația artistică și viața domestică – relații, după cum se va vedea, cu nesfârșite complicații și nuanțe. Relevanța investigației este de domeniul evidenței: ea ar facilita apariția unui context în care, pe lângă vocea creatoare, să se audă și o altă voce, pentru unele dintre ele *socială*, pentru altele de o intimitate niciodată comunicată în textul artistic, o voce impresionant confesivă și profund personală.

Scriitoarea, ca și femeia-artist în general se mai confruntă încă în România (atât de tradițională) cu o anumită formă de presiune publică: aceea a *obligației de a alege*. Nu între „suflet” și „trup”, ca în *Giudețul...* cantemirian, ci între creație și rolurile atașate prin tradiție femeii. Dacă nu își precizează alegerea tranșantă pentru unul sau altul dintre modurile existențiale amintite, femeia care scrie ridică frecvent suspiciuni de impostură, deopotrivă în tabăra tradiționaliștilor și în aceea a creatorilor de cultură. Nu implic aici o judecată obligatoriu misogină, ci un reflex de gândire mult mai comun, în virtutea căruia hibridii și atipicitatea tind să fie suprimate în favoarea genului unic. Problema asumării unei „camere numai a ei”, cum îi recomanda Virginia Woolf femeii-scriitor, este încă

vizibilă în mărturiile scriitoarelor, la diferite niveluri și sub diverse forme. În acest fel, scriitoarea intră în câmpul semantic al Celuilalt. *Alter* prin definiție, termen non-familiar, *străină* și *diferită*, când nu de-a dreptul „monstruoasă”, scriitoarea nu poate fi niciodată *apropiată cu adevărat*. În numărul dublu 5-6 din 2001 al revistei „Steaua”, Ruxandra Cesereanu deschidea o anchetă printre scriitoare asupra raportului „masculin vs. feminin în literatura română”. Răspunsul Aurei Christi identifica acolo „femininul” cu „iubirea de luptă”, metaforizând astfel tocmai natura activă a alegerii femeii care scrie: „*iubesc acele clipe mirabile și aspre, în care simt cum între coaste, metaforic vorbind, se adună un 'ghem' extrem de puternic, probabil un personaj ce este mult mai puternic și da, mult mai înțelept decât pot fi eu însămi: am botezat acel personaj, din instinct cultural, Străinul. El, Străinul acesta drag, pururi neînțeles, apare adesea în poemele mele; are o voce pe care aș recunoaște-o din zeci, sute de voci...*”.

Indiferent dacă oferim sau nu credit existențial mitului femeii înzestrate cu o facultate specială, suplimentară, aceea de a dori și de a avea puterea să îngrijească de altul, nu putem nega existența unei cvasi-universale tradiții care a (pre)ocupat-o pe femeie de problemele altuia: ale copilului, ale bărbatului, ale părinților etc., repartizându-i preț de o istorie întregă, aproape exclusiv, misterele îngrijirii de altul (tratate în eticile maternaliste și în cele feministe sub specia lui *care-taking*). Nu este deci de mirare că propunerea (făcută de feminismul radical) de a relativiza unul dintre puținele talente recunoscute chiar în interiorul paradigmei patriarhale, cultivat până la limita geniului, este privită cu scepticism. Odată cu ea, feminismul pare să atenteze la însăși valoarea și valorizarea diferenței, esențiale pentru supraviețuirea femeii în Est. În ciuda acestei rezistențe la demersul feminist, nu putem ignora faptul că, în România de azi, discursurile grupurilor predominant masculine (de obicei congruente cu sediile puterii, în orice formă s-ar manifesta aceasta: politică, socială, intelectuală, producătoare de artă sau de bunuri de consum) construiesc o femeie debilă, un fel de bărbat imperfect pe care adevăratul bărbat își asumă să o aducă pe calea cea bună, să o „salveze”: de sărăcie, de prostie, de hula celibatului și de alte păcate

(reale sau inventate). Femeile care au pătruns în cercurile de putere politică, economică sau socială sunt – după cum observă chiar feminisții – prea frecvent decorative, acționând adesea ca pionii ai unor mentori masculini sau, încă și mai grav, chiar încurajând dezinteresul acestora față de regândirea acțiunii sociale după urgențele diferențelor de gen. România este adesea, chiar în cercurile sale cele mai elitiste, „un mediu misogin”, care demonizează femeia pentru gafa de a se fi născut femeie: „numai în Occident mi-am dat seama că faptul că nu m-am născut femeie nu înseamnă, necesar, că aș fi un handicapat” (Marta Petreu).

În cel mai bun caz, femeia poate spera să fie discriminată pozitiv, adică să beneficieze de „galanteriile” pe care Simona Popescu le așază sub semnul unei „frustrări libidinoase”, însă mult mai rar merge cu îndrăzneala până la a pretinde să fie percepută prin prisma efectelor vieții și ale trecerii sale prin lume, în loc să fie proiectată aprioric într-o definiție precis orientată, în care se împletesc „gingășii, patetisme, mai nou visceralități mesmerizante, cruzimi estetico-erotice de manta religioasă etc.”. Se pare că literatura română, precum cultura română în general, are o predispoziție genetică pentru un sexism de substanță: în expresia Doinei Jela, care își ia drept pildă o scenă celebră dintr-un nu mai puțin celebru roman de dragoste românesc (*Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*), „îndrăgostitul din romanul românesc iubește disprețuind, femeia trece mai întâi prin purgatoriul filosofiei kantiene înainte de a fi partenera demnă de comunicare completă”.

Dacă în Occident feminismul este o etichetă sigură a liberalismului intelectual, la noi este tratat ca un abțibild țipător, de lipiciul căruia ne ferim cu destulă oroare. Dintre zece scriitoare chestionate în ancheta amintită, cinci se feresc de anatema militantismului repetând explicit formularea „nu sunt o feministă”, ca preambul al intervențiilor lor despre feminin și masculin, în vreme ce, dintre celelalte, doar una spune că „poate fi considerată feministă” (deci mai degrabă că eticheta nu o deranjează, și nu că se regăsește în ea cu necesitate). De aceea, o femeie care alege în România de astăzi să nu facă o opțiune fermă între carieră și acțiunea domestică, să spunem, respectiv între „creație” și „natură”,

este percepută în termenii Celuilalt atât de către cei pentru care performanța profesională este un scop în sine, cât și de către acelea pentru care procrearea și investiția procreativă pure și simple se transformă – la fel de exclusivist – în rațiune ultimă a ființei. „*Întâmplările pântecelui meu păreau, pentru mulți, să fi pus în pericol, zdruncinând, buna funcționare a creierului meu*”, spune Sanda Cordoș.

Unul dintre clișeele de receptare care apare cel mai frecvent în relatările femeilor care au contrariat un tipar falocratic al gândirii sau al culturii dezvăluie că acceptarea lor a depins de măsura în care au devenit chiar ele bărbați virtuali (clișeul își are contrapunctul în transformarea bărbaților în femei în contexte perdante: în vreme ce o femeie „care gândește ca un bărbat” s-a simțit aproape întotdeauna măgulită, un bărbat „care procedează ca o femeie” a știut că e cazul să se simtă lezat de remarcă). „*Orice femeie cu bune rezultate ale minții sale a fost confundată, măcar o dată, cu un bărbat deștept [...] nu în comparație cu un bărbat anume, ci în comparație cu Bărbaatul generic care este lăsat după cum se poate observa cu ușurință cu o minte îmbelșugată*” (Sanda Cordoș). Puse să mediteze la soluția acestei crize de percepție, scriitoarele interviewate nu invocă nicio clipă feminismul, iar volumul de față nu-și propune să justifice sau să interpreteze opțiunea lor, ci să umple un deficit expozitiv. Simona Popescu recunoaște „*nevoia unei solidarități feminine, nu împotriva a ceva, a bărbaților, ci pur și simplu*”, Sanda Cordoș avertizează că „*nu ridicând baricade, nu pornind o luptă vom rezolva conflictele dintre noi, ci învățând să ne asumăm diferențele*”, Aura Christi se desolidarizează de feminism și de „*diversele încăierări pentru drepturile femeii*”, pentru recunoașterea „*egalității cu iluștrii reprezentanți ai așa-zisului sex tare*”, dar se declară „*în esență o luptătoare, adică o iubitoare de luptă*”, Ana Blandiana reformulează discriminarea nu în termeni de „*bărbat și femeie*”, ci de „*victimă și călău*” sau „*prizonier politic și temnicer*”, deci mută atenția dinspre „*problemele specifice femeilor*” spre „*probleme mai grave, de viață și de moarte*”.

Pornind de la aceste constatări, am rugat câteva scriitoare să răspundă la o anchetă cu 36 de itemi, prin care am încercat să circumscriu prejudecățile cele mai frecvent asociate cu femeia care

scrie, problemele tradiționale sau mai puțin tradiționale ale „femeiescului” și ale „feminității”. Accentul este pus dinadins mai ales pe detaliile existenței „minore”, dar și pe posibilele predilecții (tematice, discursive) care l-ar putea detașa pe scriitorul-femeie de scriitorul generic (iertată să-mi fie incorectitudinea politică a expresiei). *Divanul scriitoarei* constituie prima parte a colecției, în egală măsură divan psihanalitic, introspectiv, lejer prietenesc dar și contemplare, problematizare, „giudeț”. În partea a doua, intitulată *Camera de creație*, am alcătuit, din bucățile de proză sau din poemele (inedite sau deja publicate) pe care scriitoarele le-au considerat drept cele mai reprezentative (în contextul acestei discuții), un catalog de identități scriitoricești feminine. Singura excepție o reprezintă poet Angela Marinescu, din creația căreia am ales eu însămi un poem, cu acordul domniei sale, pentru că răspunsul său – deși eludând întrebările anchetei – mi s-a părut prea important pentru a fi lăsat la o parte.

Nădăjduiesc că volumul nu va fi citit ca manifest al unei rezervații sexuale, și nici ca un proiect neapărat feminist. Dimpotrivă, criteriul selectiv a fost reprezentativitatea scriitoarelor chestionate, precum și accesul meu la ele, iar nu alcătuirea unei expoziții monocromatice. Astfel, au intrat în colecție atât atitudini tradiționaliste, cât și unele feminist radicale sau cu totul nonconformiste. Rezultatul este în măsură să descurajeze orice încercări de generalizare asupra „scrisului feminin” sau – încă și mai riscant – asupra „scriitoarei” din România de astăzi.

Totuși, pe lângă finalitatea lui expozitivă evidentă, proiectul de ansamblu care demarează cu investigația de față ar fi de natură să ofere o altă imagine asupra femeii-artist din România decât aceea promovată în revistele pentru femei sau în emisiunile dedicate femeilor de către așa-numiții formatori de opinie. Pentru oamenii de litere, volumul de față va constitui o piesă necesară în biblioteca de jurnale de scriitor. Pentru publicul larg, fie el feminin sau masculin, el umple un spațiu îndeobște colorat de prejudecăți dintre cele mai fixe. Interesul pentru latura „omenească” a creatorului este mai viu ca niciodată și *Divanul scriitoarei* deschide o fereastră generoasă către

spațiul unei intimități foarte bine protejate. De aceea, le sunt recunoscătoare tuturor acestor doamne care s-au supus de bunăvoie următorului exercițiu (eroic!) de vulnerabilizare (prin explicitare) publică. Imaginarul nostru de gen se află în reconstrucție și sunt convinsă că mărturiile scriitoarelor vor reuși să deblocheze prejudecăți și chiar să propună modele. Iată despre ce au acceptat să mărturisească, în ordinea cronologică a primirii răspunsurilor, Ioana Nicolaie, Rodica Braga, Ruxandra Cesereanu, Dora Pavel, Doina Ioanid, Gabriela Melinescu, Mariana Codruț, Ana Maria Sandu, Simona Popescu, Letiția Ilea, Elena Pasima, Magda Cârneci, Angela Marinescu și Iolanda Malamen:

1. Credeți că identitatea de gen se asumă ca un dat natural, sau ca un construct cultural? Ne naștem femei și bărbați sau devenim astfel?
2. Are creația dvs. sex/ gen sau nu? Dacă da, este cel natural, biologic sau un altul?
3. Are stilul dvs. indici de gen sau nu? Dacă da, care sunt?
4. Ca scriitoare, vă simțiți parte dintr-o literatură/ cultură a bărbaților?
5. Credeți în conceptul de poezie/ proză masculină/ feminină?
6. Din ce moment al existenței dvs. v-a fost imposibil (dacă e cazul) să mai faceți abstracție de identitatea dvs. de gen (sau să gândiți asexuat)?
7. Scriitorul dvs. favorit este bărbat sau femeie?
8. Considerați că literatura erotică face parte din literatura „mare” sau doar din literatura de consum?
9. Cum apreciați noua literatură erotică românească?
10. De ce așteptăm ca iubirea din romane să fie adulterină, iar femeia să fie amantă, mai puțin mamă?
11. Ne condiționează literatura de dragoste propria viață emoțională? Dar prejudecățile de gen?
12. Simțiți nevoia să problematizați feminitatea/ feminismul/ femeia în general sau nu?

13. Se spune că devii bărbat după ce ai făcut armata și după prima experiență sexuală. Care este proba identitară pentru femeie?
14. Cât de importantă este comunicarea unor constante identitare între femei din generații diferite (în cadrul unui nucleu tradițional de tip: bunică-mamă-fiică-nepoată etc.)?
15. Sunteți feministă? Cum înțelegeți feminismul?
16. Este feminitatea indestructibil legată de erotism? Dar de maternitate?
17. V-ați simțit, ca și creator, limitată biologic? V-a împiedicat existența domestică libertatea de creație?
18. Aveți un model de scriitor/ scriitoare? Dar un model de femeie? Dacă da, cine și pe ce plan?
19. Împăcarea vieții de familie cu creația este un mit sau o posibilitate reală?
20. V-ați simțit vreodată discriminată sexual? Dacă da, în ce contexte și cu ce consecințe?
21. V-ați folosit vreodată de seducție pentru a rezolva o criză de natură socială/ profesională?
22. Ați fi dorit să fiți bărbat? Dacă da, de ce? Dacă nu, de ce?
23. Sunteți ordonată sau dezordonată în viața domestică? Are aceasta de a face cu felul în care scrieți?
24. Țineți la imaginea dvs. exterioară? Vă deranjează să vă declarați public vârsta?
25. Ce părere aveți despre bărbați ca specie? Dar despre femei? Suntem specii diferite?
26. Există solidaritate feminină? Dacă da, cum se manifestă?
27. În viața de zi cu zi, dacă aveți de ales între doi specialiști de competențe egale, alegeți bărbatul sau femeia atunci când mergeți la medic, la psiholog, la avocat, la profesor?
28. Ați fost vreodată misogină? Dar mizandă? În ce contexte?
29. Care sunt prejudecățile de gen la care adevărați personal (ex. bărbații nu se pricep să gătească/ spele vase etc., femeile nu se pricep să șofeze/ să facă politică etc.)?

30. Este cel mai bun prieten al dvs. de gen feminin sau masculin? Preferați compania bărbaților sau a femeilor?
31. Este femeia tradițională mai aproape de esența feminității decât femeia modernă?
32. Vă faceți singură menajul? Care dintre muncile casnice vă este cea mai nesuferită? Vă face plăcere vreuna?
33. Într-o axiologie personală, prețuiți mai mult realizările din sfera publică sau pe cele din sfera privată?
34. Care credeți că este principala dvs. vocație? Dar principala vocație ratată?
35. Când vă prezentați, cum o faceți: scriitoare, poetă, artistă, soție, profesoară, eventual, altă profesie? Care dintre posibilele prezentări vă reprezintă cel mai bine public? Dar privat?
36. Dacă n-ați fi fost scriitoare, cu ce v-ați fi ocupat?

Mihaela Ursa

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Vârsta literaturii de azi e una a asumării totale”

1. Se întâmpla în anul 2000, la Berlin. Instituția era una reputată, cu artiști și cercetători din toată lumea... Se socializa mai mult decât în alte locuri similare – de pildă, era obligatoriu prânzul comun –, invitații locuind în aceeași impozantă clădire, de pe malul unui lac. Unii veneau singuri, dar cei mai mulți preferau să-i aducă și pe cei apropiați. Cuplul despre care o să vorbesc era cu adevărat neconvențional: doi *femiști* – bărbat și femeie –, tunși perie, îmbrăcați indistinct, spre treizeci și cinci de ani, cu doi copii – fată și băiat – încă preșcolari. Se luptau chipurile din greu cu prejudecățile. Mai ales cu cele culturale. Ce e biologic sau nu în separarea pe sexe era acea zonă cețoasă – de poză mișcată – care pe ei nu-i interesa. Fiindcă *tradiția, moștenirea culturală* erau răul cel mare. Deprinderile proaste ale civilizației actuale trebuiau radical schimbate. Magazinele pentru copii, jumătate roz, jumătate albastru dădeau seama de manipularea încă din fașă. Păpușile, brățările, crăcioarele, în opoziție cu mașinuțele, trusele de scule sau roboții războinici țineau de partea întunecată a întregii culturi. Edulcorarea fetiței și fortificarea băiețelului arătau haosul din mintea părinților. *Femiștii* cu pricina hotărâseră să facă lumină cât mai degrabă. Își îmbrăcau, de aceea, copiii la fel: în fustiță roz, cu ciorap transparent. În hăinuțe roșii, cu mărgele. În cămăși cu funde elegante. În pantaloni bleumarin, cu buzunare. În pulovere și blugi. În costumașe negre, de ceremonie, din stofă elegantă. Și-i tundeau tot la fel. Nu scurt, nici lung, undeva la jumătate. Și le cumpărau același gen de jucării. Și se străduiau să le dea de înțeles că nu sunt în nici un fel diferiți... La cei câțiva anișori ai micuților, poate că reușeau. Construiau, prin urmare, un viitor asexuat... O lume a intelectului, nu a „mizerelor” pulsioni animale. În care nu știi câți dintre noi ar vrea să trăiască.

2. În perioadele de formare, orice autor citește nenumărate cărți, le preferă pe unele, le imită pe altele, își descoperă afinități, se

entuziasmează, exersează și, treptat, își precizează un drum. Doar în pubertatea mea creatoare, am încercat să scriu impersonal, fără adjective sau adverbe lămuritoare, fără „ă”-urile de feminin. După aceea, mi-a fost, desigur, imposibil. Poate și pentru că miza cărților mele este autenticitatea. Iar personajul meu preferat – despre care știu o mulțime de lucruri – este o femeie. Și-n ruptul capului nu l-aș schimba în bărbat.

3. Dacă i-ar fi trecut vreunui autor prin minte ciudata idee de-a scrie o carte despre maternitate, ar fi arătat altfel decât „Cerul din burtă”. Pe schema idilică a madonelor renaștentiste sau, poate, pe cea a expresionismului de la jumătatea secolului trecut. Doldora de clișee și de lucruri greu spuse. Ar fi fost un pariu imposibil de câștigat. Și asta nu din pricina lipsei de înzestrare artistică a autorului, ci pentru că vârsta literaturii de azi e una a asumării totale. Trișeria se vede de la mare distanță. Amănuntul – și nu considerația generală – face autentică o biografie.

4. Firește. Patriarhatul literaturii române dă seama de celebritățile momentului, de jurii și premianți, de cronici de întâmpinare fin partizane, de topuri ș.a.m.d. După ce-am publicat câteva cărți, mi-a devenit limpede ce e bine și ce e rău în a fi autoare. Ești privită mereu cu o anume condescendență, ești la cheremul aluziilor nemăgulitoare, reușești mai greu să convingi. La o anchetă, de pildă, e greu de presupus că o să fii așezată în linia întâi. Autorii bărbați dețin, la noi, un plus de legitimitate. N-am nici o îndoială că genul acesta de atitudine se va schimba. Așa cum s-a întâmplat în civilizația occidentală. De la care importăm acum zeci de cărți, mari succese ale unor scriitoare.

5. Cred, în sensul în care în literatură apar nenumărate mărci ale unui anumit tip de experiență de viață. Romanul tradițional, cu narator omniscient, era chiar neutru. Așa au putut avea succes prozatoarele de limbă engleză din secolul al nouăsprezecelea, așa s-a putut citi și la noi Hortensia Papadat-Bengescu. O dată cu narațiunea la persoana întâi, au apărut și particularitățile sexelor. Când Silvia Plath scrie despre ea, se acceptă în totalitate ca femeie. Nu mai contează că stilistic aduce cu

Salinger, că e tăioasă și masculină, că descrie, în fond, o lume comună și prozatorilor contemporani ei. Ochiul care vede este specializat într-un anumit fel, selectează anumite lucruri. O femeie, de pildă, poate scoate efecte literare din propriul spațiu casnic, dar nu construiește, cu detalii psihologice, o poveste cazonă. Pentru că nu o interesează.

6. Într-una din cărțile mele, „Nordul”, scriu despre lumea unei fetițe care crește într-o familie numeroasă, cu multe greutăți, cu multe tristeți. Probabil că această carte a mea are finalul acolo unde, în pubertate, se precizează sexul. Copilăria este atât de strălucitoare și pentru că separarea între băieți și fete nu este încă relevantă. Fiecare trăiește într-un fel de perlă al cărei luciu nu are o strălucire clară. Nu ești îndrăgostit, nu suferi, nimic din ce ești nu simți că se sfărâmă și apoi dispare. Vreme de treisprezece ani îmi părusem aidoma fraților mei. Fusesem un redutabil portar de fotbal, făcusem sumedenie de năzbătui, ținteam bine la tir, la probele de atletism îi făceam echipei punctaj. Eram mai înaltă decât băieții din clasă. Când, după o vacanță de vară, m-am pomenit „transformată”, am fost cuprinsă de panică. Aș fi dat orice să am iar picioarele slăbănoage de dinainte, pieptul meu plat, siguranța. Îmi detestam imaginea din oglindă. Ajunsesem într-un mare impas. Cu adevărat îmi păream cea mai urâtă fată.

7. Am mulți scriitori favoriți și majoritatea sunt bărbați. Explicația e simplă: până deunăzi, femeile, din cauze greu de înșirat aici, n-au avut glas. Ele țineau de spațiul domestic, statutul lor era de „proprietate” a altcuiva. Treceau de sub tutela tatălui sub cea a soțului. Educația lor era un moft, nu necesitate. Din fericire, problema învățământului general s-a rezolvat – cel puțin în cultura noastră – în secolul trecut. Iar azi sunt foarte multe scriitoare de certă valoare. Eu am câteva pe piedestalurile interioare: Virginia Woolf, Sylvia Plath, Herta Muller, Aglaja Veteranyi, Simona Popescu etc.

8. Oare literatura pentru copii este „mare”? S.F.-ul cum este? Cărțile de aventuri sau cele polițiste în ce categorie intră? Dacă acceptăm că în orice gen autorul – și nu subiectul – instituie valoare

textului, atunci literatura erotică poate fi și „mare”. „Elogiul mamei vitrege” de Llosa este, în acest sens, exemplul meu preferat.

9. Bănuiesc că există o serioasă producție de literatură erotică de pur consum, cu intenționalitate clară, dar nu ea face obiectul întrebării. Dacă autorii vizați sunt cei publicați de Editura Polirom, cred că aproape nici unul nu suportă încadrarea „literatură erotică”. Până și Claudia Golea – cea mai comercială și mai lipsită de miză estetică dintre ei – își împănază cărțile și cu alte „atracții”. Ionuț Chiva și Adrian Schiop urmăresc detabuizarea limbajului, autenticitatea, livrarea sordidului și a grotescului în cele mai originale forme. Ioana Băețică face piruete erotice, înzorzonate, lipsite de gust, cu o intenție vădit artistică. Iar Ioana Bradea – publicată de Editura Est – nu a scris un roman erotic, ci un roman *despre* comerțul erotic. Ceea ce-i puțin altceva.

10. Sunt cititori și cititori... Mi-ar fi plăcut mai mult ca Emma Bovary să se schimbe când ajunge mamă. Dar am mai fi avut zguduitorul deznodământ? Am mai fi vorbit azi de bovarism?

11. În copilărie eram fascinată de o mătușă vânzătoare, emancipată, care avea mereu cataloage de modă la îndemână și mare parte a colecției „Romanul de dragoste”. Citea seară de seară cărțile cu pricina, își cumpăra asiduu noile titluri. Își procura astfel doze de „viață emoțională”. Viața ei reală nu avea culorile tari pe care le descoperea între file. În cazul ei, literatura de dragoste avea o funcție clară... Avea utilitate. Ori, un cititor specializat caută arta, nu simpla poveste. El nu va citi niciodată precum mătușa mea. Și, mai ales, nu va împărți literatura după subiecte.

12. Am avut, la un moment dat, o lectură la o instituție germană. M-am auzit afirmând că se cere o revanșă a literaturii scrise de femei, că autorii bărbații au monopolizat scena, ca au livrat imagini distorsionate ale feminității. Am fost luată desigur drept intransigentă și extremistă. Ori, ideea mea era că în cărțile scrise de bărbați personajele feminine sunt ca și cum ar fi privite din spate într-o oglindă. Silueta reală – cu trăsături precise – a celei așezate în fața oglinzii nu intră nici o clipă în cadru. Nu-i vezi firele de păr de pe bluză, nu-i ghicești nasturele slăbit al cămășii, nu știi cum e ușoara

durere a lobului urechii îngreunat de un cercel. Problematizez, de aceea, tot ce ține de fânța mea interioară și exterioară. Vreau să fiu maestrul olandez căruia, în pictura lui, nu-i scapă nici un detaliu.

13. Fiecare om își interiorizează o imagine despre el însuși, se identifică într-un moment sau altul al existenței lui cu unul din numeroasele chipuri pe care, în timp, le are. Probabil că ești un bărbat, când înăuntrul tău vezi un bărbat. Ce văd eu în mine e fluctuant, sunt ba o fată de douăzeci de ani, ba o fetiță speriată, gata să fie scoasă la tablă... Și pe băiețelul meu îl percep uneori ca pe un frate. Maturitatea mi se pare grea.

14. Pentru mine, ca scriitoare, este interesantă sub aspect antropologic. Dacă acceptăm că în secolul al douăzecelea s-a sfârșit o lume – a comunităților tradiționale, a familiilor-clan, a relațiilor bazate în primul rând pe supraviețuire – și a început o alta, a consumului, autonomiei individuale și emancipărilor de tot felul, trecutul este fascinant și greu de înțeles. N-aș fi putut vorbi cu bunica mea despre independența casnică, dar ea mi-ar fi putut spune despre cum era în perioada războiului. Sau despre mama, fetiță... Sau despre cum au supraviețuit doar doi dintre cei cinci născuți ai ei. Despre tinerețea ei, despre rege, austro-ungari, comuniști și pierdutul ei sat. Despre tradiții, limbă și tot ce încetul cu încetul se stinge. Despre cum nu văzuse nimic din lumea largă, dar pasiunea ei era geografia. Despre sutele de mii de mâncăruri pe care, de-a lungul vieții, le-a tot gătit.

15. Lumea de azi e mai bună și mai diversă și datorită feminismului. Studiile de gen sunt de dată recentă la noi și nu știu în ce măsură au relevanță pentru actuala ecuație socială. Mi-aș dori, de exemplu, mai multe proiecte practice de consiliere și îndrumare a femeilor. Aș vrea campanii eficiente împotriva violenței domestice sau a hărțuirii sexuale. Și, la alt nivel, o implicare mai mare a feministelor în spațiul public. Cred că în România chiar avem nevoie de militantism feminist. Nu e firesc, de pildă, ca mediile să folosească femeile voalat erotic – de la prezentatoare de știri, până la marile dive autohtone – , nu este normal ca eleve de liceu sau politiciene să fie transformate în obiecte sexuale. Care sunt modelele

unei fetițe de azi? Ce-și dorește ea să devină? Oare va alege să ajungă profesoară, când asta n-o va duce niciodată sub reflectoare? Oare nu va prefera bluzele de plasă și pantalonii semi-transparenti, când asta vede pe ecranele televizoarelor?

16. Creatorii de modă ai ultimelor decenii au hotărât că frumusețea unei femei se măsoară cu centimetrul. S-a ajuns astfel ca excepția – adică femeile mult prea înalte și foarte slabe – să fie idealul. Făpturile acestea pot fi colateral asociate cu erotismul, dar nu și cu maternitatea. De altfel, unele dintre ele, din punct de vedere genetic, deși au trăsăturile unei femei, sunt bărbați. Prin urmare, cred că nimic nu se leagă indestructibil de nimic. Trăim într-un timp al hibridizării, în care majoritatea valorilor tradiționale s-au năruit. Feminitatea de azi se asociază îndeobște cu genele artificiale, tatuajele, părul roșu-electric, fustele de câțiva centimetri, cizmele cu toc, abdomenul dezgolit și curele continue de slăbire.

17. M-am adaptat biologiei proprii, transformând-o într-un avantaj. Nu m-am simțit, sub acest aspect, limitată, ci dimpotrivă. Femeie fiind, poți scrie despre o lume încă puțin explorată, ai mai mult spațiu de mișcare, ai șanse să fii originală. Nu e la fel cu scriitorul bărbat. Care, de la Homer încoaace, a avut timp să culeagă toți laurii.

Existența domestică e altceva și aici poate apărea opțiunea. Nu e neapărat nevoie să-ți întemeiezi o familie – dacă îți dorești autonomie și libertate –, nu mai ești condiționată să aduci pe lume copii.

Alegerea mea a fost altfel, pentru că singurătatea asumată mi s-ar fi părut egoistă și foarte săracă. În perioadele în care n-am scris, am câștigat foarte mult în altă parte. Și asta e important.

18. Admir scriitorii – aș fi vrut, de pildă, să-i văd măcar o dată pe Aglaja Veteranyi sau pe Bulat Okudjava –, dar nu biografiile lor mă interesează. Câțiva oameni cu care m-am intersectat în lumea concretă mi-aș fi dorit să-mi fie modele. Unul dintre ei este mama, care, în ciuda unei vieți grele și nedrepte, nu și-a pierdut firea solară. Alții sunt ființele întâmplătoare care, din când în când, mi-au dat voie să le ascult.

19. Mitul, pe filieră romantică, este altul: scriitorul – mai ales poetul – trebuia să practice un fel de asceză pentru a se iniția în ceea ce încă nu a fost spus, dar se cerea scos la lumină. Viața cotidiană, familia, erau apendici nedezirabili. Fiindcă-ți îngrădeau mult râvnita libertate interioară. Și te împiedicau să rămâi în turnul de fildeș. Dragostea putea fi interesantă, dar nu și ce rezulta din ea.

În zilele noastre este desigur altfel. Nimeni nu-și scrie cărțile în totală izolare, desprins cu totul de cele lumești. Nici măcar teologii.

20. Cuvântul „discriminare” este unul tare. De aceea, sunt tentată să răspund nu. Dar, ca să dau un singur exemplu, mă amuz deseori amintindu-mi un coleg de facultate care, bărbat și non-conformist fiind, explica unui grup de fete de ce femeile sunt complet nule în istorie. Păi n-au dat nici un savant, un filozof, o mare personalitate. N-au fost arhitecți, n-au condus armate. N-au avut nici o legătură cu progresul, instituțiile, viața socială. Dacă le-ar fi șters cu buretele, nimeni n-ar fi observat. Așa că degeaba umpleau acum amfiteatre. Evidența era una și nu putea fi schimbată.

21. Nu. Dar știu că-n filme se întâmplă deseori așa. Poate că asta se explică prin terminația numelui care semnează scenariul.

22. Aș fi vrut să fiu bărbat ca să nu trec prin mai multe tentative de viol... Ca să nu ascult nenumărate obscenități suflate dezinvolt – unele de oameni serioși, absolut impecabili – în plină stradă. Ca să nu se lipească de mine, în autobuze aglomerate, bărbații străini. Ca să scap de un profesor care m-a luat „bărbătește” pe după umeri. Ca să nu văd onaniști și polițiști care te agresează în lift. Ca să nu-mi pun ochelari și să nu-mi prind părul când merg cu trenul. Ca să nu renunț la înghețata mâncată pe stradă, ca să pot mușca liniștită dintr-o banană. Ca să nu fi trăit zeci de situații din care rămâi doar cu amărăciune și umilință.

23. Sunt ordonată și trăsătura asta uneori mă stresează. E greu, de pildă, să știu fiecare haină pusă-n dulap, fiecare jucărie a băiețelului meu, fiecare foarfecă și șurub, fiecare amănunt din care se face tot mai aglomerata mea viață. Sunt mai mult Marta din parabola biblică... Deși îmi doresc să fiu numai Maria. În scris, am

consecvență. Dacă orele în care am plănuit să lucrez îmi sunt luate, sunt furioasă și într-un anume fel suferindă. Construiesc textele încet, cu multe întoarceri. Nu vreau să pierd nici o cheutoare.

24. Mă interesează tunsorile moderne, hainele elegante, pantofii... Țin la cum mă văd eu însămi în oglindă. Cu vârsta nu am încă probleme, dar știu că ceva, insesizabil, totuși s-a schimbat.

25. Dacă am fi specii diferite, nu ne-am putea, biologic, împerechea! Un viitor pe două planete separate ar fi echivalentul întoarcerii de la mamifer la bacterie. Nu, nu-mi pot închipui viața fără prietenul meu cel mai apropiat, care este un bărbat. Și nici fără băiețelul meu, care va crește și va fi tot un bărbat.

26. S-a întâmplat că am avut – și mai am – foarte buni prieteni băieți. Am și câteva prietene cu care dezbat mai ales subiecte intelectuale. Știu când se întâmplă ceva grav în viața uneia dintre ele, dar n-am habar ce preferințe culinare are. Am idee despre proiectele ei de viitor, dar nu știu dacă ia, de pildă, anticoncepționale. Cu prietenii mei vorbesc despre literatură, literatură, literatură... Și-apoi teatru, subiecte mondene, România, politică, pisici, mașini, terenuri, jocuri pe computer. Nu-mi dau seama față de care dintre ei, fete sau băieți, simt o mai mare solidaritate.

27. Cred că doar la psihiatru aș alege femeia...

28. Nu, nu cred că am fost.

29. Unii bărbați au mai mari abilități tehnice... Sunt mai competitivi, rezolvă mai tranșant o situație. Unele femei sunt mai potrivite pe anumite profesii sociale: învățământ, medicină etc. Au, poate, mai multă răbdare. Cred că femeile care ajung să conducă instituții sunt cu adevărat performante. Statistic însă bărbații ocupă mare parte din posturile de decizie. Când va fi aleasă o femeie președinte în SUA lucrurile se vor schimba. Poate nu suntem prea departe de asta.

30. Am răspuns deja... Prietenul meu cel mai bun este un bărbat. Cât despre companie, îmi plac întâlnirile mixte. E cu totul altceva o petrecere în care vorbești și vorbești, fel de fel de lucruri, până dimineață, ba cu femei, ba cu bărbați...

31. Femeinitatea este un concept fluctuant... Femeile tradiționale care nu se epilau, n-aveau grijă de corpul lor, nu-și vopseau unghiile, nu-și pensau sprâncenele etc. nu pot fi în imaginarii actuali modele ideale. Sunt mai degrabă curiozități, fiindcă mentalitățile sunt grozav de schimbătoare.

32. Mare parte din grija pentru casă, din varii motive, îmi revine. Gătesc zilnic, spăl, calc, dar la fiecare curățenie serioasă mă ajută și soțul meu. Cumpărăturile le facem împreună și, în general, ne împărțim echitabil îndatoririle. Toate amănunțele astea, care ne cheltuie bună parte din viață, nu țin de plăcere, ci mai degrabă de o anumite sâcăială. Care, în doze mici, nu e chiar rea. Ca și în cazul unor înaintașe celebre, când gătesc îmi vin în minte pudrerii de cărticele, cărți, viitoare romane. Căci în tot răul este – nu-i așa? – și un bine.

33. Este un echilibru fin între ele. Nu-mi pot închipui viitorul fără proiectele literare – pe care le am în minte – puse pe hârtie și publicate. Dar nici fără minunile care apar deseori între pereții casei mele.

34. Aș vrea ca principala mea vocație să fie cea de autoare. Vocația ratată ar putea fi profesoratul.

35. Nu cred că e cazul să fac o paranteză despre situația poeziei și a poetului în lumea de azi ca să explic de ce nu mă prezint decât rareori ca scriitoare. Într-un compartiment de tren, de pildă, printre oameni străini, apare deseori întrebarea: *cu ce vă ocupați?* Prefer de fiecare dată să-mi dau profesia cu ștate de plată – profesor, redactor în edituri sau jurnalist cultural – și nu pe cea de poetă. Nu-mi doresc interlocutori reduși la tăcere, blocați. Nu vreau să stânjenesc pe nimeni sau să transmit sentimente de inadecvare.

36. Cu ceea ce m-am și ocupat ca să pot supraviețui într-o lume în care cărțile nu mi-au adus nimic pe plan material: vânzătoare la un bar, vânzătoare într-un *fast food* bucureștean, colaborator la un post de radio, profesor de franceză, redactor la un ziar specializat în învățământ, redactor la Humanitas, redactor cultural la un ziar cotidian, redactor colaborator la Paralela 45, Polirom, Editura Casa Radio etc.

„A fi bărbat și a fi femeie, iată două moduri total diferite de a ființa”

1. Dacă devenim femei sau bărbați ca un construct artificial? Pentru mine, acest lucru ar face obiectul unei povestiri științifico-fantastice. Din momentul concepției, cred, genul nostru este definit, grație chimismului subtil care face din procesul fecundației una dintre cele mai miraculoase și misterioase faceri. Sigur că, într-o viață, devenirea, educația, morala, religia și, nu în ultimul rând, experiența proprie, trăirile profund personale ne fac să ne conturăm net într-o persoană de un sex sau altul. Firește, în condițiile în care considerăm acestea toate elemente culturale, s-ar putea spune că suntem, în parte, sau în final, și un produs al culturii. Dar, așa cum floarea mascul și floarea femelă își au bine precizate intențiile de viață și evoluție, și noi, oamenii, suntem ceea ce suntem printr-o decizie anterioară vieții noastre – și mă refer la existență din momentul concepției, deci care nu ne aparține, doar ne conține; așadar un proces care nu ni se subordonează, care este contopirea deloc întâmplătoare a două celule, hotărâște ce și cum vom fi.

A fi femeie sau a fi bărbat este, pentru mine, o încercare la fel de grea, la fel de cuprinzătoare și plină de riscuri ca viața oricărei ființe de pe pământ. Din fericire, cunoașterea ne ușurează condiția de viețuitoare bipede, iar genul nuanțează atât cunoașterea, cât și felul nostru de a fi în funcție de el și de lume. Există convingerea că Dumnezeu a hotărât ce vom fi, și acest punct de vedere religios este în măsură să satisfacă foarte multă lume, atâta vreme cât religia constituie un fel de a te raporta la lume. Nu-i tot una dacă îți trăiești viața ca un purtător al sămânței acesteia, sau dacă ești receptacolul ce are puterea de a transforma sămânța primită, de a o face să rodească. Într-un echilibru perfect, Dumnezeu sau natura a împărțit între testosteron și estrogeni extraordinara știință a desăvârșirii unei ființe noi. Ne place, nu ne place, viața își vede de rostul ei în adâncul

trupurilor noastre, construindu-se pe sine și, odată cu ea, și pe noi. Ne naștem femei și bărbați, dar nu trebuie să încetăm niciodată să ne cultivăm acest dat natural, întrucât împlinirea ca om, ca ființă gânditoare și cuvântătoare, nu se rezumă la simpla apartenență la un gen. A fi bărbat și a fi femeie înseamnă mult mai mult decât a te conforma menirii matriciale, factor esențial în perpetuarea speciei. Ci, de-a lungul istoriei societății, s-au dezvoltat și perpetuat, grație inteligenței umane, culturi masculine și culturi feminine, depozitare ale unor îndelungi practici și experiențe la care vicisitudinile vieții i-au constrâns, prin care i-au obligat să progreseze. A fi bărbat și a fi femeie, iată două moduri total diferite de a ființa, nu neapărat opuse, dar, în mod cert, tributare atât condiției biologice, cât și mentalului colectiv. Numai că, dincolo de tradiții, cutume, religie, mentalități, bărbatul și femeia au în comun marile daturi ale vieții, nașterea, trăirea, suferința, bucuria, moartea. Cu toate diferențele statornicite de sex, ne unește capacitatea de a le asuma, cu mici sau mari variațiuni, dar întotdeauna cu aceleași emoții și trăiri.

Caracteristicile de gen se exprimă și prin întreaga atitudine corporală, prin gestică, prin spațiul pe care îl umplem, îl ocupăm. Bărbatul gesticulează amplu, neeconomicos, nițel indiferent, într-o propensiune continuă spre cucerire de spații în care să se instaleze ca un risipitor. De aici, mișcări rapide, precise, colțuroase, lacome. El este risipitorul și cel risipit este chiar el însuși. Femeia, adunată cumva în sine, în rotunjimile și curbele alcătuirii sale, în toate cotloanele și ascunzișurile trupului și ale sufletului său, pare să se miște mai parcimonios, mai delicat, mai alunecos, mulțumită să ocupe și numai locuri mărunte, dacă asta o poate pune în valoare, dar insinuându-se în toate cu perseverență de veghetoare și păstrătoare a risipei bărbatului. Uitați-vă la un cuplu bine încheiat. Femeia, lăsând impresia că este cea protejată, neajutorată, are în permanență gesturi mărunte prin care încearcă să țină laolaltă, să mențină coeziunea ființei bărbatului, ca și cum, fără ea, acesta s-ar dezagrega. Cei care se iubesc și se înțeleg își acceptă reciproc aceste instinctive nu luări în posesie, ci mici invazii, fără de care ajung să nu mai poată trăi. La vremea convenită, femeia va pune la adăpost însăși

esența ființei bărbatului ei, prin gestație și i-o va restitui modificată prin copii. Este o mistică a relației bărbat-femeie prin care viața se celebrează pe sine la modul firesc, profund natural, discret și miraculos. Dacă arta, în speță literatura, va reuși să prindă în ea inefabilul acestei relații, va fi salvată. Și este foarte bine că o face din cele două puncte diferite: masculin și feminin.

2-3. Nu știu dacă se poate spune despre o creație că are un sex sau altul. Cu siguranță, cred eu, poartă amprenta sexului celui căruia îi aparține. Întrucât scrisul este o manifestare completă și complexă, mai mult sau mai puțin marcată de subliminal, dar și de luciditate, nu ai cum să nu-ți devoalezi apartenența la un gen sau altul. Bănuiesc că scrisul meu este feminin, nu chiar sentimental, lacrimogen, calat și pe luciditate și, uneori, pe o privire tăioasă. S-a spus despre proza mea că este poetică. Despre poezia mea, dacă îmi este permis să am o părere, aș spune că e scrisă într-un stil eliptic, bazat pe o topică și o sintaxă ruptă ce nu lasă simțirea să domine, ci o îngrădește într-o expresie uneori lapidară, la limita unei combustii intense și a unei lucidități puțin reci.

4. Poate părea un imens orgoliu, chiar trufie, să spun că nu mă prea simt parte dintr-o literatură. Deocamdată eu doar scriu, nu mă pot autoevalua și plasa într-un loc sau altul. Dacă ceea ce fac se aliniază unor direcții din literatura română, atunci se va găsi cineva, poate o selecție naturală, să decidă acest lucru. Îndoielile legate de reușitele și nereușitele scrisului meu, consumate de-a lungul unei vieți, mi-au dat nu doar nesiguranță ci, mai ales, un fel de sfială, de reticență în a mă considera parte constitutivă a unei literaturi, fie ea masculină sau feminină. Mult timp am stat departe de ceea ce înseamnă viața literară, pentru mine esențială fiind doar prezența mea mai mult sau mai puțin inspirată în fața colii albe de hârtie. N-am scris niciodată la comandă, sub imperiul unei mode, dorind să demonstrez ceva. Îmi scriu mie povestea în primul rând, pentru ca în cele din urmă să nu mai fiu sigură că este ceea ce am dorit. Golul și nesiguranța mă duc spre alte cărți, cu aceleași neliniști, ca și cum fiecare ar fi prima. Niciuna scrisă până atunci nu probează pentru mine nimic, nu mă mulțumește. Un fel de făină cernută în gol.

Niciuna din cărțile mele nu-mi dă convingerea că este pe deplin ceea ce ar trebui să fie. Nu obișnuiesc să le recitesc și, dacă sunt obligată s-o fac, nu le recunosc, mă simt departe și stingheră în ele. Nu știu așadar dacă fac parte dintr-o literatură. Prin asta nu vreau să spun că sunt o pasăre rară. S-a scris despre cărțile mele (spun cărți, scris, proză, poezie pentru că mă tem de cuvântul creație care mi se pare exagerat) că se află în descendența unor scriitoare ca Hortensia Papadat-Bengescu, H. Y. Stahl, Ioana Postelnicu, ceea ce mă onorează enorm, dar mă și face suspicioasă sau chiar mă sperie. Femeie fiind, deci vanitoasă, mi-ar plăcea să fiu unică, dar, probabil, nu sunt decât un semn pe harta unei toponimii literare feminine.

5-6. Nu știu dacă este un pur concept acela de poezie/proză masculină/feminină. Poate, mai degrabă, o realitate. Eu una, cel puțin, oricât de multe accesorii masculine aș încerca să folosesc, nu pot masca ceea ce sunt în mod intrinsec și indubitabil. Există astăzi o tendință a femeii de a-și asuma, la modul general vorbind, caracteristici de comportament dur, masculin, pentru a atenua sau anihila ceea ce de secole tradiția și cultura au încetățenit, acest loc secund al femeii într-o lume a bărbaților. Fenomen transgresat, evident, și în literatură. Nu știu însă dacă nu cumva produsul celor care reușesc în această întreprindere nu este un hibrid. Într-o literatură scrisă și de femei și de bărbați este firesc ca aceștia să vină cu încărcătura specifică genului lor, determinantă și inconfundabilă. Fiecare suntem parte a unui tot ce se întregește nu chiar aleatoriu, și exact asta se întâmplă și în literatură. Existența mea de femeie care a cunoscut iubirea, nașterea, durerea, bucuria își va trimite vibrația în ceea ce scriu și va face ca scrisul să poarte o caracteristică strict feminină. Suntem suma experiențelor noastre pe care nu le putem trăi fizic, mental, afectiv și creativ vorbind, decât prin capacitățile cu care am fost înzestrați prin naștere. Nu vreau să reduc totul la simplul animalism, ceea ce vreau să spun este că întreg mentalul și psihismul nostru se zidește pe datul nostru fizic. Probabil că există între creatorii-femei unele scriitoare cu un accentuat apetit pentru manifestările tipic masculine, unora le și reușește, le stă și bine, cred că asta ține de fire, temperament, educație, de dorința de

dominare, de o latură bătaioasă a caracterului lor, dar tot femei rămân, în afara cazurilor patologice.

Găsesc că este minunat că lumea este alcătuită din bărbați și femei, că există confruntarea celor două psihologii, că ne completăm reciproc, că ne trăim viața într-o continuă căutare și competiție. Fiecare gen potențează calitățile, puterile și defectele celuilalt și cred că așa-zisul război dintre sexe este doar un mod de a ne împlini unul pe altul.

Bănuiesc că identitatea de gen devine evidentă în momentul unei experiențe definitorii în spiritul tipic genului respectiv. Pentru o femeie, probabil acesta este instalarea estrului, iar pentru un bărbat, presupun, primul contact fizic cu o femeie. Descoperirea identității de gen se produce în faze incipiente încă din prima copilărie, când se experimentează abulic, inconștient diferențele anatomice, ele delimitându-ne în două specii distincte ce-și urmează evoluția naturală spre conștientizarea condiției lor total diferite, spre asumarea în fapt a ansamblului de date prin care se exprimă ca ins aparținând unui sex, cu toate valorile sale definitorii.

7. Scriitorul meu preferat este acela pe care îl simt, căruia îi palpez febricitarea, graba de a-și descărca tensiunile, lipsa contrafacerii, pe care mi-l apropiu, îi percep respirația, îi decodific afectul, îi pătrund gândul, care mă copleșește prin darul lui neașteptat, nou și proaspăt, până într-atât, încât îmi depășește puterile mele de suportabilitate. Fie femeie, fie bărbat. Mă obligă să mă opresc din lectură, să duc grăunțe din ea în propria mea visătorie, să mă întorc spre mine cu tot ce mi-a dăruit el ca și cum ar fi un bun personal. În prezența unor astfel de scriitori care îți produc fiori fizici și îți răvășesc mentalul, îți percepi esența umană ca pe ceva infinit de dureros și frumos, veșnic și trecător în egală măsură. Iubesc toți scriitorii care îmi dezvăluie ceea ce n-am bănuț că există ca experiență interioară în lumea noastră atât de bătătorită, fie bărbați, fie femei.

8-9. Toată literatura descrie iubirea cu întreg cortegiul ei erotic. Marile și vechile povești de dragoste ale lumii sunt valabile și

astăzi. Devenit un scop în sine, uneori cu vagi sau clare tente de sexualism, ca să nu spun de pornografie, erotismul pur nu ține de marea literatură, nu face marea literatură. Trivializează și banalizează unul din cele mai frumoase sentimente umane, coborându-ne în perimetrul mărunț al instinctelor din care nu ne este permisă evadarea. Astăzi se scrie o literatură erotică îndrăzneță până la indecență, dar simpla îndrăzneală nu-i conferă și valoare. Poate este o prejudecată, nu știu, dar un limbaj frust, agresiv, fără perdea, folosit de un scriitor sau o scriitoare, este doar o picanterie care te singularizează și atât. Trebuie să ai forța unui Henry Miller ca să nu cazi în vulgar și promiscuu. O bună parte din literatura erotică de ultimă oră eludează conținuturile emoțional-afective ale iubirii, punând în locul lor o mecanică rece, care face din actul iubirii un experiment strict epidermic, alienant. Iubirea devine sexualitate primitivă, egoistă și cinică. Gestica ei reduționistă transformă personajele în mărunți căutători de plăceri rapide, neangajante și aflăm toate aceste tribulații instinctuale dintr-o scriere cu aspect de proces verbal. Iubirea în sine este frumoasă și ne transformă simțirea. Dacă transmiți într-o carte inefabilul, evanescența acestei schimbări, e minunat. A cuprinde în cuvinte esența afectului și iubirii, aflându-te cumva înăuntru, deci în totală cunoștință de cauză, dând deoparte pojghița adevărului convențional pentru a ajunge la carnea adevărului lăuntric poate fi un har, sau o virtute, pe care merită s-o râvnești în calitate de scriitor. Alcătuirile cărților sunt, în egală măsură, alcătuirii de carne și vis. Să lăsăm visului calea lui regală și nu vom avea a ne teme de vulgaritate. Nu reproșez nimănui nimic, fiecare își urmează calea și instinctul artistic, dar cred că deosebirea dintre literatura bună erotică și cea de consum, rapidă și perisabilă, este aceea dintre tablourile reprezentând nuduri și revistele sau filmele pentru adulți.

10. Toate poveștile sfârșesc prin: ”și au trăit fericiți până la adânci bătrâneți”. Ceea ce urmează zbuluciumului relatat de-a lungul poveștii nu mai pare interesant. O fericire constantă și neîntreruptă se poate confunda cu monotonia. Viața femeii intrată în normalitatea care presupune maternitatea cu toate bunele și relele ei,

pare neinteresantă, deși este infinit mai greu, mai complicat și mai dureros a fi mamă. Femeia-mamă este personajul previzibil, plat, lipsit de mister. Rolul ei este atât de comun, de „la vedere”, de „la îndemâna oricui”, cel puțin așa se presupune, atât de topit în țesătura vieții diurne, încât nici un relief nu-l mai impune în peisajul afectivității ca pe un vârf demn de explorat. Ea este o pradă neinteresantă, adjucecată fiind în primul rând puiului ei, grație căruia ea pare să-și fi pierdut atributele de femeie, prin asta situându-se deasupra mundanului. Femeia-mamă, în accepția comună, este sau trebuie să fie lipsită de păcat. Prin constanta ei iubire maternă, prin grijile naturale dar mărunte, prin monotona ei perseverență într-ale educației, mama este cel mai anodin personaj al vieții de familie. Când devine personaj literar, este un caz aproape patologic: ori dominatoare, ori demonică, ori păcătoasă, ori perfecțiunea întruchipată, dar perfecțiunea este plicticoasă.

Adulterul, relația interzisă fascinează exact prin faptul că nu ține seama de nimic, cu atât mai puțin de normalul unei moralități cumini și cuviincioase. Apetitul pentru povești cu adulter, cu trădări, cu iubiri clandestine e întreținut de nevoia de aventură, de asigurarea unui climat tensionat în stare să dea așteptărilor noastre un colorit viu, plin de neprevăzut. Femeia adulterină vine în literatură cu un cortegiu de ispите, mistere, de complicații, ea este însuși păcatul care incită, atrage și pervertește, întreține păienjenșurile relațiilor, complicitățile, intrigile, trădările. Este întruchiparea libertății, a libertinajului neangajant, este ființa dispusă și aptă de orice experiență, promisiunea sau garantul unor trăiri sufletești sau pur erotice ieșite din rutina cotidiană.

11. Potențialul afectiv variază de la individ la individ. Sunt persoane cu o puternică viață emoțională, impenetrabile la influența literaturii, și altele, mai sărace interior, dar apte pentru trăiri induse prin literatură. Oricum, cei cărora le place lectura, se vor lăsa impregnați cu emoțiile procurate de aceasta, vor reflecta cu luciditate asupra ei, se vor întreba și se vor îndoi de verosimilitatea ei, vor medita și vor visa pe marginea celor citite. Marea literatură are puterea de a face gol în noi pentru a se insinua ea, și, apoi, de a

umple acel gol nu doar cu ea, ci, din nou, la o altă treaptă a spiralei, cu noi înșine. Poate nimic nu reverberează mai profund și mai special în noi decât cuvântul, această bombă cu ceas a cărei explozie ne pulverizează, dar, în secunda următoare, ne și configurează într-o formă superioară a înțelegerii sau numai a simțirii.

12. Dacă am problematizat femeia, am făcut-o doar în cărțile mele. Nu a fost, cred, un proces intenționat, constant, elaborat într-un plan dinainte stabilit și urmărit cu strictețe. Personajele mele femei nu sunt totuși complicate, cu psihologii contorsionate, sunt naturale, femei ce-și trăiesc cu astuție experiențele și condiția. Altfel, nu obișnuiesc să problematizez nimic, mai ales feminitatea. Cursul vieții îți pune el însuși atât de multe probleme, încât a-ți inventa altele e nu numai neproductiv, dar și dăunător.

13. O primă probă identitară pentru femeie, probabil, este pubertatea. Este momentul trezirii dintr-o somnie frumos colorată de anii copilăriei. E un fel de a-ți abandona absența din realitatea de până atunci care te proteja și te ținea departe de mundan. Instalarea ciclului este o experiență transformatoare nu doar în plan fizic. Ți se răpește brusc nu doar puritatea, curățenia trupului, neatenția lui, – acesta devine o mare necunoscută, un loc străin de tine, trăindu-și în tine misterul și macularea ca și cum tu ai fi neimportantă, una din nenumăratele ființe recrutate într-un scop ce nu-ți este încă dezvăluit –, ci și siguranța și încrederea în alcătuirea ta fizică. Cea nouă, nu mai ești tu, cea dinainte, dar nici nu ai toate datele a celei care urmează să fie. Nu știi nu doar cine ești, dar nici ce vei deveni. Misterul vieții se instalează în tine fără să-ți ceară voie. De fapt, așa se întâmplă mereu de-a lungul vieții unei femei. Toate marile transformări din viața ei se confundă cu adevărate crize identitare, toate au harul unor cutremure pe urma cărora femeia se zidește pe sine din prăbușiri și ieșiri în lumină.

14. În această constantă și perpetuă schimbare de la o fază la alta, sigur că este importantă comunicarea între generații. Ea este fundamentul unei dezvoltări armonioase, al unei educații sănătoase. Legat de evoluție, bineînțeles că și bărbații suportă mari

transformări, nedumeriri, perioade de obnubilare, stupori, neliniști, spaime etc., devenirea noastră ca oameni fiind, poate, cel mai palpant spectacol din câte există în natură.

15. Nu sunt feministă. Cred că o înțelepciune și un controlat simț al răspunderii ar fi mai utile femeilor decât o veșnică harță pe tema drepturilor egale cu bărbatul. Chiar și în regnul animal femela dispune de mijloace simple și naturale de a face din mascul mai mult decât egalul ei. Nu egalitatea este esențială în relația bărbat-femeie, ci locul fiecăruia, respectul, empatia, condescendența și, în cuplu, iubirea. Egalitatea în drepturi a adus servituți în plus pentru femeie și responsabilități mai multe care fac uneori din ea un robot ce-și pierde farmecul și umanitatea. Dacă spun asta nu înseamnă că nu apreciez ceea ce evoluția societății a adus bun în viața femeii, acele drepturi câștigate atestând în fond prețuirea femeii și recunoașterea ei ca ființă socială. Atâta doar că eu consider că, în cuplu, femeia își va cuceri exact locul ce i se cuvine în măsura în care va ști că bărbatul nu este doar opusul și oponentul ei, ci acea parte care vine s-o completeze, cum face și ea pentru el, în toate întreprinderile vieții comune, pe plan intim dar și pe plan social. Feminismul ca mișcare sau ideologie nu mă interesează, dar mă preocupă condiția femeii, și, poate, în egală măsură și a bărbatului, ei fiind doi factori ai unei ecuații pe care viața ne obligă s-o demonstrăm de la un capăt la altul al ei. Și cred că acest lucru este natural, dar se și învață și acest învăț este necesar și util speciei umane.

16. Nimic din erotismul benign și ziditor n-ar trebui să fie străin feminității. Viața noastră intimă este dătătoare de ton în reușitele și eșecurile noastre. Iubirea își are cheia de boltă în erotismul ei, clădit pe naturalețe și simțire autentică. Relația de cuplu este proba de foc a sincerității și necontrafacerii ființei noastre în actul iubirii, este demontarea egocentrismului, purificarea noastră într-un altruism. Când iubim, acesta e semnul că amorțirea, așteptarea propriei vieți a atins pragul unei scadențe și poate începe o nouă etapă. Iubirea ar trebui să funcționeze ca un instinct călăuzitor. Cum a fost pentru primul cuplu al omenirii. În rai, nici binele, nici răul nu

însemnau nimic pentru cei doi, în inocența lor absolută. Ispitirea, mușcătura din fructul interzis le-a trezit conștiința, capacitatea de îndurare, responsabilitatea și culpa, dar mai ales solidaritatea. Au devenit acea „ființă” cu totul și cu totul specială care este cuplul, tocmai pentru a recupera armonia pierdută, de care nu fuseseră conștienți. Astfel și-au început strădania de a fi împreună un tot, nu o entitate amorfă, sau, dimpotrivă, plină de contradicții, ci una indestructibilă, armonioasă și completă. Aceasta înseamnă că fiecare dintre cei doi trebuie să conștientizeze faptul că partenerul este exact acea parte care-l făcea neîntreg și nici măcar nu fusese în stare să-și dea seama. Maternitatea aduce feminității un spor de simțire, afectivitate, trăire emoțională și responsabilitate. Sentimentele materne nu pot fi explicate așa cum nu poți explica de ce bate vântul. El există, deși nu se vede. Aș zice așa: femeile-mame știu până și de ce bate vântul, atunci când e vorba despre copiii lor, grație unui instinct nou căpătat prin iubire și suferință pentru ei, fapt ce le poate duce până la sacrificiul de sine.

17. Nu condiția mea de femeie mi-a limitat sau mi-a pus frână scrisului, ci pur și simplu condiția de ființă umană, de trup trecător, șovăielnic, expus tuturor relelor. Trupul nu mi-a susținut adecvat mentalul sau doar eu nu am știut să-mi iubesc efemerul fizic, să-l accept, să fac pace cu el și să trag foloasele de pe urma acestei înțelegeri. Când mă așez să scriu, nu o fac cu conștiința expresă că sunt femeie și, din pricina asta, oarecum handicapată ca scriitor. Sunt o ființă ce-și consumă porția ei de viață cu aceeași inconștiență ca și un bărbat, din când în când dând câștig de cauză trezirii, prezenței depline în mijlocul vieții, privind aceleași răsărituri și tăcând în fața Divinității, a lumii, cu aceeași măruntenie.

Libertatea de creație nu ți-o poate lua nimeni, doar tu însuși. Viața domestică poate fi „domesticită” astfel, încât să nu împietzeze asupra a ceea ce vrei și trebuie să faci în mod imperios, fie că e vorba de scris, muzică, pictură sau orice altă carieră, artistică sau nu. Mi-am scris cărțile crescând doi băieți, spălând, gătind, citind și iubind. Nu-i o ispravă ieșită din comun. Scrisul este în sine un mod de viață, creația nu este ceva pe care-l negociezi cu tine, cu oricine

altcineva. Ea se impune de la sine, își are mecanismele ei perfect legiferate de o ordine dincolo de vrerea ta, căreia trebuie să i te supui. Sunt momente când așa-zisa viață domestică pălește, fără a dispărea, trebuie doar să ai știința de a da rînd instinctului creator și să aștepti ca viața obișnuită să-și recapete preeminența. Creația o pune în surdină temporar. În cazul meu, totul a funcționat într-o anumită ciclicitate. Pot spune că viața domestică mi-a alimentat scrisul, chiar și atunci când părea lipsită de orice vibrație specială. Eu cred că, așa cum îți trăiești viața, așa și scrii. Totul transpare în scris. Viața ta interioară se revelează în el ca într-o soluție fotografică. Toate luminile și umbrele ei vor fi acolo, imposibil de negat, de mimat. Cine creează se creează pe sine în primul rînd, chiar, sau mai ales, cu ajutorul vieții de zi cu zi.

18. Nu pot spune că am un model de scriitor. Am început să scriu de copil, când încă nu știam ce vrea să însemne a fi scriitor. Nevoia de a scrie era pe cât de imperioasă, pe atît de naturală și simplă. Scriam nu pentru a imita, ci pentru a pune capăt unei tensiuni interioare și făceam asta după umila și mărunta mea pricepere. Nu știam prea bine ce fac, dădeam curs unui impuls de care, nu de puține ori, mă rușinam, deoarece mă însingura și izola nepermis de ceilalți. Au fost cele mai pure, mai lipsite de vanitate și mai adevărate pagini scrise de mine, de care, acum, mărturisesc, m-aș teme. Multă vreme n-am îndrăznit să spun că scriu, ca și cum aș fi fost victima unei activități subversive, interzise, care contravenea bunului simț al familiei mele de mici meseriași. Am păstrat această reticență până târziu, la maturitate, având tot timpul conștiința unei nepermise expunerii a eului meu profund. Asta nu înseamnă că nu citeam, că nu tremuram de emoție și subjugare în fața cărților care-mi cădeau în mână, căci am avut lecturi haotice, controlate sporadic de către un profesor sau altul la pubertate și în vremea liceului, dar n-am simțit nevoia nici unei demonstrații „a la maniere de”. Iubesc lectura enorm, este unul dintre viciile mele, dar, când scriu, nu pot citi decât cărți care știu că nu perturbă muzica sau zumzetul interior pe care trebuie să-l aleg cu grijă și concentrare dintre toate celelalte sunete ce viețuiesc în mine. Când ascuți muzică

nu te gândești la compozitor, te lași pur și simplu cutreierat de atotputernicia ei.

N-am avut un model de scriitor, dar iubesc nenumărați și pe fiecare pentru altceva. Cred că asta mă fascinează, personalizarea și impactul scrisului fiecăruia în parte, acea putere de a se subordona doar lui însuși și puterilor sale receptive, cognitive, reproductive. Mă interesează ceea ce-l distinge și-l singularizează, în felul acesta eu având acces la frumusețea lumii acesteia prin nenumărate lentile poliedrice.

Nu am avut nici un model de femeie. Lumea de după al doilea război mondial, când mi-am trăit eu copilăria și adolescența, era o lume îndurerată, sărăcită, închisă, obosită și ternă. Accesul la cultură și artă era îngrădit și direcționat. Mi-am trăit tinerețea și apoi maturitatea cu certitudinea că faptele mele sunt singurele care mă validează, mă ajută să mă identific unei aspirații, unui țel. Mi-a trebuit foarte mult timp să mă găsesc, să reîncep să scriu, după ce întrerusesem în toată perioada facultății și o bună parte din anii următori acesteia. Am debutat la treizeci și trei de ani și nu știu dacă această întârziere nu s-a datorat cumva chiar lipsei modelelor.

19. Mi-a fost relativ ușor să îmbin scrisul cu viața de familie. Sigur că am avut și perioade grele, dar familia m-a ocrotit, mi-a dăruit liniște și tihnă, m-a îmbogățit, oferindu-mi nu numai puterea de a scrie, ci și substanța vie și regeneratoare a scrisului. Îmi spun că fără familia mea nu aș fi scris aceleași cărți, poate nu aș fi scris deloc. Familia a funcționat pentru mine, și funcționează, ca singurul teritoriu în care, cu toți ai mei, ne-am luat libertățile ce ni se cuveneau și ne-am acordat sprijinul fără de care n-am fi putut face asta.

20. La modul direct nu m-am simțit discriminată sexual. Faptul că s-a scris despre cărțile mele că aparțin zonei prozei sau poeziei feminine, nu mi se pare o discriminare. Doar o luare la cunoștință a propriei mele identități literare. Asta sunt și așa e bine să fiu. O femeie care scrie.

21. Nu am avut niciodată prilejul de a mă folosi de seducție ca de o armă. Viața mea socială nu m-a constrâns la astfel de

tertipuri, dar, și dacă ar fi făcut-o, nu cred că am știința pentru așa ceva. Uneori îmi spun că am fost privilegiată având tot timpul libertatea de a nu fi ceea ce se cheamă îndeobște un animal social. M-aș fi descurcat greu, cred.

22. Nu mi-am dorit să fiu bărbat. De ce? Simplu, cum ar spune soțul meu despre faptul că nu se poate lăsa de fumat: "Nu am psihologie de nefumător." Așa și eu. Nu am psihologie de bărbat. Tot în acest sens, una din nurorile mele mi-a spus în pragul nașterii fiului său: "Nu mă pot vedea decât mamă de băiat, nu de fată." Spun și eu: nu mi-am dorit să fiu bărbat pentru că nu mă pot „vedea” bărbat.

23. Mă simt bine într-o dezordine controlată sau o ordine dezorganizată în funcție de înlesnirile pe care mi le aduce în treburile zilnice. Tânără fiind, eram puțin maniacă. Nu puteam scrie dacă lucrurile nu erau toate la locul lor și franjurii covoarelor nu erau aranjați, drept care îi pieptănam cu o perie sau grebluță. A începe să scriu este întotdeauna o nesiguranță, o căutare, o tatonare, o alunecare pe un teren accidentat, așa că măcar existența mea în imediatul domestic (trebuia să fie pusă la locul ei. Ceea ce mă deranjează până la disconfort nu este atât ordinea sau dezordinea pe care mi-o supun și o controlez, cât lipsa curățeniei; nu suport praful, mirosurile dezagreabile, bucătăriile îmbâcsite. N-aș putea scrie înconjurată de murdărie, de geamuri prăfuite, de cotloane în care murdăria se adaugă în straturi. Ar fi ca și cum toate acestea s-ar așterne peste chiar interioritatea mea.

24. Firește că imaginea noastră exterioară ne reprezintă. Cu ea ieșim în lume. Este important să aibă decență, armonie, bun simț, prezentabilitate. Acesta este minimul respect de sine și față de ceilalți. Nu agreez extravaganța și exagerările de nici un fel. Poate fi un semn de conformism, de cumișenie învechită, bătrânicioasă. Nu m-am sfiit niciodată să-mi declar vârsta. În tinerețe, am avut mult timp de suferit de pe urma faptului că păream imatură și trebuia să dovedesc că mintea mea avea vârsta mea adevărată.

25. Nu știu dacă se poate vorbi despre bărbați și despre femei ca despre două specii diferite. Da, gândindu-mă la atributele

de gen, pot admite că există elemente care ne diferențiază net, uneori aparent ireconciliabil. Dacă ar fi să mă gândesc la bărbați ca la o specie, i-aș asemui vulturilor, iar pe femei le-aș asemui felinelor. Bărbații, mai mult decât femeile, au tendința de a se pierde în ținuturile rarefiate ale înălțimilor mentale, coborârea lor pe pământ e rapidă, fugace, strict direcționată și neangajantă decât pentru strictul lor interes imediat; după mine, trupul bărbatului, drept, net și lipsit de ascunzișuri, se pretează zborului, asta ca să susțin metafora dinainte, pe când femeile, până și prin trupul lor desenat din curbe și moliciuni, sunt atașate pământului, mișcărilor sinuoase ce frizează un soi de odihnă activ-vigilentă și o senzualitate conținută. Mergând mai departe, aș spune că și bărbatul și femeia sunt doi prădători de clasă, trăindu-și condiția în funcție de temperament, statut social, educație, pregătire și instruire, morală, aspirații. Toate acestea îi egalizează cumva, le acordă un punct de plecare comun, șanse, îi unește în acel spirit profund care este umanitatea, îi ajută să-și ofere reciproc siguranță, înțelegere și ajutor mutual, să-și pună de acord diversitatea de mentalități și opinii, în ciuda disensiunilor provocate de condițiile lor biologice diferite.

26. Când există abnegație și devotament, sinceritate și altruism într-o prietenie între femei sau într-o relație de familie, există și solidaritate, chiar dacă nu este chiar o regulă aceasta. Dar, cred eu, bărbații sunt mai dotați pentru acest tip de sacrificii.

27. Dacă trebuie să merg la un specialist, mi-e egal dacă este bărbat sau femeie. Am încredere în mintea umană dacă este instruită și bine organizată. Femeile compensează prin perseverență lipsa unor abilități masculine, iar, la rândul lor, bărbații compensează prin bunăvoință.

28. Respect și admir oamenii pentru performanța lor de a ține zilnic piept vieții, cu umor, cu îndărătnicie, cu dorința de a se autodepăși, îi iubesc pentru frumusețea lor ascunsă și diversă, pentru vulnerabilitatea și tăria lor, chiar dacă, știu bine, suma slăbiciunilor este mai mare decât cea a calităților. Cred că și cei mai puțin buni au partea lor care se cere iubită și înțeleasă. A fi misogin sau mizantrop este egal cu a te lipsi cu bună știință de calitatea de om.

29. Nu am prejudecăți de gen. Mi se pare un fel sectar de a considera anumite meserii dedicate doar bărbaților și altele doar femeilor. Fiecare femeie și fiecare bărbat este capabil să învețe orice pe lumea asta și să facă din acel învăț o modalitate de afirmare și de impunere a respectului celorlalți. O prejudecată pe care o am ar fi aceea că, acolo unde predomină necesitatea folosirii unei mari forțe fizice, ar trebui să-i lăsăm pe bărbați s-o facă.

30. Nu am preferințe în ceea ce privește compania bărbaților sau a femeilor. Mă simt bine cu acei oameni cu care comunic empatic. De fapt, nu am excelat printr-o viață de societate. Am avut de-a lungul timpului câte o prietenă bună, dar am avut, vreme de mulți ani, un prieten bărbat care m-a ajutat mult în probleme de sănătate, fiind medic, și, deși am rămas la Dumnezeuastră, ne-am bucurat reciproc de prețuire, încredere, sinceritate și bună credință.

31. Nu cred că femeii moderne i-a fost smulsă sau interzisă feminitatea. Depinde de ce crede ea despre feminitate, cum dorește s-o gestioneze, s-o păstreze, s-o negocieze. E un termen dur dar care, din păcate, acoperă, în multe cazuri, un fel de a fi al unor femei. Altfel, nu cred că este o chestiune de vremuri (în sens istoric) sau de timp fizic. Femeia tradițională, deși nu văd prea bine ce vrea să însemne asta, dispunea de mai mult timp în raport cu femeia modernă ca să-și cultive feminitatea, chiar dacă societatea îi impunea niște limite. Femeii moderne, societatea îi limitează timpul în măsura în care o determină să-și exercite feminitatea. Totul este bine până la punctul unde aceasta ar putea fi tratată ca o marfă. Este un punct de vedere, nu o axiomă. Feminitatea este un dat, ca și masculinitatea, ce se dezvoltă de la sine în orice condiții și își manifestă puterea și esența poate mai mult chiar la femeia modernă, preocupată să se afirme exact ca femeie prin forțe proprii.

32. Mi-am făcut singură menajul, o fac și acum, cu un ajutor lunar pentru marea curățenie. Cea mai nesuferită muncă în casă îmi este călcatul. Îmi place să fac curățenie. E ca și cum aș pune ordine în toate culoarele interiorității. Curățenia este pentru mine

garanția unei funcționări negripate a lucrurilor. O casă curată e dătătoare de optimism și sănătate, îți satisface simțul estetic.

33. Cred că fără realizările din plan privat, cu greu le obții pe cele din sfera publică. E necesar acest echilibru pentru orice reușită.

34. S-ar putea ca principala mea vocație să fie scrisul. Vocația ratată, s-ar putea să fie baletul. Mă fascinează și acum neverosimilitatea și frumusețea corpului uman în mișcare, într-o mișcare armonioasă. Baletul este o celebrare a vieții într-o cheie rafinată a limbajului corporal, a gesticii care poate înlocui cuvântul.

35. Nu obișnuiesc să mă prezint ca scriitoare. Când cineva mă prezintă astfel, am o mișcare interioară de recul. Ca și cum acea persoană m-ar expune nepermis, împotriva voinței mele. Eu mă prezint doar ca o entitate umană ce poartă un nume. Foarte rar, dacă sunt întrebată, spun: profesoară.

36. Dacă n-aș fi scris, aș fi dorit să fiu balerină. Deși mă întreb cum e viața acesteia după treizeci și cinci de ani. Iubesc scrisul și pentru faptul că-ți rămâne fidel și-l poți practica și la o vârstă înaintată, cu condiția să-ți păstrezi integritatea mentală.

**„Scriitoarele au răbdat prea multă vreme aceste
centuri de castitate, așteptându-și bărbații să se
întoarcă acasă”**

1. Și una, și alta: pe de o parte, da, a fi femeie sau bărbat este un dat natural, dar peste această rădăcină se suprapune întotdeauna și câte un construct cultural. Așa că suntem, de fapt, un palimpsest alcătuit din ceea ce suntem la naștere și din ceea ce devenim, în timp, după naștere, la maturitate, atunci când ne aflăm în deplinătatea noastră corporală, mentală și sufletească. Condiția umană este una de centaur, fie că suntem bărbați ori femei. Pentru că nu există femeie care să nu se simtă măcar unu la sută și bărbat, și invers, bărbat care să nu se simtă măcar unu la sută femeie. Cred că e foarte bine că lucrurile stau astfel, altfel ar risca să fie plictisitor.

2. Creația mea are sex foarte femeiesc, nu știu cum altfel să spun. Dar este un sex femeiesc care s-a căutat până să se și găsească. Iar această căutare a fost cu peripeții, cu ocolișuri, labirinturi, opreliști. Creația mea a amușinat, în devenirea ei, și sexul bărbătesc, a avut, la un moment dat, de-a face și cu dorința de a fi virilă, bărbătoasă. Orice *questa* este inițiativă, nimic nou sub soare. Căutarea și aflarea "sexului" unei creații (literaturi) este așijderea. Aș vrea să scriu, însă, cândva, și sub identitate bărbătească, pentru că heteronimia mă ispitește și la nivel personal, dar și pentru a verifica tabu-urile de lectură ale cititorului român.

3. Indicii mei literari de gen (pot să-i numesc, oare, astfel?) ar fi: impulsivitatea, carnalitatea, cromatica violentă, schisma emoțională, tromba imaginilor, sonoritatea și ritmul simili-dionisiac. Impetuoșitatea este ceva comun, care le este specific atât femeilor, cât și bărbaților, atunci când scriitura este izbutită. Dar dacă impetuoșitatea este combinată cu impulsivitate și frenezie, cocktailul obținut dă la iveală ceva drag mie și specific pentru autenticitatea

unei scriituri: este vorba de ceea ce eu numesc un fel de *killer instinct* literar.

4. Da, fac parte dintr-o cultură a bărbaților, în sensul în care aceasta este dominată și manageriată de bărbați. În același timp, însă, bisturiul meu femeiesc a tăiat în această cultură și și-a creat o breșă de respirație și supraviețuire. Este ca atunci când ești aruncat în apă, ca să înveți să înoți cu de-a sila. Și înveți, într-adevăr, apoi după ce înveți să înoți cumva brutal, primar, primitiv, te rafinezi și te nuanțezi și, până la urmă, poate chiar izbutești să îți găsești un înot al tău, special.

5. Cred într-un asemenea concept de literatură sexualizată și repartizată pe genuri doar în măsura în care valorizăm la nivelul omenescului specificul fiecărui sex. Poezia cutare este feminină doar în măsura în care scriitura cu pricina transcrie în chip benefic specificitatea și problematica sexului femeiesc. Idem pentru poezia sau proza masculină. Altfel, însă, masculin ori feminin sunt niște indici falși, la nivel creator. Pentru că poți să fii bărbat și să scrii cu intuiție și emoționalitate feminină (așa este Proust, de pildă, ca să dau un caz notoriu) sau poți să fii femeie și să scrii nu cu o ustensilă de scris, ci cu un soi de penis simbolic în mână. Astfel de lucruri, la nivel estetic și literar, nu țin neapărat de interșanjabilitatea (și variația) sexuală specifică, să spunem, secolelor XX și XXI, ci de faptul că de la un punct nu mai depindem de condiționări primare și de canon, ci renunțăm la acestea ca la un soi de centuri de castitate care ne-au ros prea multă vreme șoldurile. Eu, personal, cred că scriitoarele au răbdat prea multă vreme aceste centuri de castitate, așteptându-și bărbații să se întoarcă acasă. De la o vreme, ele, femeile, au funcționat și ca femei (ceea ce și erau), dar și ca substitute ale bărbaților plecați la război sau aiurea. Este doar o metaforă, adevărat, dar care redă destul de exact ceea ce vreau să explicitiez.

6. O femeie crescută cu *tabu*-uri, într-o societate patriarhală și destul de misogină precum cea românească, nu mai poate face abstracție de identitatea de gen în clipa în care își descoperă senzualitatea (dacă are norocul să descopere așa ceva și să nu rămână

blocată în cutumele sexuale ale epocii și contextului în care trăiește). Poți fi și rămâne asexuată atâta vreme cât sexul tău este doar creier, dar nu și sex fizic lucid, egal cu sine, deschis către interior, autoevaluat. După ce o femeie intră, însă, în posesia completă a trupului său (cu toate fantezmele care bântuie un trup și care sunt în legătură insidioasă cu mintea și cu tânjirile sufletului), ea, cu siguranță, nu mai are cum să facă abstracție de identitatea de gen, fiindcă aceasta o definește, o încercuiește și o străbate ca un fir al Ariadnei. Minotaurul există în noi toți, fie că suntem femei ori bărbați. Și unii, și alții avem nevoie să găsim acest fir al Ariadnei cu ajutorul căruia să ieșim din labirint, după ce am înfruntat minotaurul. Iar această ieșire consfințește deplinătatea genului cuiva, asumarea și privirea lucidă asupra propriului sex.

7. Scriitorii mei favoriți (căci am mai mulți, nu doar unul) sunt bărbați. Pe primii doi (fiindcă sunt egali) chiar țin să-i menționez, deși fiecare din ei este favoritul meu doar din pricina unei singure cărți: Miguel de Cervantes cu *Don Quijote de la Mancha* și Mihail Bulgakov cu *Maestrul și Margarita*. Întrebarea nu mi se pare, însă, relevantă, pentru că nu are importanță dacă cei doi sunt bărbați: ceea ce contează este STRICT scrătura lor genială, care nu a fost condiționată de apartenența la gen. Cele două capodopere ar fi putut fi scrise și de două femei, la urma urmei.

8. Literatura erotică este o literatură valabilă și de prețuit atâta timp cât are valoare estetică. Nu am prejudecăți tematice. Dacă un roman erotic este foarte bine scris el va intra în literatură (refuz calificativele de literatură "mare" sau "mică"). Dacă este prost scris, pur și simplu nu va intra în literatură.

9. Abundența prozei actuale din România care abordează tema sexualității într-o manieră *hard* ne face să credem că ne aflăm în fața unui fenomen aparte (dar proză sexuală de acest tip se scrie și în Occident, fără ca nimeni să se simtă agesat). O proză cu efect excitant, stimulatv epidermic, chiar dacă ea nu este propriu-zis literatură pornografică. În România, lucrul acesta ține de o dezinhibare tardivă, după pudibonderia matricială din timpul comunismului. În Occident, dezinhibarea a început chiar în prima

jumătate a secolului XX (vezi proza lui Henry Miller, ca să dau un singur exemplu notoriu), iar anii '60-'70 (al doilea val) nu au făcut decât să pluseze pe distrugerea *tabu*-urilor și să facă din dezinhibarea sexuală transcrisă pe foaia de hârtie aproape un pleonasm și o redundanță. Așa încât ceea ce se întâmplă la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI pare să fie un al treilea val al sexualității *hard* în proză. Un al treilea val născut la întâmplare, mai degrabă, decât programatic și cu tendință. Cum eu însămi m-am găsit, cu stupefacție, încadrată, la un moment dat, pe Internet (într-un forum *on-line*) la literatura pornografică (din pricina romanului meu *Tricephalos*, publicat în 2002, în mod aberant sau deformat, însă, perceput printr-o asemenea grilă), firește că mi-am pus deja întrebările pe care le-am formulat anterior. În România, dezinhibarea lingvistică nu a survenit imediat după prăbușirea regimului comunist: cel care s-a dezinhibat, în prima fază, a fost, limbajul cotidian. Nu, însă, și cel literar. A trebuit să treacă aproape un deceniu, pentru ca scriitorii români să scrie într-o limbă mai dezlegată de cutume și prejudecăți, mai vioaie și suculentă, despre sexualitate și erotism. Poate că pentru unii, chiar tema constituia o provocare; pentru alții, în schimb, a contat tocmai desfacerea limbii din felul ei rușinat și pudic de a scrie despre lucruri mai puțin îngăduite. Un prim pas, în literatura română postcomunistă care a abordat tema sexualității, a fost numirea pe șleau a organelor sexuale: dar respectiva dezinhibare era mecanică și nu conținutistică, era sonoră, dar nu avea neapărat și miez. A fost, însă, așa cum spuneam, doar o primă etapă. A urmat apoi o a doua etapă, opțiunea pentru teme sexuale dezvoltate ritualic. De-abia într-o a treia fază s-a ajuns și la căutarea unui limbaj literar care să fie artistic, să aibă valoare estetică și, în același timp, să fie apt să abordeze *tabu*-uri legate de erotism. Nu în ultimul rând a funcționat și în România o modă sau vogă de a scrie despre sex: cum eu însămi am fost suspectată de așa ceva, nu are rost să mă fac că nu văd acest reproș pus adesea pe tapet. În concluzie: literatura cu tendință erotică din România de azi (scrisă mai cu seamă de autori tineri) este într-o totală încadrabilă în literatura occidentală.

10. În general, iubirea lină, senină este considerată a fi neproblematică. Pe când adulterul și ipostazele amoroase clandestine introduc, în proză, problematizarea. Nu-i vorbă, și în viață introduc această problematizare, nu doar în literatură. Ipstaza maternală a femeii, în literatură, este considerată interesantă doar dacă este pigmentată cu vreun complex Oedip ori măcar al Electrei, cu nuanțe incestuoase ori lesbiene. Este doar un truc literar, la urma urmei, un pretext pentru a rediscuta condiția amoroasă sau, ca să folosesc o expresie celebră, noua dezordine amoroasă, perceptibilă astăzi în postmodernitate și chiar în post-postmodernitate (ori, poate, chiar din pricina acestora).

11. Bovarismul este o boală la fel de dificilă precum râia, drept care nu va dispărea niciodată. Așa se face că modelele și antimodelele literare ne marchează, adesea sau doar uneori, viața amoroasă. Mă gândesc, de pildă, la femeile isterice (dar fascinante) din romanele lui Dostoievski! Sau la mitul lui Don Juan! Sau la suferințele tânărului Werther! Etc. Prejudecățile de gen funcționează și ele în acest angrenaj, ca un fel de cârlige de pescuit care ne rănesc gura, atunci când suntem pescuite ori pescuiți de către pescarii și pescăresele îndemânaticе, norocoase ori pur și simplu aflate la locul faptei.

12. Sunt femeie, prin urmare nimic din ceea ce este femeiesc nu vreau să îmi fie străin (deși, poate, încă îmi mai este). Scriind despre mine, scriu implicit despre ceea ce sunt eu. Dar scriu și despre ceea ce nu sunt, tocmai întrucât mă definesc și prin ceea ce nu sunt, nu pot fi ori nu am cum să fiu.

13. Devii femeie, corporal vorbind, odată cu prima menstră: este un fel primar de a fi și deveni femeie, prin intermediul aceluși sânge impur care se eliberează din tine și care, în același timp, te face să fii, trupește vorbind, altceva decât bărbatul, pentru că menstră, spun de pildă șamanii, o fac pe femeie să fie mai puternică energetic decât bărbatul (poarta lumilor deschizându-se doar pentru ea, nu și pentru bărbat, în această perioadă). Devii pentru a doua oară femeie atunci când faci întâia dată dragoste. Devii a treia oară femeie atunci când

naști întâia dată. Nu toate femeile au parte de aceste trei stadii, ci doar de unul sau două dintre ele.

14. Așa cum bărbații își transmit din generație în generație cutume sexuale și de comportament față de femei, lucrul acesta este valabil și pentru femei (în raportarea lor față de bărbați), cu toată fauna și flora lor din lanțul familial: bunici, mătuși, mame, verișoare, surori, fiice. Există, astfel, discuții speciale între femei legate de evenimentele cheie ale vieții femeiești: menstra, deflorarea, procreația, perioada de graviditate și nașterea unui copil.

15. Sunt feministă doar în măsura în care utilizez o serie de măști feminine în poezia și proza mea (mai cu seamă în poezie). Acestea nu sunt artificiale, ci alcătuiesc niște ipostaze de căutare a unei căi femeiești (prefer să o numesc astfel, ca să nu folosesc termenul de cale feminină, care sună prea rigid) prin substitute teatrale, histrionice. Este vorba despre o *questa*, la al cărei capăt nici eu nu știu ce se găsește, dar aș vrea foarte mult să aflu. Imaginea și proiecția femeii-cruciat (din poemul cu același titlu) a satisfăcut, într-o măsură vizibilă, *questa* credinței, dar a mizat și pe altceva, pe o *questa* parțial de gen. La *Malcontenta* (curtezana esențială din cartea mea de poeme *Veneția cu vene violete*) a satisfăcut nu atât erotismul, cât îndoiala, ambiguitatea și ispita. Iar *Kore-Persefona* (din volumul cu același titlu) a plusat pe cartea erotismului, dar a unuia în care senzorialitatea avea la capăt fantasma androginului din cei doi aleși, iubitul și iubita, ce stau ca într-un cocon protector. Femeia-cruciat a fost purtătoarea mea de cuvânt într-o perioadă de căutări spirituale progresive în care găsisem și în același timp nu găsisem răspuns. Dar a fost purtătoarea mea de cuvânt și în chestiunea feminității mele, într-o anumită măsură. Într-o perioadă în care Dumnezeu era un pod suspendat pe care voiam să pășesc, dar a cărui poartă ori intrare era glisantă. La *Malcontenta* (dar și *La Cesarina*), două dintre curtezanele venețiene pe care le-am creat în volumul de poeme din 2002 și despre care am scris cu voluptate, au fost purtătoarele de cuvânt pentru ideea de ambiguitate (care se poate manifesta, firește, și în erotism, dar nu doar în erotism). Este și acesta un fel de a fi. Curtezana nu este altceva decât tot un fel de punte, de pod, între

oameni, între fantasmale și nevoile lor, în relația atât de complicată (dintotdeauna complicată) dintre bărbați și femei. Kore-Persefona a fost, probabil, deși doar parțial, cea mai senină ipostază din poezia mea, în ciuda senzualității sale excesive. Întrucât în acest caz am mizat pe un erotism împlinit în felul său relativ cuminte. Dar mai există și alte ipostaze feminine, unele oarecum dementiale (având adică pecetea nebuniei și a ospiciului): Marijuana sau Niniloh din volumul meu de poeme *Oceanul Schizoidian*. Cum cred că fiecare dintre noi purtăm din când în când un ospiciu pe dinăuntru, acesta se cuvine a fi scos, în poezia de tip exorcism, și scuipat în afară, ca să ne vindecăm de tot felul de spaime, frici, neliniști etc. Cartea în care am explicat, însă, cel mai bine rădăcina mea femeiască și arborescența ei reală și fantasmatică (și psihanalitică) este *Tricephalos*, respectiva ultima parte din roman, intitulată nu în zadar UTERUS.

Nu sunt o feministă ideologic vorbind, la nivelul discursului de tip gender studies. Sunt o feministă interesată strict de *questu* ei individuală (dacă această *questu* ar putea să le lămurească și altor femei cum stau lucrurile, cu atât mai bine, dar scopul meu nu este acesta).

16. Femeiescul are de-a face și cu erotismul, și cu maternitatea, nu doar cu una ori cealaltă. În ce mă privește, mă consider atașată de o cultură a corporalității. Atașamentul meu față de o astfel de cultură are o miză cognitivă și de-abia apoi una existențială, ontică. Trupul este la fel de important precum sufletul, drept care nu ar trebui să existe o competiție între ele. Ba chiar așa spune că, uneori, trupul este cel care face ca sufletul să devină mai vizibil și mai pregnant, împlinindu-l. Femeia-cruciat (personajul meu) era, într-adevăr, axată pe o căutare spirituală, dar chiar și așa se raporta totuși și la propriu-i corp, chiar dacă prin închidere (încuiere) a lui și prin asceză. În cazul curtezanelor venețiene portretizate de mine în poezie lucrurile sunt, în mod evident, și mai explicite: dar, repet, ceea ce m-a interesat a fost să prind în insectar ideea concretă de ambiguitate. În cazul personajului Kore-Persefona (majoritatea poemelor din acest volum le-am scris în Grecia, la Atena sau în insula Rhodos) a contat enorm mediul în care mă aflam, anume arșița grecească și langorile ei

inerente: există o senzualitate specială care doar în spațiul mediteranean poate fi percepută cu asupra de măsură de către o femeie. Drept care am făcut din Kore-Persefona un personaj floral, dar și unul expus unei voluptăți pe care eu însămi o deconstruiam și reconstruiam cu delicii, jucându-mă și răsfățându-mă. Cultura corporalității m-a marcat și în romanul *Tricephalos*, unde am încercat să redau un Babel al ispitelor picante și al senzațiilor, dar unde am rediscutat și mitul androginului în cadrul cuplului alcătuit din bărbat și femeie.

17. Nu m-am simțit niciodată limitată biologic în creație. Dar am simțit misoginismul și presiunea lumii bărbaților în interpretarea literaturii mele. Și m-am întrebat, uneori, dacă nu ar fi o probă de încercare să semnez anumite texte ale mele cu nume bărbătesc. Nu doar femeile invidiază uneori lumea bărbaților, ci și bărbații invidiază alteori lumea femeilor. Dar chiar și femeile se invidiază unele pe altele, adesea! Lumile femeiești sunt atât de variate și personale încât nu poate fi alcătuit un numitor comun și trasă o linie de sosire în acest sens!

18. Am fantasmă adesea o femeie-cruciat care să fi existat în realitate, în Evul Mediu (dar ea nu a existat sau nu a dorit să existe nicicum). Mai târziu am proiectat-o în zilele noastre, la alt nivel, etc. Mi-am avut fascinațiile mele față de scriitoare precum, Sylvia Plath, Anna Ahmatova, Marina Țvetaieva – dar fascinația mea a fost limitată la scriitura lor parțială și fragmentară, și nu la un model literar amplu și de sinteză. Din literatura română, două femei m-au impresionat, la un moment dat, chiar dacă nu mi-au fost neapărat modele literare: în mod previzibil prozatoarea Hortensia Papadat-Bengescu și, mai aproape de zilele noastre, poeta Angela Marinescu. În eseistică, am avut și un mentor feminin (pe lângă mentorul masculin esențial al cărui nume nu am să îl pomenesc aici): este vorba despre Elaine Scarry și monumentală ei carte *The Body in Pain. Making and Unmaking the World*. Am manifestat oarecare fascinație pentru muzele celebre ale unor creatori aparte: Lou-Andreea Salomé, de pildă.

19. Depinde de context, de timpuri și de temperamentul creatorului cu pricina. Nu există un răspuns standard. Sunt posibile atât seninătatea creatoare în cadrul familiei, cât și ruptura cu familia pentru a facilita o creație liberă și stihială. Răspunsul meu nu poate avea, de aceea, decât limba bifurcată a șarpelui.

20. Mai întâi, m-am simțit din plin discriminată sexual la tinerețe, când a fi poetă (poetesă) era un fapt proiectat aproape ca o insultă de către poeții-bărbați. Aceștia (nu toți, desigur), împreună cu criticii literari (o parte dintre ei) vedeau automat în poete un soi de făpturi pervertite și pervertitoare, ori, dimpotrivă, niște trestii bătute de vânt sau flori ale soarelui seduse de astrul ultraluminos. Poeta era automat tachinată doar pentru că era femeie, posibilul ei talent fiind minimalizat în virtutea unei mentalități poetice macho. După ce m-am impus întrucâtva ca poetă, nu am mai trecut prin astfel de situații nedelicate. Dar când am început să am oarecare succes în proză, mai ales cu romanul *Tricephalos*, am fost din nou discriminată în comentarii, pe motiv că doar bărbații sunt prozatori autentici!

21. În sensul clasic al acțiunii de seducție, nu am practicat niciodată așa ceva pentru a rezolva o criză. Dacă există totuși seducție în mine, atunci aceasta se manifestă instinctual, și nu programatic. Pentru că îmi repugnă să fiu proiectată ori să par o seducătoare!

22. Am dorit să fiu bărbat, atunci când eram foarte tânără și încă nu mă descoperisem ca femeie. Mi se părea atunci că este mai ușor să fii bărbat. Și, mai ales, că există mai multă libertate pentru un bărbat. Dar acum mărturisesc că mă bucur că sunt femeie și numai femeie. Cred că sunt privilegiată.

23. Sunt excesiv de ordonată în viața domestică, probabil pentru că literatura mea este dezordonată, nevrotică (uneori) și extravagantă etc. Cele două sfere se compensează în mod vizibil.

24. Da, am o adevărată problemă cu imaginea mea: sunt marcată neplăcut de fotografiile neizbutite și sunt bucuroasă atunci când fotografiile surprind ceea ce eu consider a fi specificul meu ruxandrocéserean. Aceasta ține și de un narcisism pe care, vrând-nevrând, trebuie să mi-l asum, dar ține și de altceva mult mai

grav: de faptul că nu mi-am rezolvat interior chestiunea morții. Că nu am acceptat-o.

25. Categorie, suntem specii diferite. Ne unesc destule lucruri, dar ne despart și mai multe lucruri. De aceea suntem nu genuri, ci specii diferite. Și suntem fiecare pe cont propriu în lumea lui/a noastră, chiar dacă interferăm din când în când. Nu exclud, însă, îmbinarea perfectă, respectiv topirea bărbatului și a femeii, alchimic vorbind, în androgin. Măcar într-unul simbolic.

26. Solidaritatea feminină există, firește, dar se manifestă rar, totuși. Ea se manifestă exclusiv atunci când femeile sunt atacate ca gen, când sunt discriminate sexual. Altfel, lumea femeilor este îndeajuns de marcată de gelozie, invidie, frustrări. Este o lume a fiarelor îmblânzite doar în aparență sau doar efemer.

27. Aleg strict în funcție de competența profesională, și nu în funcție de sex. Poate doar în cazul specialistului în ginecologie am ezități...

28. Am fost și una, și alta, în contextul în care lumea femeiască ori cea bărbătească mi s-au părut, la un moment dat și din anumite pricini, a fi dezamăgitoare. Sunt, însă, două lumi care seamănă între ele, chiar dacă bărbatul și femeia sunt specii diferite.

29. Nu am prejudecăți clasice de gen, ci doar prejudecăți nuanțate, ca să zic așa. Că bărbații sunt aproape dependenți de sex, este o astfel de prejudecată. Că femeile sunt mai bârfitoare decât bărbații, este o alta.

30. Prefer compania celor cu care comunic pur și simplu, indiferent de sex. Și am șansa unor prieteni speciali atât bărbați, cât și femei. Nu sunt mulți, ci puțini. Există fibre de comuniune pe care le pot stabili doar cu femeile, și altele pe care le pot stabili doar cu bărbații. Cel mai bun prieten este, însă, bărbatul și iubitul meu.

31. Această întrebare ar putea fi o prejudecată inculcată de acuzele aduse modernității. Ce este femeia tradițională? Furnica și sclava predilectă în societatea patriarhală? Și ce este femeia modernă? Cea care a trecut prin revoluția sexuală? Nu mai există în stare pură strict femeii tradiționale și strict femeii moderne, decât pe partituri reduse. Lucrurile sunt foarte amestecate astăzi.

32. Nu sufăr să calc haine și să spăl rufe. Îmi place să ud grădina (dar nu am așa ceva) și să fac prăjituri ori mâncăruri exotice.

33. Empatizez și cu realizările publice și cu cele private. La tinerețe, cele din sfera publică par mai importante. La maturitate, lucrurile se echilibrează, dar parcă cele din sfera privată devin mai de prețuit.

34. Să scriu literatură. Vocația mea ratată este cea de mamă: aș fi vrut să fiu așa ceva... În același timp nu m-am ratat complet ca „mamă”, întrucât am o serie de copii spirituali. Și, probabil, voi mai tot avea în anii care vin.

35. Prefer să fiu prezentată și să mă prezint ca poetă și prozatoare (dar le consider la fel de importante pe amândouă, nu există vreo ierarhie).

36. Aș fi fost, poate, corăbier sau arheolog. Dar nu în timpurile de acum, ci odinioară.

„Văd în bărbat exclusiv instrumentul bun doar pentru a mă împlini fizic și pentru a mă ajuta să procreez”

1. Ne naștem... Devenim... Mai bine răspund printr-o istorisire.

Pe când aveam patru ani, într-o zi în care trebuia să ajung la oră fixă la un spectacol susținut de grădinița pe care o frecventam și când, prin nu știu ce împrejurare, părinții nu se aflau tocmai atunci acasă, a rămas în sarcina surorii mele să mă pregătească. În marea grabă, copila care era ea însăși (având șase ani), negăsindu-mi chiloțelii, a decis să îmbrace doar bluza și fusta. Firește, am acceptat. Trebuia s-ajung cu orice preț.

Observând ce se petrece, la îmbrăcarea costumașului de scenă, în disperare de cauză, educatoarea a găsit ca unică soluție „sacrificarea” fiului ei, Cipri, singurul care nu presta în acel spectacol. Incidentul îmi vine și acum cu claritate în minte, nu neapărat pentru că eu aș fi conștientizat, la acea dată, hazul (citește: dramatismul) situației. Nicio vorbă nu m-a dojenit, nicio aluzie nu m-a ridiculizat dinaintea celorlalți. Dimpotrivă, gestul doamnei M. mi s-a părut cu totul îndreptățit, mai ales că slipul lui Cipri îmi venea ca turnat.

N-aș putea spune dacă buna mea educatoare a procedat astfel pentru a nu rata spectacolul sau doar din respectul enorm pe care-l purtase dintotdeauna părinților mei. Lângă confortul pe care mi l-a procurat decizia ei, memoria mea nu stochează vreun alt resentiment în afara celui de a mi se fi luat înapoi, la închiderea serbării, ceea ce abia mi se dăruise. Presupun că părinții au fost cei care ne-au adus, mie, dar mai ales surorii mele imprudente, insistente și repetate reproșuri. Riscul igienic... Rușinea de care i-am acoperit... Totuși, rușine nu mi-a fost deloc atunci! Când nici nu înțelegeam ce-mi spun. Cum nu mi-a fost nici după aceea, ani la rând, ori de câte ori episodul se reîmprospăta în familie, din fericire din ce în ce mai relaxat, cu ifose de „legendă”, îndeosebi în jurul meselor de

duminica, făcându-mă, iată, să nu-l uit nici acum. Cum rușine nu mi-a fost nici ori de câte ori aveam să-l revăd pe Cipri, în clasele primare sau chiar mai târziu, în anii de liceu. În reprezentarea mea infantilă, Cipri, colegul meu de joacă, nu era băiat, cum nici eu nu eram fată. Cum asexuați erau, de altfel, toți băieții și fetele cu care noi, surorile, ne jucam și ne băteam, ne păruiam și ne îmbrățișam în timpul trântelor de stradă din cele mai dure.

2-5. Da, creația mea are gen. Ca și a oricui altcuiva. Un gen pe care eu îl și pot detecta imediat, la o aruncătură de ochi, pentru că, în reprezentarea mea, el nu este dictat de „stil”, ci doar de forma literară în care te manifesti. La modul inefabil, involuntar, am perceput dintotdeauna *formele literare* ca având gen.

Astfel, poezia, dar și povestirea, proza scurtă îmi apar ca fiind neapărat *feminine*, rupte din „coasta” romanului. Și asta nu din cauza numelor lor feminine. Ci pentru că, dacă încerc să văd mai în adânc, *poezia* o resimt inconsistentă, uneori sterilă și contrafăcută, alteori facilă și frauduloasă, mai întotdeauna prețioasă, paranoică, delirantă. *Povestirea*, fandosită, și neterminată, și neîmplinită, în vreme ce *teatrul*, ceva mai „înclieat”, mai robust, mai inteligent, îl percep *de ambe sexe*.

Singur *romanul* este pentru mine, fără discuție, *masculul*, și încă unul foarte viril. El are vigoare în viscere, elasticitate și tensiune în articulații (în primul rând în cele mentale), pasionalitate și forță de expulzie a jeturilor interioare, intens acide. Îl „văd”, efectiv (îl vedeam astfel și dinainte de a scrie roman): un animal sălbatic, greoi și agil, impulsiv și afectuos, instinctual și ingenuu, un suveran bun, somnolând senzual, ocrotindu-și puii în propria respirație umedă, fierbinte, dar și atacând, sfârtecând, la nevoie, de foame sau în apărare.

Iar dacă în reprezentarea mea *formele literare* au gen, firește, ca femeie, mă simt atrasă de forma de sex opus. Adică de „bărbat”. Adică de roman. De cel care mă completează și mă umple. De aici, plăcerea de a scrie roman. Uneori, mă gândesc cu groază la ce s-ar fi întâmplat dacă nu l-aș fi întâlnit. Pentru că această recunoaștere/maturizare, în ce mă privește, s-a produs târziu. După poezie și povestire. Sau la ce s-ar fi întâmplat dacă aș fi ratat întâlnirea. A nu

da curs vocației tale e ca și cum nu ți-ai împlini erotismul, potențele sexuale. Asimilez, suprapun atât de visceral *romanul* cu *bărbatul* (am mai spus asta, într-o anchetă din „Dilemateca”), încât faptul că bărbății scriu și ei roman (conviețuiesc și ei cu romanul) mi se pare adesea de-a dreptul aberant, cu totul contra naturii.

6. Proba identitară pentru femeie? Devii femeie, deloc paradoxal, înainte de a fi femeie. Ba chiar înainte de-a deveni „domnișoară”, cum li se spune fetelor odată cu primul semn/însemn al maturizării lor fiziologice. O spune și personajul meu, Augusta, din *Agata murind*: „Îi spun că bărbății nu ne cunosc îndeajuns. [...] Câți dintre ei știu, oare, că și o femeie poate simți «femeiește» foarte devreme, puberă chiar, cu mult înainte de-a fi «făcută» femeie, cum cred ei, doar de către ei, bărbății? Că o femeie poate avea și ea «contractia» ei eliberatoare, feminină, chiar mult înainte de a fi «atinsă» de un bărbat, întocmai cum bărbatul își are «descărcarea» lui masculină?”

Așadar, cred că *probele identitare* pentru o femeie sunt, de fapt, patru: a) descoperirea/ atingerea *orgasmului* (care nu are neapărat de-a face, cum spunea și Augusta, cu vârsta, experiența, rutina, „contractia” feminină putând surveni și involuntar, subit, foarte devreme, în anii pubertății, la capătul unei excitații paroxistice); b) *maturizarea fiziologică*, la aceeași pubertate (iată primul moment în care, șocată, îți urăști cu toată ființa condiția de femeie, umplându-te de stupoare și revoltă, de neputință și scârbă pentru coapsele tale însângerate, pentru ca, o secundă mai târziu, să-ți transformi acel dezgust și acea umilință într-un fior trufaș al feminității tale lichide, atât de violent-ofertante, furnizoare de interogații pentru ceea ce-ar putea induce asta în semenul tău de sex opus); c) *actul deflorării* (și, imediat după aceea, asumarea rațiunii de a fi a orgasmului); și, în fine, d) *actul „facerii”, al nașterii* (și, ulterior, *maternitatea*), o plăcere reală, de o cu totul altă factură, care îți dă, în sfârșit, ca femeie, motivația categorice tale superiorități în fața bărbatului...

Dacă cunoști/ trăiești/ accezi la toate cele patru „probe identitare”, dintre care doar una îi e garantată oricărei femei (a doua), cred că te poți numi sută la sută femeie.

Consider, totuși, că o femeie care naște fără a cunoaște vreodată plăcerea este *mai puțin femeie* decât una care – chiar condamnată să rămână stearpă sau care, deliberat, nu alege să procreze – cunoaște plăcerea de a fi femeie. Femeinitatea reală nu e la vedere! Ea nu e dată neapărat de o fizionomie drăgălașă, nici de maniere sau de gesturi armonioase, delicate, mai mult sau mai puțin controlate sau trucate, nici de înzestrarea de a naște pui vii. În viziunea mea, *femeinitatea* se definește, înainte de orice, prin *capacitatea de a reacționa normal, de a răspunde cu propria plăcere, la modul cel mai elementar și animalic, ca exemplar desăvârșit al speciei tale, la provocarea/ excitația pe care ți-o induc apropierea, prezența, atingerea, plăcerea unui bărbat (exemplar al speciei complementare).*

Aceiași personaj al meu, Augusta, spune, la un moment dat: „Unde sunt femeile lumii să m-audă? Adevăratele femei, nu cele lipsite și lătrătoare”. Ei bine, cele două fraze i le-am „scăpat” Augustei amintindu-mi de contrarierea și stupefacția mea când am aflat, de la un endocrinolog, pe la douăzeci de ani, că nu toate femeile sunt cu adevărat femei, că 85% dintre ele sunt „lipsite”, adică frustrate, adică frigide (bănuiesc că cifra s-a modificat în timp, iar numărul lor a mai scăzut). Mai apoi, mărturisirile diverselor cunoștințe aveau să-mi confirme asta, după cum, siderată, aveam să ascult, ceva mai târziu, din gura femeilor în vârstă din clanul meu (mamă, mătuși, bunici), provocate de mine, că ele își acceptaseră și-și suportaseră soții doar din datorie, numai pentru „plăcerea lor, a bărbaților”, pentru că „plăcerea este doar un atribut și un «drept» al bărbatului”. Toate aceste femei născuseră trei-patru-șapte copii fără a cunoaște plăcerea. Despre asta nu îndrăzniseră să discute nici măcar între ele până atunci, necum cu soții lor, cărora unele încă le mai spuneau „dumneata” mult timp după căsătorie... Așadar, înainte ca eu să nasc (la douăzeci și doi de ani), aveam să aflu că maternitatea nu e condiționată (și) de plăcerea femeii. Că poți naște foarte bine copii, că te poți „legitima” ca femeie și fără să fii, de fapt, femeie. A fi femeie și a naște, cele două nu se condiționează. După cum nici nu se exclud...

7-8. Deși nu-mi plac citatele, aici nu pot să nu recurg la o concluzie a lui M.V. Llosa: „Nu există o mare literatură erotică sau,

mai bine zis, marea literatură n-a fost niciodată erotică, deși mă îndoiesc că există o mare literatură care, printre altele, să nu fie și erotică” (*Adevărul minciunilor*, Ed. Allfa, 1999, p. 108).

În sensul celor spuse de Llosa, din păcate, invazia de deunăzi, la noi, a unei literaturi (mai ales tinere) așa-zis erotice, care este și se vrea (în fapt: nu poate fi altfel decât) *numai* erotică, n-a făcut decât să răspundă unui gust vulgar, îndoielnic, sfârșind prin a-l plictisi și pe acesta foarte repede. În ce mă privește, dat fiind că am scris eu însămi un roman (și) erotic, *Agatei...* i s-au remarcat de către critică, între altele, și aceste merite: „investigarea temei feminității în zone până acum, la noi, necercetate romanesc (Sanda Cordoș, în „Apostrof”, nr. 7-8, 2003); „o proză artistă, fluentă, erotică fără un grăunte de vulgaritate, cu o densă și rafinată atmosferă psihologică și umană” (Nicolae Breban, în „România literară”, nr. 2, 19-25 ianuarie 2005); „Prozatorii noștri imberbi au de unde lua lecții despre cum se face literatură din sexul deviant, fără a deveni vulgari sau comuni” (Marius Chivu, în „România literară”, nr. 7, 23 februarie-1 martie 2005).

9-20. Nu m-am simțit niciodată discriminată sexual. A existat, în schimb, o situație în care m-am simțit agresată în condiția de scriitor-femeie. Iată-o:

Mă aflu, într-o zi a anului 2003, la sediul filialei din Cluj a USR, unde participasem la o întrunire a scriitorilor. Nu cu mult înainte, apăruse *Agata murind*, prima ediție, cea de la Dacia. Din cele doar 130 de exemplare în care mi-a fost scos atunci romanul, oferisem un exemplar și unui laborios istoric literar local. Întâlnindu-mă în acel context, intempestivul „cercetător”, care îmi și „citise” deja romanul, a pomit literalmente să strige la mine, în public, apostrofându-mă la modul inchizitorial cu „acuze” de genul: „Niciun bărbat n-a scris vreodată ceva atât de obscen!” sau: „Nu se poate să scrii așa ceva dacă n-ai și trăit...”, nefiind capabil să facă distincția elementară între autor și personaj. Stupefacția mea a fost atât de mare, încât, pe moment, în apărare, am îngăimat doar ceva despre faptul că, în cazul dat, nu mai sunt femeie, ci pur și simplu scriitor... Ulterior, așa-zisul decodor de texte, care se dovedise nu atât tăbăcit de prejudecăți, cât lipsit de o

minimă cultură a lecturii, și-a continuat ofensiva, purtând cu sine pretutindeni cartea mea, furibund subliniată pe pasajele „fierbinți”, arătând-o tuturor, decupând și citind din ea, ca un puber, cu diverse ocazii. Mai apoi, mi-a făcut surpriza de a-mi dedica două recenzioare, ambele compromițătoare pentru propria sa „probitate”. Sigur, acele comentarii penibile, furișate în paginile a două foi clujene, n-au putut anihila cele 20 de cronici, flatante la unison, de care a avut parte primul meu roman, acestea dictând, în cele din urmă, premiera lui fără rezerve de către USR. Am rămas totuși cu gustul amar al imposturii unor asemenea pseudo-comentatori, „puritani” nihilști, detractori, altfel, deloc nocivi, ci cât se poate de bineveniți pentru a stârni și interesul unui public neavizat, cu totul pe măsura lor.

21-22. Invidiez enorm bărbații, întâi și-ntâi, pentru structura lor fizică solidă, care-i face să poată fi... protagoniștii romanelor și ai filmelor de război, după care eu mă înnebunesc.

23. Nu numai că sunt dezordonată, dar dezordinea priește grozav scrisului meu. Îl stimulează, îi procură pulsioni de nesupunere, răsfăț și libertate. Pur și simplu, în ordine perfectă *nu pot scrie*. Mă sustrage enorm alinierea (trucată) a lucrurilor din jur, imbecila lor supușenie și armonie. Îmi place la nebunie să mototolesc și să arunc pe jos, în timp ce scriu, hârtiile cu textele la care renunț. Devin o fiară când cineva trece „întâmplător” pe lângă mine și le adună. Sunt în stare să le recuperez din coșul de hârtii și să le răsfir iarăși pe podea.

24. Da, țin enorm la prestația mea exterioară, mai înainte de orice, în propriii mei ochi. Și, da, am o rețineră să-mi declar vârsta, deși nu mint, nici nu mi-o falsific vreodată, doar ezit s-o mai spun de-a dreptul. Și asta, numai pentru că, atunci când am declarat-o, am stârnit nedumeriri, am fost privită cu circumspecție chiar, fiind considerată cu ani buni mai tânără (probabil, de vină e silueta mea atipică, adolescentină).

25-26. Specii diferite nu, subspecii, însă, da. Iar eu văd în bărbat exclusiv instrumentul bun doar pentru a mă împlini fizic și pentru a mă ajuta să procreez.

Am citit undeva, într-o revistă americană frivolă, că, în timp, bărbatul se va reduce la sex. Mi s-a părut perfect plauzibil.

27-29. Între specialiști cu competențe egale, aleg, totuși, bărbatul. Conștientă de propriile tiranii fiziologice, de propriile inconstanțe umorale, îmi place să contez pe stabilitatea emoțională, pe echilibrul (nici el infailibil, totuși mai ferm) al bărbatului.

30-31. Nu, un bărbat nu poate fi cel mai bun prieten al unei femei. Deși mi-am dorit toată viața, ca majoritatea femeilor, un prieten bărbat, n-am crezut nicio clipă în existența lui. Poate doar în cazul în care unul dintre cei doi ar avea opțiuni homosexuale. Sau când diferența de vârstă ar fi atât de mare, încât ar face posibil simulacrul de prietenie. Simulacru, pentru că și aceea e născută din frustrare.

32. Nu mai fac deloc menaj. De această tortură m-am eliberat cu totul de câțiva ani buni. Prejudicata potrivit căreia femeia trebuie să fie menajera casei o găsesc cea mai condamnată. Și-apoi, nu-mi place să mănânc (așa se explică cele 45 de kg ale mele). Nu sunt o gurmandă, deplâng până și cele aproximativ 40 de minute pe care le pierd de două-trei ori pe zi mâncând. Actul masticăției mi se pare atât de intim și de trivial, încât cred că ar trebui interzis în public. Mi-ar plăcea, în schimb, muncile de afară, de pe lângă casă, pentru care mă antrena, în copilărie, tatăl meu. Știam săpa și grebla, știam să altoiesc pomi sau să amestec cimentul pentru a turna în tipare trotuarele din curte...

33. Cel mai mult eu mă prețuiesc ca romancier. O realizare privată, care sfârșește prin a trece în sfera publică.

34-35. De cum am început să scriu roman, l-am recunoscut imediat ca fiind vocația mea reală (de aceea am și abandonat definitiv poezia). O vocație pe care n-am ratat-o. Și sunt fericită că n-am ratat-o. Pentru că cel mai cumplit lucru nu este să nu ai vocație, ci, având-o, oricare ar fi aceea, dăruit de destin fiind, să o ignori.

36. Mi s-a mai pus această întrebare. Reproduc finalul răspunsului meu din „Dilemateca“.

...,„Fata asta n-o să poată cânta niciodată la vioară, spune mama, are degete prea scurte”.

„O singură elevă am mai avut cu auzul ei, zice meditatorul meu de vioară. Acum profesează într-o orchestră din New York”...

Mă visam violonistă.

La treisprezece ani însă, când părinții m-au somat brusc să optez – cartea sau vioara de performanță –, n-am protestat. Am „ales” cartea. Știam că vioara i-ar fi obligat la un efort financiar pe termen lung.

Până și astăzi, când se întâmplă să mă poticnesc pe câte o frază, cele patru degete cântătoare ale mâinii stângi mi se încordează reflex: „Noi am fi spus asta mai bine!”

**„Dacă n-aș fi fost poetă, m-aș fi ocupat
doar cu trăitul”**

1. Țin minte și-acum senzația stranie pe care am avut-o când mi-am văzut numele tipărit pentru prima dată și am participat la lansarea volumului colectiv *Ferestre '98*. O senzație de euforie combinată cu un ușor disconfort, un soi de sâcâială, care nu știam prea bine de unde vine, dar pe care am mai încercat-o de multe ori în public, la lecturi sau lansări. Oricât de mult îmi plăceau „ieșirile la rampă”, mi-am dat seama destul de repede că abia așteptam să mă întorc în „iatacul” meu de scriitoare. Oricât de măgulitor ar fi să te afli în centrul atenției, oricât de atractive ar fi „luminile scenei”, simțeam că nu această gestionare a vieții publice mă interesa. Nu vreau să fiu ipocrită, să afirm că nu mă interesează să fiu citită, cunoscută, apreciată, ci numai să subliniez că viața scriitorului, cel puțin așa cum o văd eu, este „în altă parte”. Ceea ce contează în primul rând este relația mea cu scrisul. Știu foarte bine că în lumea literară în care trăim astăzi strategiile de promovare sunt foarte importante. Eu însă n-am făcut decât strictul necesar, acela de a publica o carte, de a o lansa, de-a o trimite în lume. Nu vreau ca aparițiile publice, necesare pentru promovarea cărții și hrănirea *ego*-ului, să devină o prioritate. Nu vreau ca socializarea, relațiile de „bună vecinătate” cu toată lumea, datul din coate pentru a prinde o „fărâmă” de celebritate să devină o obsesie. Să te agiți să apari pe sticlă, să fii prezent mereu în viața literară, cu orice preț, „să faci valuri”, să prospectezi piața (un tânăr critic, în vogă astăzi, mi-a reproșat că nu știu ce se cere pe piață, că nu mă adaptez, că nu scriu o poezie competitivă. M-am întrebat ce-o fi însemnând asta. Poate am ajuns la cursa de 100 de metri garduri, iar eu n-am aflat încă.), astea sunt lucruri străine de mine. Oricum, circuitul literar, cu mecanismele sale complicate de promovare (uneori perverse: se întâmplă, de exemplu, să citești un autor doar pentru numele său, un

efect al celebrității, pe care nu mi-l doresc; îmi place ca oamenii să ajungă la mine după ce mi-au citit textele, iar asta nu e modestie, dimpotrivă, dar e mai cinstit așa), a existat și va exista dintotdeauna, nu sunt naivă să cred că ne putem lipsi de el, dar cred că această goană după celebritate, după vizibilitate, dorința asta de-a intra „fuguța-fuguța” în manuale, că altfel nu ești, de a-ți păstra un scaun în literatura română tind să scape din vedere esențialul, acela că scriitorul trebuie să scrie și să scrie bine, adică scrisul său să fie autentic și relevant pentru cititori. Restul ar trebui lăsat pe seama agenților literari, a criticilor, a oamenilor de presă, a managerilor de editură. Fiecare cu meseria lui. A mea este să scriu, chiar dacă scrisul tinde să devină mai mult un *hobby* decât o meserie, pentru că nu poți trăi din scris și trebuie să faci altceva pentru a putea supraviețui. Nu pot și nu vreau să mă transform în sclavul propriei imagini, propriei vizibilități. Prin urmare, atenția mea *///* se îndreaptă în primul rând spre gestionarea vieții publice, ci spre poveștile care m-au făcut să devin scriitoare, poveștile mele și ale celorlalți. Ceea ce-mi doresc mai presus de orice este să le transmit în așa fel încât să devină relevante pentru cititori. De aceea, nu încerc să separ viața mea cotidiană de cea de scriitoare. Desigur, îți trebuie un răgaz, o desprindere din fluxul continuu al vieții, ca să poți scrie, dar răgazul acesta nu mi-l răpește viața domestică, viața casnică de zi cu zi, ci mai degrabă alergătura pentru supraviețuire, atât de epuizantă și de frustantă în cele din urmă. Scrisul meu n-a avut niciodată de suferit din pricina activităților mele domestice. Nu mă număr printre scriitoarele care cred că viața de familie, treburile casnice reprezintă o pierdere de timp, dacă nu o piedică în calea scrisului. Dimpotrivă, această normalitate a vieții, cu rutina ei cu tot, mă destinde și-mi dă un mare echilibru, ba uneori, chiar devine o sursă de inspirație. Mi se întâmplă deseori ca atunci când gătesc, când șterg praful să-mi vină în minte o imagine, un cuvânt, uneori pornind chiar de la ceea ce fac. Apoi totul se încheagă treptat într-o poveste pe care o port cu mine peste tot, pe stradă, în autobuz, până se maturează și ajung să aștern totul pe hârtie. Nu trebuie să mă închid într-un turn de fildeș ca să pot scrie. Abstragerea din cotidian, ipostazierea unui eu

creator, clar delimitat de eul de toate zilele nu este atât de drastică, nu este totală, așa cum ne închipuim. Mi s-a întâmplat să scriu în tren, în timp ce oamenii treceau pe lângă mine. De altfel, nu cred în existențele fragmentate, schizo, încerc să nu-mi compartimentez viața. Poezia mea vine din experiențele trăite, poartă amprenta femeii care sunt. Ceea ce văd, ce aud (uneori un singur sunet sau gest poate pune întreaga mașinărie în mișcare), ceea ce mi se întâmplă mie sau celor dragi, toate acestea își găsesc locul în textele mele. Nu mă pot desprinde de trăirile și de experiențele mele decât în măsura în care reușesc să le sublimesz, să le transfigurez, să le dau un sens, să le integrez într-o ordine, cea poetică. O fac instinctiv, într-un efort de lămurire, de înțelegere a mea și a lumii în care trăiesc, într-un efort de exorcizare uneori. Cred că existența mea cotidiană se împacă foarte bine cu cea de scriitoare. N-am probleme de „fluidizare a traficului”. Totul curge, vine firesc de undeva dinăuntrul meu, acolo unde toate experiențele, din toate zonele, din toate direcțiile, se amestecă și converg în final spre ceea ce devine poezie.

Identitatea de gen nu este pur și simplu un dat natural. Faptul că ne naștem cu un anumit sex este doar un punct de plecare. Însă feminitatea sau masculinitatea sunt evident constructe culturale, asumate diferit de la o comunitate la alta. Există întotdeauna un *acquis* cultural care ajunge să ne modeleze mai mult sau mai puțin prin rolurile (în accepția pe care acest termen o cunoaște în psiho-sociologie) impuse din fragedă copilărie. Dar despre acest subiect („On ne naît pas femme, on le devient“) a scris, mult mai bine decât aș putea s-o fac eu, Simone de Beauvoir, în *Le deuxième sexe*. E limpede că devenim femei sau bărbați trecând prin toate aceste roluri. Că mai departe putem alege sau respinge un model cultural impus, în măsura în care reușim să ne desprindem de el, este o altă etapă. De fapt, întreaga noastră personalitate este rezultatul acestui „épluchage“ de roluri, un proces îndelungat, care presupune mult discernământ și reflecție asupra a ceea ce pare a fi un dat firesc, doar pentru că ne-am născut în interiorul unei culturi. Ieșirea dintr-un patron cultural implică totodată și un mare risc, o

înstrăinare, o însingurare, o destabilizare, de care mulți nu se simt în stare. De exemplu, sunt multe femei, chiar și în zilele noastre, care rămân prizonierele unui model cultural de comportament feminin tradițional. Oricum, punerea în discuție a unui model presupune, pe lângă conștientizarea faptului că e vorba de un construct cultural, o ruptură identitară serioasă, o desprindere uneori dureroasă.

Pe de altă parte, dacă se pleacă de la ideea respingerii în bloc a unui model, așa cum se întâmplă cu feminismul, pentru a adopta un alt model, masculin, care este tot un construct, doar pentru că el propune o libertate de mișcare mai mare sau beneficii de imagine, de statut socio-profesional, demersul mi se pare cu totul eronat. Este o neînțelegere profundă a problemei, chiar o pervertire a ei. Ideea este nu să-ți asumi un model impus, ci să vezi ce-ți poate oferi acel model, cât de apropiat este el dorințelor, nevoilor personale de afirmare. Poate că ar trebui pur și simplu să ajustăm acel model propriilor nevoi, proiecțiilor noastre, astfel încât fiecare să se poată împlini ca ființă umană. Dacă vom continua să ne raportăm la un model masculin, ceea ce presupune și un complex de inferioritate, nu vom reuși decât să fim niște imitații masculine. Dacă anumite treburi casnice îmi fac plăcere, atunci nu văd nici o înjosire în a le face. Poate că femeile vor deveni ele însele în momentul când vor înceta să se războiască cu /să se raporteze la un model masculin, când vor descoperi că diferențele sunt benefice, altfel lumea ar fi prea fadă.

2-3. N-aș spune că poezia mea are sex sau gen, cred că e prea mult, dar nici n-aș spune că e un text lipsit de mărcile feminității. Cred însă că literatura este întâi de toate expresia unei personalități, a unui anumit tip de imaginar, a unui anumit fel de a simți și de a scrie. Dincolo nu de sex, ci mai degrabă dincolo de anumite experiențe ale corporalității, diferite de la o femeie la alta, de la un bărbat la altul, ceea ce contează este cum reușești să transmiți experiențele, trăirile proprii, viziunea personală despre lume și relațiile cu ceilalți, în așa fel încât ele să aibă relevanță pentru cititori.

4-6. Este adevărat că există prejudecata că literatura/cultura este apanajul bărbaților, după cum există prejudecata că literatura

feminină este contată negativ (de aceea multe scriitoare resping termenul). Personal, nu mă simt nici în inferioritate, nici în competiție cu bărbații. Singurul lucru care contează este literatura de calitate, literatura autentică, care trece, *volens nolens*, prin filtrul unei personalități, iar personalitatea nu poate fi redusă la simpla apartenență de gen.

7. Scriitorii mei preferați sunt bărbați, dar asta nu are de-a face cu sexul, ci mai degrabă cu posibilitatea de seducție a unui text.

8. Există literatură erotică de bună calitate, care transgresează simplul erotism, simpla delectare, pentru a ajunge la mize mai mari. Există însă și literatură erotică destinată exclusiv consumului.

9. Stau și mă întreb dacă există o nouă literatură erotică românească. Sunt mai degrabă niște scrieri răzlețe, mai aproape de eșecuri decât de reușite, care nu pot constitui în nici un caz o literatură. Ceea ce am remarcat este o tendință exhibiționistă, lipsită de substanță.

10-11. Poate că există o astfel de așteptare, care vine probabil din prejudecata că o soție sau o mamă nu sunt „nimerite” a figura în romanele de dragoste. Dar cred că prototipul nu este neapărat femeia adulterină, ci femeia de dinaintea de o legătură stabilă, de o relație intrată pe un anumit făgaș. Prospețimea începutului, faza „îndrăgostelii” sunt pur și simplu considerate mai „oferțante”. Probabil că ar fi interesant de scris un roman despre o soție care reușește să păstreze dragostea bărbatului iubit într-o relație stabilă. Dar asta e o miză în care nu cred foarte mulți.

12. Problematizarea este de dorit, măcar pentru a ști ce accepți sau ce respingi sau ce ajustezi. Ideea e să nu rămâi la o perpetuă problematizare, care să-ți închidă toate drumurile și să te blocheze pentru totdeauna.

13. Nu cred că există o probă anume. Există praguri, etape, un întreg proces de conștientizare, care începe probabil cu descoperirea, explorarea propriului trup, dar e vorba mai degrabă de un proces continuu.

14. Nu știu dacă există constante identitare feminine și nu știu dacă ele trebuie transmise. Anumite experiențe pot fi împărtășite, dar predarea unei ștafete identitare îmi displace.

15. Nu sunt feministă, doar feminină. Singura soluție viabilă mi se pare căutarea propriei feminități. Istoric vorbind, feminismul nu trebuie ignorat. Drepturile de care ne bucurăm astăzi sunt fără îndoială rezultatul acestei mișcări. Însă feminismul dur și pur, exagerările de orice natură îmi sunt străine.

16. Este firește legată atât de erotism, cât și de maternitate, două experiențe care te modelează, te constituie.

17. Nu. Cât privește existența domestică, aceasta mi-a oferit dintotdeauna un echilibru, o complinire, nu a fost niciodată o piedică, dimpotrivă, uneori a fost chiar sursă de inspirație.

18. Nu.

19. Nu este un mit, este o realitate. Dacă-ți dorești, le poți împăca fără probleme.

20. Nu.

21. Nu.

22. Pentru că mă simt împăcată cu propriu trup, cu ceea ce simt, trăiesc și pot exprima.

23. sunt destul de ordonată, dar nu știu dacă există o legătură directă între cele două planuri. S-ar putea, însă nu m-am gândit niciodată la asta.

24. Orice om ține la imaginea lui exterioară, toată viața noastră socială se bazează pe principiul obrazului subțire sau cum ar zice francezii pe efortul de a nu face „mauvaise figure”. Dar nu țin într-atât încât să devină o obsesie care să-mi controleze existența. Nu mă deranjează să-mi declar vârsta. Am 39 de ani.

25. Nu știu dacă suntem specii diferite, e cam mult spus. E drept că de multe ori există moduri de percepție diferite de la un gen la altul. Oricum, nu împart oamenii neapărat în femei sau bărbați. Chiar și femeile și bărbații între ei sunt foarte diferiți.

26. Probabil. Dar cred că ar trebui să ne intereseze, mai întâi de toate, solidaritatea umană.

27. Alegerea mea nu depinde neapărat de sex, ci de calitatea umană și de capacitatea de-a înțelege.

28. Încerc să nu fiu nici una, nici alta, dar uneori dau peste oameni detestabili de ambele genuri. Contextele sunt prea personale pentru a fi menționate.

29. În general, mă feresc de prejudecăți, deși nu reușesc tot timpul. De exemplu, mi-e foarte greu să pricep de ce o femeie ar vrea să se facă soldat sau boxer, dar îmi spun că și asta este până la urmă o alegere personală care trebuie respectată.

30. Prefer compania oamenilor de bună calitate, indiferent de gen.

31. În primul rând, nu știu dacă există o esență a feminității, există feminitate și feminitate, există diversele noastre raportări la feminitate, atâta tot.

32. Da, îmi place să mă ocup de treburile casei. Cel mai mult îmi place să gătesc. Mă simt liniștită, destinsă. Și-apoi e tot un fel de creație. Mai e și bucuria de-ai vedea pe ceilalți mâncând cu poftă. Detest însă să cos nasturi sau buzunarele care se găuresc.

33. Ambele: ca să te simți împlinit, ai nevoie și de un plan și de celălalt.

34. Vocație e un termen care mă sperie. Nu știu dacă am vreo vocație. Poate aceea de a iubi, dacă există o asemenea vocație și de a scrie, dar nu vreau să par infatuată. S-ar putea să fie vorba doar de înclinații.

35. Depinde de context. sunt și poetă și traducătoare și jurnalist, dar sunt și soție, fiică și soră, nepoată și mătușă. Într-un cerc de apropiați primează relația personală, iar într-un spațiu public, statutul de scriitor, statutul socio-profesional.

36. Dacă n-aș fi fost poetă, m-aș fi ocupat doar cu trăitul.

**„Conceptul de «poezie feminină» este invenția
discriminatorie a bărbaților”**

1. De curând am văzut la televiziunea suedeză un film documentar în care se pune la îndoială faptul că ne naștem atât de „definitiv”, după cum ne place să credem: bărbați și femei. Cercetători cu experiență au declarat că la naștere sexul este incert. În Suedia crește numărul celor care își schimbă sexul motivând că s-au simțit toată viața aparținând altui sex decât cel pe care-l aveau. Azi, grație tratamentului hormonal și intervențiilor chirurgicale avansate oamenii își pot schimba sexul. Putem să devenim mai masculini sau mai feminini pe propria noastră răspundere. Nu numai travestindu-ne, dar și exersând mental un comportament imaginar potrivit stării noastre de spirit.

În toate literaturile lumii și în folclorul popoarelor este vorba mereu despre eroi care și-au schimbat sexul în mod magic. Transformări analoge găsim în *Metamorfozele* lui Ovidiu și în *Măgarul de aur* al lui Apuleius. După Hesiod, de exemplu, Tiresias și-a schimbat sexul devenind femeie privind la împerecherea șerpilor, apoi a redevenit bărbat omorând un șarpe. Se poate schimba sexul prin alegerea armelor: Achile era un „mammone”, cum se spune în italiană, un băiețel pe care mama îl îmbrăca în rochițe, dar Ulisse cel isteț la minte l-a obligat mai târziu pe erou să-și dezvăluie adevărata identitate, punând în fața lui mărfuri de vânzare și „adevăratul Achile” a pus mâna pe o lance, dovedindu-ți firea eroică sub hainele de „fecioară”. La fel și amazoanele din tradițiile elene, care erau fecioare războinice, cărora grecii le atribuiau o existență istorică. Problema identității este profundă, depășind spațiul unei anchete, neexistând o singură identitate, ci o pluralitate de identități.

2-3. Creația mea are și nu are sex și gen – eu scriu despre bărbați și femei și scriitorii bărbați fac la fel. Uneori se află imediat că un text este scris de o femeie când e vorba despre trăiri legate de

graviditate, naștere, alăptare, avort și multe altele. Și scriitorii bărbați pot scrie despre toate astea, dar parcă se simte că la femeile scriitoare cuvintele sunt vertiginos de intense. În stilul meu transparent angoasa traumei biologice și spirituale în legătură cu refuzul de a da naștere unei ființe noi, această angoasă o împart cu multe scriitoare care se învâluie în muțenie și e dreptul lor alegerea tăcerii.

4-5. Mă simt făcând parte dintr-o cultură a genului uman. Conceptul de „poezie feminină” este invenția discriminatorie a bărbaților pentru a-și apăra și mai mult „teritoriile” și a subordona și mai „subtil” puterea de creație a femeilor. Pentru că nu există pentru ei capitolul „poezie masculină”.

6. Nu m-a preocupat niciodată să gândesc „asexuat”. Identitatea mea este multiplă ca identitatea tuturor ființelor, de aceea pot descrie tot ce există în natură fără să pretind că am dezlegat misterul naturii. Sunt mulțumită că sunt femeie, fără să problematizez întâmplarea.

7. Scriitorii mei favoriți sunt scriitori de toate genurile, nu pot să mă opresc la unul singur, acum.

8-9. Nu citesc prea mult literatură erotică, și nici literatură pornografică actuală, amândouă mă plictisesc, dându-mi sentimentul de *deja vu*. Îmi place erotismul antic subtil, bogat, rafinat, îmi plac poemele lui Sappho, poezia din proza lui Apuleius și mulți alți scriitori din secolul al optsprezecelea, al căror erotism e plin de o senzualitate care inspiră iubirea care e finalitatea fiecărui act erotic, a ajunge la celălalt, a-l „cunoaște” ca în Biblie, iubirea fiind cel mai de seamă act cognitiv.

10-11. Iubirea e de mai multe feluri, deci și „adulterină”, ființele iubite sunt „amante”, dar și mame fidele. Cei care fac filme comerciale au un scop ușor de ghicit. Cultura televizorului nu aprofundează întotdeauna problemele, preferând să „producă” simplist tone de filme ușurele. Din păcate, aceste filme pot dăuna celor slabi de spirit și cu o cultură redusă.

12. Nu simt nevoia să problematizez feminismul și feminitatea, alții o fac mai bine decât mine. Dar sunt mereu conștientă că femeile sunt discriminate în toate domeniile vieții

sociale, chiar în timpul nostru modern. În Suedia, de exemplu, pentru prestarea aceleiași munci, salariul femeilor este mai mic decât al bărbaților.

13. Cred că atât pentru bărbați, cât și pentru femei, experiența sexuală este foarte importantă, cum am mai spus, fiind mijlocul cel mai profund de cunoaștere a aproapelui, de a ajunge la Celălalt, de a-ți vedea și de a-i vedea limitele omenești și vitalitatea.

14. Legătura dintre generații este importantă, nimic nu se construiește de la zero, ci pe un loc unde alții au mai construit și au păstrat cu evlavie viu focul cunoașterii. Eu vin dintr-un matriarhat puternic, în care femeile i-au dominat fizic și psihic pe bărbați, era firesc ca și eu la rândul meu să țin ochii deschiși și să nu mă las ușor învinsă. Într-un fel, sunt fiica străbunelor mele, care uneori au ales mănăstirea, alteori, la nevoie, precum amazoanele, armele de luptă.

15. Nu aparțin niciunei organizații feministe, dar înțeleg feminismul ca o stare perpetuă de trezire a conștiinței, care nu permite, în familie și societate, lipsa respectului cuvenit femeilor și mamelor lumii noastre.

16. După mine, feminitatea este legată de sentimente puternice, de senzualitate, de iubire și maternitate. Erotismul practicat azi e semn de oboseală a simțurilor excesiv solícitate, când iubirea devine rutină și exhibiționism rece.

17. Nu m-am simțit niciodată limitată biologic, dar am simțit pericolul vieții domestice, care pune femeia în situația grea de a se ocupa de toate, lucru care îi îngreădește libertatea de creație.

18. Ca model de viață: Sfânta Tereza de Calcutta, pentru forța morală și capacitatea ei de sacrificiu pentru alinarea suferinței umane. Ca scriitor cu care am fost asemănată aici, în Suedia, daneza Karen Blixen, pentru planul fantastic elevat al esteticii sale, dar și pentru curajul de a scrie în altă limbă decât cea maternă, pentru că a vânat lei în Africa, vibrând mereu de viață în mijlocul dezastrelor naturale și catastrofelor intime din care a ieșit mereu cu fruntea sus, fără să se lase distrusă de pasiunile în care a ars până la cenușă.

19. Cred că pentru o femeie e greu să scrie și să fie mereu la dispoziția soțului și a familiei și să mai facă și o carieră socială.

Femeile din timpul nostru sunt superexploatare. Eliberarea sexuală, de exemplu, s-a făcut mai mult în favoarea bărbaților decât a femeilor – cum se spune în Suedia, cu un cuvânt vulgar, bărbații au nevoie mereu să se „golească” tot timpul și nu noi, femeile. Femeia are nevoie de respect pentru natura ei care e: senzualitate, sentimente, sacrificiu matern și mai puțin erotism modern și pornografie.

20. Nu m-am simțit niciodată discriminată sexual, m-am născut cu o natură senzuală care a făcut să mă îndrăgostesc și să iau în serios toate relațiile, cunoscând prin iubire ce era de cunoscut din întâlnirea dintre două corpuri diferite, două sensibilități contrare, două conștiințe puternice și două mândrii ușor de rănit.

21. Consider puterea de seducție un dar ceresc, inclus parcă în sistemul imunitar, ceva care nu depinde de mine și care mă servește ca un înger bun. Inconștient mă servesc de acest „dar”, la fel cum mă servesc de aer bun pentru a respira.

22. N-am dorit niciodată să fiu altfel decât cea care sunt: puțin femeie și puțin bărbat și foarte mult copil. Copil al timpului care mi s-a dat. BCU Cluj / Central University Library Cluj

23. Am exigențe în viața domestică: masa pe care trebuie să scriu sau să desenez trebuie să fie curată și goală, camerele apartamentului trebuie să aibă mijlocul liber, ca în palate, unde mobilele sunt lipite de ziduri ca să se facă loc pentru dans sau gimnastică. Ferestrele trebuie să fie mari, curate, cu ghivece pline de flori primind lumina soarelui. Când scriu trebuie să fie totul la locul său, pentru ca haosul exterior să nu mă invadeze în interior.

24. Țin mult să fiu curată și plăcut îmbrăcată când ies pe stradă și-i binecuvântează în gând pe copii și pe bătrâni. Nu mi-e rușine să-mi proclam vârsta, bătrânețea fiind ca o victorie, o mândrie că am traversat infernul cu capul sus, păstrând în ochi un surâs copilăresc.

25. Bărbații nu sunt altceva decât copiii femeilor, de aceea trebuie să avem milă de ei, ocrotindu-i ca pe fiii noștri ieșiți din iubire.

26. Există o solidaritate feminină, cu toate că femeile concurează între ele, la fel cu bărbații. Solidaritatea feminină se manifestă uneori printr-un zâmbet complice din zbor sau o mână întinsă de o mamă care a văzut în mine pe copilul ei.

27. De multe ori las hazardul să decidă pentru mine, fiindcă orice întâlnire cu un medic, psiholog, avocat sau profesor, fie bărbați sau femei, mă interesează în egală măsură, fiind un bun prilej să observ și să analizez comportamentul competent sau incompetent în exercițiul funcțiunii.

28. Se întâmplă uneori să trăiesc sentimente negative vis a vis de femei și bărbați, fără să fiu misogină sau mizandă, de exemplu când mi se face o nedreptate sau când mi se pare că respectului și politeții mele li s-a răspuns cu indiferență sau suspiciune.

29. Uneori mi se pare că bărbații nu sunt capabili să-și exprime sentimentele cele mai simple, să fie amabili, binevoitori, alteori îi bănuiesc de parazitism. Femeile sunt foarte inteligente și angajate în toate situațiile grele, dar cum apare un bărbat devin isterice, simulând sentimente pe care nu le au.

30. Sunt mereu prudentă, nu am un singur prieten, ci mai mulți, bărbați și femei. Dar cel mai mult mă inspiră și îmbogățește compania copiilor și a bătrânilor. Am mult de învățat de la ei.

31. Fiecare timp produce tipuri noi de feminitate, chiar tradiția e în mișcare, parcă se travestește, devenind modernă. Însă femeia care aduce viață nouă născând mi se pare a fi chiar nucleul fenomenului de a produce timp pentru întregul cosmos.

32. Îmi fac singură menajul, muncile casnice sunt obositoare, mai ales lupta cotidiană cu praful învingător, așezându-se peste tot și intrând în interiorul corpurilor noastre.

Cel mai mult îmi place domeniul bucătăriei, atunci când fac pâine, când frământ coca semănând cu materia primordială a galaxiilor. Apoi fazele alchimice ale coptului, mai ales eliberarea mirosului sublim de pâine coaptă, miros care poate concura numai cu mirosul ierbii cosite. Toate „operațiile” îmi amintesc de bunica și de cuptorul ei fabulos, în care puneam la copt douăsprezece pâini pe

foi proaspete de nuc și când mirosul ieșea ca prin nările unui tigru de foc, atunci se adunau în curtea noastră toți câinii și pisicile din sat, toți copiii, găștile, rațele, vrăbiile, toți primind până la urmă ceva din pâinea îngerească.

33. Prețuiesc tot ceea ce îmi oferă iluzie vitală și sentimentul că nu trăiesc degeaba, că este posibil să țin în echilibru viața privată și cea socială, darul vieții și clipa enigmatică a morții.

34. Principala mea vocație ratată e că n-am profitat îndeajuns de liberul arbitru, devenind mamă. Principala mea vocație este de a trăi intens ca martor al timpului meu.

35. Când apar în public mă prezint ca scriitor și jurnalist (lucrez la centrul de presă din Stockholm de 16 ani). Când mă prezint privat nu e nevoie decât să-mi spun numele, nimic mai mult.

36. Nu știu precis cu ce m-aș fi ocupat dacă n-aș fi fost scriitor și jurnalist. Dar e sigur că aș fi trăit în mijlocul naturii, înconjurată de animale și păsări, învățând de la ele arta îndurării și de la arbori arta vindecării prin puterea vindecătoare a sufletului.

**„O confruntare cu mine însămi, cu propria mea viață,
cu propriile drame și dileme”**

1. După judecata mea, identitatea de gen e un dat natural, în majoritatea covârșitoare a cazurilor din umanitatea sublunară – ține strâns de instinct – , dar este, într-un procent semnificativ din întregul ei, și un construct cultural; prin urmare, de-a lungul vieții, grație educației, nu facem decât să devenim ceea ce suntem deja prin naștere, femeie sau bărbat. Construct cultural pur, ca să zic așa, poate fi în alte situații: de pildă, când îți asumi în scris, cum fac și eu de multe ori, altă identitate decât cea a genului căruia îi aparții în fapt.

2-3. În poezie, în multe poezii mai precis, și anume în cele cu o tematică anume, evit să folosesc acordul de gen, fiindcă mi se pare că eul poetic nu are sex: este un eu pur și simplu, care înfruntă absurdul, anxietatea și moartea, la fel de teribile și pentru un bărbat, și pentru o femeie.

4. Nu-mi pun problema asta, mi se pare oarecum exterioară. Dar, dacă sunt obligată să mi-o pun, sunt de acord că trăim într-o cultură preponderent masculină. Nu văd, însă, deocamdată, nici un rău în asta. Și nici o vină a bărbaților.

5. Nu prea cred. Sau nu în alt mod decât îl propun cele două expresii critice, încetățenite deja, care conțin indici de gen. Prima: poezie sau proză „feminină”, adjectiv care a devenit echivalent cu edulcorată, lipsită de vitalitate și, prin urmare, poate foarte bine să se refere și la creația (neautentică) a unei femei, și la creația (neautentică) a unui bărbat. Cea de a doua: proză sau poezie „virilă”, asta însemnând ceva plin de forță, care poate fi scris și de o femeie, și de un bărbat. Însă, pe de altă parte, e foarte adevărat că uneori, citind un roman sau o poezie – foarte bune, se înțelege –, pot spune că sunt scrise de o femeie: există parcă un patos anume, o tensiune specială, un simț mai acut al detaliului la unele opere scrise de femei. Asta nu înseamnă că nu există și opere ale bărbaților cu asemenea atribute.

6. Pentru poezie, cum spuneam, am gândit... asexuat dintotdeauna. Însă în viața de toate zilele, mi-am conștientizat că sunt femeie după momentul divorțului, adică în jurul vârstei de 40 de ani, când a trebuit să fac față de una singură unor probleme realmente de supraviețuire – ca, de pildă, asigurarea unui adăpost deasupra capului – și când am înțeles ce înseamnă să fii o țintă erotică dar, mai ales, cât de terifiant poate fi un asemenea lucru.

7. Scriitorii mei favoriți se întâmplă să fie mai mulți bărbați.

8. Depinde. Dacă e convingătoare, autentică, e mare. Dacă folosește „scenele de gen” sau termenii din arsenal doar pentru a atrage atenția și pentru a biciui sensibilitatea amorfă a unui cititor leneș, rămâne literatură de consum.

9. N-am gustat-o prea tare. Mi se pare că apelează la recuzita legată de sex fie din rațiunile amintite mai sus, fie pentru ca autorul/autoarea să-și/să ne demonstreze lipsa lui/ei de inhibiții, chestie care e considerată *cool*, nu?

10. O întrebare interesantă, pentru că pornește de la o premisă la care eu nu m-am gândit niciodată. Și cred că e cam adevărat că așteptăm din romane o iubire adulterină! Probabil pentru că iubirea fără pericol – cum e cea „casnică” – nu e atractivă, nu ne tensionează suficient. Însă pentru celălalt aspect al iubirii – v-aș aminti că Emma Bovary sau Anna Karenina erau și mame...

11. Mă tem că n-am înțeles bine întrebarea. Dacă vă referiți la influențarea vieții noastre emoționale de către literatură, atunci aș spune că da, e clar că ne influențează. Emma Bovary, cea hrănită de lecturi romanțioase, e un exemplu iar termenul pe care l-a generat, la rândul lui, personajul flaubertian are o imensă acoperire în viața reală, în toate laturile și colțurile ei... Iar prejudecățile – pe mine m-au influențat, în anumite privințe, numai cele din educația primită în primii 14 ani de viață, trăiți la țară.

12. Nu, nu simt nevoia. Însă uneori mă trezesc și eu că fac deosebiri și comparații între bărbați și femei, comparații care, când e vorba de responsabilități asumate în viața reală, sunt cam defavorabile bărbaților. Dar asta nu înseamnă nimic. Fiindcă, pentru alte situații – de pildă, cele

de criză – recunosc importanța atuurilor bărbaților: o judecată mai rece, o stăpânire de sine mai mare etc.

13. Habar n-am. Chiar nu știu. Eu nu cred însă că un băiat devine automat bărbat după ce face armata și după ce trece proba de foc a întâlnirii cu viața sexuală, ci doar că urcă pe o primă treaptă a maturității o dată cu aceste evenimente. Drumul până la a deveni „bărbat” mi se pare mai lung... (Vedeți, alunec, fără să vreau, în chichițele legate de „ce înseamnă bărbat?”, „ce înseamnă femeie?”.) Iar la fete? Probabil că la fete – pe cele mai multe le maturizează maternitatea – așa spune același folclor și așa am cam constatat și eu, că femeile fără copii rămân mai copilăroase; pe altele, viața, pur și simplu. Depinde de experiența fiecăreia.

14. N-ar trebui să fie foarte importantă. Dar, cel puțin la noi, este încă și, cel mai adesea, la modul păgubitor. Prejudecățile, anumite *tabu-uri*, un anumit tip de educație – conservatoare sau de altă natură – se imprimă foarte puternic în mintea unei fete. Și o pot marca pe toată viața.

15. Mă simt destul de solidară cu femeile și mă bucur când viața lor e ușurată cumva, de „cuceririle revoluționare” ale tehnicii, de legislație, de grija comunității. Însă nu mă consider o feministă și nici nu-mi place când feministele sar calul. După cum vedeți, m-am demascat: mă tem că feminismul se asociază în mintea mea, de regulă, cu excesul.

16. Nu știu dacă e legată indestructibil de erotism, dar, cel mai adesea, feminitatea e asociată cu erotismul – vezi istoriile frumuseții, în care frumusețea e aproape numai feminină și, de regulă,... nudă. Asta nu înseamnă că mi se pare acceptabil un asemenea lucru. De maternitate? Cum altfel, într-o lume normală? Sper că de aici nu se înțelege că sunt de acord cu cei care spun că locul femeii e „la cratiță”.

17. Nu am avut o viață casnică prea complicată, fiindcă nu am avut copii. Chiar dacă eu eram cea care făcea aproape totul în casă, îmi rămânea timp, după ce am terminat cei trei ani de navetă, și pentru citit, și pentru scris. E drept, nici n-am fost prea prolifică în cei aproape 20 de ani cât am fost căsătorită... Însă, pe de altă parte, mariajul meu – dincolo de sentimentul de securitate asigurat, și asta nu e puțin lucru – a însemnat un soi de dresaj, de cenzură care mi-a prelungit imaturitatea,

acest lucru afectând chiar și imaginația, pentru a nu mai vorbi de cunoașterea lumii exterioare.

18. Prin liceu, într-o tabără, am cunoscut o fată care juca foarte bine volei. Avea nasul coroiat și graseia puternic. Eram frustrată că nu semăn cu ea – ei, cu nasul nu sunt chiar departe... E singurul model de care îmi amintesc să-l fi avut. Prin urmare, n-am modele sau, dacă voi fi având, totuși, nu mi le-am conștientizat încă. Conștient le refuz și le-am refuzat dintotdeauna, fiindcă mi se pare că, acceptându-le, devii un fel de zombi. De altminteri, dacă a avea modele înseamnă a merge pe urmele cuiva, nici nu aș putea să le am: pentru mine scrisul înseamnă o confruntare cu mine însămi, cu propria mea viață, cu propriile drame și dileme. N-am timp și nici nu pot să „înghit” ceea ce „mestecă” alții: mai am atâtea de văzut, de înțeles, de trăit, de la lumina soarelui, căderea ploii pe geam, ricoșeurile unui cuvânt, ale unei stări, metamorfozele unei culori, ecourile unui sunet etc. etc. până la acceptarea morții !!!... Cum să am timp de modele? Mai curând am repere: de exemplu, dacă într-o situație – cum e cea politică de la noi, azi – am o judecată a mea, dar cei din jurul meu spun că e greșită, mă bucur dacă îmi e confirmată de judecata unuia sau a altuia dintre cei vizibili, în al cărei bun simț cred pentru că l-am verificat și altădată.

Nici model de femeie nu am. Am, însă, un model ideal de om: îmi plac oamenii calzi și cu simțul dreptății. Căldura, pentru mine, e semn al inteligenței inimii, iar simțul dreptății face ca aerul din jurul celor care-l dețin să fie mult mai respirabil.

19. Viața de familie e, încă, foarte solicitantă pentru o femeie din România, din cauza educației tradiționaliste a bărbaților. De aceea, cred că femeia care scrie sau compune muzică sau pictează etc. trebuie să-și aleagă un partener capabil s-o înțeleagă. Dacă nu, de regulă e pierdută pentru cauză. Iată un exemplu: cunosc o pictoriță care a fost căsătorită cu un inginer agronom. Când o vedea, bietul om, în fața șevaletului, întreba: „Iar pictezi, Viorica? Dar ai pictat și ieri!!!”. Și căsătoria lor s-a dus naibii.

20. Vă povestesc o situație penibilă pe care am trăit-o nu prea de mult. E vorba, în aparență sau până la un punct, de o... discriminare pozitivă, însă. În 1998, am fost inclusă pe o listă de ieșeni – scriitori,

plasticieni, actori, cântăreți – care au plecat pentru două săptămâni pe bani publici în America. După ce m-am întors, am aflat din presă, dintr-un articol al capului delegației, șef la Cultură, că eu am fost luată la sugestia Ambasadei – condusă atunci de vajnicul demagog Geoană –, care a cerut ca în grup să fie și o femeie. Aiurea! În delegație erau destule femei. Chiar dacă atunci am fost convinsă că o asemenea „explicație” era de circumstanță – dictată, să zicem, de reproșuri ale unor confrăți frustrați –, m-am simțit umilită și dezamăgită: vai mie, și eu care crezusem că am fost inclusă pe listă grație meritelor mele de scriitoare! Dacă auzeam porcăria asta înainte de plecare, mai mult ca sigur refuzam să mă duc în „America dumnealor”!

Iar în timpul din urmă am încetat să mai colaborez la un ziar din Iași, și pentru că eram plătită mizerabil, dar și pentru că mă simțeam discriminată: în timp ce „faptele de arme” ale unor scriitori-bărbați erau mediatizate intens și generos puse în pagină, cu coperti, titluri ori poze uriașe, ale mele fie erau ignorate complet, fie paginate atât de meschin, de nu le observai sau nu știai ce sunt: semnal de carte, o simplă știre sau niște rânduri aruncate acolo?!

21. Nimic din ce aș putea să obțin pe căi „ilicite” nu mă bucură. De aceea nu apelez la seducție, manipulare sau sforării în viața literară sau în cea de zi cu zi. Pentru că am nevoie de confruntări și confirmări reale. Dar și pentru că sufăr de un anume fatalism: îmi spun că, dacă nu pot primi pe bune ceva așteptat, nu merit sau așa a fost să fie.

22. Cred că mi-aș fi dorit să fiu bărbat. Poate aș fi fost mai echilibrată și mai puțin vulnerabilă. Și-aș fi putut să mă plimb prin Sărărie și noaptea târziu...!

23. sunt destul de ordonată în viața domestică, dar nu până la manie. Asta și pentru că nu-mi place să caut un lucru până amezesc, cum mi se întâmplă câteodată. Uneori – mă oblig să fiu ordonată. De pildă, mi-am făcut un clasor în care am pus pe căprării toate chitanțele – de la lumină, întreținere, salubritate, știți, lucrurile astea care mie mi se par foarte stresante. Și totuși, de multe ori nu găsesc chitanțele care-mi trebuie... Interesantă a doua parte a întrebării: da, cred că simțul ordinii are legătură la mine cu felul în care scriu: cu logică strânsă, nimic sau aproape nimic lăsat la voia întâmplării. Asta dacă nu cumva vă referiți la

grafie, pe care aproape mi-am uitat-o de când cu lucru' dracului, computerul ăsta!...

24. Încă nu m-a întrebat nimeni ce vârstă am... În rest?! Nu mă deranjează decât când mi se pun în cârcă lucruri de care nu sunt vinovată, autori pe care nu i-am pasișat – vezi *Dicționarul scriitorilor români*, unde Dan C. Mihăilescu spune că fac pasișe după Ana Blandiana – , concesii pe care nu le-am agreat... Ei, după cum observ, mă tem că țin la imaginea mea exterioară mai mult decât aș vrea. Totuși nu atât de mult cât să mă pretez, ca alții, la a-mi scrie singură recenziile, semnalele de carte, relatările de la diverse manifestări, în care să mă laud abundant, fără rușine.

25. Nu mă hazardez niciodată să-i judec pe bărbați și pe femei ca specie. Există bărbați și bărbați, femei și femei. Dar pentru mine e clar că suntem diferiți și asta mi se pare și firesc, și necesar, și minunat. Ca să nu extrapolez, voi spune doar despre mine că sunt mai irațională – adică mai anxioasă și mai nediplomată, iar nu mai lipsită de logică – decât ei. Și că, uneori, echilibrul judecății unui bărbat mă ajută să revin la un nivel acceptabil de raționalitate.

26. Cu siguranță, există. La femeile din satul meu am văzut-o, clar. Îmi amintesc că mama a venit mai demult în Iași cu o prietenă care pleca la Timișoara și a stat toată noaptea de iarnă cu ea în gară, numai ca s-o ajute să se urce în tren în zori: prietena ei se ducea să-și vadă copiii și, cum tocmai fusese Crăciunul, avea bagaje foarte grele, pline cu bunătăți... Sau: când unei vecine a mamei îi murea vreun copil ori i se întâmpla cine știe ce nefericire, se simțea și în casa noastră...

27. N-am preferințe. Mă duc și la un bărbat, și la o femeie, după cum se întâmplă.

28. Aș avea destule motive să fiu și misogină, și mizandă. Dar nu sunt. Sunt doar, uneori, mizantroapă. Adică nu am putere sau dispoziție să ies printre oameni, când sunt foarte dezamăgită de ei sau când scutul meu de apărare e la pământ. Și nu mă duc niciodată într-o adunare unde nu există nici un prieten al meu – nu fac față emoțional la atâta necunoscut.

29. Nu am prejudecăți de gen. Există și femei cizmă la politică sau menaj, cum există și bărbați.

30. Cea mai bună prietenă a mea se întâmplă să fie o femeie, pe care o cunosc de mai bine de 30 de ani. Dar am destui amici bărbați, cu care discut, schimb reviste, cărți. Altminteri, îmi place și compania femeilor, și a bărbaților, dar numai dacă nu e plată. Trebuie să găsec la ei/ele fie căldură, fie discuții pasionante. Dacă nu, e mai bine să stau singură.

31. Nu știu. Numai un bărbat poate răspunde la așa ceva.

32. Da, îmi fac singură menajul, cum îmi fac și viața. Nu mă prea omor după cusut. În rest, mă pricep la destule; gătesc cu plăcere pentru prieteni și sunt „creativă” la acest capitol; în adolescență și prima tinerețe am împletit mult cu andrelele și chiar am croșetat, pentru mama, ca s-o scutim, eu și sora mea, de zilele-muncă de la CAP... Treburile casnice cel mai adesea îmi fac bine. Sigur, dacă trebuie să aleg între a scrie ceva care tocmai îmi umblă prin cap și a spăla vase, amân spălatul vaselor, fiindcă nu e nimeni prin preajma mea care să se supere...

33. sunt bune și de dorit și realizările din viața publică, dar pentru mine nimic nu e mai valoros decât împlinirea pe plan afectiv.

34. Probabil cea de scriitoare. Vocația ratată: cea de familistă.

35. Depinde de împrejurări. Când semnez un protest, spun că sunt scriitoare. Când vorbesc cu vreo vecină, mai întâi spun că „sunt la bază profesoară” sau că lucrez într-o editură și, dacă ne împrietenim, îi mărturisesc că sunt scriitoare...

36. Mi-ar fi plăcut mult să cânt la pian. Sau, poate, m-aș fi ocupat cu studiul animalelor și al plantelor: nu mă mai satur să mă uit la *Animal planet* ori la *Discovery*. În copilărie și adolescență eram foarte bună la șah și, dacă nu aș fi fost născută la țară, probabil aș fi putut merge mai departe, pe linia asta, decât la concursurile școlare. Apoi, mă atrag *design*-ul interior, pictura și multe altele...

„Nu cred că literatura te poate învăța ce să simți”

1. Mă fascinează „povestea” științifică: cum inițial fătul nu are sex sau nu se știe care e acela în primele luni de viață pentru că cei doi cromozomi, X și Y, vinovați de determinarea sexului nu s-au hotărât dacă să fie mai mulți de un fel sau de celălalt. Apoi mama merge la ecograf și află ca va avea o fetiță sau un băiat. Se pare că natura face jocurile... Urmează hăinuțele roz sau cele bleu, fustițele și pantalonii, jocul copiilor „de-a mama și de-a tata”, presiunea mediatică la fel de puternică și în cazul băieților, și în cel al fetelor: ele trebuie să arate bine, ei trebuie să aibă mașini puternice și bani mulți ca să se bucure de succes. E ca un joc de societate, pentru care pregătirea începe de la vârste fragede. Din clișeu scapă cine poate...

2. În literatură cred că ar trebui să se vorbească doar despre scriitori și despre cărțile lor. Scrise de femei și bărbați hetero, lesbiene sau gay, ce contează? Acesta e doar un amănunt interesant în istoriile literare din toate timpurile. O carte poate fi bună sau proastă, și atunci nu o poate salva nici o diferență de gen. Criteriile estetice care se aplică ar trebui să fie aceleași.

În câteva dintre cronicile scrise despre romanul meu, *Fata din casa vagon*, am simțit o anumită prejudecată, aceea că există o delimitare între literatura scrisă de femei și cea scrisă de bărbați. Eticheta de „literatură feminină” îmi displace, cu atât mai mult cu cât cel mai feminin dintre toți scriitorii lumii îl consider pe Proust, de exemplu. Androginismul mi se pare cel mai „potrivit” gen pentru un scriitor...

3. Stilul da, cu siguranță. Prima mea carte, *Din amintirile unui Chelbasan*, e un amplu poem în proză, care vorbește despre o fetiță care trebuie să se tundă chilug pentru ca a luat păduchi „din colectivitate”. Pleacă la mare, în tabără, și primește porecla asta, „Chelbasan”. Mi s-a părut un bun pretext pentru o poveste despre diferență, despre cruzimea inimaginabilă a copiilor, despre felul în

care ești somat să te maturizezi. E o carte despre o despărțire, despre feminitate, sexualitate, despre abandonul unei vârste, a unor amintiri, a unor vise. Vocea care narează nu putea să fie decât una asumată și, în ultimă instanță, extrem de feminină.

Romanul meu, *Fata din casa vagon*, e tot o carte despre identitate, despre hazard, despre ce-ar fi fost dacă... Personajul principal, Ileana, are 17 ani și trebuie să ia o decizie importantă, despre care știe că o să-i schimbe viața. Avem apoi cele trei scenarii posibile ale biografiei Ilenei.

Am făcut această scurtă prezentare a subiectului cărții, ca să ajung, de fapt, în altă parte. Am participat anul trecut la European First Novel Festival de la Budapesta, unde organizatorii publică, la fiecare ediție, câte un volum bilingv (maghiară și engleză) cu fragmente din cărțile participanților. Am trimis două fragmente pentru a fi traduse în maghiară, numai că traducătorul mi-a scris un mail disperat în care mă ruga să-l ajut, că nu se descurcă foarte bine, nu reușește să „prindă” stilul, vocea... Timp de o săptămână am vorbit în fiecare zi cu Lajos pe *messenger*, apoi mi-a zis și că a făcut și cercetări suplimentare (a întrebat-o pe prietena lui diverse lucruri legate de felul în care se raportează la copilărie etc.) ca să reușească să găsească tonul potrivit în traducerea acelor fragmente. Îmi spunea că-i e foarte greu să ajungă la genul de sensibilitate pe care îl are personajul. Pentru traducerea aceluiași fragmente în engleză am rugat două amice și n-au existat nici un fel de probleme.

4. Femeile scriu de foarte puțină vreme. Hortensia Papadat-Bengescu, Virginia Woolf, Sylvia Plath au fost la fel de curajoase la vremea lor ca și primele femei aviator. George Sand a marcat cu romanele sale personale istoria romantismului francez din secolul XVIII. Un personaj excentric, această Aurore Dupin și-a făcut cu greu loc într-o lume a bărbaților dominată de Victor Hugo, Balzac etc. Pur și simplu era vorba de credibilitate, „doamnele” puteau să primească, să țină saloane literare fițoase, dar nu să scrie literatură. Parsivenia ei a fost să-și ia un pseudonim literar masculin și, în felul ăsta, n-au mai avut încotro și au acceptat-o.

Dacă am face o statistică (număr de opere, de artiști, secole de creație) cu siguranță ne-am da seama (încă o dată!) că ne aflăm într-o cultură în care artiștii bărbați sunt mult mai numeroși decât artiștii femei. Dar ce m-aș fi făcut fără toate minunățiile alea de cărți care m-au făcut să visez, să tresar, să plâng sau să râd? Nu m-am gândit atunci când le-am citit că cei care le scriseseră erau bărbați, ci niște scriitori care îmi spuneau mie foarte mult. În adolescență treceam prin criza clasică a fricii de moarte, un om foarte drag mi-a dat *Muntele vrăjit* și mi-a zis că s-ar putea să-mi treacă. Și a avut perfectă dreptate. Dacă aș începe acum să împart apele, cred că ar fi un demers forțat.

5. Nu cred în stratificări de felul ăsta și mă și enervează această grilă de lectură aplicată unui text, pentru că simt substratul peiorativ (uneori bine disimulat) în cazul în care se ajunge la etichetarea unei poezii sau proze ca fiind feminină. Și nu mi se pare justă, mai ales că sintagma de poezie sau proză masculină nu am întâlnit-o. E vorba, până la urmă, despre niște prejudecăți și de un fel de *machism* intelectual care încă dă bine printre intelectualii din România.

Plec de la premisa că valoarea nu are sex, că mesajul/povestea nu sunt determinate de faptul că scriitorul e bărbat sau femeie. Sigur, există un nivel al discuției în care putem vorbi despre un fel de asumare literară extremă a femeii, cu tot ce înseamnă ea: corporalitate, sexualitate, percepție asupra lumii. În ultimă instanță, ceea ce se numește, cu un termen generic, autenticitate. Supremul argument al neîncrederii mele în delimitări feminin/masculin când vine vorba despre literatură e unul de bun simț: ce facem cu toate personajele femei din cărțile scrise de scriitori bărbați, nu le mai credim, pe motiv că despre femei scriu de adevăratele femeile și invers?

6. Părinții mei mi-au explicat din timp că femeile și bărbații sunt diferiți și că în asta stă tot farmecul și că nu există lucruri care să ne despartă fundamental. Asta nu m-a împiedicat să mi se pară complet nedrept să am în fiecare lună menstruație (la o vârstă când încă m-aș fi jucat), să suport micile glumițe sau întâzieri ale mâinilor profesorului de sport atunci când trebuia să mă ajute la nu știu ce

exercițiu. Am trecut și prin perioada în care începuseră să-mi crească sânii și mă încotoșmănam cu două maieuri ca nu cumva să se vadă. Habar n-am dacă spaimile mele aveau legătură cu ceilalți, cât mai degrabă cu mine și cu transformările corpului meu pe care nu-l mai recunoșteam.

Numai că adolescența e o chestie *freaky* oricum ai lua-o și apoi, după ce am mai citit câte ceva, mi-am dat seama că nici băieților nu le e deloc ușor și că spaimile lor sunt la fel de mari.

7. Scriitorii mei favoriți sunt, în primul rând, mai mulți. E atât de greu să mă hotărâsc ce cărți ar trebui să salvez dacă, la o adică, ar trebui să le scot din foc. M-aș răzgândi de atâtea ori, că mi-aș pierde mâinile. La Nabokov, Salinger, Sylvia Plath, Dostoievski, mă întorc des, altora le păstrez o amintire atât de frumoasă, dar cărțile lor s-au transformat atât de tare în mintea mea, încât mi-e teamă să-i recitesc: Thomas Mann, Proust, Witold Gombrowicz.

8. Literatura erotică cred că și-a trăit de mult perioada de glorie. Concurența pe celelalte medii e extrem de mare, așa că nu cred că mai are vreo șansă să țină pasul. Și asta chiar în condițiile în care cel mai des accesat cuvânt pe internet rămâne „sex”.

Cititorii s-au brânșat la noile tendințe, iar în mare vogă sunt seriile de literatură „chic”-mondano-sentimentală, cu povești simple, empatică, scrise cu lejeritate și umor și promovate în revistele *glossy*. În momentul de față nu avem cu ce romane românești să le concurăm pe acestea.

9. Nu cred că se poate vorbi de așa ceva.

10. Nu aștept nimic din toate astea de la un roman, ci personaje puternice, povești pe care să le citesc cu șira spinării, cum zicea într-una dintre prelegerile sale despre literatură Nabokov. Povestea care să pară că a fost scrisă pentru mine, nu care să-mi servească o lecție de morală. Flaubert a fost acuzat în 1857 (pentru *Madame Bovary*) de ultraj adus moralei publice și religioase, dar cine poate să mai citească romanul lui cu așa niște ochelari de cal? Mai ales că nu e doar un roman despre o femeie adulterină, ci despre o iluzie pe care n-o mai poate controla.

Printre scriitorii români nu cred că s-a purtat niciodată prea tare romanul de dragoste, avem o literatură destul de pudibondă (cu câteva mici excepții). De teme gen „iubirea la scriitorul X”, ne amintim însă cu toții, numai că era doar unul dintre punctele comentariului la română și asta nu făcea din operele respective niște romane de dragoste adevărate. Literatura română e plină de personaje feminine mame și soții care așteaptă, au responsabilități imense, dar n-au suflet, nu li s-a dat dreptul să se raporteze la lume. Dacă romanele de dragoste nu sunt la mare căutare, „poveștile de dragoste” constituie o mare provocare și le găsim în mai toate cărțile importante ale momentului și mă gândesc aici la cei mai traduși și mai premiați autori străini.

11. Nu cred că literatura te poate învăța ce să simți, cum să trăiești, cum să acționezi într-o situație emoțională delicată. Atunci, ca și în fața morții, îmi imaginez că suntem singuri, dar cu *background*-uri și valori diferite.

12. Obsesiile mele literare se leagă de feminitate, de identitate. Îmi aleg un subiect nu pentru că ar fi la modă sau foarte „tare” în sine, ci pentru că-l simt foarte al meu, oricât de inconfortabilă se va dovedi apoi conviețuirea noastră.

13. Toate aceste „vorbe de duh” le consider doar niște clișee, din fericire din ce în ce mai obosite. M-a amuzat întotdeauna că marile momente ale vieții sunt: nașterea, căsătoria și moartea. Dacă ar fi să mergem pe linia înțelepciunii populare, probabil că, pentru o femeie, căsătoria ar trebui să vină la pachet cu împlinirea. Proba identitară să fie considerată prima naștere? Mi se par doar niște scenarii datate, cu atât mai mult, cu cât ar însemna că ar trebui să-mi asum că nu mi s-a întâmplat deocamdată nimic esențial. Nu m-am căsătorit și nici n-am copii. Așa că, măcar pentru confortul meu, și cred că proba de foc pentru fiecare individ rămâne momentul în care își găsește locul și se împacă cu sine.

14. E destul de greu să vorbești despre constante identitare, pentru că epocile se schimbă de la o generație la alta. Pentru mine viața bunică-mii, de exemplu, rămâne o imensă necunoscută. Am o imagine cu ea tânără, într-un tablou cu ramă groasă și alte o mie cu

ea trecută de 50. O colecție de fapte mărunte pe care ni le povestește la fiecare întâlnire de câțiva ani încoace, cu disperarea ca nu cumva să le uite. Valorile ei, care a stat într-o singură cameră cu doi copii mici și toată lumea se minuna cum reușea să țină totul foarte curat, par un fel de flori presate. Triste și inutile, dar dacă mă gândesc la ceva foarte curat și simplu îmi vine în minte întotdeauna povestea ei și teancul de haine proaspăt spălate și călcate.

15. Aș zice că nu sunt practicantă, în sensul în care nu cred în militantisme, n-am energie pentru asta (o chestiune de structură interioară). Pe de altă parte, dacă ar trebui să completez vreun test standard, deloc nuanțat, aș putea foarte bine să trec drept feministă, pentru că observ în jurul nostru o grămadă de lucruri triste, pentru că mă deranjează discursul public din România care e unul extrem de *machist*, mesajul publicitar care exploatează uneori niște prejudecăți misogine vulgare. Dar mă dezgustă, în egală măsură, și discriminarea pozitivă. Nu mi-am dorit niciodată drepturi suplimentare pentru că sunt femeie și nu aștept niciodată să mi se ofere locul în autobuz din același motiv. O prietenă, aflată la un doctorat în literatură comparată în Canada, îmi spunea, după ce a citit niște cronici la cartea mea, că dacă ar fi fost scrise acolo, recenziții respectivi ar fi putut avea probleme pe motiv de discriminare. Mi se pare că mediul occidental a ajuns la niște extreme artificiale în ceea ce privește drepturile, egalitățile de gen, cu efecte malefice pe termen lung. Spaima de a nu-l leza pe celălalt e drumul cel mai sigur spre alienare. Cred că, atâta timp cât feminismul și orice altă filozofie nu se îndepărtează de bunul simț și de dreapta măsură, stăm bine. Nu trăim în cea mai bună dintre lumile posibile, iar România e încă o falocrație autosuficientă. Dar discursurile feministe exaltate, ridicole, emanciparea țâțească nu vor schimba nimic. Din contră aș zice, sunt la fel de triste ca și împăunările masculilor.

16. În anul 2007 nu cred că e o problemă, mai ales că aici lucrurile se reglează din educație, valori comune, mediu.

17. Nu m-am simțit.

21. Nu cred, adică nu în mod conștient.

22. După ce am reușit să fac un pact cu mine, nu cred că mi-aș dori să fiu bărbat. Alte probleme, alte complexe? Nu, mersi... Deși, dacă mă gândesc mai bine, îmi mai trece prin cap că e un pic nedrept ca o femeie de 30 de ani să se gândească că e timpul să-și ia o cremă antirid, iar un bărbat la 50 de ani (uneori și mai mult) devine tătic.

23. Structural sunt dezordonată, dar fac eforturi să mă schimb. Îmi propun de fiecare dată să nu mai las lucrurile vraiste, în unele perioade de timp îmi iese, în altele nu. Uneori dezordinea îmi sare în ochi, alteori n-o înregistrez, cred că depinde de stare. De când mă știu am încercat să mă disciplinez și cu scrisul, dar am învățat că pot să mă pun și în cap, că tot n-o să rezolv mare lucru. Există un timp pentru toate, un fel de ritm mai puternic și mai încăpăținat decât orice plan. Dacă te înverșunezi prea tare nu faci decât să sperii lucrurile, să le îndepărtezi de tine.

24. Nu mă deranjează să-mi spun vârsta, dar m-am surprins bucurându-mă foarte tare atunci când cineva mi-a dat mai puțini ani. Ține mai mult de un fel de cochetărie. Nu mi-a fost niciodată indiferent cum arăt, cu ce mă îmbrac.

25. S-ar putea să fim specii diferite, mi se pare extrem de amuzant când descopăr că nu vedem aceleași lucruri, că lumile noastre au coordonate și puncte de atracție diferite. Prietenul meu îmi explică că fiecare zbor pe care îl face cu *Flight Simulator*-ul e ceva nemaipomenit, mie mi se pare că seamănă al naibii de tare unele cu altele. Același sentiment cred că îl are și el legat de nu știu ce model de blugi sau de discuțiile pe care le am cu prietenele mele etc.

26. Există, cu siguranță. Cred foarte tare în ea și am scris despre asta în cărțile mele. O mostră superbă e și filmul lui Cristian Mungiu, *4 luni, 3 săptămâni și 2 zile*.

27. Nu mă gândesc așa, cred că doar primul ginecolog care m-a văzut era femeie, în rest am ales specialiștii nu în funcție de gen.

28. Sigur că te mai trezești zicând că toți bărbații sunt „nu știu cum”, mai ales când o prietenă de-a ta are probleme sentimentale. Dar știu că e doar o copilărie... Mizandă, hâm, parcă nu.

29. Mi se pare că asta cu șofatul are un oarece sâmbure de adevăr, nu aş zice neapărat că femeile nu se pricep să șofeze, ci că multe dintre ele sunt extrem de temătoare și că asta te face să le recunoști în trafic și uneori să te enerveze deruta lor. Eu nu șofez, sunt doar copilot deocamdată.

30. Mulți ani am avut „cea mai bună prietenă”, acum lucrurile s-au mai schimbat. Depinde doar de persoane. Am prieteni bărbați care sunt mai feminiști decât mine, de exemplu.

31. Nu cred.

32. Uneori da, alteori nu. Cred că spălatul vaselor îmi e cea mai nesuferită. Cu plăcere n-o fac pe niciuna.

33. Până ajungi să publici o carte, un articol etc. cred că lucrurile se leagă foarte strâns de zona privată. E o meserie pe care n-ai cum s-o faci la birou, așa că locul în care stai, cu cine locuiești, ce ți se întâmplă în perioada în care scrii ceva sunt foarte importante.

34. Mă străduiesc să înțeleg ce mi se întâmplă mie și celor din jurul meu. Vocație ratată? Habar n-am.

35. Cred că-mi spun doar numele, fără nici o altă completare, depinde foarte tare de situație, desigur.

36. Mă gândesc uneori că, dacă m-aș fi născut într-un oraș în care ar fi existat un bazin de înot adevărat, mi-ar fi plăcut să fac înot de performanță.

„Voci de fete, băieți și alți figuranți,/ vocile tale de
jouvanceau șiouvancele”

1. Ne naștem femei sau bărbați, apoi devenim un anumit tip de femeie sau de bărbat și jucăm mai multe roluri, de femei sau bărbați (în funcție de vârstă, profesie, context etc.). Unii adaugă peste datul natural și unul sau mai multe date – și daturi – culturale. Oamenii care creează, mai ales scriitorul/scriitoarea, lucrează cu toate aceste „date” (moștenite, dobândite), amestecă elemente „de cod”, le reinterpretează. Nu doar în literatura lui, pentru că el nu e – așa cum înțeleg eu scriitorul – doar cineva care scrie.

Aș spune aici ceva care are o anumită semnificație pentru mine și e legat de întrebare. Pe la 20-21 de ani începusem un poem, *Juventus*, pe care-l consider și acum emblematic pentru literatura mea. Au ieșit spre 50 de pagini. Era o primă sinteză a temelor mele de autor, în eboșă atunci și dezvoltate apoi, cu fiecare carte, până azi. L-am publicat abia la 25 de ani, după anul de grație 1989 (înainte, nici gând să poată apărea, era un fel de manifest antigerontocrat, într-un sens politic!). Un prieten mi-a spus că, citind, a fost surprins de faptul că folosesc, atunci când mă autoexprim (chiar dacă prin vocea personajului narator!), doar genul masculin. Am luat cartea și m-am citit. M-a surprins și pe mine dominanța gramaticală a genului masculin într-o neobișnuită combinație cu „femininul” semantic, ca să zic așa. Nu-mi dădusem seama! Poemul e 100% autobiografic, nu e o construcție cu voci lirice sau epice, deși apar și ele, ca voci ale unei identități multiple și asumate ca atare. Nu e emisia vreunui „eu liric”, cum zic manualele și profesorii de română (nici n-au încotrol!). Mi se pare și acum bizar... N-aș schimba genul, sună mai bine la masculin. Dar masculinul e aici doar o formă a neutrilor, un echivalent al parfumurilor unisex. În titlul unuia dintre capitolele poemului, *Monologuri la sfârșit de secol*, există o precizare, în paranteză: „(voci de fete, băieți și alți figuranți,/ vocile tale de *jouvanceau și*

jouvancelle)". E o paranteză importantă, legată de toată „ideologia” identitară pe care o urmăresc în cărțile mele. În poem mai există și un fragment, complementar, care sună așa: „scriu ca un bărbat și ca o femeie/ simt ca un copil ticălos și nevinovat/ sunt fără vârstă”. În *Prolog* strecurasem deja niște elemente de filozofie identitară, pentru ca, în același volum, să adaug o poezie, *Matrioșka*, legată de eul multiplu cu care am lucrat și în *Exuvii* sau *Lucrări în verde*.

Să mai adaug ceva la tot ce am spus până acum: rar mi s-a întâmplat să-mi placă recitățile de poezie prestate de actori și mai ales de actrițe. Îi și iau puțin peste picior în *Lucrări în verde*. Am auzit „recitări” ale propriilor mele poezii și-am avut o senzație, uneori, de mutilare. Aș menționa doar o excepție: Valeria Seciu, pe care am văzut-o la televizor, la începutul anilor '90, absolut întâmplător, citind din *Juventus* și care, pur și simplu, m-a emoționat, de parcă n-aș fi știut versurile, de parcă n-ar fi fost scrise de mine. Ei bine, când am fost în Franța cu cei 12 scriitori pentru *Les Belles Etrangères*, am dat peste un cuplu de actori tineri, o fată și un băiat, care pregătiseră împreună ceva pentru venirea mea. Au făcut un colaj din poeziile mele, au amestecat vocea feminină și pe cea masculină în interiorul aceluiași poem, la un moment dat au citit simultan un fragment. Scenariul lor m-a impresionat foarte tare. Cele două voci, care la un moment dat se și suprapuneau, erau chiar vocea mea-una – vocea poeziei mele în orice caz. I-am întrebat cum de le-a venit ideea. Mi-au spus că au simțit că textul cere asta. Tare mi-a plăcut de ei! Erau nu doar frumoși, ci și deștepți.

2. Uneori are gen, alteori nu – sau se întâmplă și să aibă și să n-aibă... exact în același timp! Cum spuneam, poemul *Juventus* are „sex masculin” – nu „biologic”, deși, altfel, cât se poate de „natural”. În general, mie nu-mi place literatura marcat-feminină sau marcat-masculină, literatura destinată mai ales femeilor sau mai ales bărbaților – așa cum, în general, sportul e pentru *ei* și cosmeticele pentru *ele*, așa cum un film cu cafteli sau pac-pac e pentru *ei*, iar unul despre amor & drame sentimentale pentru *ele* etc. Nu-mi plac *chick-lit*-ul (pentru *ele*), romanele cu spioni și conspirații (pentru *ei*) sau literatura în care autorii exploatează erotismul (fie masculin, fie

feminin) ca truc de marketing. Mă plictisesc pentru că sunt previzibile, repetitive sau mă fac să râd din cauza unei ilariante expresivități involuntare (mai ales dacă îi mai și știu pe autori). Îmi place tot ce nu e pe linie, îmi plac cei care aleg... „linia de fugă”. De pildă, am o enormă admirație pentru proza subiectivă a Hortensiei Papadat-Bengescu. Acolo nu mai e vorba despre literatură pentru femei, despre femei, cu femei (deși e și asta), ci despre desfășurarea inteligentă, consistentă, emoționantă a unei „ideologii feminine”. Când am scris *Exuvii*, nu eram destul de coaptă ca să înțeleg demersul în filigran al acestei scriitoare teribil de subtile. Poate nici nu o citisem cu adevărat, poate nu dădusem încă de *Fetița* sau de *Femeia în fața oglinzii*. Am înțeles ce face în literatura ei după ce mi-am scris cartea și după ce am început să vorbesc despre ea în fața unui public, la orele de la Facultatea de Litere. Am recunoscut în ea o înrudită, cum înrudit îmi era Odobescu, cum înrudiți îmi erau Blecher sau Bacovia cel din proză. *Exuvii* e o carte în care eu am urmărit și o „ideologie”, inclusiv „feminină”, pentru că eu vorbesc acolo despre o identitate de tip matrioșka, alcătuită dintr-o comunitate de fete și femei – unele dintre ele foarte „nefeminine”. Dar am pus în centrul autoportretului archimboldesc (pe care îl inserez undeva în roman) un copil de patru ani – unul care nu are încă treabă cu împărțirile acestea culturale, biologice, politic-cultural-național-biologice etc. Comunității din *Exuvii* i-am adăugat, mai apoi, și alte entități: pe aceea onirică și „somniașcă” din poemul *Noapte sau zi*, pe Scry, Profy și Sy în *Lucrări în verde*. Scry (scriitoarea) e un personaj și feminin și masculin (căci „scriu ca o femeie și ca un bărbat”), Profy e... o profă, iar Sy este echivalentul copilului de patru ani din *Exuvii*, un soi de elf/silf/Odradek (nici feminin, nici masculin, în sensul uzual al termenilor). În *Lucrări...* apar, de altfel, o grămadă de personaje la subsol. Multe, majoritatea, sunt alter-ego-urile mele efemere. sunt mai ales personaje masculine. Cel mai apropiat îmi este Pepe Oscu, anagramarea masculină a numelui meu, Popescu. Poate că ar trebui să o adaug și pe fata din *Salvarea speciei* și din *Clava*, fata aia, poetă, care vorbește cu Gellu Naum. Cartea despre el face parte din literatura mea, este parte din

„proiectul meu autobiografic”, cum îl numesc uneori, iar naratoarea care poartă numele meu este (și) un personaj.

3. Da, are. Să-și bată capul alții cu detectarea și interpretarea lor, mă gândesc!

4. Literatura, cultura în general sunt prin tradiție masculine, e o evidență care-și are istoria ei. Scriitorii au fost, de-a lungul timpului, majoritatea, bărbați. Nu are rost să pomenim, încă o dată, motivele pentru care femeile au scris puțin. Se cunosc foarte bine. Lumea se schimbă, scriitoarele sunt tot mai multe și vocea lor contează tot mai mult. Dar pe scriitorii/scriitoarele pe care îi/le iubesc nu-i mai văd doar ca pe niște bărbați sau doar ca pe niște femei. E ca atunci când asculți un concert și se detașează, să zicem, partea de pian. Puțin îmi pasă dacă e interpretată de o femeie sau de un bărbat. Sau e ca atunci când ești cu prieteni buni și vechi. Nu mă gândesc să vorbesc cu fiecare altceva, diferit, pentru că sunt bărbați sau femei. Nici nu mă gândesc la prietenii mei bărbați ca la niște bărbați, cum nu mă percep pe mine, în timp ce vorbesc cu ei, ca femeie. Așa cum nu mă gândesc nici la meseriile lor, nici la vârsta lor și tot așa. Cu prietenii e o relație privilegiată în care nu contează decât umanitatea aia care se creează când suntem împreună, un sentiment puternic de siguranță, de imortalitate cumva. Cam așa e și în literatură. Eu simt că fac parte dintr-o cultură de prieteni, morți sau vii, din timpuri și spații diferite, asta simt. Și e bine că sunt și bărbați, și femei, deși nu asta cel mai important. De îndată ce ies din această zonă protectoare, curată, și nimeresc pe vreunul din planurile de Resort cultural, administrat de bărbați și femei, de tanti și de neni, de mătuși culturale de ambe sexe, mă simt ca un copil, „inutil adaptat și ostil” (parcă așa sună un vers al lui Gellu Naum).

5. Există și o literatură marcat-feminină sau marcat-masculină, cum am spus. Atunci diferențele sunt mai evidente. Asta și pentru că au devenit standarde de percepție – mai ales în literatura de mâna a doua. De pildă, există la noi în ultima vreme o poezie a „fecioarelor tari”, destul de vulgară, adesea penibilă. E un fel de literatură feminină echivalentă, paradoxal, „leșinăturilor” metaforice de altădată. Adică e tot o feminitate îngroșată până la caricatura

involuntară, doar că altfel, în vremuri în care nu se mai poartă voalurile sau mânecile *cloche*, ci *piercing*-ul și burta dezvelită. Confesiunile axate pe erotic – cel mai la îndemână subiect pentru marcarea diferențelor – mi se par adesea facile, la limita literaturii. Nu oricine poate fi Anaïs Nin după Anaïs Nin și nu oricine poate fi Henry Miller după Henry Miller! Pe de altă parte, însă, există o autenticitate feminină, ca și una masculină, însoțite de o asumare identitară și de o filozofie indirectă care dă rezistență și profunzime literaturii. Atunci poate fi ceva tare interesant.

În literatură nu e ca în modă. Nu fusta sau pantalonul sunt mărcile feminității sau ale masculinității. De aceea, uneori, emblemele de proză/poezie masculină/feminină mi se par false. Simona Popescu poartă fustă, deci scrie o proză feminină. Dar poartă și pantaloni, deci scrie o poezie masculină. Când scrie eseul poartă fustă-pantaloni sau fustă peste pantaloni (asta chiar îmi place să port, în ultima vreme!). Eu văd literatura oricărui scriitor ca pe un dialog perpetuu, adesea inconștient, între femininul și masculinul naturale și culturale, moștenite și dobândite pe care fiecare creator le conține.

6. Nu cred că am făcut vreodată total abstracție de identitatea mea de gen – poate până la 4-5 ani, cum ni se întâmplă, probabil, tuturor. Dar niciodată identitatea mea de gen nu m-a dominat. Nu port bijuterii, nu mi-am pus decât accidental pe mine însemnele puterii sau slăbiciunii feminine. Îmbrăcămintea pe care o port e mai degrabă discretă, nu port și n-am purtat fuste prea scurte sau decolteuri prea adânci. Nu prea am alinturi femeiești. Dar nici nu sunt o băiețoasă, o „bărbată”. Ca soție și mamă, sunt mai degrabă copilăroasă. Mă și supăr pe ei, pe soțul meu și pe fetița noastră, când mă supăr, mai degrabă ca un copil nesuferit decât ca un matur. Sper că n-am nimic dintr-o mătușă, dintr-o tanti, dintr-o „femeie de femeie”. Întotdeauna am fost intimidată de feminitatea copleșitoare, intensă.

În ceea ce privește scrisul meu... el este (și) consecința unui soi de „percepție hermafrodită”, dacă îi pot spune așa (Hortensia Papadat-Bengescu pomenea undeva despre o privire hermafodită).

Intră în ecuație, însă, și o percepție infantilă directoare, cristalizatoare, pe care eu o echivalez cu percepția poetică și o plasez mai sus – sau paralel – cu opozițiile de gen, cu prezența sau absența lor.

7. Am mai mulți scriitori preferați decât scriitoare pentru simplul motiv că ei sunt în general mai mulți decât ele. În schimb, spre deosebire de scriitorii considerați mari, scriitoarele considerate mari nu m-au dezamăgit niciodată. sunt interesante și actuale, chiar dacă au scris într-o altă epocă. Printre scriitorii considerați importanți am întâlnit și mulți plicticoși. Aș putea să dau multe nume de bărbați și femei care au însemnat ceva pentru mine. Fac trimitere la o parte dintre ei în cărțile mele. La fel de importanți ca scriitorii sunt, pentru mine, și alții, din domenii artistice diferite. Să zicem... Laurie Anderson, „hermafrodita”. Sau Bjork, cu costumațiile ei bizare, mai ales rochia aia ca un clopot pe care și-a cusut chiar clopoței. Bjork, de pildă, e sută la sută feminină, dar feminitatea ei e una în răspar, contradictorie, autentică și foarte elaborată în același timp. Ea e pe cât de timidă, pe atât de provocatoare, pe cât de „childish”, pe atât de tehnică, de profy. Vulnerabilă. Dar am văzut o scenă pe un aeroport în care s-a repezit la o ziaristă japoneză care o agresa – pe ea și pe copilul ei – cu întrebările, microfonul și aparatul ei de filmat. Ceva din agresivitatea aia accidentală e și în muzica ei, unde nu mai e accident și nici doar agresivitate. Dacă aș da și niște nume de bărbați, n-ar fi niște sex-simboluri, ci experimentalști: Peter Gabriel, Nick Cave, David Byrne, Zappa. Aș adăuga și experimentalști din alte zone, dar ar fi o listă prea lungă. Ei și ele sunt pomeniți în „genericile” de la sfârșitul *Lucrărilor în verde*. Pentru că-mi plac, dar și pentru că au participat, în felul lor, la „spectacol”.

8. Eroticul se vinde bine. Dintotdeauna. Așa va fi mereu. Se întâmplă totuși destul de rar să genereze și literatură mare. În 1990 am fost prima care a vorbit despre subiectul ăsta delicat în societatea noastră postcomunistă și pudibondă. Am scris un eseu despre Henry Miller, care nu era pe-atunci cunoscut și tradus în românește. Mi-aduc aminte că Monica Lovinescu a scris atunci ceva măgulitor despre mine, despre poezia mea, parcă, dar a adăugat: „chiar dacă îi

place Henry Miller”. Mie Miller mi se pare un scriitor adevărat, cu o gândire la fel de intensă ca erotismul lui. Bukowsky, la fel. Amândoi creează o atitudine, sunt autentici și inteligenți. Inteligența lor neutralizează orice senzație de vulgaritate. L-am văzut pe Bukowsky bătrân. Arăta și vorbea ca un înțelept. M-a surprins la început, mai mult decât m-a surprins literatura lui atunci când am dat de ea.

9. Am impresia unor clone ale traducerilor recente. Autentic, la noi, e doar Brumaru. Și el mi se pare, uneori, repetitiv. Și lui îi mai scapă, am impresia, condeiul.

10. Mama, ca personaj de roman, atrage clișeele cele mai penibile. Mama e interesantă doar dacă e monstruoasă, „patologică”. Trebuie o inteligență artistică ieșită din comun ca să faci elogiul mamei – ca și, în general, elogiul oricărui lucru considerat prin consensul tradiției pozitiv. E greu să răstorni și clișeele, și așteptările.

11. Depinde ce înțelegem prin „literatură de dragoste”. Mai mult decât literatura, mă emoționează filmele, iar de influențat, mă influențează doar poveștile de dragoste adevărate, uneori transformate în cărți. Dacă ar fi să vă dau un singur exemplu, aș pomeni *Zenobia* lui Gellu Naum. Pentru că e o minunată carte. Și pentru că e mai mult decât literatură.

12. Sigur ca da. În felul meu, cât mai departe de „studiile de gen”, alea reci și plicticoase.

13. Când se îndrăgostește prima dată. De fiecare dată când se îndrăgostește. Când se desparte de cel de care a fost îndrăgostită. Când devine mamă, mai ales când își poartă copilul în pântec. Când... scrie literatură!

14. Foarte importantă. Mi se pare interesant și felul în care preiei niște obiceiuri, cutume feminine, fără să vrei. Faci gesturi ale bunicii, ale mamei – și le recunoști. Modul ăsta de „comunicare a unor constante” mi se pare viu, interesant, nu altul, impus printr-un fel de „educație de gen”, cum exista în unele familii sau la școală pe vremea când eram eu elevă. Îmi aduc și acum aminte, aproape cu groază, de orele de lucru manual (sau cum s-or fi numit). Trebuia să coasem niște ii pentru notă sau să împletim niște vesteuțe. Nu reușeam niciodată să termin la timp, mă ustureau ochii și mă durea

mâna și stăteam cocoșată. Nu mai era plăcere, era corvoadă, corvoada unor „constante feminine”: cusutul și împletitul. La liceu povestea a continuat. Mă speria mașina de cusut la care, ca orice fată, am fost repartizată. Am și rupt un ac, am avut impresia că a sărit în piciorul meu, am fost trimisă la doctor, mă gândeam că o să mor. N-am avut nimic, dar profesoara (a cărei față nu mi-o amintesc deloc – îmi imaginez că era o profesoară și nu profesor!) m-a scos din rândul fetelor și m-a pus în rândul băieților. Asta era un fel de retrogradare. Stăteam cu ei, într-un colț, și-mi aduc aminte că puneam ace în marginea unor gulere albe pentru ca fetele să le tiguelească. Pentru niște halate, parcă. Ciudat, dar acum, dacă aș avea timp, mi-ar plăcea să tricotez, să împletesc, să cos, să fac obiecte de mână.

15. Nu sunt feministă, deși, într-un mediu (inclusiv cultural) atât de antifeminist, de „macho-ist” ca la noi, aproape că-ți vine să fii. Cel mai dezagreabil mi se pare aparent-politicosul „machism” al elitei noastre culturale. Se vede, pentru cine are ochi să-l vadă, în filigran. O revistă de pe la noi a făcut cândva un număr despre feminism. A ieșit un dosar de demonizare a feminismului. Cele mai anti-feministe erau femeile, intelectuale. Multe dintre prietenele mele, majoritatea, sunt antifeministe, căci intelectuale. Feminismul, la noi, pare compromis din start. Trăim încă într-o societate cu prejudecăți țărănești. Pe de altă parte, cu unele excepții, discursul feminist de la noi nu e destul de subtil, nici destul de cultural, nici foarte autentic. Cred mai ales în necesitatea unui feminism practic, de implicare socială, concret și care să apere drepturile femeilor în România. E important ca feminismul sau temele feminității să nu cadă pe mâinile unor cucoane sau ale unor birocrațe.

16. Nici de una, nici de alta neapărat. Cunosc femei care trăiesc în afara eroticului și care au o feminitate puternică, exemplară. Unele sunt călugărițe. Altele trăiesc ca niște călugărițe. Travestiții, bărbați fiind, au o feminitate extraordinară. Pe lângă ei, femeile sunt, uneori, ca niște molii pe lângă niște superbi fluturi. Există chiar și o vocație maternă a celor care nu au copii. Apoi, sunt femei în vârstă care au o feminitate fantastică, proteguitoare. Unele rămân și foarte frumoase. Depinde cum vedem feminitatea, care e de atâtea feluri! Fecioara

Maria e pentru mine un simbol al feminității. Dar și Marilyn Monroe.

17. Într-un fel, da. Pentru orice femeie care are o familie e greu să se țină de scris. Poți, de pildă, să citești în orice condiții, dar nu să și scrii. Pentru bărbați e altceva. Ca bărbat, dacă vrei să scrii, scrii. În principiu, după ce te-ai întors, ca și nevasta ta, de la slujbă, tot timpul îți aparține. Am amici scriitori care nu fac nimic în casă, unii au plecat câte un an cu burse în străinătate, uneori ani la rând, lăsându-și nevestele cu copil în România. Și-au văzut de studii, de scris cărți, de lenevit. Nu știu nici măcar o singură femeie care să fi făcut asta. O femeie nu și-ar lăsa copilul un an, luni de zile departe, chiar dacă ar fi pe mâini bune.

Mi-a luat mult timp să-mi închei cărțile. Mereu apar lucruri de rezolvat, prin casă. Îmi aduc aminte în ce stres și în ce disperare am scris teza de doctorat. Fetița mea era mică, n-am angajat pe nimeni să mă ajute, mi-a fost tare greu. Dar, pe de altă parte, dacă aș avea tot timpul pentru mine, cum au majoritatea bărbaților, altfel ar fi arătat cărțile mele. N-aș fi vrut să arate altfel, poate doar să fi fost mai multe. Poate aș fi devenit o grafomană! Glumesc: eu scriu foarte, foarte greu. Pe de altă parte, fără familia mea, n-aș fi în stare să scriu un rând. Exagerez. Poate rânduiri aș scrie, dar nu și cărți.

18. sunt multe scriitoare, artiste la care țin. Le pomenesc, făcându-le un elogiu, în *Lucrări în verde* – într-o notă de subsol, ce-i drept, dar în notele de subsol am coborât, așa cum se cuvine, multe lucruri importante. Din literatura română, Hortensia Papadat-Bengescu, pe care o tot pomenesc. Dar m-au marcat mai mult femeile pe care le-am cunoscut în viața mea, mai ales când eram foarte tânără. Bos, mătușa soțului meu, întruchiparea erudiției și a stilului. Doamna Marina, soția lui Dimov, cea mai inteligentă cititoare pe care am cunoscut-o vreodată. Doamna Lygia Naum, multprețuită. Bunicile mele, Ana și Elvira, dar și Ica, bunica soțului meu. Profesoara mea de desen din Școala generală. Era blondă, tunsă scurt, avea ochii mari, albaștri și triști, se îmbrăca fistichiu, avea măregele din lemn, colorate, era hippie, ne ducea în excursie la București și îi plăcea cataiful. Zilele trecute mi s-a părut că o văd pe

stradă. Nu se schimbase, era doar mai slabă. După 30 de ani! Aș fi vrut să strig după ea, dar mi-am dat seama că nu mai știu cum o cheamă. Apoi au fost doamnele Maria Leuștean și Cornelia Bularca, profesoarele mele de română, care mi-au dat mult curaj și m-au ajutat să am încredere în mine. Ar mai fi și femei pe care le-am cunoscut întâmplător, dar care m-au marcat pentru totdeauna. De pildă, una care a venit într-o vizită pe când eram studentă. Avea spre patruzeci de ani, și-a dat jos sandalele, s-a așezat pe fotoliu cu picioarele sub ea, a început să vorbească și, ca prin miracol, mi s-a părut că s-a transformat într-o femeie de douăzeci și cinci, cu mult mai tânără decât mine, cea de douăzeci! Alura ei de-o neglijență tinerească s-a imprimat adânc în mintea mea. Au fost multe altele. O franțuzoaică, mare prin Ministerul Culturii din Franța, un fel de puștoaică deșteaptă de peste cinzeci de ani, afișând un fel de modestie proletară de un enorm rafinament psihologic, comportamental etc. Apoi Ruxandra, pe care o întâlnesc de câteva ori pe an și care poartă mereu bijuterii teribile. Eu nu port bijuterii și rar îmi plac la alții – mi se par ridicole, ca idee. Ar mai fi Reli, care e trăznită, cum mi-ar plăcea mie să fiu, dacă n-aș fi eu însămi. În copilărie, mătușa mea Augustina, despre care vine vorba în *Exuvii*, mă adora și mă încuraja să cânt și să dansez și să nu-mi fie frică să fac asta (eram un copil cumplit de timid). Ar mai fi Felicia (Feli), prietena mea cea mai bună, pe care am pomenit-o în mai toate cărțile mele. Și unele dintre studentele mele, care, cu timpul, îmi și devin prietene.

19. Eu trec de la cratiță la computer cu mare dezinvoltură, dacă la asta vă referiți. Nu consider bucătăria o corvoadă și nici scrisul atât de sacru încât nu poate exista decât în „laboratoare” sterilizate. Chiar dacă mă retrag în cămăruța mea ca să lucrez „profund” (sunt în stare să nu aud dacă sună cineva la ușă sau dacă vorbește cineva cu mine), mă mai ridic din când în când să-mi îmbrățșez fetița sau mă întrecerup cu plăcere dacă vine ea la mine (“am venit să ne mai giugiulim și noi”, zice). Nu mă supăr nici când mă întrecerupe Bogdan. N-aș putea scrie fără ei. Am fost acum câțiva ani la Berlin ca să scriu despre oraș. Parcă aveam creierul și inima reci. Nu pot să scriu dacă

inima și creierul îmi sunt reci, oricât timp, oricât confort aş avea. Aş adăuga aici că acum ceva vreme, cât am făcut o pauză ca să pregătesc masa sau mai ştiu eu ce, a trecut fetița mea, Danda, pe-aici și mi-a lăsat un mesaj scris așa, că nu știe să bată pauzele etc: „Ce te iubesc mama. dand spo la treaba”.

20. Da, mai ales când eram foarte tânără și începusem și eu să scriu. Bărbații stăteau de vorbă pe teme culturale între ei. Unii mi se părea tare plicticoși, chiar proști în felul în care se luau în serios. La început mi se părea ofensator că nu mă luau în seamă, îi provocam uneori cu vreo afirmație în răspăr și atunci se întorceau nedumeriți spre mine. Eu eram obișnuită să țin piept conversațiilor intelectuale cu bărbații, aroganței lor. Tata avea un prieten foarte deștept și arogant. De câte ori vroia să-l pună la punct, mă chema pe mine ca să-l umilesc intelectual. Mi-era milă de tata și o făceam, dacă era nevoie, pe deșteapta de dragul lui. Dar era și mișto să stai de vorbă cu domnul ăla. Aroganța lui, doar o coajă care ascundea o mare capacitate de solidaritate și chiar afecțiune, era stimulativă, nu tâmpită, mitocănească. Apoi, în liceu, am avut un grup de prieteni băieți. De la o vreme am început să-i las pe bărbații culturali între ei, preferam de departe să mă duc să stau de vorbă cu copiii sau chiar cu soțiile lor, dacă ele erau femei adevărate, nu doar umbrele soților lor.

21. Nu. Dimpotrivă! De multe ori, m-am urâtit voluntar. Mi se pare că, dacă un bărbat se uită la mine ca la o tipă, nu mai pot să vorbesc. Mă împiedică atenția lui, pe care o iau ca pe o realitate jenantă. Am spus că nu port bijuterii, nu-mi place să port haine provocatoare, să atrag atenția asupra mea în felul ăsta. Când eram foarte tânără o făceam puțin pe deșteapta în fața băieților, ei erau intimidati. Dar am observat că, în general, cultura e ceva opus seducției. Unii se speriau, se simțeau jigniți din simplul motiv că știam mai multe decât ei sau din cauză că eram mai dezinvoltă în conversație, uneori involuntar ironică. M-am potolit. Prefer să fiu politicoasă.

22. Nu. Nu știu cum e. Nu știu ce fel de literatură aș fi scris, presupunând că bărbatul ăla ar fi fost tot eu, ca în *Orlando* al Virginiei Woolf. Dar n-aș mai fi fost eu, nu?

23. O, sunt mai degrabă dezordonată, dar toate funcționează, până la urmă, destul de bine așa. Casa mea e plină de cărți, afișe, hârtii, hârtiuțe, sunt peste tot, pe pereți, pe jos, pe sub pat, numai pe tavan nu sunt. Mai sunt și obiectele mici, majoritatea primite de la prieteni, nu mă îndur să renunț la ele. Apoi jucăriile Dandei. Uneori caut câte ceva o zi întreagă. Mi-am pierdut buletinul pe undeva prin casă acum doi ani. N-are rost să-l caut, n-o să-l găsesc. Dar e o dezordine estetică, zic eu. Mai avem o căsuță undeva lângă o pădure. E foarte ordonată, pentru simplul motiv că nu e aglomerație acolo, încă nu s-au acumulat lucrurile inutile. Nu-mi place, de fapt, dezordinea. Dar nu-mi place nici ordinea maniacală, inumană. Scrisul meu e o combinație absolut necesară de ordine și dezordine. Dacă la început nu e haosul, un haos mare, plin la refuz, nu e nimic! Dar dacă nu apare „ordinea”, adică un fel natural de a se structura totul, ca de la sine, de la un punct încolo, iarăși n-ar ieși nimic. Scrisul e ca dansul. Mie îmi place să dansez „atipic”, întotdeauna mi-a plăcut așa. Liber. Aparent dezordonat – deși corpul are, instinctiv, „limbajul” lui coerent. Mă enervează oamenii tipicari. Ei nici nu știu dansa.

24. Într-un fel, da, mă deranjează imaginea mea exterioară! Adică numai ideea că e exterioară și deja mă încurcă! Mă recunosc rar în poze, chiar dacă sunt reușite, și mă neliniștește imaginea care mă reprezintă atunci când mă văd la televizor. Mă supără chiar și vocea mea înregistrată. Uneori nu le recunosc ca fiind eu! De pildă, ca să dau un singur exemplu, ezitățile fac parte din materialul meu de lucru. dar ele nu-s bune când ești în public. Poate doar dacă faci din ele un stil. Mai știu și că o să vină un moment când n-o să mă mai recunosc într-o față și într-un corp care nu vor mai avea legătură cu mine. Îmi dau curaj și-mi iau avânt declarându-mi foarte des vârsta în public.

25. N-aș generaliza, n-aș vorbi în termeni de „specie”, la comun. N-aș putea să scriu o carte despre cum sunt femeile sau cum sunt

bărbații. Aș putea scrie despre câteva femei, despre câțiva bărbați. Cât despre diferența de „specie”... Am cunoscut bărbați care mi s-a părut că sunt un fel de alți eu-însămi. Uneori înclin să cred că diferențele sunt mult mai mici decât ne imaginăm.

26. Da, sigur că da, în ciuda poveștilor care vor să demonstreze contrariul. La maternitate, de pildă. Acolo unde ești nimeni. Și vine forța asta colosală care e „feminitatea”, comunitatea feminină, protectoare, empatică. Am mai cunoscut sentimentul ăsta de siguranță pe care îl dau femeile strânse la un loc atunci când eram mică și înconjurată de o astfel de forță colectivă: bunica și vecinele ei, cealaltă bunică și verișoarele ei incredibile. Am scris despre asta în *Exxviii*. Era o enormă fericire. Nu demult am fost la ziua copilului unei prietene. Vroiam sa-mi las fetița acolo și să câștig o după-amiază și o seară întreagă pentru scris. Am zic că rămân un pic, de politete, apoi am rămas până la sfârșit. Erau acolo femei mai tinere, diferite, cu preocupări diferite, unele dintre ele mame. Am vorbit despre broaște țestoase, despre coafuri și despre cosmetice, despre copii, despre cărți, despre lecțiile de escaladare sau despre pictură, ne-am amestecat cu copiii, am râs, a fost fain. Și printre scriituri am descoperit gesturi de solidaritate, de simpatie.

27. Dacă ar fi competențe egale, probabil că aș merge pe mâna femeilor. Mi se pare că au mai multă delicatețe umană.

28. Nu, n-am nimic cu femeile doar pentru că sunt femei sau cu bărbații doar pentru că sunt bărbați. M-au dezgustat, poate, niște bărbați sau niște femei, dar nu pentru că erau reprezentanți ai unui gen sau altul.

29. Bărbații nu reușesc să coasă, femeile să dea cu pick-hammerul.

30. Când eram mai tânără nu-mi plăcea compania femeilor, a fetelor. Mi se păreau plictisitoare. Eram eu prizoniera unor prejudecăți. Îmi imaginam că totul se învârte în conversația lor în jurul subiectelor „de gen”, care nu-mi plăceau. Prietenii mei cei mai buni erau băieți. Cu vârsta, lucrurile s-au mai schimbat. Ce nu s-a schimbat e că-mi place compania copiilor, a oamenilor tineri, fete și băieți, și a femeilor în vârstă. Nu te plictisești cu ei. sunt șarmanți

fără scop, pur și simplu. Față de femei sau de bărbați sunt foarte selectivă. Îi găsesc teribil de previzibili, ca în piesele lui Ionescu. Cu unii vorbesc la mișto, în ciuda unei aparențe foarte politicoase și serioase, altfel n-aș rezista. Mă iau și pe mine singură peste picior, ca să mă distrez și să văd cum reacționează ceilalți, care mă cred o persoană tare serioasă.

31. Depinde de femei. Dacă nu seamănă cu păpușile – fie alea de la magazinele de artizanat, kitsch, cu broboadă folclorică, fie cele gen Barbie, la fel de kitsch – e bine. Important e ca o femeie să fie autentică. Cel mai mult îmi plac femeile moderne, inteligente, într-un fel avangardiste, care păstrează ceva – fie și tandru-ironic – din ceea ce numim „tradiție”. Îmi plăcea de Irina Nicolau, care era foarte retro (amintind de „femeia tradițională”), dar avea un tip de creativitate foarte modernă. Am oroare de femeile pe care nu poți să le iei decât la pachet cu biroul-laptopul-mobilul etc. sau de cele pe care nu poți să le iei decât la pachet cu oala de sarmale și andrelele.

32. Mă ocup singură de casa mea. sunt prea multe cărți, prea multe hârtii, ar fi o catastrofă să se apuce cineva să facă ordine prin ele. Nici ideea ca altcineva, o altă femeie, să facă treabă în locul meu nu-mi place. Muncile casnice? sunt zile când toate mi se par nesuferite. Și zile în care mă apuc de dimineață să spăl rufe și continui până seara târziu să fac tot felul, cu un sentiment de epuizare și stranie euforie: ordine prin dulapuri, sertare etc. De când am și căsuța dintre dealuri, am descoperit munci mai dure, dar foarte atrăgătoare: cositul, plivitul, adunatul de crengi, tăiatul lemnului chiar – da, da! Mă joc acolo de-a casa! Asta e sentimentul. Parcă-s copil! Mai exact, așa îmi închipuiam eu casa mea când eram copil.

33. Nu știu ce sunt acelea realizări din sfera privată. Poate faptul că am acum căsuța asta de care am pomenit și o livadă în care dansează în luna iunie licuricii. Dar mă bucur și când cumpăr jucării, când merg cu fetița mea la cumpărături și ea, chiar dacă are doar 8 ani, îmi dă sfaturi ca un om mare. În sfera publică, sunt realizări care îți aduc simpatia oamenilor. Uneori, chiar și cărțile.

34. Creativitatea. Am grămezi de idei, și pentru alții. Mi-ar fi plăcut să fac filme, afișe, obiecte de tot felul. Să ajut oamenii direct.

Am tot vrut să fac voluntariat. Vorbisem cu cineva pentru copiii străzii, să-i fac să scrie. Dar n-am reușit. Mă simt bine în mijlocul oamenilor, mai ales între oamenii simpli. Dar am ajuns un scriitor, o scriitoare foarte solitară. Am de-a face cu oameni sofisticăți, unii tare alunecoși.

35. Public? Depinde. Spun că sunt profesoară, deși pentru urechile mele de scriitor sună ca naiba, îmi vine să mă dezic. Dar așa nu bați la ochi și oamenii te respectă. Vă dați seama ce-ar fi să spun că sunt poetă?! În privat, tot așa, dar nu mă deranjează nici dacă sunt prezentată doar ca soția lui Bogdan sau ca mama Dandei. Adesea, chiar și în lumea artistică, mă prezint cu numele pe care îl am ca soție a soțului meu. Mă lasă lumea în pace. Uneori, el aude și mă deconspiră și se întâmplă ca oamenii să vorbească cu mine despre literatură, cultură, ceea ce, de cele mai multe ori, mă plictisește teribil, fiindcă e o vorbire între „politicoși”.

36. În *Lucrări în verde* zic că m-aș fi făcut pădurar. Pădurară! Să stau în pădure, ca Thoreau. Aș fi putut fi doctořiță. N-aș fi luat bani în plic. Avocată. M-aș fi luptat cu morile de vânt pentru dreptate. Aș fi făcut obiecte frumoase, din sticlă. Aș fi avut grijă de copii, de mulți copii. M-aș fi făcut... scafandă! Da, ca Jacques-Yves Cousteau.

Letiția Ilea

„Mă simt limitată biologic pentru că sunt om, nu pentru că sunt femeie”

1. Cred că ne naștem bărbați și femei în același timp, că fiecare dintre noi, bărbați sau femei, avem o latură feminină și una masculină, ce se manifestă ca atare în funcție de un complex de factori: personalitate, temperament, educație, circumstanțe exterioare.

2-3. Aceste două întrebări mi se par aiudoma celei referitoare la sexul îngerilor. Textul ESTE. Mi se pare suficient.

4. Procentual, literatura, cultura contemporană este una a bărbaților, dar acest lucru nu m-a deranjat niciodată.

5. Această împărțire mi se pare aiudoma celei în scriitori blonzi/ scriitori bruneți, scriitori cu ochi albaștri/ scriitori cu ochi căprui. Dacă o acceptăm, vom avea mari probleme în a încadra proza Hortensiei Papadat-Bengescu, de exemplu.

6. Din clasa a cincea, când am fost împărțiți la lucru manual în băieți și fete, cu „munci” pe potrivă.

7. Nu am un singur scriitor favorit, am scriitori favoriți, bărbați și femei.

8. Depinde cum este scrisă.

9. Ca o manieră păguboasă de "sincronizare" la literatura vestică.

10. Ce așteaptă cititorul comun de la un roman? Să îl transporte pentru o vreme într-un univers diferit de al lui, să îi ofere posibilitatea de a trăi "prin procură" un anumit timp, să îl ajute să fie, pentru câțva timp, ceea ce nu îndrăznește să fie în realitate.

11. Ce e aia "literatură de dragoste"? Cred că există doar "Literatură" și "non literatură", care, desigur, ne pot influența considerabil.

12. Nu, niciodată.

13. Cred că proba identitară este de fapt una a maturității, nu neapărat de a deveni „bărbat” sau „femeie”. Personal, am devenit adult la unsprezece ani, când am stat o zi întreagă lângă bunicul meu care murea.

14. Cred că este importantă, dar nu absolut necesară.

15. Nu sunt feministă și îmi displac toate – ismele de pe lumea asta.

16. Aici cred că există doar răspunsuri individuale, și nu se poate generaliza.

17. Mă simt limitată biologic pentru că sunt om, nu pentru că sunt femeie. Răspunsul la a doua întrebare este: nu.

18. Nu mai am modele din adolescență.

19. Cred că este o posibilitate reală; aici, însă, trebuie să-mi mărturisesc eșecul.

20. Probabil că de-a lungul vieții am fost discriminată sexual. Nu m-a deranjat, ca urmare nici nu-mi amintesc. M-a deranjat însă enorm când am fost discriminată ca român, în Franța.

21. Nu, niciodată.

22. Am dorit de câteva ori să fiu bărbat, pentru a pocni la propriu câte un mitocan.

23. Sunt dezordonată, având însă o „logică” a dezordinii. Dar atunci când lucrez la ceva important, totul trebuie să fie într-o ordine perfectă.

24. Nu țin foarte mult la imaginea exterioară și nu mă deranjează să-mi declar vârsta.

25. Nu cred că suntem specii diferite.

26. Există, deși este mai rară decât cea masculină.

27. Îl aleg pe cel sau cea despre care am referințe mai bune cu privire la profesionalismul său în domeniul respectiv.

28. Am fost misogină într-o cancelarie de școală generală de țară, „populată” doar de femei.

29. Bărbații își înșirează altfel pantofii.

30. Cel mai bun prieten al meu este de gen masculin. Nu îmi aleg prietenii în funcție de genul biologic.

31. Probabil. Cred însă că există un „etern feminin”.

32. Da. Cea mai nesuferită muncă mi se pare călcatul. Îmi fac plăcere micile reparații, bricolajul, din care rezultă ceva care „se vede” și rezistă.

33. Nu pun mare preț pe ceea ce se înțelege în mod comun prin „realizări”. Poate că tocmai de aceea ele, câte au fost, au venit singure. Încerc doar să fac pace cu mine, să mă arăt întotdeauna „pe dinafară” așa cum sunt „pe dinăuntru”.

34. Scrisul, evident. Vocație ratată: informatician.

35. Mă prezint întotdeauna ca profesor sau traducător. Și, sub influența francezei, unde sufixele feminine implică o nuanță pejorativă (*doctoresse, poétesse*), nu fac acordul la feminin. „Poet” pare neros. Dacă eu spun, să zicem, într-un compartiment de tren, unor necunoscuți, că sunt poet, urmează inevitabil întrebarea: „Da, dar din ce trăiești?”. Cred că asta mă reprezintă cel mai bine, public. Privat, de câțiva ani, mă preocupă doar o anume evoluție în ordinea umanului.

36. Dacă n-aș fi fost scriitoare, aș fi fost ceea ce sunt deja: profesor. Dacă n-aș fi fost nici profesor, mi-ar fi plăcut să sculptez în lemn, sau măcar să mă ocup cu tâmplăria.

„Creația mea practică un gen alternativ”

1. ...Cât despre numărul sexelor; mi-s-par-a fi o convenție destul de apocrifă. Este criminal să te referi la două părți. E mai suportabil să înțelegi că există n sexe. Pentru că de la un capăt la celălalt al său, infinitul este unitar și integru, tocmai prin faptul că admite și unu; și doi; și trei pătrimi și așa mai departe. Sexul, chiar cel fizic, este plasat la mijloc și la vedere. Ca pe firmă; în față. Deci. E ceva foarte important. Sexualitatea e la fel de potrivită pentru a observa indivizii, ca și a-i așeza la masă ori a le privi palmele. Pentru că un organ atât de evident și central hotărât nu poate decât să indice rolul major pe care-l are în constituirea personalității unui om. Iar după cum știm, oamenii sunt unicate, slavă Domnului. Așa că, admitând că fiecare e altceva, de ce nu înțelegem că și sexul pe care-l practicăm este la fiecare altul...

2. Creația mea practică un gen alternativ, de a căruia gestionare este în întregime responsabilă. (Accept fără rezerve faptul că textele mele sunt mai inteligente decât autorul lor!)

3. În momentul în care creez sunt doar instanță auctorială.

4. Nu știam că, mai nou, cultura aparține unui gen. Până unde extindem manevrele corectitudinii politice ? Și încă nu mi-am dat consimțământul la a fi numită scriitoare!

5. Uite. Pana care scrie; mina; pensula; cărbunele. Apoi hârtia. Și: fecundarea unei suprafețe plane; care este prin excelență absorbantă – adică feminină. Sensibilitatea artistică și tăcută nefiind decât corespondenta bine mascată a agresivității violatoare a masculului de drept comun.

Fiecare act creator presupune un sol și o sămânță. E inept să îți anulezi creația pronunțând că ai fost mai degrabă una, decât cealaltă. Vrând să îți definești statutul, îți azvârli opera în indefinit.

6. Gândesc în termenii proprii, nu în parametri statistici.

7. Cometa Haley e bărbat, după Haley, sau femeie, că așa e cometa?

8. *Orice artă este erotică.* → Klimt dixit. Iar ce nu este erotic nu este mare, ci moale...

9. Avem noi așa ceva? (Doar culturile rafinate, învechite precum vinu-n sticle, doar acelea dezvoltă asemenea secreții intelectuale.)

10. Păi altminteri am dezminți chiar natura înjurăturii care ne reprezintă! Nu ne trimitem unii pe alții dintr-o mamă într-alta? Și la urma urmei, cititorul e criminalul, el știe ce vrea...

11. Ne? Nouă? Care noi?! Îmi lipsesc lecturile de acest fel. Iar prejudecăți ne construim și citind dicționare sau rapoarte C.N.S.A.S., nu numai literatura de dragoste. Genul apare peste tot și peste tot poate fi susceptibil de a genera prejudecăți.

12-13. Cred că experiențele mele identitare țin de un inefabil care transgresează și armata, și sexul. Iar dacă există unii care își permit să afirme o certitudine începând cu un anumit moment, socotesc că din acel moment și-au hotărât și nedevenirea ulterioară...

14. Este importantă în măsura în care prostia este letală și se transmite de la o femeie la alta mai ceva ca o eczemă. Așa că, mai bine fără; că se ia.

15. Gay Pride este esența feminismului.

16-17. Adică existența mea domestică și biologia mea se suprapun? (!)

18. Joseph Conrad și regina Maria.

19-21. Cred că seducția funcționează fără încetare. Altfel cum aş căuta permisul de RATB în poșetă atât de mult timp și cu o figură atât de neliniștită. Controlorul trebuie să steie cu ochii pe mine ca pe butelie. Trebuie să mă suspecteze. Să saliveze deja, fantasmând la pradă... Eh. Și până la urmă scot și eu permisul. La zi și corect. L-am sedus pe controlor?

22. Ca să port un număr mai mare la pantofi. Nu există pantofi cu toc numărul 43. Sau există?

23. Adică domesticitatea mea are treabă cu scrisul meu?

24. Degeaba declar eu ce vârstă am, că au alții grija de a dezminți. Două adevăruri în aceeași lume? Imaginile mele. Care pot fi chiar și exterioare.

25. Sub specia *æternitatis*, putem bârfi omul, iară nu speciile sale. Sau, ca să pușcăm doi iepuri cu aceeași otravă, să-i bârfim pe regii din Idumeea, preadamiții, că ei cică erau și una și alta.

26. Soacra cu trei nurori? (vorba lui Weininger: ori mame ori curve...)

27. DP... (double penetration)

28. Noi toți întocmim categorii ale prostiei. Doar de misandroginie nu m-ați întreat.

29. Ader la orice prejudecată din principiu. Face bine LaTène.

30. Prefer moluștele. Ele măcar își schimbă sexul fără să facă din asta recensământ.

31. Cred că Lilith este esența feminității. Ea e piua-ntâia.

32. Există o muncă caznică care întrunește ambele caractere: scosul doapelor la sticlele de vin.

33. Sfera mea nu e publică!

34. Se întâmplă să te înșeli chiar și când e vorba să îți alegi viciul. Mulți nu-l nimeresc pe cel care i-ar fi putut salva. Zice André Malraux. Așa și cu vocația.

35. Am un nume, slavă Domnului. De el nu mă îndoiesc.

36. Cu ceea ce de altfel mă și ocup.

**„Post-modernitatea și post-post-modernitatea
vor feminiza umanitatea întregă”**

1. Cred că din start intrăm în lume ca minusculi femei și bărbați în potențialitate și cred în același timp că devenim progresiv, cu trudă, cu suferință, bărbați și femei, conformându-ne cum putem mai bine tiparelor de gen pe care lumea socială de dinaintea noastră le impune insidios și constrângător tuturor micilor indivizi ce apar în structurile ei. Există în noi o determinare genetică imposibil de ignorat sau de ocolit, totuși de o mare plasticitate, care se poate modela în grade diferite înspre feminin și masculin, înspre bestial sau angelic, înspre robot sau suprauman. Dar devenim încet-încet, în mare noastră majoritate, ceea ce se așteaptă de la noi să devenim, adică femei și bărbați „comme il faut”, renunțând treptat la indefinitul copilăriei, la ambiguitatea pubertății și la excesivul echivoc al adolescenței, pentru a ne conforma din ce în ce mai bine și mai necruțător „imaginii de gen”, uniforme de sex impuse dinafară. Numai câteva imagini fluturătoare rămase din memoria copilăriei, anumite vise perverse din pubertate, obsesii maladive din adolescență, sau întâlnirea, întâmplătoare sau nu, cu semeni homosexuali sau transsexuali ne mai aduc vag aminte de potențialitățile noastre nedefinite, care ne-ar fi putut face să simțim-gândim complet altfel, masculin-feminin, într-o totalitate ideală a ființei noastre actuale, circumscrise drastic de spațiu-timp și natură și societate și moarte.

2-3. Într-o gândire care nu se mai vrea binară, dichotomică, cred de asemenea că sexul/genul contează și în același timp nu contează în artă. Aceasta nu e o formă de relativism, ci de integrare a contrariilor, fără să le anihilezi, ci păstrându-le pe amândouă în prezență. Căci există o circularitate și o alternanță a polilor în noi, care actualizează și potențializează aspecte contradictorii și complementare din suma fabuloasă de determinații care suntem.

Cred că am scris și scriu poezie și ca femeie și ca bărbat și ca androgin sau ființă umană generică. Când i se întâmplă, rar, să apară în lume, poezia adevărată poate să coboare și într-un nebun, și într-un handicapat, și într-un homosexual, și într-un mistic. Ea poate să irumpă și în bătrânici, și în copii, și în mongoloizi, și în eunuci. Poate să poposească de altfel în tot felul de ființe, lucruri și stări. De pildă într-o oglindă oxidată, sau într-o baltă cu o pată de petrol în care se străvede un curcubeu, sau într-o piscică siameză lingându-se.

De aceea, cum am mai scris, mi-ar place să se întrezărească în poezia mea lucruri foarte diverse. Într-un sonet de iubire mi-aș dori să se întrezărească femeia. Într-un poem politic aș vrea să se simtă mai degrabă bărbatul. Într-un haiku de primăvară mi-ar conveni să freamăte fraged frunzișul. Într-un psalm aș visa să coboare un duh din înaltul cerului meu lăuntric. Uneori mi-ar conveni să se simtă dintr-un poem mai degrabă iscusința, canonul, limbajul. Alteori mi-aș dori să se simtă doar „zeu”. Orice truc e bun, dacă el ar putea să conjure poezia adevărată să se ivească. Mi se întâmplă să exult uneori dimensiunea caldă, învăluitoare, feminină, a mea și a lumii. Dar alteori mi se întâmplă să uit că sunt femeie și să scriu „asexuat”, ca un instrument muzical care transformă în sunet multiplele rezonanțe, energii și frecvențe ale unei realități care e mult mai complexă decât despărțirea pe sexe, sau decât omul în general, căci ea cuprinde și natura planetară, și cosmicul. Îmi place să repet după Carl Gustav Jung că fiecare dintre noi suntem constituiți dintr-un dozaaj diferit de „anima” și „animus”, de feminin și masculin, care adesea nu coincid cu sexul exterior și pe care trebuie să le echilibrăm și să le asumăm ca să ne realizăm sinele complet. În același fel, poezia își caută și atinge în cei care o trăiesc cel mai intens, în vârfurile ei individuale cele mai curajoase, indiferent de sex, o stare „trans-sexuală”, sublimare a naturii noastre adevărate, complete și ideale.

4-5. Vreau să spun cu asta că discuția în jurul „genului” scriitorului și a scrisului mi se pare că ține de o perspectivă psihologizantă freudiană și post-freudiană din ce în ce mai caducă în epoca globalizantă, a depășirii frontierelor de tot felul, în care trăim.

Îmi place să-mi închipui că am șansa de a trăi, ca femeie, într-o vreme în care – dincolo de realitatea ireductibilă a împărțirii naturii umane prin sex – se poate întrevedea, și chiar se poate trăi fragmentar, nu doar dihotomia, ci mai degrabă complementaritatea celor două condiții. Pare că, polarizării tranșante pe caracterele diferențiatore, specializării excesive pe sexe a activităților practice și spirituale ale umanului, întâmplată istoric și probabil necesară evoluției speciei la începuturile ei, pare că-i urmează acum o uniformizare, o omogenizare a formelor de manifestare feminină și masculină. O omogenizare încă în curs, nelipsită desigur de excese ca orice mare metamorfoză, mai ales în latura ei feminină, dar în esență benefică, pentru că ea nu presupune, cum se sperie unii, abolirea specificului masculin sau feminin și haosul "hermafrodit".

Ea poate avea în vedere, mai degrabă, depășirea devianțelor și degradărilor istorice ale condiției masculine și feminine, și eventual echilibrarea lor, unificarea lor fertilă, în individ și în speța umană, și în cele din urmă, utopic, în chiar natura umană. Îmi place să-mi închipui că suntem în "preistoria" unei astfel de epoci armonios "androgine", lipsite de segregății biologice. Oricum, prefacerile adânci din condiția psihică și socială a femeilor nu au cum să nu se străvadă în poezia lor, cu toate cutremurările, excesele, „masculinismele” acuzate, dezechilibrele trecerii la un alt statut social, dar și cu cele ce țin de esența perenă a naturii lor – o afectivitate mai bogată, o intuiție mai nuanțată, o devoțiune mai aplicată față de semenul de aproape, un tragism mai adevărat.

E adevărat că într-o cultură (post)patriarhală sexul contează, pentru că demarajul și afirmarea artistică suferă un oarecare handicap la start, care însă poate fi resorbit pe parcurs. Cultura română, în ciuda iluziilor noastre, este o cultură încă destul de patriarhală, dar e surprinzător cât de multe femei s-au afirmat totuși în ierarhia superioară a domeniilor artistice, mai ales în ultimii 20-30 de ani. Cred de asemenea că apartenența sexuală contează mai mult la tinerețe, la prima vârstă a afirmării sociale, dar că importanța ei scade pe parcursul împlinirii profesionale, așa cum scade și în alte sfere ale vieții individuale. Odată ce te apropii de adevăratele

întrebări ale teritoriului artei, sexul nu mai contează, deși umbra lui mai planează discret pe unele opțiuni și răspunsuri de profunzime la aceste întrebări, care sunt finalmente existențiale și metafizice pe cât estetice.

6. Îmi amintesc că la finalul liceului și începutul facultății eram exasperată că toate colegile mele se îndrăgosteau și delăsau studiul și prietenia pentru băieții pe care-i iubeau. Am fost „asexuată”, ca să zic așa, destul de multă vreme, am intrat târziu în viața sexuală și cred că aceasta a reprezentat un bine de care mai târziu mi-am dat seama, căci mi-a lăsat vreme și energie să mă dezvolt pe alte planuri. Cred că am ajuns la conștiința suficient de deplină a feminității mele abia de la 30 de ani în sus. Și mai cred că e vorba de un proces care continuă și care-și găsește împlinirea abia după 40 de ani.

7. Am mulți scriitori preferați, unii sunt femei, alții sunt bărbați, unii sunt contemporani, alții sunt antici sau medievali. Mi se pare imposibil, chiar nesănătos, să ai un singur scriitor preferat. E ca și cum te-ai identifica cu un singur aspect preponderent din tine, iar acest aspect l-ai identifica cu scriitoarea sau scriitorul cu pricina, ceea ce nu e dezirabil pentru că e bine să hrănim cât mai multe aspecte din noi înșine pentru a ne rotunji existențial, și pentru că nu e bine să te identifici fără detașare cu nimeni din lumea asta, nici cu un scriitor genial și nici măcar cu o formulă convenabilă a ființei tale proprii. Personal, prefer scriitorii mistici și vizionari, care hrănesc setea mea de sublimare existențială și de transcendere spirituală: Dante, Teresa de Avilla, Rumi, Angela da Foligno, William Blake, Walt Whitman, dar și Virginia Wolf, o prozatoare mistică într-un mod modern, după mine. Mai sunt și alții, nemărturisii aici.

8-9. Literatura erotică bună poate face parte din marea literatură – de altfel ce mare literatură nu are și un sâmbure de eroticism, fie el sublimat ? Căci energia erotică sau sexuală este finalmente cea mai puternică energie de care ființa noastră dispune. Putem folosi această energie, ca toate energiile, într-un mod animalic, utilitarist, neutru, elevat, transsubstanțiat, sublim. La fel cum energia solară sau luminoasă poate să încălzească, să ardă, să

lumineze, să transmită informații și să ilumineze. Există literatură erotică care te abrutizează și alta care te rafinează, te învață să metamorfozezi bestia din tine într-un rug purificator sau într-un diapazon pentru armonii celeste. Depinde ce te atrage mai mult. Citind literatură erotică, observi mai bine lupta dintre diavolul și îngerul din tine și înveți eventual să-i îmblânzești pe amândoi.

Cât am citit din literatura erotică românească recentă mă face să cred că ne aflăm, în fine, după pudibonderia comunistă rigidă și stupidă, într-o fază de rapidă recuperare a temelor, limbajului, psihologiei și registrelor stilistice ale literaturii erotice universale, adaptate la condițiile României post-comuniste. Dar între „Tricephalos” de Ruxandra Cesereanu și „Băgău” de Ioana Bradea, pe care la apreciez deopotrivă, se întinde o zonă aglomerată de romane tinerești mediocre, care nu propun decât defulări imediate ale hormonilor înnebuniți ale vârstei tinere și o abrutizare a limbajului care, din păcate, mi se pare că dă seama despre o abrutizare generală a lumii românești actuale.

10. Nu cred că așteptăm neapărat să găsim în romane femei adultere sau amante, mai mult decât femei mame. Ceea ce așteptăm de la literatura erotică este finalmente o intensificare emoțională, experiențe la limita posibilului, transmiterea unei pasionalități ieșite din convenții și norme. Or, condiția de mamă, în normalitatea ei biologică încărcată de afecțiune, nu dă acces la asemenea transgresiuni. Ea privește raportul mamă – copil, de la care bărbatul era până de curând în bună măsură exclus, și nu raportul femeie-bărbat, un raport între doi adulți egali între ei în principiu, un raport care privește în egală măsură ambele sexe, și în care complexitatea și tensiunile sunt cvasi infinite. Dar încep să cred că până și aici realitatea imediată e în plină schimbare, căci maternitatea artificială, transsexualitatea, paternitatea din ce în ce mai asumată a bărbaților, filiația homosexualilor, concepția *in vitro*, uterul artificial și celelalte inovații genetice de ultimă oră, ca și iubirea în hiperspațiul virtual, întâlnirea în 3D sau iubiturile SF între tereștri și extraterestri sunt pe cale să transforme profund tiparele noastre afective ancestrale, să ne elibereze de multe blocaje biologice și prejudecăți

ideologice și să deschidă experiența noastră emoțională către relații până ieri imposibile, inimaginabile. Dacă sensul acestei deschideri este iubirea universală, nesufocată de convenții stupide, dar judicioasă în alegerea binelui afectiv al celuilalt asupra perversiunii de orice natură, atunci ea merită analizată, exprimată, problematizată.

11. În bună măsură iubim după cum am citit în cărți, am văzut în filme. Lecturile erotice ne hrănesc apetitul, ne modifică afectul, ne intensifică percepția și înțelegerea celuilalt sex, ne abrutizează sau ne rafinează față de acest moloh central al ființei noastre care e sexul. Și această iubire influențată de lecturi, de filme, are modele ei, fluctuațiile ei, orele ei de glorie și cele de decădere, important e să nu rămânem în purul imaginar, în bovarismul fără repere reale, să folosim cu discernământ instrumentele emoționale oferite de artă pentru mica noastră împlinire individuală.

12. Nu am avut o intenție clară și sistematică de a problematiza feminitatea, dar am observat în caietele mele de notații poetice și de tot felul, cât de des apăreau anumite simboluri și imagini poetice, anumite întrebări, anumite visuri, toate legate de feminitate... Finalmente, din ele am alcătuit o carte „FEM”, care așteaptă demult să fie publicată și care e o întreprindere de mai multe genuri literare, un fel de mare poem în proză. Cred că ora problematizării condiției feminine, după experiența comunismului și a post-comunismului, abia acum vine în literatura română.

13. Nu știu dacă stereotipurile astea mai sunt valabile. Tinerii bărbați nu prea mai fac armata, iar experiența sexuală a ajuns pentru generația ce mai tânără ceva atât de precoce și de banal...Cred că unii indivizi ajung la conștiința identității lor de gen în mod brusc, alții în mod treptat și îndelungat, nu există o unică rețetă pentru fiecare sex. Primul act sexual sau maternitatea pot să fie astfel de momente puternice de identificare sexuală, dar pot să fie și acte traumatice care te separă de imaginea de sine de până atunci și te pot arunca în depresie. Apoi, „probele identitare” pot fi multiple și diferite de-a lungul vârștelor. Poate că va trebui să renunțăm la obsesia identitară și la emblemele identitare, de care suntem încă prea preocupați, ca să devenim mai fluizi, mai deschiși la propria noastră evoluție posibilă.

De câte ori ai un moment de plenitudine, de prezență la existența ta proprie, de câte ori te simți deplin conștient de tine însuși, de atâtea ori ți-ai întâlnit identitatea, care nu e neapărat sexuală, și nici națională, și care în nici un caz nu e fixată definitiv într-un cadru imuabil.

14. Comunicarea între generațiile succesive de femei se întâmplă oricum de la sine, fetele își imită inconștient mamele, care și-au imitat și ele inconștient propriile mame, etc. Așa se prezervă cu o tenacitate uimitoare tot felul de prejudecăți și de dependențe psihice absurde. Mai important și mai rar mi se pare că se întâmplă transmiterea conștientă a unui set de valori cu o portanță mai mare decât simpla supraviețuire biologică, existența domestică, relațiile intrafamiliale. De la mama și bunica mea, aș fi vrut să mi se transmită și mai multă revoltă împotriva condiției subalterne la care au fost supuse, dar am primit de la ele o mitologie fabuloasă și gustul pentru sensul mistic al naturii.

15. Sunt și nu sunt feministă. În anii 90, când făceam un doctorat la Paris, am citit multă literatură feministă, franceză mai ales, dar și de limbă engleză. Am înțeles atunci multe lucruri despre mine și despre societatea din care veneam, care m-au bulversat. Întoarsă în țară, am fost prinsă de iureșul nenumăratelor urgențe locale, fie ele profesionale, familiale, sociale sau politice, căci deceniul 10 a fost un deceniu nebun, ieșit din comun, un deceniu al reazășării pe toate planurile. Nu am avut timp să mă angajez activ în lupta publică pentru recunoașterea feminismului în lumea românească, atât de inertială și chiar ostilă acestui subiect. Dar am fost alături de Mihaela Miroiu, de Laura Grunberg și de celelalte luptătoare active pe acest front atât de important pentru condiția femeilor din țara noastră.

Mă consider o feministă pasivă. Am participat la dezbateri feministe, am tradus câteva studii feministe, am publicat în revista „AnaLize”, singura revistă feministă de la noi, care acum nu mai există. Dar există un masterat de studii feministe la SNSPA din București și există câteva asociații feministe care continuă să fie active și să instileze încetul cu încetul în mentalul românesc valorile

legate de emanciparea reală, politică și socială, iar nu doar imaginară și cel mult culturală, a femeilor.

Cred că, în sine, feminismul e o problemă exterioară artei, care poate deveni una interioară, cu miză estetică, pentru o perioadă oarecare sau limitată de timp. Asta pentru că feminismul e o ideologie a modernității, dotată cu o teorie și cu o practică socială, apărută la un moment dat și având țeluri precise. Partea ei militantă poate fi ilustrată sau încarnată artistic, cum s-a întâmplat, cu mai mult sau mai puțin succes, cu unele excese probabil inevitabile și necesare, pentru a atrage atenția. Dar, cum spunea tot Simone de Beauvoir, problematica femeilor e finalmente problematica omului, asupra căreia ele pot aduce – și aduc – o atitudine diferită, o „carnație” îmbogățitoare, unghiuri neașteptate, o perspectivă complementară: în măsura în care această atitudine nouă atinge zone necunoscute sau inexplorate ale „umanului total” sau „complet”, în aceeași măsură această problematică feministă poate deveni una interioară artei. Altfel e doar o modă culturală și politică, ce va trece ca orice modă sau ca orice ideologie, odată epuizat sau atins țelul pentru care a fost pusă în practică.

Și mai cred că, în România, ne aflăm la un început de drum pe care, deja, câteva femei remarcabile cu care suntem contemporani au pus cărămizile de temelie, au deschis porțile, pe care, deja, o mulțime de alte femei remarcabile pășesc cu multă încredere în sine, cu demnitate, și deschid alte porți, alte drumuri. Asupra acestei realități indubitabile, pe care trebuie s-o conștientizeze în primul rând femeile, am vrut să atrag atenția, împreună cu plasticiana Aurora Dediu, prin proiectul Arheologie feminină inițiat în anul 2000, care a urmărit să fotografieze și să chestioneze nu număr suficient (50) de femei cunoscute pentru prestația lor profesională dar și civică și politică și socială. Acest proiect, materializat provizoriu într-o expoziție de fotografie și texte deschisă la Centrul Internațional de Artă Contemporană din București și într-o publicare în revista Observator Cultural, s-a bucurat de o neașteptat de bună primire. El ar fi trebuit finalizat în cursul anului 2001/2002 printr-un fel de carte-album de artă în română și engleză, care să

pună în circulație o serie de nume de rezonanță și un anume tip de informație culturală „genizată”, până acum deficitare în România. Acest album nu există, dar cred că nu e prea îndepărtată vremea când o formulă ca cea a lui Noica despre „omul complet al culturii române” se va putea conjuga cu îndreptățire și la feminin.

16. Există o relație strânsă între erotism și feminitate, pentru că în tensiunea erotică a diferenței sexuale feminitatea se poate conștientiza într-o bună măsură. La fel ca și masculinitatea, de altfel. Maternitatea e importantă, desigur, dar nu esențială pentru această conștientizare, căci există femei care nu sunt mame și există feminitate fără maternitate. Dar erotismul poate fi înțeles și într-un sens mai larg, care depășește atracția celui alt sex și privește atracția universală. Maternitatea de asemenea poate fi manifestată nu doar spre propria progenitură ci spre orice ființă vie, ea poate emana și din femei fără copii, ca marile sfințe creștine sau de alte religii. Asta mă duce cu gândul la înțelegerea feminității ca pe o manifestare punctuală a intersecției acestor două mari forțe care sunt erotismul și maternitatea într-o persoană individuală... poate nu neapărat de sex feminin.

17. M-am simțit adeseori limitată de propria mea biologie și de necesitățile domestice ineluctabile. Să trebuiască să te hrănești, să respiri, să te speli, să dormi, să te lupți pentru supraviețuire profesională și socială, etc., etc. zi de zi și o viață întreagă, e uneori teribil de obositor... Dar limitarea cea mai mare vine totuși din mine însămi. Căci, deși știu că există în mine posibilități de conștiență mai mari, posibilități de eliberare interioară nesperată, totuși mă complac pe un nivel inferior al meu însămi. Ca și cum cineva din mine m-ar trage în jos, m-ar obnubila, ca să nu devin ceea ce pot și am dreptul să devin, adică o transfigurare către un prototip superior al umanului din mine, un prototip să-i spunem divin.

18. Dacă stau să mă gândesc bine și să trec prin minte fășii lungi de timp, cred că o prefer dintre românele de altădată, de ieri și de azi, pe Monica Lovinescu. În primul rând pentru că e vie, îmi e contemporană, am cunoscut-o, am ascultat-o, am atins-o, am îmbrățișat-o. Îi admir carura intelectuală cu miros aristocratic,

combativitatea politică neobosită și parcă atât de nespecifică nouă, românilor, fermitatea morală aparent inflexibilă, aparent ușor masculină, dar de fapt feminină pentru cine știe să asculte. Și nu în ultimul rând, o admir pentru felul elegant în care a știut să înainteze prin existență în interiorul unui cuplu echilibrat, admirabil, alcătuit împreună cu Virgil Ierunca.

Din cultura universală, la această oră a ființei mele în devenire, aș prefera un amestec imposibil între regina Elisabeta a Angliei și Tereza de Avilla. Aș dori să fie posibil să împaci, cu alte cuvinte, într-un singur psihic, puterea exterioară cu puterea lăuntrică, capacitatea de a legifera în lume cu cea de a-ți conduce spiritul către zonele sale mai înalte, inteligența mundană rațională și fermă cu emoționalitatea rafinată până la religios, până la mistic. Aș prefera, altfel spus, sinteza dintre regalitate și sfințenie, ambele drepturi eterne ale făpturii umane, niciodată sau mult prea rar conciliate.

19. Depinde, dar în general pentru femei e mai greu, ele se simt mereu responsabile pentru alții, vinovate pentru alții, ele cedează primele când e vorba de salvarea unei relații... Cunosc cupluri de artiști care o duc foarte bine până la adânci bătrâneți, altele care se strică după ani lungi de conviețuire. Exigența respectării propriului impuls creativ, a propriilor ritmuri și nevoi interioare, a singurătății creative, nu e ușor de acceptat de către celălalt, care se vede exclus de la porțiunea cea mai importantă a vieții tale, fie el soț, amant sau copil. Mie una, nu prea mi-a reușit.

20. M-am simțit discriminată când un bărbat apropiat din familia mea mi-a spus în adolescență că femeile, oricât ar fi de deștepte, nu sunt niciodată cât bărbații. Atunci am hotărât în sinea mea să-i demonstrez contrariul și cred că în bună măsură am reușit. M-am mai simțit discriminată, de fapt înjosită, când diverși medici sau profesori profitau de poziția lor pentru a mă atinge pe sâni, a mă săruta pe gură, a mă invita brutal la ei acasă. În România socialistă a anilor 80, să te duci singură în casa unui bărbat, fie el intelectual de frunte, mare artist, profesor sau șef, era un adevărat pericol pentru o femeie tânără și naivă. Ce să mai spun de opinia colegilor de generație... Totuși cred că am avut mult mai mult noroc decât multe

alte femei și cel puțin în plan profesional am reușit să nu simt foarte tare această discriminare.

21. Nu, nu am talent în privința folosirii seducției în chestiuni publice, profesionale, ai nevoie de vocație și pentru așa ceva. În chestiuni intime, seducția e uneori singura armă salvatoare.

22. În copilărie și adolescență visam că sunt băiat, căci eram profund lezată de rolul inferior pe care-l văzusem la femeile din familie și din societate. Apoi, cu vremea, am încetat să mai doresc imposibilul și am început să descopăr frumusețile și magia propriului meu rol de femeie. Au fost momente când am exultat că sunt femeie și nu bărbat, mai ales după 30 de ani. Acum, îmi este destul de egal dacă sunt una sau alta. Mi se întâmplă uneori să mă simt egală cu toți oamenii, să-mi fie complet indiferent sexul lor, să-i iubesc pe toți, să mă simt într-un mod extatic una cu ei toți și cu lumea întreagă. E cea mai mare bucurie posibilă.

23. În general, sunt ordonată în viața domestică, ca și în cea profesională, altfel nu aș face față la ritmul nebun la care sunt supusă. Dar am devenit mai puțin ordonată în scris, pentru care am din ce în ce mai puțin timp actualmente. Dar a găsi timp pentru scris, ca și pentru rugăciune, e o asceză modernă care merită asumată, deși e atât de dificilă... ca orice asceză.

24. Îmi place să arăt bine, să eman eleganță, e un fel de a fi deferentă și politicoasă față de alții, căci frumusețea și eleganța rafinează spiritele. Am fost obsedată de frumusețe, asemenea celor mai multe dintre femei, dar cred că asta venea din îndochinarea de obște și din frica de ceilalți, de existență. Acum pun mai puțin preț pe trăsăturile chipului celorlalți, deși felul în care se îmbracă mă afectează, căci spune mult despre ei. Nu-mi ascund vârsta, dar nici n-o declar cu orice preț. În Occident am învățat că există și o discriminare legată de vârstă, pe care e bine s-o ocolești. Într-o societate obsedată de tinerism și în care oamenii trăiesc din ce în ce mai mult timp, a te păstra tânăr exterior și lăuntric e și o șansă, și un fel de datorie socială.

25. Când am răsfoit *best seller*-ul *Bărbații sunt de pe Marte, femeile sunt de pe Venus*, sau cam așa ceva, mi-a venit inițial să zâmbesc, dar

cartea analizează pragmatic și convingător multiplele coduri mărunte și atât de diferite care reglează și tensionează existența femeilor și bărbaților...Am recomandat cartea și altora, dar femeile au fost mai atrase decât bărbații de acest subiect, ceea ce spune mult despre interesul pentru psihologie la cele două sexe în România. În ciuda faptului că eu cred profund în omul universal ascuns în fiecare dintre noi, mi s-a întâmplat de multe ori să mă uimesc de această neîntâlnire, nepotrivire cotidiană, asupra multor lucruri mari sau mărunte, dintre femei și bărbați. Probabil că „formatajul” sexual sau de gen, care deja ne separă prin educație, mai e complicat și de configurația noastră hormonală internă, de istoria noastră personală, de stările de moment. În orice caz, nu suntem două specii diferite, ci doar cele două aspecte complementare sub care se prezintă umanul în lumea noastră terestră.

26. Da, din fericire există. Ea înseamnă în primul rând să recunoști valoarea celorlalte femei și să o pui în lumină, să o ajuți să înflorească. Să o ajuți să se împlinească, pentru că femeilor le este încă mai greu decât bărbaților să facă față tuturor datoriilor, provocărilor și dificultăților cu care le încarcă existența cotidiană. Nu știu dacă am apărut public o femeie până acum, dar știu că am ajutat destule femei aflate la început de carieră să capete curaj în ele însele, să se afirme, să-și continue evoluția profesională în acele domenii unde aveam competențe și o oarecare putere simbolică, adică în literatură și în artele plastice. Nu refuz nici acum acest ajutor, această solidaritate feminină, căci știu că drumul normalizării raportului dintre femei și bărbați e lung și întortocheat, dar mi se întâmplă în ultima vreme să simt nevoia să păstrez echilibrul între sexe și, acolo unde e cazul, de pildă în jurii sau acordări de burse, să încurajez și bărbați, printr-un fel de „discriminare pozitivă” pe dos.

27. Depinde de competențele respectivilor medici, profesori, avocați. În România, trebuie să mărturisesc că aleg mai întotdeauna femeile, căci mi se par în mai mare număr responsabile, corecte, muncitoare, parcă te poți bizui mai bine pe ele. În Franța, unde muncesc de șase ani, nu fac această diferență.

28. Cred că am avut momente de misoginie în adolescență, când am văzut cum erau tratate femeile din familia mea, pe care le disprețuiam pentru asta și de care vroiam să mă disting, să mă separ. De când am intrat în vârsta adultă, nu mi s-a mai întâmplat să fiu misogină, nici măcar în momentele de concurență cu alte femei pentru un iubit sau pentru un loc în ierarhia poetică a generației mele, pentru că era mai puternică de fiecare dată compasiunea pentru mine și pentru ele. Compasiunea asta s-a amplificat cu timpul și cu experiența. Mi s-a întâmplat să fiu misandrică în momentul când am suferit afectiv din cauza bărbaților iubiți, dar au fost momente puține și de scurtă durată. Acum compasiunea mea îi îmbrățișează și pe bărbați.

29. De când am experiența străinătății, constat că în România încă se gândește mult în clișee generale și în formule convenționale, de tipul „bărbații sunt niște porci”, „femeile sunt mai proaste”, „românii sunt așa și pe dincolo”, etc. Acestea sunt semne ale unei gândiri încă primitive, preponderent colective și colectiviste, de care ai mult mai puțin parte într-o țară ca Franța, unde mentalitatea individualistă te obligă să vezi omul din fața ta așa cum e el și atât cât e el. Chiar dacă nu te poți lipsi cu totul de stereotipuri, e bine să încerci să gândești și pe cont propriu, măcar din când în când. De câțiva ani, nu mai cred în prejudecățile de gen, care sunt induse cultural. Știu acum că femeile și bărbații pot îndeplini toate muncile posibile și toate rolurile sociale, dacă sunt educați și aduși să-și folosească cât mai mult și mai bine formidabila plasticitate a creierului și psihicului și corpului lor.

30. Într-o epocă, cea mai bună prietenă era o femeie, în altă epocă a fost un bărbat, după cum au avut loc cele câteva „întâlniri admirabile” care m-au marcat. Când eram foarte tânără și timidă, teama de bărbați mi-a fost indusă de manierele grosolane din jur care m-au rănit profund. Mi-a trebuit multă vreme ca să scap de această aberație, de această boală psihică și socială. Acum prefer compania oamenilor de ambele sexe care mă fac să mă simt mai lucidă și mai conștientă și care sunt foarte puțini.

31. Femeia tradițională era mai aproape de esența femeii tradiționale, iar nu a feminității generice, care se schimbă, evoluează continuu. Există un adevăr profund și o legitimitate perenă în nuanța tradițională a feminității, așa cum a fost ea manifestată de bunicile și străbunicile noastre. Mi-am dat seama de asta de curând, când, mergând într-o țară asiatică mai tradițională ca România, am simțit o stranie nostalgie pentru existența strict domestică, dar asigurată, calmă, dedicată maternității, a femeilor de acolo. Femeia modernă care sunt este inevitabil mai aproape de esența modernității, cu toate neliniștile, provocările, transgresiunile ei nenumărate. Nuanța actuală din feminitatea generică pe care o manifestă femeile angajate în prezent mi se pare că este ștergerea diferențelor accentuate față de celălalt sex, unisexul. Cu binele și răul pe care acest experiment la scară din ce în ce mai planetară le induce. Noica spunea cândva că, din păcate, modernitatea a masculinizat și femeile. Vreau să cred că într-un al doilea timp, care deja începe, post-modernitatea și post-post-modernitatea vor feminiza umanitatea întreagă.

32. Da, îmi fac singură menajul, mai ales în week-end, treburile practice sunt un mod plăcut de a contrabalansa abstracția muncii mele din restul săptămânii. E și un fel de a mă regăsi în intimitatea ființei mele și a apartamentului meu. Înainte, nu-mi plăceau multe din treburile casnice, mi se păreau umilitoare și devoratoare de timp. Acum, cu toate mașinile astea electrocasnice, mi se pare mult mai acceptabil să le fac și mă simt cumva detașată psihic de aceste corvezi inevitabile. De altfel, din ce în ce mai mulți bărbați își fac în prezent menajul singuri, căci din ce în ce mai mulți oameni, femei sau bărbați, pot să trăiască singuri și trăiesc singuri.

33. E o bună întrebare pentru mine. Aș fi tentată să răspund, ca tot omul, că prefer să am realizări și în sfera publică, și în cea privată. Dar dacă privesc în urmă, am impresia că la mine sfera publică a contat mai mult.

34. Probabil că am o evidentă predispoziție intelectual-comunicațională, care a făcut ca de la școala generală și până acum să fiu pusă mereu în situația de a fi responsabilă peste

alții și pentru alții, să-i organizez, să-i conduc. Am fost comandantă de pionieri, șefă UTC, secretar ASC, președinta Cenuclului Atelier 35 din București, președintă de bloc, director de institut, președintă de *board*-uri și asociații, actualmente iarăși director de institut...Totuși, vocația mea adevărată a fost creativă și introvertă, care a subminat mereu cealaltă vocație socială și extrovertă, care la rândul ei a subminat vocația introvertă... Cred că principala mea vocație ratată este cea religioasă, chiar mistică, dar nu se știe niciodată...

35. Pentru că am mai multe „pălării identitare”, prefer să mă prezint numai cu numele meu. Când trebuie să precizez ce sunt, prefer să spun că sunt poetă, deși știu cât de ciudat și uneori ridicol poate să sune asta în urechile unora. Totuși, la Paris, unde lucrez, am regăsit un mediu activ de poeți, mult mai amplu și mai bine organizat decât credeam sau speram, astfel încât am putut să-mi declin „poeticitatea” cu destulă normalitate. Dacă poezilor le e rușine cu afirmare propriei lor vocații, ceva nu ar fi în regulă cu ocupația aceasta discretă dar esențială pentru binele emoțional al umanității. Căci poezia – s-o mai amintesc? – ne armonizează cu noi înșine, cu ceilalți și cu lumea întreagă, într-un mod direct și fulgurant, unind pentru câteva clipe benefice toate planurile noastre de existență, de la cel senzorial la cel emoțional și intelectual, și deschizându-ne, tot pentru câteva clipe extatice, spre nivelele noastre superioare.

36. Mi-ar fi plăcut să lucrez și să mă rog într-un atelier de pictură dintr-o mănăstire. Ca Fra Angelico.

„Posibilitatea de a te arunca și pe tine în ring”

Mă tem că nu pot fi mai productivă decât atât. Adică, decât să vă răspund că nu sunt în stare, deși mi-am propus cu strășnicie acest lucru, să dezvolt o temă a feminității sau despre feminitate, fie și ajutată de întrebările dvs. punctuale.

Mi-a fost atât de proprie căutarea identității mele, încât acum am obosit. Cărțile mele de poezie, mici, deoarece poezia este, în mare, mai „concentrată” decât alte genuri literare, mai „zgrunțuroasă și esențială”, stau mărturie că am încercat tot ce se putea pentru a mă afirma așa cum sunt. Am vrut, prin scris, să (mă) cunosc, să seduc, să mă joc, să mă lamentez, să mă lupt și chiar să lovesc zdravăn. Și să mă lovesc. Una dintre temele feminității, mai ales atunci când „faci” artă, este și posibilitatea de a te arunca și pe tine în ring. Altfel, jocul nu ar mai fi joc. Paradoxal, jocul de-a arta și de-a viața, ca orice joc, de altfel, este cel mai încărcat de moralitate. Dacă „jocul” respectiv nu are un nucleu dramatic, nu e joc. E rigid, nu are dialectică, se prăbușește în gol.

Știu, despre limbajul meu, că așa fi vrut să-l fac să atingă punctul de sus al limitei, prin care s-ar fi putut converti în opusul lui. Adică, în viață. Adică, limbajul meu să fie specific feminin și să aibă caracteristicile vieții. Să fie „obiectiv”, să aibă forță, să fie polivalent. În postmodernism, criteriile s-au cam schimbat. S-au amestecat. În poezie, de pildă, cele mai tinere poetese și cele mai semnificative practică un limbaj neutru, rece, ostentativ dezinteresat de sexualitate. E mai „misterios”, mai „seducător” astfel. Pentru mine, la început, bărbații au reprezentat o dimensiune dușmănoasă din punct de vedere metafizic. Acum, relativizată destul de mult, îi consider paraleli cu mine.

**„Nu te naști sufragetă, ci devii, când intri în panică,
înfricoșată de propriul sex”**

1. Ne naștem și devenim, devenim și ne resemnăm, ne resemnăm sau ne revoltăm. M-am revoltat de multe ori, și tot de atâtea ori m-am resemnat. Oricum, cred că este o problemă dificil de cântărit în câteva cuvinte. Cât privește „constructul cultural”, el mi se pare a fi o altă variantă a asumării, un binemeritat ecou.

2. Firește că are, chiar dacă nu vreau să recunosc în ruptul capului lucrul ăsta. E o pânză freatică fină, fină de tot, ca o fâșie de mătase transparentă, în fapt, o „dulce povară”, cum ar spune poetul.

3. Cel mai obsesiv „indice de gen” este folosirea lirismului (a nu se confunda cu stazele liricoide), ca armă împotriva bărbaților. Nu te naști sufragetă, ci devii, când intri în panică, înfricoșată de propriul sex.

4. Da, o spun cu sinceritate, fără să fiu patetică și fără nici o fărâmă de regret. Iau asta ca pe un dat al destinului și nu ca pe o umbră a lui.

5. Și poezia și proza sunt de genul feminin. Asta așa, ca să am de unde începe. Din păcate, acest concept există și nu trebuie să ne mâniem sau să ne fie rușine de el. Să-l purtăm așadar, cu seninătate!

6. Din momentul în care am recunoscut virilitatea stilistică a unor scriitoare. A fost, ca să spun așa, un moment crucial.

7. Este bărbat, bineînțeles. Este străin, din păcate. Este genial din fericire.

8. Poate face parte cu brio din ambele „soiuri” de literatură, cu o singură condiție: să nu se confunde între ele.

9. Nu cred că avem o literatură erotică în adevăratul sens al cuvântului. Unde sunt catifelările și undirile pătimașe? Unde sunt pasiunile sublime și simțirea cea adevărată? Avem o literatură marginal-erotică, avem ceva pornografie, și ceva grobianism, avem pudibonderii ridicole și erotomanie cu ghiotura. Dar, nu e timpul trecut...

10. Pentru că toată lumea a auzit de Anna Karenina și de Madame Bovary, pentru că adulterul e sarea și piperul unei asemenea lecturi, pentru că femeia amantă e mai lesne de hulit și de iubit, iar romanul se citește pe nerăsuflăte cu lacrimi în ochi și tahicardii post festum.

11. Uneori, da. Prejudecățile de gen sunt însă periculoase când iau forma unor revolte legiferate tacit, sau zgomotos.

12. Ar fi o ridicolă pierdere de vreme, și ea ar însemna problematizarea...problemei... Fatalitatea nu poate fi problematizată...

13. Când descoperă bărbatul, cu prețul propriei suferințe sau (de ce nu?) cu exaltarea unei imense fericiri.

14. Îi văd importanța, în măsura în care totul se bazează pe o sinceritate exemplară. Când intervine falsitatea, se nasc și conflictele.

15. Da, în măsura în care mă gândesc la demnitatea femeii. Altfel, este superfluu să mă erijez strident în cineva care vituperează de dragul spectacolului ieftin.

16. Dacă n-ar fi, nu s-ar mai fi istorisit despre ele în secole și secole de literatură, muzică, pictură, sculptură....

17. Uneori da, însă nu vreau să divulg nimic din toate astea, pentru că mi-a adus tristeți coplesitoare și mi-a viciat câteodată gândirea. Cât privește existența domestică, ea a stat tot timpul la pândă, ca un dușman perfid, dar am doborât-o, sfidând-o cu seninătate.

18. Tragicii greci. Singura femeie la care mă gândesc în momentul ăsta, este Vitoria Lipan.

19. Este un mit, în măsura în care poate fi și posibilă. Oricum, e un loc comun și un adevăr pe jumătate, să spui că se exclud total una pe alta.

20. Când am fost brutalizată, fără a putea să ripostez. Atunci mi-a venit să-mi arunc pielea de pe mine ca pe o haină nefolositoare. A nu se înțelege că e vorba de vreun viol!

21. Nu pot fi sigură, dar nici nu pot afirma contrariul. Seducția e o „armă”, și eu nu iubesc armele...

22. N-am răspuns la această întrebare. E ca și cum aș fi întrebată dacă aș fi vrut să fiu alt eu. Habar n-am, deși nu duc lipsă de

imaginație. Câțiva bărbați aș fi vrut totuși să fiu. Nu-i numesc, dintr-un fel de invidie... redivivus.

23. Sunt o tandră îmbinare de ordine-dezordine și pot spune că asta m-a salvat de la multe catastrofe. Scrisul nu are ce căuta în ecuația asta.

24. Întrebarea pare extrasă din chestionarele revistelor mondene. Îmi pare nespus de rău, dar ce răspunsuri să dau?

25. Dacă sunt numai specii e bine. Să nu fie specimene.

26. Există, dar se manifestă adesea mahalagesc, zgomotos și haotic. Mai ales prin emisiuni penibile de televiziune.

27. Nu mă preocupă lucrul ăsta în mod deosebit. Atât bărbații, cât și femeile pot fi specialiști de elită chiar dacă teorii discriminatorii vorbesc despre circumvoluțiuni diferite...

28. Am fost în toate felurile „și nu mi-a folosit la nimic” vorba sculptorului poem al lui Mihai Ursachi.

29. Nu ader la nicio prejudecată. Prejudecățile mă plictisesc de moarte.

30. Am prieteni de ambele genuri. Îi prefer însă în mod deosebit pe „cei buni la suflet” cum se spune în popor, și, pe cei care au umor și limpezime a minții.

31. Întotdeauna, ceea ce este pe cale de dispariție, e mai de preț. O banală prejudecată!

32. Mă aflu după ani și ani dincolo de binefacerile și de chinurile menajului. Experiența îndelungată m-a adus în situația asta.

33. Le prețuiesc pe cele de bun simț care obligă la respect, toleranță, și echilibru.

34. Adaptabilitatea. Mă pot adapta cu seninătate, aproape instantaneu, multor situații dificile, cu zâmbetul pe buze. Pe cea ratată, dacă oricum e ratată, mai bine s-o dăm uitării.

35. „Sunt doar o păstorită și duc un trai modest”.

36. Cu secerișuri, cu cosituri, cu mersul pe sârmă sau cu ghicitul în stele.... Dar, sunt sigură, în final dădeam tot de literatură.

Camera de creație

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fața de masă

După ce amurgul murea
cu grohăielile și ciorbele-i albe,
după ce ușile scânteiau
ca un fâraș prea plin de cenușă
și liniștea își scuipa sufletul
între dințișorii înnegriți de copil,
și liniștea, ca niște semințe de harbuz,
aprindea tăvile inimii,
și liniștea, doldora de doctorii,
ne sorbea unii după alții
din călimări cu buze plesnite

brațele mamei vălureau ca o pânză,
pupilele mamei ca un prosop înmuiat
se pătau pentru noi,
trandafirii uscați ai miopiei ei
înfloreau pentru noi,
și tristețile-i de silon
începeau o cusătură care nu ne trebuia,
un scâncet de care nimeni nu mai avea
nevoie,
un aluat cu drojdia praf
și nervii dureroși ai unui lapte
prea proaspăt

din miezul poliței cu coastele negre,
din încruntarea sprâncenelor de piper
și uitare,
din orbitele de hârțoage și înscrisuri
în sticlă,
din bărbia în trepte a unei zile cât

toate zilele,
a suferinței care le încape pe toate,
din nodurile acestea cu bucurii ulcerate,
din așteptările cu ochii închiși oblic,
din briceaguri ca niște cârțițe-n surâsuri,
din spuma asta-n care ne lăfăim,
neștiind că-n jos e prăpastie...

din pojghița asta pe supe neîncălzite

mama fețele de masă
ni le croia,
tivurile noastre,
întortocherile noastre,
gălbui sau fierte-n leșie,
chenarele noastre din ghimpi și mătase,
potecile gherându-ne ca niște pisici
înfometate, furioase,
țarcurile noastre cu degete moi de mânuși,
straturile noastre doar ici-colo plivite,
pieptenii noștri,
podoabele noastre de robie și certuri,
întinderile noastre gemene
și creierele de petale plisate,
de textile și calcar lăcrămos,
de coji de pepeni și rugăciuni,
de abțibilduri ce nu se mai pot
dezlipi,
de șifoniere păstrând înăuntru
un șir lung de sicrie...

mama fețele noastre de masă
le tot strunjea
din nelămuririle-i boante

mama
florilor și frunzelor,
colinelor și văilor ca niște cranii uscate
de vite,
tulpinilor ca niște vorbe de muribund,
gângăniilor de coacăze stoarse,
întinderii de creștete cerșind înțelegere
le cosea un suflet muștar,
le puneă agățători roș-aprins,
le silabisea copilăreli mucedo,
le cârpea cu un început de petic maro,
pe care din atrile ei îl tăiașe!

mama într-o față de masă ne migălea!

și spirtul din sticle înnopta pe tavan,
și mirodeniile tinere din cămări
să-și ascundă goliciunea abia învățau,
și sărbătorile risipeau îndărăt
osatura chipurilor noastre
din vopseluri de bălci și tricouri vărgate,
din măști mototolite și triste,
din ambalaje scârțâitoare și aburi,
din ce-a fost, câte puțin din ce-a fost,
după ce amurgul, iată, se împlinea
cu grohăielile și ciorbele-i albe...

Adagio

(fragment de roman, Cluj: Dacia, 2007)

Femeia are un moment de ezitare, regretându-și nu se știe ce: spusele sau sinceritatea lor. Își duce mâna dreaptă la gât și, într-un gest rapid, strânge în palmă cruciulița de argint încrustată cu turcoaz. Ca și cum s-ar asigura că mai este acolo, mișcare reflexă, conținând și un fel de panică, nu legată de prezența bijuteriei cu patină, ci de tumultul interior de care s-ar vrea eliberată. Minute de tăcere mășăluiesc între ei ca șiruri compacte de insecte; le privesc nedumeriți, percepând, fiecare în felul lui, energiile negative ce-și hașurează zona lor de impact. Țigara lui se fumează singură între degete. Femeia observă că nu au verighetă și, spre deosebire de restul trupului, acestea și-au păstrat suplețea.

Își amintește mâinile acelea pe clapele pianului. Apoi, surprinzător, ca un pârâiaș abia dezghețat, amintirea neobișnuit de vie a mâinii lui stângi lipită de scoarța copacului lângă care ea se oprise. Nedată cu drumetia, obosise și se rezemase de un copac, ciucindu-se. El se întorsese după ea și o ajutase să se ridice în picioare. Mâna lui stângă poposise ca un colan la nivelul gâtului ei, rezemându-și palma cu degetele desfăcute pe copac. Și-a întors capul spre ea în spațiul strâmt pe care i-l lăsa astfel, cu satisfacția celui care ar fi prins un animal în laț. De la înălțimea trupului lui o privea zâmbind, dorind să-i arate că se joacă, că stă în puterea lui să facă orice, că-i aude respirația ei accelerată de emoție.

Se subțiasse toată, aproape că pierise în spațiul acela infim ce-i servea lui drept capcană, detesta aerul lui atotputernic și atotștiutor, cum la fel detesta respirația ei sufocantă. Găsise în ea graba vicleană de a se strecura din strânsoare lăsându-se în jos și auzise în urma ei râsul lui plin de sine, îngăduitor al băieților ce semnalează că doar voința lor a ajutat unei fete să le scape. Aproape că dispăruse cu totul în convingerea că nu era pentru el decât o mică

distracție de vacanță, o surpriză plăcută, o curiozitate a cărei satisfacere aducea împlinire orgoliului său masculin. Doar atât.

Femeia încearcă să vadă, mai precis, să dezgroape din masivitatea trupului actual zveltețea celui care o emoționase în urmă cu zeci de ani. Era de neconceput că fermitatea și febrilitatea mușchilor tineri, lungi, vii și agresivi sucombaseră în învelișul acesta cumva inert și străin, în vreme ce mâinile se salvaseră ca printr-o minune. În ultima clipă reprimă întrebarea deconspiratoare. Era cât pe ce să-l întrebe dacă mai cântă la pian.

Îl privește în față alertată de ceea ce, involuntar, dorise să întrebe și neconsolată că și trăsăturile obrazului său se scufundaseră într-o aceeași materie străină, ostilă și lui însuși. Nu poate spune că este urât, doar că atât de departe de cel care fusese tânăr. Cel de acum nu este nici conștient, nici neconsolat de faptul că este doar învelișul greoi al unei ființe cândva debordând de vitalitate și grație. Același lucru i s-a întâmplat și ei, viața, vârsta și-au văzut de drumul lor de cârțiță, abuzând de ei fără pic de inspirație sau măcar clemență. Nimic mai deconcertant decât un om în vârstă pe care nu l-ai văzut din tinerețe. Are aparența unui abțibild decolorat, cu colțurile dezlipite și îndoite, gata-gata să se desprindă din locul unde a stat prea mult timp.

Fără nici un motiv, femeia are deodată măsura oboselilor lor. Oboseli profunde, coborând nu doar în gesturi, ci în imobilismul abia sesizabil al sufletului. Aproape că ți-e greu, dacă nu imposibil, să te superi, să te bucuri, să te enervezi. Lucrurile trec pe lângă tine ca păsările tulburate de apropierea furtunii, o iau într-o direcție, apoi, imediat, în alta, și tu nu ești în stare decât să constăți dezordinea și inconstanța cu care își schimbă, inexplicabil pentru tine, direcția. În tine, nimic nu se mai schimbă, rămân toate într-o încremenire indiferentă, în acea solidificare fără cusur, asiguratoare și odihnitoare, pentru că nu te mai expune emoțiilor dizolvante și inutile.

Viața care i-a despărțit i se pare femeii dintr-odată împovărată de ființele ce au devenit, ca în spusese despre desaga cu lână cufundată în apă, atât de imposibil de ridicat în lumină, încât

fragilele lor ființe tinere pe care în mod prostesc tot încearcă să și le aducă aminte, sunt doar două libelule ce au zburat întâmplător împreună într-o aceeași rază de lumină.

Cei doi tineri și-au reluat plimbarea. Trupul fetei aproape nu se deosebește din spate de acela al băiatului. Aceiași blugi, aceeași geacă unisex, doar părul lung, acoperindu-i umerii și jumătate din spate, ca și rotirea languros-leneșă a șoldurilor, vorbește despre feminitatea ei.

– S-ar zice că fetele de azi nu țin deloc la feminitatea lor.

Bărbatul privește tânăra pereche care se îndepărtează ca și cum ar roti în mâini o ceașcă ciobită: înciudat că perfecțiunea ei va avea de suferit veșnic de acum înainte.

– Știi eu? Cred totuși că tinerele fete au aceleași probleme pe care le-am avut și eu cândva.

– Credeți? Mie mi se par mai reci, mai conștiente de vrerile lor, mai decise și mult mai cinice. Mai lipsite de răbdare. Poate și de o anume decență.

– Poate că știu mai bine ce vor, atâta tot și, în orice caz, nu ezită să-și facă cunoscute vrerile.

– Au în ochi, în gesturi, în mers ceva..., nu vi se pare că au pierdut grația mersului? Cred că și îmbrăcămintea și, mai ales încălțăminte contribuie la asta. Priviți-i pe cei doi. Au același pas mare, deschis, indolent, parcă ar fi de același sex.

– Totuși, ea...

Tot fără nici un motiv, femeia renunță. N-are nici un rost să se contrazică, să contracareze lipsa de bunăvoință a bărbatului, în care stagnarea a pus deja lucrurile într-o ordine imuabilă și deloc dispusă la concesii.

– Da, da, aveți dreptate, doar că eu sunt lipsit de îngăduință, deși, la drept vorbind, mă înfurie moșii care spun mereu: "Pe vremea mea".

Cu o mișcare scurtă a mâinii drepte își eliberează fruntea de meșa de păr grizonat, care nu mai este nici pe departe atât de bogată ca atunci când, cântând la pian, îi invadea fruntea și ochiul drept ca o vâlvație; arămiul cald al sprâncenelor dispăruse și el într-o culoare

mai ternă și întunecată. Ciudat acest gest, tocmai prin persistența lui prin timp, prin cochetăria inconștientă devenită reflex și, uluitor, păstrând agilitatea veche. Este totuși un gest perfecționat în acea perioadă a vieții lui despre care nu știe nimic. Se întreabă în fața a câtor femei îl făcuse, cât de convingător fusese pentru acestea, cât de cuceritor, cât de plin de farmecul viril care-l caracterizase în perioada adolescenței lor. Există bărbați a căror masculinitate face aerul să vibreze. Nu au neapărat frumusețe, ci o subtilă forță ce-i definește ca exemplare puternic masculinizate, al căror gest, oricât de neînsemnat, a căror cea mai insignifiantă expresie, ca și cel mai mărunț zâmbet, atrag atenția ca o lumină aprinsă subit, scoțând din întuneric tot farmecul și naturalețea unei trăiri superîncântate de propria condiție, de viețuirea inconștientă în pielea unui tânăr mascul lipsit însă de ostentație și exagerări supărătoare. Unii bărbați sunt bărbați așa cum norul e nor, fulgerul e fulger. Degeaba întorci capul de la ei, lumina lor te ajunge și te farmecă.

Femeia își lasă din mână cruciulița cu turcoaz și e ca și cum și-ar recunoaște o înfrângere. Farmecul acestui bărbat este încă viu. Vechea ei slăbiciune pentru el ia forma boabelor de transpirație ce-i încălzesc mâinile pe care și le împreunează cuminte în poală. Zâmbește abia perceptibil, se iartă pentru această neașteptată erezie, pentru acest pas greșit al vârstei ei înaintate, ridicol dar și plin de gingășie, nu? și fața îi capătă netezimi și sinuozități neașteptate.

– Stați așa. Ne-am mai cunoscut cumva? Am sentimentul că expresia dumneavoastră din acest moment nu mi-e străină.

Femeia râde, își strânge mai tare mâinile.

– V-am mai spus doar că mulți au avut astfel de impresii despre mine.

Bărbatul o privește gânditor, ea se teme o secundă de jocul alunecos al memoriei lui, cum s-ar teme de mârâitul unui câine. Fața metalizată a ochilor fumurii reflectă însă aceeași strălucire rece, lipsită de profunzime, ceva ca opacitatea sîdefată a perlelor gri ce nu se lasă tulburate de nimic, nici măcar de lumină. Asta o liniștește.

Nu a recunoscut-o încă, atât de multe momente în care ar fi putut-o face au trecut pe lângă el ca o ploaie de meteoriți, încât femeia este sigură că nici nu-și mai dorește s-o recunoască.

– Aveți copii?

Îl întreabă convinsă că nici chiar vechea, scurta și neînsemnata lor poveste nu-și mai are de mult locul în economia unui timp care i-a scăpat pe amândoi din vedere, așa cum o mână grăbită scapă din andrea ochiurile rămase astfel netricotate, și nici măcar nu este vizibilă greșeala. Deci, nici o pagubă.

Ce expresie beton, și nici măcar nu poate fi tristă pentru adevărul ei exhaustiv. Prima ei iubire, aceea în timpul căreia visezi mai mult decât făptuiești, s-a stins demult, neștiut, firesc și nespectaculos, cum se sting stelele în lumina dimineții. Ea a intrat ca femeie în lumina adevăratei iubiri cu amintirea difuză a unei umbre dragi, ca o frunză lipită de trup, pe care o îndepărtezi fără durere. Fără înverșunări, fără resentimente, doar cu delicatețe, pentru a nu sfărâma materia ei friabilă. Trecutul trebuie tratat cu franchețe dar și cu blândețe, pentru ca formele în care-l depunem, să-și atenueze de la sine colțurile și asperitățile, acolo, în puținul loc ce i-l rezervăm în memorie. Trecutul nu trebuie să doară, să rănească, să supureze. Bărbatul acesta nu are de ce să o mai tulbure acum. Viața ei l-a încorporat de mult, o picătură de acid clorhidric ce i-a folosit digestiilor ulterioare; i-a anihilat puterea perturbatoare, încât acum, după atâția ani, se întreabă ce l-a făcut cândva atât de important, de unic, de neînlocuit? Poate doar papilele ei gustative care luau cunoștință pentru prima oară de o astfel de mirodenie?

Îl privește surâzând, conștientă că răspunsul lui nu are nici o importanță, are, nu are copii, va fi același lucru, el, cel de acum, de aici, aproape că nu mai are nimic din cel pe care amintirile ei l-au conservat nu cu grijă, ci cu distorsiuni și deformări nepermise, asta este legea interiorității, a subiectivității discreționare, eclectică, exclusiviste și extremist selective. Ca un borcan cu murături asezonate, care prin timp se usucă, se deformează, se micșorează, se sbârcesc.

Tricephalos

(fragmente de roman, Cluj: Dacia, 2002)

Fiecare bărbat a fost la început o femeie. În țara uterului ascuns, am fost cu toții gemeni de un singur fel femeiesc, deși amorfi încă și nedesprinși din tenebre. Apoi, ne-am desfăcut din plăselele trupului pe drumuri diferite. Așa am rămas femei, cele care a fost să rămânem astfel, și așa s-au născut bărbații, cei care și-au uitat începuturile femeiești de odinioară. Se întâmplă însă, uneori, ca o anumită femeie și un anumit bărbat să se întoarcă împreună la starea de dinainte de naștere, în țara uterului, și-aici să regăsească magma identică, fără granițe, a începutului. Fericiți cei care știu drumul înapoi spre pântecul mamei imemoriale. Și mai fericiți cei care nu sunt singuri pe calea aceasta și pot să o împărtășească.

[.....]

Există femei care mănâncă bărbați cu vaginul, femei vorace care înghit bărbați, femei-balenă unde bărbații se zbat înăuntru precum Iona. Eram o mâncătoare a lui Korin, dar cu gura, iar instrumentul meu de iubit erau dinții. Chiar și atunci când îl sărutam mă foloseam de dinți. Mă agățam ca o cange de buzele lui, le zdrobeam ușor, le înghițeam pe jumătate și apoi mă învârteam în cerc până simțeam vârful limbii. Limba mea era și ea tot o gheară iar gura lui Korin mă fascina cu diamantul ei moale. Există o anumită decadență în sărutul meu, o mușcătură care, în același timp, putea fi tainică atingere. Limba lui Korin avea o virilitate fremătătoare. Mă luptam cu ea pentru a cuceri teritoriul gurii interioare a bărbatului meu, acea încăpere mișcătoare care semăna cu cea mai intimă odaie a propriului meu trup. Îl sărutam apoi pe gât, dar și aici eram un fel de tigresă ce sărută antilopa pe cale de a muri. O sărută în timp ce o și ucide. Îl sărutam pe Korin ca un măsurător al pământului, cufundându-mă și intrându-i în piele. Atingerile mele îi plăceau. Dar nu mușcăturile sau înfigerea unghiilor în trup. La cele din urmă renunșasem. Mușcături, însă, îi mai lăsam uneori pe umeri, ca niște

amprente violete. Priveam uimită urma dinților mei în carnea lui, căci era asemeni unei măști mortuare, atâta doar că materia de modelat era chiar trupul cald al iubitului meu. Carnea lui era binemirosoasă, iar subsuorile mă încântau cu precădere. Le spuneam cozi de iepuraș, căci erau pufoase, adormitoare și aromate. Ele aveau întotdeauna o mireasmă de mosc ce mă purta în alte ținuturi și în alte vremuri. Subsuoarele lui erau un crâng de palmieri pe o plajă pustie cu nisip alb. De liniștea pe care mi-o dădeau ele nu au parte decât marile motănese torcând sau marile leoaice zăcând la umbră, ferite de soarele savanei.

[.....]

A fost ciudat să-mi descopăr senzualitatea doar la treizeci de ani, deși nunta mea avusese loc cu mult timp în urmă. La douăzeci de ani eram încă o fetiță, Korin se căsătorise cu o fetiță pe care avusese răbdarea să o crească pentru el. Trupul meu se temea să fie atins, îl durea ceea ce se petrecea cu el și nu știa ce să facă. Dar voia să învețe să se încolăcească, să dezmiere, să se învoldureze. Trupul meu voia să fie viu până în unghii, iar nu mort și sătul. La treizeci de ani țâșnise din mine o femeie pătimașă care stătuse ascunsă și fusese de nimeni știută. Mă întrebam uneori, fremătătoare față de fantasma vreunui demon senzual, de unde venise femeia aceasta care eram tot eu, deși altfel decât înainte? Îmi pierdusem rușinea de fetiță și voiam să mă dărui până la capăt. Dar exista, oare, polul voluptății? Nu era doar o himeră care voia să recupereze cu de-a sila paradisul pierdut cine știe când?

La douăzeci de ani, coapsele mele nu știau ce înseamnă iscusința. Erau ca niște membre de păpușă mecanică, deși carnea lor era proaspătă, iar mușchii, vii. Eram o penitentă, iar simțurile mele păreau să fie acoperite cu un strat de cretă. Nu simțeam sau nu știam să simt, deși doream acest lucru. Dragostea era mai aproape de mine ca idee, decât ca plăcere, rătăcirile trubadurilor pe la castelele doamnelor lor mi-ar fi fost prielnice atunci și mi s-ar fi potrivit. Sâni mei mici ca niște vrăbii sau melcișori somnolau stingheri. Doar tăria lor moale era semn că aveau să se trezească cândva. Făceam dragoste ca o călugăriță, fiindcă nu-mi iubeam trupul. Nebunia și

plecăciunile lui aveam să le află la treizeci de ani, ca și cum acesta ar fi fost sorocul împlinirii. Până atunci, însă, trupul meu fanda ca un spadasin corect, fără să cunoască prădalnicele atingeri și tolăniturile feline și cedările, când putea să se bucure demențial. Îl loveam și-mi înfigeam unghiile în el: mi se părea monstruos în licorile lui, chiar dacă putea să aducă plăcere. Mă feream de goliciune, deși pielea mea nu era nici scâlciață, nici zgrunțuroasă, ci mată, chiar aurie puțin în măsliniul ei cald. Doar șoldurile mi-au fost de la început de femeie deplină. Erau două spinări de pește răpitor cu oase având tăria stâlpilor de catedrală. Consistența lor de craniu făcea să mă sprijin în ele cu toată feminitatea mea, atât cât o aveam. De șoldurile mele atârnase cândva imaginara centură de castitate în care fusesem ferecată ca în a nouăzeci și noua încăpere a palatului, în care nimeni nu avea voie să intre. Întunericul de acolo era travestit în tăcere bolborositoare care, cu timpul, a devenit foc nebun. Șoldurile mele sunătoare purtau clopoței. Ele aveau inele de copac în interior și formă de cupă antică, fiindcă aparținuseră și altor femei înaintea mea. Purtam în mine, prin aceste oase duble și gemene, întreaga istorie a dragostei femeiești și a trupurilor care se încolțiseră în jurul altor trupuri, opuse lor. A femeilor agățătoare, păianjen, a leoaicelor iubirii, a cățărătoarelor. Șolduri ca niște lănci, capcane, șolduri de femeie-vânător. Gândeam cu ele, căci erau micile mele crani de brâu. Asediind cetatea bărbătească a lui Korin, încercuind-o și cățărându-mă cu crampoanele de femeie deplină doar la treizeci de ani. Cartagina, Granada, Constantinopol, toate aceste cetăți le-am asediat în trupul lui Korin și, la rându-mi, am fost asediată. Nu eram deloc o somnambulă care umblă pe acoperișuri, de unde se trezește chiar înainte cu o clipă de a se prăbuși. Nu eram orbită de nupțile mele târzii, ci mă bucuram în ele ca o șopârlă la soare. Atacă, tigruță, zaci, șerpoaică, veseleşte-te, femeie. Iar eu mă veseleam. Și încă mă mai miram de furtuna aceasta nesfârșită de vară în care ploaia făcea să-mi tresalte pielea, ca și cum aș fi trăit până atunci în pustiu și pielea mea n-ar fi cunoscut posesia apei și tangourile ei întemeietoare. În ceasurile dragostei noi de la treizeci de ani, trupul meu dansa La Cumparsita cu trupul lui Korin, lăcomindu-se la gâtul

lui, răsucindu-l și lăsându-se răsucit. Simțeam și pioșenie, ca în fața a ceva greu de atins. Lumea credea că ne săturaserăm unul de altul, dar noi simțeam dragostea cu niște papile gustative uriașe. Eram căpcăunii care benchetuiam după ce aproape zece ani mâncaseră oricum carne și băuseră vin. Nu eram desfrânați, căci nu poți fi astfel doar fiindcă mănânci și te lași mâncat de cel iubit, doar fiindcă îl bei și te lași băut de el. Până când și sânii mi se împliniseră, nu vrăbii ca odinioară, ci porumbește ori cădelnițe. Nu mai erau provinciali, ci deveniseră chiar centrii feminității mele redescoperite. Și aveau gust de kiwi.

[.....]

Pe vremea când nu-mi iubeam trupul, lucrul pe care îl uram cel mai tare era sânul. Mă rușinam de el de parcă aș fi avut prinse cu ghiarele de mine niște lilieci orbi. Mult timp mi-a fost frică de sân, dușmanul meu trupesc. Îmi era frică și rușine de el, căci era mic și imperfect. Poate că sânii au fost, fără să știu, primele semne care, în același timp, m-au făcut să vreau să-mi cunosc trupul și să mă obișnuiesc cu el. Nu știu dacă frica sau rușinea pentru sânii mei mă făceau să simt acel dezgust de început pentru trup. Se întâmpla uneori să mă zgârii, să mă rănesc, ca să mă pedepsesc pentru faptul că am sâni și trup. Când, mai târziu, am învățat să-mi folosesc trupul fie în yoga, fie în dragoste, toate acestea au dispărut încetul cu încetul, deși nu de tot, semn că undeva, în mintea mea, rămășițele unui sân sau trup dezgustător încă se luptau să trăiască pe viață și pe moarte. După ce am devenit femeie, deși și-a păstrat locul rușinos, sânul a devenit ambivalent, primind și însemnele triumfale ale unei feminități foșnitoare. M-am bucurat atunci crezând că am scăpat de imaginea de altădată, dar aceasta stătea suspendată și cobora pe pământ când mă aflam singură și-mi era frică de moarte. Astfel am aflat o dată pentru totdeauna că sânul este centrul trupului meu, că de la el pornesc și se întorc toate. Cu timpul, sânul a devenit frumos și diafan. Prin pielea lui albă, se zăreau aureole care palpitau înăuntru. Putea fi o structură galactică sau un alt munte Fuji înzăpezit. În tot timpul anului, pe vârful muntelui se aflau doi cireși înfloriți. Oare noul sân era același cu sânul meu dușman, cu acel

animăluț imatur pe care-l feream de priviri și de care mă rușinam? Acum avea cap jucăuș de bursuc ori de vererită. Preferam sânul-măr, iar nu sânul-pară, care se afla mai aproape de răstimpul ofilirii. Astfel, după vremuri de izbeliște, sânul a devenit centru al lumii, iar expunerea lui, o strategie. Se părea că renunțasem la acele timpuri în care el fusese tănuit în cuibul lui, ca un pui de vultur. Luarea în posesie a sânului meu nu însemna, însă, și dezgolirea lui. Aceasta putea fi oficiată tot în taină și doar înaintea lui Korin. Alesul meu accepta încă două perechi de ochi: ale lui Dumnezeu și ale vraciului-șaman. Astfel, bâlbâiala sânului fusese vindecată, platoșa fantasmatică fusese străpunsă, iar eu mă simțeam femeie. Sânul meu, care concentrase în el inhibițiile bezmetice ale secolelor trecute, se maturizase și pășise, în sfârșit, în secolul XX. Corpul meu, nedesăvârșit cândva, părea că își regăsise în căsătoria tainică tot ceea ce fusese pierdut în paradis: senzualitatea domestică, libertatea amoroasă și uitarea răului.

Tot în adolescență îmi fusese rușine de sângele meu bolnav, de menstră. Mai târziu, ca femeie, aveam senzația că uterul meu neroditor este cel care sângerează și că merită acest lucru. Dar Korin mi-a spus că sângele acesta fusese de la începutul vremurilor o poartă către celelalte lumi și că din pricina aceasta femeia era mai norocoasă decât bărbatul, întrucât doar ea avea accesul la străfundurile lumii. Deoarece bărbatul, fiind închis trupește pentru totdeauna, nu putea descoperi intrarea în celelalte lumi decât printr-un anevoios tunel mental. Firișorul de sânge care curgea din mine mă scârbea și mă înfricoșa, deoarece avea culoarea inimii, era un roșu curat și înflorit. Simțeam, astfel, că încetul cu încetul mi se va scurge tot sângele, până voi ajunge smochinită ca o mumie. Dar Korin mi-a schimbat calea și a făcut-o cu măiestrie. Începusem să capăt trufia de a fi femeie: sângele meu devenise iluminat și călăuzitor, iar poarta pe care o deschidea era neprețuită.

Agata murind

(fragment de roman, Cluj: Dacia, 2003; ediția a II-a, Iași: Polirom, 2004)

Capitolul optsprezece

Ce caut eu aici? De ce revin aici?

Îi spun să mi arate palmele. Crede că glumesc. Nu zâmbesc, insist cu autoritate și atunci se conformează. Iarin. Mi le arată. Nimic anormal! Mă uimește totuși în continuare faptul că s au conservat ca niște palme de copil. Subțiri, purpurii, catifelate din cale afară, de parcă n ar fi atins nici cel mai neted obiect vreodată. Nici asta nu mi se pare normal, atâta fragilitate!

Mâinile aleargă pe trupul meu într-o goană dezordonată, isterică. Nu știu de unde s-apuce mai întâi. Sar, de la spinarea pe care o îmbrățișează o clipă mai mult, la tălpi și gambe, de la clavicule la sex, de la coate și frunte la obraji și buze, pe conturul buzelor, de care și lipește imediat obrazul strâns. Nu mă sărută.

Îi spun că prima oară am făcut o la șaptesprezece ani. Ți o spun și ție, abia acum. Dar asta n are nici o relevanță. Altceva doream să i spun. Să ți spun. Crezusem atunci, în adolescență, că mi e de ajuns o singură dată, ca să mă potolesc. Am repetat o, la cererea mea, cu toată usturimea și înțepăturile intermitente, în aceeași după amiază. Apoi, a doua zi, de alte patru ori. Am riscat! Am riscat, fără să știu ce risc. Altele erau precauțiile pentru care, încă nubilă, fusesem „infuzată“.

De ce spun că am riscat? Acum știu. Am riscat, pentru că am vrut s o fac, în forme violente, câteva săptămâni la rând, iarăși și iarăși. Am fost inconștientă, am fost nesocotită, nesocotită. Am fost doi copii. Ne am certat din pricini infantile. Nu bănuiam urmarea! Pentru mine, douăsprezece zile de convulsii în singurătate. O panică fizică, de care și acum mi e groază să mi amintesc. Cumulativă, ca absența unui bărbat, definitivă sau de moment, nu conta! Începusem

să intuiesc. Chiar dacă nu iubeam, era o inadecvare, o scăpare, o dizgrație a naturii umane. Apetitului meu nu i se răspundea pe de-a-ntregul! Crezusem că dorinței noastre i se găsește, prin bărbați, pe loc și întotdeauna, de la sine și fără nici cel mai mic efort, alinarea. Totală! Împlinirea în absolut! Antidotul necondiționat. Saturarea.

Lucrurile nu stau așa! Sexul opus nu e o entitate pe care să contezi! Acum știi asta. Nu l ai la îndemână niciodată, chiar dacă îl ai, nu știi dacă mă-nțelegi. Disponibilitatea noastră e inepuizabilă. Firesc mi s ar părea să ținem bărbați în captivitate. Nu unul, ci șase șapte, mulți, mult mai mulți. Să i hrănim și să i spălăm. Să i îngrijim. Să le primenim spinarea, urechile, subsuorile. „Lutul“ sfrijit. Să l învăluim în săpun, să l dezghiocăm cu blândețe, pe-ndelete, din toate cutele. Să l facem bun, mănos, alunecos... Și, imediat, odihna obligatorie. Și numai pentru a i face apți să ne servească iar, în orice clipă. Visez o asemenea rezervație de bărbați. Animală. Nouă, femeilor, ne ar tăia panica, ne ar aduce liniștea, confortul. Putința de a ne concentra asupra altor treburi.

Cum spun, lucrurile nu stau deloc așa! De aceea am început să fug din calea lor, a bărbaților. Pare că, în absență, în cele din urmă nevoia mea se domolește totuși. Doar uneori, în noapte, când spasmele coapselor de îndelungă vreme nemângâiate mă aruncă din plin somn drept în picioare, când rămân așa, suspendată în contracții, minute în șir, proptită de pereți, cu tălpile reci tremurând pe solul vălurit al saltelei, cu inima bătând să mi spargă pieptul, cu ochii mei apropiați și adânciți, „ochi de jivină în cușcă“, cum îi place lui Artur să spună, cu ochii mei oripilați în semiîntunerice la vederea propriilor șolduri osoase care se unduiesc fără comanda mea, fără voia mea, incoerent, la vederea grăunților de var înfipți în cutele palmei stângi, doar atunci, abia atunci știi ce înseamnă dependența. E un cuvânt pe care, mai ales în clipele acelea, pare că mi-l asum.

Mi-l asum? Nu știi! Mi e totuși greu s o recunosc. Și de ce așa face o, atâta timp cât, trupește, mă simt viguroasă în orice moment și funcțională, ca un bărbat?

Îi spun asta lui Iarin. Îi spun că bărbații nu ne cunosc îndeajuns. Și mai au mult până să o facă. Oricum, deocamdată, ei știu mult mai puține lucruri despre noi decât știm noi despre ei. Nici noi nu pretind că am ști totul. Spun doar că știm mult mai multe. Câți dintre ei știu, oare, că și o femeie poate simți „femeiește“ foarte devreme, puberă chiar, cu mult înainte de a fi „făcută“ femeie, cum cred ei, doar de către ei, bărbații? Că o femeie poate avea și ea „contractia“ ei eliberatoare, feminină, chiar mult înainte de a fi „atinsă“ de un bărbat, întocmai cum bărbatul își are „descărcarea“ lui masculină?

Iarin nu mi răspunde. Mă răsucesc, întind un braț, în timp ce pânțele umed al lui Iarin îmi stă lipit de șold, iar mâna care mă înlănțuie peste mijloc încearcă vag să mă rețină. Cu vârful degetelor pipăi veșmintele pe care le las întotdeauna împăturate pe scaun, lângă pat, în ordinea în care le scot. Nu suport finalurile patetice, nici măcar pe cele rutinate, vorbele de circumstanță, insistențele și formulele previzibile, nici chiar pe cele ale lui, ale lui Iarin, îngălate leneș. Cum momentul în care mă voi ridica tot trebuie să vină, îmi place să l aleg când vreau eu, și eu vreau când îmi vine prima oară în minte. Totuși, nu pot spune că înlănțuirile ingenioase, de ultim moment, mă lasă rece, sau excesul de săruturi prelungite din care nu mi pot elibera capul, sau mica încordare a tălpilor încovoiate care mă tatonează peste gambe.

E ciudat că nu pot desluși dacă e vorba de mâncărime sau de usturime. Va trebui să caut eventualele plăgi minuscule. Mai mult ca sigur, ele se conturează, deși, probabil, nu le voi putea distinge cu ochiul liber. Cred că o să înnebunesc! Eșuez la marginea trotuarului, îmi reiau drumul, mă duc și vin, fac întoarceri fără sens. Ploaia a pornit să răpăie dintr-o parte. Dacă aș avea puțința, m aș despuia chiar în clipa asta! Nevoia imediată a unei îmbăieri nu mă slăbește. Îmi simt părul ridicat de vânt din toate părțile, îl înalț și eu pe ceafă, îl prind în agrafa pe care o port mereu la mine. Simt pielea capului inflamată, minusculele movițe la fiecare rădăcină. Îmi scot pardesiul. Mi-e bine! Ridic brațele. Pe porțiunile eliberate, pe subsuori și la liziera sânilor, pe gât și pe talie, vântul îmi ameliorează pe moment

senzația de arsură. Dar ea reizbucnește mai acut, imediat, în altă parte.

E a șasea oară când ies de la Iarin, și mi se întâmplă toate astea numai când ies de la Iarin. Iritația nu e neplăcută, totuși o găesc sâcâitoare. Mă înfior de panică și oroare numai la gândul unei eczeme. Am fost însă prea de curând mângâiată, îmi spun, ca să poată fi vorba de o contaminare. În plus, pielea lui e impecabilă. N-am remarcat pe ea nici cel mai mic semn suspect. Am dintotdeauna în privința asta o atenție exagerată. Nici unul dintre bărbații pe care i am atins n au observat iuțea și meticulozitatea cu care scotocesc prin fiecare por al pielii lor. Prima grijă este să mi amintesc: orice alt trup decât al tău este un alt trup. Și nici măcar asta nu e! Abia când palmele pornesc să-mi alunece coerent pe o carcasă străină, abia atunci simt născându-se sub ele mațe și nervi, splină și rărunchi, glande și sânge. Celălaltul, adică. Un altul.

Când spun că pielea lui Iarin e netedă, mă refer, desigur, la foarte puținele zone în care nu e acoperită de păr. Iarin are aproape peste tot un păr sumbru, inelat și foarte aspru. L-am remarcat încă de când mă strecurasem prima oară lângă așternutul lui. Iar la ora aceea nu i atinsesem decât toracele... și palmele, firește. Sau, poate, nici atât! Poate chiar numai degetele, numai pernuțele degetelor, de care mă lăsasem atinsă, mângâiată.

Trebuie să recunosc: n am mai întâlnit așa ceva. Părul astupă complet adâncitura dintre pectorali, ba, ceva mai rarefiat, el se lăfăiește în voie și mai încolo, peste tot pieptul. Când, la una dintre întâlniri, a doua, cred, a lăsat să i alunece (din neglijență? cu bună știință?) chilotul mai în jos de brâu, m am înfiorat. M a simțit? Abia m am abținut să nu mi trec palma pe deasupra păienjenişului sârmos, care mă și excita subit, din cale afară. Nu e doar firicelul care, cum se întâmplă de obicei, grafiază timid axa pântecelui. „Albia“ cedase, iar râul se revărsase cândva, demult, fără puțință de întoarcere! În locul unei vegetații temperate, pubiene, bălesc acolo, de o parte și de alta, uitate în afară, două mlaștini tropicale, înnegrite de mâl și mătasea broaștei.

Mângâierile lui Iarin, mereu doar mângâierile! Opririle lui nemotivate îmi par un fel de blocaje. Nu sunt. Abia într-un târziu pricep cauza. Aria în care rămâne încremenit e aceeași, mereu acolo, undeva în proximitatea sexului meu. Nu accept sub nici un motiv să i intru în așternut fără un duș prealabil, iar reproșurile lui bat etern către dușul meu proaspăt. Dorința lui aprinsă: să mă sechestreze măcar o dată în pat, măcar pentru o zi sau două, măcar o dată, o singură dată să mă împiedice să mi fac igiena, să mă poată percepe cu adevăratul meu miros, cu toată barbaria efluviilor intimității mele feminine.

Îi place mirosul de femeie, îi place mirosul de femeie proaspăt „iubită“, îi plac emanațiile noastre comune, pentru că, de la un punct încolo, nu i așa, cine le ar mai putea distinge cu exactitate, cine ar mai putea ști cât aparține fiecăruia în parte și dacă nu cumva propriul nostru miros nu generează infinite combinații cu fiecare dintre mirosurile cu care vine în contact. Îi place mirosul ultimei femei persistând o vreme în preajmă, îi place revenirea treptată la mirosul lui, pe care și l găsește mai abundent și mai pregnant în perioadele post sexuale decât în restul timpului, când se complace într-o însingurare prelungită, de câteva săptămâni, de câteva luni, poate. Mă adulmecă, îmi spune iarăși că nu i plac, îmi spune că i place mirosul sexului meu, că l amețește mai mult decât al oricărei alte femei, că i a trebuit ceva timp să și dea seama de asta, cum i a trebuit ceva timp să mă convingă să i l ofer și eu nealterat de săpunuri, să i l ofer așa cum e, în cel mai pur și nepervers instinct.

Nu cred că mi simte orgasmele, n o arată, de asta nu mi le mai reprim. Măcar atât! Mi e din ce în ce mai bine să nu mi le mai reprim, chiar dacă ele sunt într-un fel tot ratate, chiar dacă ispășesc tot în gol. Sunt lucidă, de aceea îmi place trupul meu, îmi place, îmi place să mă las în voia lui, mereu fac asta, contez pe el, pe trupul meu, pentru că el face totul în locul meu, independent de mine, el știe s o facă atât de bine, trupul meu de o inconștiență desăvârșită!

Nu mă posedă. Iarin. N a făcut o niciodată. N a făcut o. Nu. El, nu. Nici nu mă citește îndeajuns. Mâinile lui (mereu numai mâinile!) aleargă haotic, mult prea haotic, mult prea neîndestulător

pentru mine, încerc să l rețin pe anumite zone, simte asta, ia aminte, se crispează, zăbovește o clipă, imediat însă greșește nepermis.

Greșește? O face voit? Grimasa mea ar trebui să i spună totul. Așa cum îți scriu ție aici aceste cuvinte: Jupuire. Ineficiență. Ură. Disconfort.

Nu l iubesc. Mă smulg din patul lui. Par furioasă. Jignită. În realitate, sunt doar speriată de similitudini. Nici el nu mă iubește. Despre asta e vorba: din când în când, izolarea noastră se arată perfectă. Femei. Bărbați. Nu există excepție!

Poeme de trecere

(fragmente din volum, Editura Vinea, colecția „Soliloc”, 2005)

Nu vreau să fiu un constructor obez. Nu vreau să mă adaptez la ritmul marilor orașe, să mă cațăr pe zgârie-nori și, cu siguranță, nu vreau să fiu femeia zilei cu poze la minut. Poate că nu știu încă prea bine ce vreau. Doar uneori, când îmi țin respirația, ca s-o pot auzi pe a ta, mi se pare că totul se limpezește și capătă prospețimea rufelor uscate pe culme, afară, în ger.

[...]

În ultima vreme, toată lumea mă întreabă ce-am mai făcut, ce voi face, iar eu nu știu ce să răspund. Inventez ceva la repezeală, mă prefac a avea planuri și mai mărunte și mai mărețe, deși știu bine că toate eforturile mele n-au nici un rost. Căci numai tristețea mi-a supraviețuit. Și ea îmi poartă trupul încoace și încolo, îmi toarnă din când în când un pahar de gin, mă îmbracă și-mi dă brânci în lume. Tristețea mea destrăbălată, care mă vinde și mă răscumpără cu o singură atingere. Tristețea mea, ștrudel ratat. Tristețea din care mi se nasc zilele.

[...]

Ce cauți tu, ducă, pe lumea asta, unde au trecut numai femeile blonde cu gust de piper, bărbații cu țepi de oțel implantați în vârful capului, păpușile gonflabile și copiii precoci ? De ce te plimbi pe străzile pline de praf ca o vrabie fără pene? Doar nu crezi în promisiunile făcute înainte de-a te naște?

[...]

Mi-am plâns ura ca pe un mort, ca pe un mort drag. Ura față de cei care-și dau copiii la porci, ura față de păpușile Barbie, față de hienele mediocre. Ura cu strălucirea ei orbitoare, cu arome tari, ura cu frumusețea ei netrucată.

Când urăști, înseamnă că îți pasă, că ai greutatea ideală, că nu ești prea ușoară, că nu ești o gogoasă goală, din cele ce se numesc minciunile.

Și acum ce mă fac? Acum, când am început să-nțeleg sau pur și simplu am îmbătrânit și am obosit, acum, când ura s-a dus? Ce-o să mă fac numai cu mila asta, cu pacostea asta miloagă?

[...]

Fă un copil și-ți vei găsi împăcare. Mama o să danseze de bucurie, cosmosul întreg se va deschide pentru tine. Fă un copil și ai scăpat de toate belele, bolile n-or să se mai lipească de tine și nici n-o să mai simți timpul torcând înăuntru tău. Fă un copil și lumea va deveni străvezie.

Și dacă nu vreau? Cine-a zis că vreau să mă împac? Dacă vreau să-mi port bolile și nevroza ca pe niște pistrii sau ca pe niște brățări?

[...]

Îți scriu pentru că ești singur între zidurile de beton, în întunericul rece, atât de singur cum poate fi numai un om în moarte. Îți scriu pentru că tot ce n-am putut rosti mă sufocă. E ca și cum aș fi înghițit o mulțime de cuvinte, și ele ar fi format o scară a lui Iacob din adâncul meu până spre cerul gurii. Îți scriu pentru că nu ți-am trimis niciodată vreo scrisoare și-mi place să-mi închipui ce mirat o să fii, ca atunci când te-ai întâlnit cu popa ala de roșu. O să-ți dau mereu vești, să nu uiți cum mai arată lumea asta, să nu rătăcești cumva drumul la întoarcere.

[...]

Lumea asta a cam luat-o razna. Femeile au început să-și ia de soț animale de casă. La știri, au arătat cum o chinezoaică din America, una, Elena, s-a însoțit cu o broască țestoasă, chipurile, țestoasa asta îi arăta mai multă iubire decât fostul soț. Japonezele își albesc tenul cu tot felul de creme cu mercur, chiar dacă pentru asta își distrug rinichii. Oamenii refuză să fie normali, cu toții vor să intre în cartea recordurilor. Nimeni nu pare să-și mai găsească locul pe lume. Partea mai proastă e că nici eu nu sunt mai brează decât ei.

[...]

Nu mai vreau să fiu mare. Nu, nu și iar nu! Vreau să mă fac iar mică, să mă mototolesc, să mă boțesc, până mă fac de-o șchioapă. Pe urmă, să-mi pun în cap gândurile mele de atunci, de fetiță. Să fiu

mică, iar tu să trăiești și să căutăm, așa cum făceam toamnă de toamnă, sensurile ascunse în căpățânile de varză și conopidă.

[...]

Și iată-mă acum, la 36 de ani, fără nici un testament, doar cu învățăturile și cu poveștile tale, culese în trecut, puține la număr. Iată-mă acum la fel de înspăimântată ca la 8 ani, când îmi încolțise în minte că aveai să mori într-o zi neagră, de molimă și catran. Iată-mă fără tine, într-o lume străină, nevoită să mă port ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic, ca și când lumea nu s-ar fi schimbat din temelii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Prietenul arhanghelului

(nuvelă publicată în „Lettre Internationales”, editată de Institutul Cultural Român, nr. 30/1999)

Când Gabriel a plecat în străinătate pentru prima oară avea cincizeci și cinci de ani. La început crezuse că avusese noroc că scăpase din infernul comunist. În orașul lui, Sighet, devenise imposibil să-și exerseze meseria lui de ceasornicar. Atelierul îi fusese confiscat de stat ca și alte întreprinderi private și fusese obligat mulți ani să lucreze ca paznic de noapte. Lea, soția lui, care fusese ca și el, deportată în Transnistria, în tinerețe, insistase să emigreze în Israel, dar când obținuseră după multă așteptare pașapoartele aleseseră Suedia, din cauza unui cunoscut care le descriese țara ca pe una dintre cele mai civilizate, cu o comunitate evreiască primitoare.

Mai târziu, după ani de luptă cu noile condiții ale adaptării, își dăduseră seama că fuseseră păcăliți de soartă. Acum erau aproape siguri că nu exista nici o țară de vis. Totuși, Gabriel spera ca într-o bună zi să deschidă o ceasornicărie, dar acest vis modest devenea din ce în ce mai irealizabil. Țara în care trăiau acum era bogată, dar porțile ei erau bine închise, bogații deveneau din ce în ce mai bogați, iar cei săraci rămâneau mai departe săraci.

Ca să mai scape de viața lui cenușie, Gabriel se ducea din când în când la sinagogă, Lea ședea acasă privind pe fereastră. Se ascundea chiar după perdele când cineva apărea pe stradă, căci i se părea că suedezii îi priveau pe ei, cei veniți din țările comuniste, într-un fel ciudat, ca și cum ar fi niște locuitori străni de pe Marte. Când Gabriel se întorcea acasă, totul devenea mai vesel. Capul lui Gabriel cu bucle albe părea că mai poartă ceva din strălucirile cântecelor pe care kantorul Gelber obișnuia să le înalțe la sinagogă. Ca și cum ar fi știut că printre cei ce obișnuiau să vină la sinagogă s-ar strecura mereu și cei fără credință, și pentru ei, poate, obișnuia să strecoare și câte un cântec în idiș, pe versurile poetului Ițic Manger. Rabinul care venea din America era liberal și încuraja aceste

cântece de excepție. Era vorba mereu despre un om care se pierduse în întuneric și căuta lumina. Mai exista la Stockholm o altă sinagogă foarte ortodoxă, în care baladele lui Manger ar fi sunat ca o hulire a spiritului religios tradițional.

Gabriel care trăia de mulți ani dintr-un ajutor social care-i umilea dorința lui legitimă de a contribui și el cu ceva la viața prosperă a țării, avea impresia că la sinagoga liberală, unde erau mulți oameni înstăriți și puțini ca el, trăind din mila socială, va găsi în curând ceva care să-i redea demnitatea. Ceva care s-o facă mulțumită chiar pe Lea care nu înceta să-l critice pentru ideea nebună de a fi emigrat într-o țară deosebit de complicată. Sâmbăta devenise o adevărată bucurie pentru Gabriel, la sinagogă avea prilejul să întâlnească evrei din toate țările din est. Uneori avea chiar fericirea să strângă mâna puternică a rabinului american. Toată lumea îl admira pentru că era un om de afaceri întreprinzător și mai ales pentru strălucita lui spiritualitate. Vorbea suedeza cu un puternic accent american, dar când se adresa cuiva venit din țările din est vorbea idiș cu melodia strămoșilor săi din Polonia.

Într-o sâmbătă, după serviciul divin, Gabriel a profitat de buna dispoziție a rabinului, povestindu-i pe scurt despre nefericirea lui de a nu putea să-și exercite meseria de ceasornicar în noua lui patrie. Rabinul, care părea că ascultase numai cu o ureche, înțelesese însă esențialul: Gabriel căuta de lucru. Și chiar luni Gabriel fu chemat de urgență la birul administrativ al sinagogii. Nu se așteptase că-l va întâlni acolo chiar pe rabin, așa că atunci când deschise ușa și se pomeni față în față cu rabinul surâzător, simți cum devine și mai mic decât era și un fel de tremurătură îi legăna buclele albe de pe cap.

– Ți-am găsit de lucru, îl anunță rabinul radios.

Gabriel scosese un sunet care aducea cu O, apoi își frecase timid mâinile pentru că nu știa într-o asemenea împrejurare ce să facă cu ele.

– Sper că ești un adevărat bărbat, îi mai zisese rabinul căutând în hârtiile de pe biroul la care era așezat.

– Da, răspunse precipitat Gabriel, sunt tăiat împrejur ca tot poporul lui Dumnezeu, adăugă el glumind.

– Atunci semnează aici, ești angajat, la muncă acum!

Gabriel puse sub ochii lui miopi foaia de hârtie, apoi întrebă prudent:

– E vorba de ceasornicărie?

– Oh, suspină rabinul puțin iritat. Nu, dragă prietene, nu e vorba de ceasornicărie! Oare ai uitat că noi numărăm timpul diferit de ceilalți?

– Atunci, despre ce e vorba? întrebă Gabriel curios.

– E vorba de a spăla trupurile comunității, înainte de a se adăuga celor din trecut și patriarhilor noștri.

Rabinul părea acum destul de ocupat, ca și cum buna lui dispoziție se consumase. Trebuia să răspundă tot timpul la telefon. În Stockholm se pregătea o acțiune antiisraelită. Trebuia să facă totul ca să contracareze dezinformarea. Dar totuși între un telefon și altul mai avu timp să se uite încă o dată la Gabriel care-l privea tăcut cu sprâncenele ridicare ca două paranteze.

– Vei spăla morții comunității noastre, repetă el convingător. Cel care a făcut treaba asta mai înainte s-a adăugat părinților noștri: Abraham, Isac și Iacob! E o muncă sfântă, adăugă rabinul grăbit. Gabriel stătea ca trăznit, nu știa ce se petrecea cu el, totuși până la urmă se trezi spunând:

– Mii de mulțumiri!

Semnase apoi contractul de muncă și când se îndreptase spre ușă rabinul venise spre el și-i strânsese mâna cu acel fel special care-l făcea atât de iubit de evreii din Stockholm.

Un bărbat de la sinagogă îl condusesese apoi pe Gabriel în camera în care fusese depus bătrânul spălător de cadavre. Îi dăduse cheile și câteva instrucțiuni sumare, apoi îl lăsase singur cu cel mort. Corpul trebuia spălat după ritul mozaic, după aceea învelit într-un lînțoliu și pus într-o ladă simplă de lemn. Era frig în camera în care se afla mortul. Siciul frumos al comunității aștepta într-o nișă. Lada de lemn trebuia pusă în siciul cu incrustații de aur pentru ca mortul

să fie dus la cimitir. În acest fel înmormântarea era simplă și frumoasă și mai ales necostisitoare pentru familia îndoliată.

Gabriel începu să spele cu atenție mortul. Se simțea ciudat de singur, ca în fața eternității. Corpul bătrânului spălător de cadavre nu-i făcea nici scârbă, nici frică. Dimpotrivă, avea sentimentul că se găsea deodată după atâția ani de viață falsă, față în față cu adevărul. Se afla în fața sfârșitului vieții pământești, sfârșitul inevitabil al tuturor. Bogat sau sărac, umilit sau urcat în slavă, toți trebuiau să sfârșească în această perfectă nemișcare. Era ceva patetic în faptul că trebuia să spele corpul unui bărbat care luptase și iubise atât de mult în timpul vieții sale de om. Fără să știe cum de era posibil, Gabriel simțea cum sufletul bătrânului spălător de cadavre se mișca deodată în jurul lui. Lumina devenise deodată mai puternică și mai albă. Era ca și cum sufletul mortului îl înconjură cu simpatie, ajutându-l să lucreze cu mână sigură.

Gabriel era mirat că nu-l întâlnise pe fostul spălător niciodată la sinagogă, nici măcar nu-i știa numele. Totuși el era acum în fața lui ca un cunoscut – un alter ego. Ochii lui închiși ascundeau un secret. Fără îndoială, se gândea Gabriel, suntem frați și surori cu toții. Mai departe, dincolo de viață, trebuie să ne întoarcem cu toții la cel care ne-a trimis pe pământ. Când Gabriel se pregătea să înfășoare trupul în lințoliul imaculat, se deschise brusc ușa și văduva bătrânului spălător de cadavre se arătă în cadrul ușii îmbrăcată în negru. Îi făcuse un semn și se îndreptase direct spre mortul ei, aplecându-se peste fața lui. Plânse o clipă, față în față ca doi îndrăgostiți înainte de a se separa pentru un timp mai lung. Apoi își ridicase chipul de pe fața mortului ștergându-și lacrimile. Mulțumise noului spălător de morți punându-i în mână o bancnotă de o sută de coroane suedeze și părăsise camera ușoară ca și cum și-ar fi pierdut greutatea. Când rămase singur din nou, Gabriel înfășurase mortul în lințoliul alb, depunându-l încet în lada de lemn, apoi făcuse să alunece lada în sicriul frumos în care erau duși la cimitir toți morții comunității. Își spălase mâinile și se pieptănase privindu-l încă o dată pe mort, Totul era în ordine. Părăsise clădirea sinagogii înveselit, cumpărase flori și

o cutie de ciocolată pentru Lea. Când ajunsese acasă îi dăduse florile și cutia Leei, spunând:

– Am o veste bună: rabinul mi-a dat de lucru!

Soții au avut o seară plăcută. Gabriel se abținuse să-i povestească Leei ce fel de lucru primise. Se gândea că o să-i spună totul mai târziu. Lumea era plină de prejudecăți. A trăi pe seama morților putea să șocheze. În ceea ce-l privea, el, Gabriel, găsea că era natural ca de aici înainte să se hrănească din moarte. Înainte de a se culca și-a îmbrățișat soția cu pasiune. Apoi s-a rugat la îngerul lui protector. Numai acum înțelegea de ce mama lui îi tot spunea că numele lui îi va fi de mare ajutor în viață. Era de ajuns o singură invocare și el ca prieten al arhanghelului primea ajutorul dorit. Toate astea și le amintea numai acum când acceptase un lucru la care nu se gândise niciodată și despre care habar nu avea că există. Mama lui avusese dreptate, ea care-l legase prin nume de un înger, ea care nu mințea niciodată. Așa era ordinea vieții: ca să fie mereu morți în comunitatea evreiască. Și sinagoga îi plătea lui Gabriel un salariu bun. În plus, el primea cadouri de la văduvele generoase, încât nu ducea lipsă de nimic. Când nu era nici un mort de spălat, Gabriel se ocupa cu aranjarea lăzilor de lemn. Pe scurt, era mereu ceva de făcut în așteptarea morților.

Lea se mira că deveniseră înstăriți peste noapte. Nu se mai enerva din nimic, acum începuse chiar să zâmbească de câte ori Gabriel venea acasă cu cadouri: flori, rochii, pantofi, bijuterii și blănuri. Era numai un lucru pe care-l remarcase puțin mai târziu: odată cu bogăția intrase și un miros rău în casă. Zadarnic încercase să-l facă să dispară punând flori în toate camerele, parfumând aerul cu sprayuri și făcând curățenie după obiceiul suedez, în fiecare zi. Mirosul cel rău persista ca și cum ar fi fost invincibil. Și lucrul cel mai îngrozitor era că mirosul devenea și mai tare când soții trebuiau să se culce. Lea se întreba mereu: Oare bărbatul meu a început să miroasă urât?

Gabriel remarcase și el că de la un timp Lea îl respingea.

– Ce-i cu tine?

– Nimic.

- De ce te ferești de mine?
- Miroase urât.
- Cum?
- Ca moartea.

Gabriel care obișnuia să se parfumeze înainte de a se culca, se întrebă dacă nu cumva parfumul pe care-l folosea era neplăcut pentru nările fine ale soției sale. Chiar a doua zi cumpără un parfum ușor cu miros de flori de primăvară: *L'air du temps*.

Dar în zadar; Lea nu înceta să-i dea de înțeles că miroase urât, a carne putrezită. Aceste cuvinte îl puseră pe gânduri pe bietul Gabriel. Nu-i povestise încă nimic despre munca lui. Lea știa numai că el era un om bun la toate nevoile sinagogii și că soțul ei primea cadouri generoase din cauza caracterului său binevoitor. Gabriel se simțea îngrozit numai la gândul că Lea va descoperi într-o zi că el îi spală pe morți și că bogăția lor venea din moarte și că probabil acel miros greu care-o înăbușea era un miros de pe lumea cealaltă.

Seara îi întorcea spatele spunând:

- Miroși ca un îmbălsămat!

Apoi începea să tușească și se vedea clar că nu putea să respire. Până la urmă se decisese să doarmă în camere separate. Gabriel încerca s-o consoleze, dar Lea se încăpățâna:

- E miros de sinagogă. Acolo vin numai bătrâni care miros a moarte.

- Te înșeli, îi răspundea Gabriel, dacă ai veni și tu măcar o dată ai vedea că vin și tineri, chiar și copii.

Zilele următoare Gabriel a cumpărat parfumurile cele mai fine și i le-a dat Leei ca să-i miroasă frumos. Dar ea pretindea mai departe că miroase urât. Părea bolnavă, vechea ei iritare apăruse din nou.

- Miroase a cadavru, strigă ea scoasă din fire.

Gabriel se simțea atât de sfârșit, încât fu nevoit să-i spună adevărul.

- Mirosul vine de la munca mea.

- Ce muncă?

- Nu sunt omul bun la toate, ci doar spal corpurile celor morți. Corpurile celor care au fost vii ca tine și ca mine, adăugă Gabriel.

– Eu trăiesc împreună cu un spălător de cadavre, mănânc cu el, respir același aer cu el, fără să știu, eu trăiesc cu moartea, strigă Lea.

– Nu-ți fie frică, viața și moartea sunt mereu împreună, nu se poate una fără alta.

Dar Lea se închisese deja în camera ei refuzând să ia masa cu el. Mai târziu ieșise numai să-i spună:

– Trebuie să alegi între mine și morții tăi!

A doua zi Gabriel se dusese la lucru descurajat. Alți morți așteptau să fie spălați și vădulele veneau la el cu lacrimi și cadouri. Dar el se gândea mereu la soția lui. Nu știa cum să facă s-o convingă că moartea nu-i era străină vieții, dimpotrivă că ea trăia chiar în uterul vieții. Cuvintele soției îi mai sunau în urechi: trebuie să alegi între mine și morții tăi!

Gabriel se simțea disperat. Oare de ce trebuia să mintă? El se simțea mai bine cu morții, ei în făceau să se gândească la ultimul adevărul. Oare știa ea, Lea că într-o bună zi va muri ca atâția alții? Ea se încăpățâna să se simtă nemuritoare, ca atâția alții. După o săptămână de certuri, Lea ceru divorțul și Gabriel fu nevoit să se mute. Rabinul îl consolase dându-i o cămăruță provizorie în apropierea locului unde trebuia să spele morții. Gabriel își cumpărase un pat, o masă și un dulap, viața lui se schimbase brusc și lua alte forme. Devenise mai trist, dar se gândea tot timpul la creație și la sfârșitul ei. Câteodată, în singurătate i se părea că aude o voce binevoitoare: „Nu-ți fie teamă, soția ta se înșală, una pierdută, o mie regăsite!” Cum umbrele obișnuiesc să se transforme în lumină, la fel și tristețea lui Gabriel se transforma mereu în altceva. Începu să cunoască alte femei. Era mereu invitat când de una, când de alta, încât ajunsese să se odihnească numai în camera în care îl așteptau morții.

Într-o zi auzi de o femeie tânără, pe care o cunoștea din vedere, că încercase să se sinucidă din cauza soțului ei. Se aruncase de la etajul opt, dar din întâmplare căzuse între ramurile unui copac. Stătuse acolo până când cineva o văzuse și chemaseră din nou poliția. La spital femeia nu se gândea decât să încerce din nou să se sinucidă.

Gabriel a vizitat-o la spital cu flori și caramele. Fața femeii era acoperită cu o mască de gips. Gabriel îi sărutase mâna cum obișnuia să facă în țara de unde plecase.

- Cine ești, întrebasese femeia surprinsă.
- Sunt cel care i-a spus copacului să nu te lase să cazi!
- Știi să vorbești cu copacii, spuse ea surâzând.
- Da, și am venit cu o veste bună.
- Mai există și vești bune pe lumea asta?
- Da, cel care te-a făcut să suferi suferă acum mai mult decât tine.
- E firesc.
- Nu, de obicei ucigașii uită relele pe care le-au făcut.
- Că soțul meu m-a părăsit, asta o numești crimă?
- Da, pentru că asta te-a împins la distrugere.
- Cum știi asta?
- Știu din propria mea viață.
- Sunt obosită.
- Închide ochii tăi frumoși.
- Încerci să mă flatezi?
- Să te flatez? Nu. Să te seduc? Da.

Apoi Gabriel se uitase la ceas spunând:

- Mă duc acum, ne mai vedem!

Când a ajuns la morții lui, se simțea cu inima ușoară. Pe când pieptăna părul rar de pe capul unui necunoscut, părăndu-i-se că-l cunoștea dar nu putea să-și aducă aminte de când și de unde, apărui în cadrul ușii bătrânul Melchior.

- Bună ziua, a spus el. Se spune că poți face tot.

- Aproape tot, glumi Gabriel.

- Fratele meu și-a pierdut câinele și s-a îmbolnăvit de durere. Un terrier roșu, am făcut totul ca să-l găsim, dar în zadar.

- Dă-mi adresa.

Bătrânul Melchior a plecat ușurat.

După-amiaza, Gabriel s-a plimbat în parcul de lângă sinagogă. Pe o bancă ședea o femeie tânără cu un câine în brațe. Râdea și glumea cu o altă doamnă care ședea lângă ea. Când câinele a sărit din

brațele tinerei, Gabriel l-a chemat cu o voce șoptită. Câinele i-a sărit în brațe și a fost ușor să-l ascundă în haină. I-a luat zgarda și apoi l-a dus la bătrânul Melchior.

El a deschis uitându-se un timp la câine, apoi spusese clar:

– Nu e câinele nostru!

– N-are nici o importanță, i-a răspuns Gabriel, câinii știu mai multe despre noi, mai multe decât noi despre ei!

Gabriel a dus câinele în patul în care zăcea fratele. Câinele a sărit pe el, lingându-i mâinile și fața. Gabriel a părăsit casa în mare viteză.

După câteva zile, când uitase complet povestea cu câinele, Gabriel primi vizita neașteptată a fratelui lui Melchior, arăta ca un înviat cu câinele în brațe.

– Nu e câinele meu.

– E același lucru, spusese Gabriel puțin jenat.

– Ne-ai păcălit, e un câine furat!

– Aici e zgarda lui, poți să-l duci singur la stăpâna lui!

O săptămână mai târziu l-a văzut pe fratele lui Melchior la sinagogă cu o doamnă tânără în care Gabriel recunoscuse pe doamna de la care furase câinele. Toți priveau la noua pereche și unii îi șopteau la ureche fratelui lui Melchior: unde ai găsit o asemenea femeie? La care fericitul răspundea glumind ca la Stockholm: Am pus un anunț în ziar, asta e!

Într-o seară, după o zi de lucru, Gabriel tocmai se pregătea să se culce. Cineva bătuse la ușă.

– Intră, spusese Gabriel căscând.

Era scriitorul Isak Bell. Venea rar la sinagogă. Numai când inspirația începea să-l părăsească.

– Sunt sfârșit, spusese el așezându-se pe marginea patului lui Gabriel.

– Te-a părăsit logodnica?

– Și mai rău, nu mai pot scrie nimic!

– Te-ai rugat?

– Da, dar Dumnezeu nu-mi mai răspunde. Sunt mai mort decât morții! Mă întreb dacă mă poți ajuta.

– Mănâncă pătrunjel!

– Pătrunjel?

– Un mănunchi întreg în fiecare zi!

Isak l-a privit zâmbind, credea că Gabriel glumește.

– Unde să gălesc acuma pătrunjel, magazinele sunt deja închise!

Gabriel s-a ridicat imediat scoțând dintr-o pungă o legătură de pătrunjel.

– Poftim, să-ți fie de bine!

După aceea a închis ușa după Isak și s-a așezat în pat. Se gândea mereu la prietenul său Raul care tocmai murise. Mâine trebuia să-i spele trupul și să-i închidă ochii pentru totdeauna. Se gândi din nou la meseria lui; era mult mai ușor să spele morții decât să dea la o parte praful de pe suflete. Precum cristalele, sufletele trebuiau și ele curățate aproape în fiecare zi. I se părea uneori că zbura între morți și vii ca un mesager luând putere de la unii pentru a da-o altora în lupta eternă dintre lumină și umbră. Când se gândi din nou la Isak Bell începu să zâmbească. Erau lucruri de neclarificat. Oare de ce îi recomandase lui Isak pătrunjel ca să-și regăsească inspirația? Era pur și simplu ca și cum altcineva gândise în locul său și acela i-ar fi șoptit cuvântul. Începu să râdă ca un nebun cântând de unul singur: pătrunjel, pătrunjel! Capul cu păr bogat alb i se mișca precum o mare crizantemă către colțurile cămăruței în care se mișcau suflete nevăzute.

Vizita

(fragment din romanul *Nudul Dianeii*, Iași: Polirom, colecția „Ego. Proză”, 2007)

Pavel bătu de trei ori, tare, în ușa: dinăuntru se auzea o femeie vorbind ascuțit și precipitat. La al doilea set de ciocănituri, Shylock deschise și, când îl văzu, zâmbi fericit. Îl trase repede înăuntru și îl împinse prin ușa larg deschisă în sufragerie.

În hol, cu mâna pe clanță, gata de plecare, o femeie tânără, cu fața rotundă, îmbrăcată cu o rochie galbenă, își continuă avalanșa de vorbe turnate în capul lui Shylock:

– Tot timpul te plângi că ești singur, don' Valentin! Mă rog dumitale, de ce te plângi? Ce, nu ți-e bine? Ce griji are un om singur? Ce griji ai dumneata? N-ai nici o grijă! Te culci când vrei, te scoli când ai chef, faci ce-ți pofteste inima... Nu tu copii, nu tu nopți nedormite, nu tu gânduri că de unde bani să-l încalți pe ăla, să-l îmbraci pe ălălalt, să-i hrănești, să-i ții la școală! Nu mai poți de bine, așa să știi!...

Mărunțel și cocârjat, de parcă l-ar fi tras nasul enorm în jos, într-un tricou albastru scămoșat și blugi vechi, cu picioarele goale în șlapi și părul vâlvoi, Shylock stătea în fața ei cuminte ca un mielușel. Din când în când, se întorcea spre Pavel, care rămăsese în picioare, cu florile în mână, în mijlocul sufrageriei umbrite din cauza perdelelor trase în geamuri, și-i zâmbea mieros. Gândind că-i face semne și că-și bate joc de ea, femeia smuci clanța și deschise ușa. Din prag, mai aruncă o dată : „nu mai poți de bine, așa să știi!” și – dusă a fost! De pe scări, își aminti și strigă: „vin luni la patru!” și Shylock închise ușa, dând din cap. Cu spatele la Pavel, ridicând mâna și gesticulând cu ea atât de vijelios încât faldurii cărnii bătrâne de pe braț fluturară ca un drapel în vânt, o apostrofă, zbierând teatral prin ușa închisă, pe dușmanca lui, probabil deja ajunsă în stradă:

– Da' ce, omul singur nu are și el ochi? Nu are și omul singur mâini, mădulare, talie, simțuri, patimile, năzuințele lui? Nu se

hrănește și el cu aceleași mâncăruri? Nu poate fi rănit și el cu aceleași arme? Nu e supus și el acelorași boli? Nu folosește și el aceleași leacuri împotriva bolilor? Nu se încălzește și el, nu îngheață și el, vara sau iarna? Așa cum fac și suferă și cei cu copiii? Nu sângerăm și noi, dacă ne înțepă cineva? Nu începem să râdem dacă ne gâdilă cineva? Dacă ne otrăviți, nu murim și noi, ca și voi? Și dacă ne faceți vreun rău, nu se cuvine să ne răzbunăm și noi?

Apoi, terminându-și tirada asta, foarte mulțumit de sine, execută o piruetă stângace pe un picior, cu părul firav și alb zbătându-i-se pe lângă cap, și-i spuse lui Pavel gâfâind și ștergându-și fruntea, ca după un efort colosal:

– Așa, vezi?! Trebuie să-i înfrunți pe ciumeți! Să lupți! Să te rre-volți!! Eu sunt un luptător, un rre-voltat!! strigă, bătând aerul cu un deget strâmb, îngălbenit de tutun.

Își frecă mîinile încântat și, făcând cu ochiul către musafir, se repezi în sufragerie, cotrobăind febril pe sub pernele fotoliilor, pe după televizor, prin colțuri ferite, în timp ce bodogănea:

– Capul meu bătrân e bucsit cu singurătate ca o saltea cu lână, ghiboșită în ea cu pumnii! În fiecare colțisor! Prin fiecare cusătură! Ca o pernă de pene e capul meu bătrân doldora de singurătate. sunt buboi de tăcerea asta morocănoasă a casei. N-o mai pot scoate cu nimic din mine și din capul meu. Dau drumul la radio – nu-l mai aud. Deschid televizorul, să pătrundă vuietul lumii în mine – ea rămâne tot acolo, acră și unsuroasă... Să fii singur an de an, lună de lună, zi de zi și ceas de ceas! Știi ce-nseamnă asta? Întrebă cu glas înalt, întorcându-se către Pavel și gesticulând abundent. Știi ce înseamnă, dom'le, să simți cum ți se scurg orele grele de liniște moartă pe față, ca niște râme puturoase? Și cum se strâng în jurul gâtului tău ca un boa ucigaș? Ori cum îți sfărâmă oscioarele, mărunț, mărunț, mărunț ca un dihor oasele puiului de găină? Știi ce forță îți trebuie ca să nu înnebunești? Trebuie să fii puternic precum leul îndurând foamea ca să faci față singurătății totale. Și răbdător ca o cămilă fără apă. Tenace ca un câine vânând la vizuină. Și iute ca ghepardul, ca să nu te prindă în mrejele ei mortale... Da, da, da, că are, are ticăloasa mreje mortale! dădu el din cap, la întrebarea mută

din ochii lui Pavel. Îți sugerează vlaga din i-ni-mă!!! Și mintea din creier! Și snaga din boașe. E sângeroasă, dom'le, e cea mai sângeroasă fiarr-ră! Știi ce autoritate are? Nu te lasă să faci decât ce vrea ea! făcu el, plesnind palmele una de alta cu ciudă.

Începu să răscolească prin sertarele bibliotecii:

– Devii omul junglei. Nu-ți mai vine să te mai scoli din pat. Și, dacă te forțezi și te dai jos din pat, nu-ți mai vine să te mai speli pe față! Și, dacă te speli, nu-ți mai vine să te îmbraci ca oamenii. Și nu-ți mai vine să mai mănânci ca oamenii, ci în picioare, cu mâna, luat direct din oală! Iar dacă îți încordezi voința – că hicleana te ține cu capul în curul ei, ca hipnotizat, și chiar așa îți și holbezi ochii, ceasuri în șir, fără țintă, ca hipnotizat –, dacă îți încordezi voința ca să ieși în lume, arunci de-a valma hainele pe tine. Și nu mai știi să te porți cu oamenii. Nevorbit, turui vrute și nevrute. Sau nu-ți mai găsești cuvintele. Le stâlcești. Nu le mai dibui sensurile. Te sperie propria voce, pe care o uitasei. Și îi privești suspicios pe cei cu care vorbești! Și găsești în cuvintele lor, la tot pasul, intenții perfide. Și devii suspicios și față de tine: „dacă sunt singur, înseamnă că nu mă iubește nimeni. Și, dacă nu mă iubește nimeni, înseamnă că fața mea a devenit monstruoasă!” răsuflă el zgomotos. Omul singur pare primejdios celorlalți ca și străinul, așa să știi! Toți se tem de tine, ca de unul pe care nu-l cunosc: „băi, cine știe ce are asta în cap!” Nu mai poooooot! Și nimeni nu mă crede. Toți spun că huzuresc de bine, și soru-mea, și nebuna asta care-mi face menajul, și vecinii... Îmi spun mie, un marr-tir al singurr-ătății, al tăcerr-rii ăsteia din casă, care mă macină ca mucegaiul hârtia...!

De sub un vraf de hârtii, extrase în sfârșit cu infinită grijă o sticlă plată de whisky și, punând-o cu infinită grijă pe masă, îi făcu din nou cu ochiul lui Pavel. Se repezi în bucătărie tot bodogănind:

– Am ascuns-o de scorpia asta! Că, altfel, mă spune lu'sor-mea și aia m-a amenințat că mă duce la azil dacă nu sunt cuminte. Sau că n-o mai lasă pe Fineta să vină să-mi facă menajul! Că eu așa îi spun amărâtea ăsteia, Fineta. Fiindcă, într-o iarnă, când s-a aplecat să spele pe jos, i-am văzut de sub rochie cămașa roz de finet. Stătea așa, zise Shylock venind în hol, aplecându-se din mijloc

și ridicându-și fundul țuguiait ca să arate cum stătea Fineta, și rochia s-a mulat pe fundul ei mare și rotund iar pe dedesubt s-a văzut cămașa de finet! Auzi, cămașă de finet, ca pe vremea lui tata mare!, răsese el și se precipită iar în bucătărie.

Pavel îl auzi zdrocănind printre vase. Se întoarse cu două pahare, turnă în fiecare puțin alcool, îl goli pe al lui dintr-o răsufare, înseninându-se la față. Se lăsă oftând într-un fotoliu. Abia acum văzu că Pavel stă în picioare și-i făcu semn să se așeze și el: „stai, mielul lui Dumnezeu!”. Și abia acum văzu că tânărul avea un buchet de flori în mână.

– Mi-ai adus trandafiri? făcu el mios, aprinzându-și o țigară.

– V-am adus acum pentru spectacolul la care m-ați invitat mai demult... Nu sunt trandafiri, sunt garoafe, răspuse zâmbind Pavel, care scoase dintr-o pungă ascunsă sub braț o sticlă de jumătate cu băutura și i-o întinse.

– Ah, eu nu mă pricep deloc la flori, spuse Shylock, sucind și răsucind, vizibil dezamăgit, sticla de băutura. Cu o mână luă florile punându-le alături, pe marginea bibliotecii, cu cealaltă sticla, băgând-o sub fotoliu. Confund florile de liliac cu cele de salcâm. Odată i-am spus cuiva că am mâncat clătite cu flori de liliac și m-am făcut de râs, fiindcă, de fapt, erau de salcâm!... Da' ce de-a flori am primit la viața mea! Cu brațul, la fiecare premieră! Că eu am fost... L-am jucat pe Shylock, din „Neguțătorul din Veneția”, al lui Shakespeare. Știi tu? Știi? Mare spectacol, dom'le!!! Maaare! Vreo cinci ani a ținut afișul, că actorii tineri care se angajau la Teatrul Național nu-mi mai spuneau don' Valentin, cum se întâmpla mai demult, ci Shylock. Și Shylock am rămas, și pentru portar, și pentru cabinier, și pentru peruchier, și pentru oamenii de la atelier. Pentru toți. Și pentru primarii de după, și pentru popă! Shylock, domnule! Te joci?! Numai Fineta asta cu gura mare care-mi face menajul îmi zice "don'Valentin", că n-a călcat în viața ei la teatru... Da' știe de la soră-mea că am fost cineva! Că altfel m-ar și bate, năroada! N-are timp de teatru, de artă: stă cu bețivul ei și cu copchii toată ziua!

– Și dv. acum...? întrebă Pavel.

– Acum m-au pensionat! dădu Shylock din mână a lehamite și stingând țigara în scrumieră. Mai joc numai în basmul acela, pentru copiii de la țară...

– Ați împlinit vârsta...?

Shylock lăsă privirea în jos și se încruntă. Pavel tăcu și el, cercetând sufrageria cu pereții afumați, mirosind acru și greu a tutun. Perdeaua începuse să se agite încetisor în fereastră, aruncând din când în când în cameră câte o gură de aer proaspăt. Brusc, bătrânul își ridică fața și, stingând țigara, începu să scandeze tare, făcându-l pe musafir să tresară: „vai, vai, vai și aoleu/ cum împlinii vârsta eu!/ viețișoara mea pe drum/ se tot pierde ca un fum!/ viețișoara mea plângând / la vale o ia zburând!” Cum termină, se uită la Pavel, cu un zâmbet triumfător și trist în același timp. Își mai turnă un pahar de whisky; Pavel – care încă nu se atinsese de porția lui – obiectă că nu e gheață, dar bătrânul dădu plictisit din mână că „n-are importanță!” și rămase pe gânduri.

– Da, dom'le, sunt bătrân de ani! Da' știi ceva? Paradoxul e că în mine e un copil care din când în când se miră: „băi, da' ce mulți ani am!”

Își aprinse mecanic o altă țigară și, cu ochii închiși, trase din ea fornăind de plăcere.

– Tare ești abătut! zise el cu voce șoptită și tremurată...

Pavel tresări.

– Femeile, nu? miji actorul un ochi pe după pânda de fum... Ah, fem-meile, fem-meile, mmi-nunea asta a lummm-ii!!! lungi el pe m, cu voluptate neascunsă. Ca și Gemenii din New York sau ca turnul din Pisa! Ca Pantheonul sau ca Grădinile Semiramidei! Ca Sena curgând leneșă și monumentală sau ca oceanul cel fără de margini! Dar ce vorbesc eu!?? Femeia e însăși lumea, crudă și gingașă, sensibilă și hahaleră, misterioasă și proastă, devotată și parșivă, generoasă și scorpie!... Of, of, of și auleu, tare-am mai iubit-o eu...!

Sări de pe scaun și aprinse lumina. Cotrobăi în bibliotecă, alese și aruncă pe covor un vraf de albume și poze, trântindu-se și el pe jos. Febril, căută în albume să vadă Pavel și Gemenii din New York, și Turnul din Pisa, și Pantheonul, și Sena cea leneșă și monumentală, și oceanul cel fără de margini. Pavel, care se așezase și el pe covor, se înroși la față sorbind imaginile acelea colorate mirific pe hârtiile lucioase. Iar Shylock îi arată apoi și nudurile cu carnea grea și noduroasă ale lui Rembrandt, și trupurile lascive și fără oase ale lui Ingres, și pe serafica Venus ieșind din apele mării cu o eșarfă mică și albă ca spuma pe pântec, și nimfe cu coapse zdravene și sânul greu, înconjurând-o speriate pe zeița vânătorii, ca s-o ascundă vederii unui Acteon viril și naiv, și femeile tahitiene ale lui Gauguin, cu nas lătăuș și priviri adormit-visătoare...

Cu ochii închiși și nările fremătănd, bătrânul actor le pipăia pe hârtie cu buricele degetelor, de parcă ar fi citit astfel, ca un orb, miracolul vieții și al iubirii pulsând în carnația albă și roz și ca mahonul a acelor femei moarte demult. Duse albumul la gură și pupă cu evlavie trupul arămiu al mării odalisce a lui Ingres, care se uita la ei și cu ochii, peste umăr, dar parcă și cu talpa mică a piciorului – și-l înfruntă apoi pe Pavel drept, fără rușine. Pavel își simți pielea înfiorându-se de milă și de încă ceva, de care nu-și dădea seama, văzând tristețea din ochii bătrânului.

– Uite dulceața lummm-ii! Uite minunea lummm-iii! Uite frumusețea și poezia și miracolul vieții! îi arată Shylock, cu ochii umezi, trupul alb și rotunjour al altei Venus, întinsă pe valuri și pe propriul păr. Ce fuiuare aurii! Numai bun să te spân-n-zuri cu ele de drag!

Și, când filele dezvăluiră și o statuie a zeiței vânătorii, Pavel își mușcă buza de jos: Diana cea de piatră, înaltă și subțire, cu părul strâns și picioarele în sandale legate cu nojițe pe glezne, de poalele căreia se lipise un cine care o privea cu supunere poate, avea pieptul dezgolit. Veșmântul îi căzuse de pe un umăr și sânul drept se vedea în întregime. Și semăna, așa mic și botos, cu sânul Dianei cea de carne, din Alexandru, de la care el plecase rănit de moarte cu numai vreo oră-două în urmă..

– Taaaa-re le-am mai iubit! oftă Shylock, ridicându-se greoi de pe covor și împingând deoparte cu piciorul vrafal de albume. Se așează pe fotoliu, își turnă altă porție de whisky și-și aprinse încă o țigară. Râse îndelung după ce bău din pahar.

– Știi, cu vreo lună înainte de accident – că a pierit într-un accident de tramvai, sărăcuța –, nevastă-mea, de parcă ar fi presimțit că va muri, mi-a spus că știa de legăturile mele secrete, și cu doctorița, și cu profesoara de chimie, și cu chelnerița de la club... Eu am rămas mască, fiindcă nu înțelegeam de unde știa! Nu mă afișasem cu ele în lume, eram discret... O respectam pe nevastă-mea, o femeie subțiii-re, dom'le! Deci am negat cu tărie: nu și nu și nu! Că așa m-a învățat taică-meu, să nu recunosc păcatul nici dacă sunt prins în pat cu o femeie! Dar, cum ea nu se lăsa și nu se lăsa, m-am dat bătut și am întrebat-o de unde știe. Și ea mi-a spus că mă trădam eu singur! Să mor de infarct, nu altceva! Și era adevărat. Să vezi cum: când eram cu doctorița, învășasem să recunosc anumite boli – că nevastă-mea a fost și cam bolnăvicioasă și știam și ce medicamente să ia... că vorbeam și cu doctorița... Când am fost cu profa de chimie, ajunseseam să mă pricep la tot felul de chichițe, de amestecuri și vrăjeli bune pentru casă. De pildă, că nu e bine să iei în aceeași zi și calciu, și magneziu, că au amândouă aceeași valență și se neutralizează unul pe altul... Sau cu ce se scot petele de rugină, cele de cafea ori cele de... Că pe-atunci nu se găseau pe toate drumurile detergenți-minune ca acum, de una-două auzi la televizor: „Lume, lumeee, un detergent obișnuit scoate numai trei pete, da' al nostru scoate o mie și una de pete!” Vax!... Când am fost cu chelnerița, am învățat să fac cocktailuri...

Oftă lung.

– Ei, știi, pentru mine iubirea e totală! Și, ca să le cuceresc pe femei, învățam să mă port cu ele, să am ce discuta cu ele... Că femeia e gingașă, domnule, trebuie să o iei frumos, cu flori, cu discuții... Bărbatul care înțelege lucrurile așa se maturizează mai repede, fiindcă începe să se strunească, să se strunjească, să se controleze... Siu-gur, poți s-o și răstorni din prima pe divan, dar asta numai hamalii fac. Asta nu e iubire, asta e panaramă!...

Trase din țigară și din pahar setos și, apoi, întorcându-se hotărât către Pavel:

– Să le iubești pe toate, băiete, că toate merită, și fiecare în parte... Și dragostea în sine merită, că dragostea e cel mai minunat lucru din viața omului. Are dreptate scriitorul ăla... ăla... eh, unu' care spune că dragostea e funcțiunea cea mai importantă a speciei umane, vocația ei...

Tăcu mult timp, mustăcînd cu ochii închiși.

– Câți ani ai tu, mielul lui Dumnezeu? întrebă în șoaptă, tot cu ochii închiși.

– Merg pe nouășpe...

– Optșpe ani? Auleu! Optșpe ani! Apoi, bravo ție, ai în față măcar patruzeci de ani de iubit femeile! Uiii!... Iar eu...! făcu el, deschizând ochii.

Se scărpină pe piept, cu gândul în altă parte. Brusc se întoarse către Pavel:

– Și ce naiba vrei tu de la viața ta, mă?

– Eu vreau să cunosc lumea! răspuse Pavel moale, învîrtind în mâini pachetul de țigări al gazdei.

– Foarte bine, foarte bine! aprobă energic actorul. Să te duci în lume, să o cunoști. America, Franța, Italia, Grecia, ai-iai-iai!

– Dumneavoastră le-ați văzut?

– Da, da, da...! Noo, nu le-am văzut de-adevăratelea, când eram tânăr nu s-a putut, acum nu am bani și nici vlagă... Dar sunt în capul meu până la ull-tima nuanță! Lumea e în capul meu! Am visat-o de-a fir a păr, până la ull-tima piatră din zidurile ei... Da' tu du-te, foarte bine, du-te, să nu stai cu nasul toată viața în România. Nu vezi ce țară, dom'le? Ca o barcă mare în care luntrașii, nimic de zis, trag la rame, da' fiecare în legea lui, după interesul și priceperea și puterile lui, de uite-așa umblă barca pe apă, ca pișatul bouului! Nu vezi ce se întâmplă aici, dom'le? spuse cu glas înalt, de Ștefan cel Mare, ridicându-se în picioare și împungând aerul cu degetul lui strâmb și îngălbenit de tutun. Tot lucruri pe dos se întâmplă la noi, dom'le, ca la neoameni, fiindcă SE-CU-RI-TA-TEA n-a murit! Securiștii nu vor să ajungem în rînd cu lumea, dom'le ! S-au deghizat

în politicieni, în parlamentari, în oameni ai justiției, în popi, în actori, ba și în femei, tu-le-aș mama lor, și fac totul pe dos. Păi nu ? Și încep să numere pe degete : actori care nu știu actorie ; responsabili cu Mediul care aduc deșeuri radioactive în țară; ministru al Culturii care subvenționează fotbalul, în timp ce Teatrul Național stă gata să cadă în balta de sub el; doctori care aruncă bolnavii din salvare să moară în ger sau le taie organul reproducător din greșală; țărăniști care nu știu cum arată un țăran; profesori care vând patalamale școlare fără examen; absolvenți de facultăți care nu știu să despartă un cuvânt în silabe; avocați care încalcă legea; polițiști care fură cot la cot cu hoțul; însărcinați cu lupta împotriva corupției corupți până la Dumnezeu; bancheri care falimentează bănci; intelectuali care spun că e o prostie să-l mai citești pe Tolstoi! Te crucești de câte mai inventează realitatea asta, dom'le! se opri el, plesnind din palme și udându-și gâtul cu o gură de whisky. Apoi sări ca ars: și actori care habar n-au de teatru! Pe care-i doare la bască de cultură! Care se arată în pușca goală pe scenă, în loc de talent! Care nu înțeleg nimic dintr-un Shylock și din drama lui! Încheie tunător el și tirada asta, așezându-se ostenit, într-un nor de fum.

– Eu, încep Pavel după o pauză...

– Să te duci, copilule, și să cunoști lumea, îi tăie actorul vorba. Că noi nu am putut, patria a fost cu cei din generația mea un fel de Saturn care își devorrr-ează fiii! Ne-a ținut la jug. Ne-a prostit... Voi puteți acum să plecați! Lumea e deschisă pentru voi, vă așteaptă cu brațele deschise! făcu teatral și Pavel văzu că avea ochii împăienjeniți.

Fiul meșterului se ridică de jos, își scutură pantalonii și-și netezi dunga. Speriat că pleacă, Shylock sări din fotoliu:

– Să mâncăm amândoi! Ți-o fi foame! Hai, hai, dom'le, să mâncăm amândoi! Proasta aia mi-a făcut orez cu spanac. Auzi! Da' noi izbim o omletă cu șuncă, de să țipe mahalaua!

Pavel zâmbi și se mai apropie cu un pas de ușă fără să zică nimic.

– Mai stai, mai stai, se agăță de el bătrânul! Tare sunt singur! Taaa-re mi-i urr-ât! se jelui el, legănându-se cu mâna la gură, ca țărăncile. Și nici tu nu știi ce înseamnă asta, cu ce se mănâncă. Dar tu

măcar poți înțelege, ești sensibil ca o femeie! îl mângâie pe Pavel pe păr și Pavel se feri de mâna uscată și caldă. Tare sunt singuuuur! se căină lung, văzând că oaspetele se apropie implacabil de ușa de la ieșire.

– De ce nu vă recăsătoriți? întrebă Pavel.

– Eu?! râse Shylock. Păi cine... A, noo, nu pot, am iubit-o prea mult pe soția mea, o coti el. Nooo, nu mai calcă nici o femeie unde a fost locul ei!...

– Atunci, să vă luați un animal de casă... O pisică, ceva!

– Da' ce, n-am? Am, dom'le, cum să n-am! Se poate?.. Uite, ți-l prezint pe motanul meu! râse bătrânul, aplecându-se și prefăcându-se că ia o pisică de jos. Vezi ce frumos e? Ptiu, m-a zgâriat fiara! Romeo, Romeo – alintă el golul din brațe, unde ai umblat, bagabontule, până acum? Îți miroase deja a catrință? râse el și-i făcu lui Pavel cu ochiul.

Pavel pufni în răs, îi strânse mâna și ieși.

– Fii lăii-ber! Rrre-voltă-te! Înfruntă-l pe ciumete! Dă-i la cap! Rrrevol-tă-te! îl ajunseră din urmă, în timp ce cobora pe băjbâite scara întunecată a blocului, zbieretele actorului rămas în spatele ușii închise.

Fata din casa vagon

(fragment de roman, Iași: Polirom, Colecția „Ego. Proză”, 2006)

Ileana și Duduța se plimbă de colo-colo într-o zi năucitoare de august, așa că nu mai înregistrează decât oamenii cu pături, mingi, undițe și sacoșe care se duc să se răcorească pe malul apei. Se uită și ele de departe la trupurile goale, la mașinile care zac desfăcute și așteaptă să fie spălate pe la toate încheieturile, dar le e atât de groază de toată agitația foșnitoare de pe malul râului.

Și-ar dori atât de tare să stea în apă până li se murează pielea și par amândouă niște bătrâne scofâlcite, încât fac pentru a doua zi un plan de bătaie: să se ducă de dimineață la Șușița, să găsească un loc unde să nu fie prea multă lume și să se bălăcească cât e ziua de lungă. Le place să se gândească cum se vor cățara pe movilița de humă albastră și vor plonja prin alunecare în apă. Tălpile mici li se afundă deja în clisă, se lasă pe fund și se rostogolesc cu chirăituri în cea mai răcoroasă groapă pe care a săpat-o vreodată un escavator. Așa le spusese cineva anul trecut când se tot minunau de ce prin unele locuri Șușița e mică și amărâtă, nu-ți ajunge nici până la genunchi, iar prin alte porțiuni e un bazin atât de adânc că poți să te îneci și dacă ești om în toată firea și știi să înoți bine.

Când au ajuns pe malul apei, pe la zece dimineața, nu era nici țipenie de om. Și-au dat jos hainele, Duduța a aranjat frumos grămăjoara, astfel încât pare mai degrabă o ciupercă otrăvită. Au făcut pișu după un copac în același timp și și-au pus slipii groși din material supraelastic. S-au întrebat una pe alta dacă se vede ceva, și-au verificat sânii ca nu cumva să se fi umflat prea mult de anul trecut, când nu avuseseră nevoie de sutien. Ileana tare ar fi vrut să aibă și un petec pentru sâni, din același material albastru cu flori portocalii, ca să se poată ascunde după el. Pe Duduța o pufnea râsul numai când rostea cuvântul „sutien” și își țuguia așa de tare buzele, că nu prea mai avea rost să vorbești serios cu ea.

Ca să facă baie, cele două fete coboară puțin de la locul cu iarbă pe care își așezaseră pătura, desculțe și zgribulite și se uită tot timpul în jos, ca nu cumva să se înțepe în vreun colț de piatră sau un ciob rățacit. Degetele de la picioare le sunt murdare de praf, se răsfră, se încolăcesc, ca și când ar fi singurele lor părți cu adevărat vii.

Privite de jos în sus, corpurile lunguiețe ale fetelor se mișcă foarte încet, par strâambe și prea subțiri să poată rezista la contactul cu apa. Ileana ajunge prima pe marginea râului și pășește pe un bolovan. Își ține cu greu echilibrul pentru că a rămas doar într-un picior și tot întârzie momentul în care va face bătăbăt sub ochii speriați ai Duduței. Ea se oprește, ca de obicei, la câțiva pași de mal, pentru că-i e milă de toate ființele care trăiesc bine mersi în Șușița, până se trezesc unii ca ele să vină și să le strice obiceiurile și viețile mititele și liniștite.

Dacă o lași, stă în apă până la genunchi și se uită ore în șir la mormolocii bezmetici de culoarea nisipului, îi numără, îi împarte în familii. Ileana crede că i-ar fi luat de mult acasă dacă ar fi putut. De data asta nici măcar n-o mai îmbie să se bălăcească cu ea, se bucură că are cu cine să mai rădă din când în când și-și vede de jocurile ei. ~notatul cu capul pe sub apă e una dintre cele mai mari plăceri și, chiar dacă-i mai intră apă în nas și în ochi, încearcă să-și țină răsuflarea cât mai mult. Timpul trece altfel când te scufunzi și ce-ai lăsat pe mal e doar un desen făcut cu cretă colorată. Se poate strica într-o clipă și tu nici să n-ai habar. Toate spaimele i se îngămădesc undeva în dreptul nărilor ca bulele de aer și nu mai e sigură de nimic, corpul o trage în jos.

Deasupra Ilenei zboară lucruri mărunte, mobile din casă, cuvinte din care aude doar fragmente, o amintire neclară de când era foarte mică și încerca să se ridice din pătuțul cu plasă de fier, maică-sa îmbrăcată cu șorțul ei de bucătărie roșu și cârpit de nenumărate ori. Plutesc în toate părțile, Ileana vrea să se ascundă, să rămână nemișcată cu capul la cutie până trece pericolul. E atâta liniște în bezna lichidă că-i țiuie urechile și o dor mâinile, se face din ce în ce mai mică, parcă ar fi la serbare și ar avea pe ea un costum din burete alb și umflat.

Gata, n-o mai atinge nimic, poate să se uite fără frică cum cineva taie dintr-o fâșie de material gros, în dungi, bucăți în formă de oameni cunoscuți. Se întâmplă cu aceeași rapiditate cu care Ileana a

văzut-o într-o zi pe maică-sa că umplea una după alta tăvile cu cornulețe. Căscase gura o grămadă de timp, i-a amorțit cotul și cum stătea cu el sprijinit pe mușamaua plină de făină se gândea cam câte prăjituri împăturite și presărate cu dulceață de vișine s-ar putea face din brațul ei, dacă ar fi întins perfect, frământat bine și apoi răsucit. Gustul de aluat crud, în care se adaugă pe parcurs spumă de albuș, coajă de lămâie rasă, esență de rom, devine de nerecunoscut la sfârșit, când prăjiturile sunt gata rumenite. De asta Ileana pândește un moment când n-o vede nimeni și poate să-și înfigă degetele în carnea tânără a cornulețelor. Mai târziu știe că vor sta așezate pe un platou pe masa din bucătărie. Încearcă să ia cu vârful rotund al degetului arătător cât mai multă pastă, să salveze măcar o părticică din lumea misterioasă și necunoscută a cornulețelor care vor ieși la iveală, vor fi aliniat și coapte la foc mic.

O pungă cu cornulețe i-ar prinde bine și acum, doar a reușit cu ajutorul lor să se împrietenească cu o grămadă de fete încrezute. Nu-și dă seama prea bine dacă persoana de aici, de sub apă, e o femeie sau un bărbat. Îi cere păpușile de pânză, ca să i le pună în brațe Duduței și să o facă să râdă când i-o va arăta pe cea care seamănă leit cu ea. În schimb, se va întoarce să-i aducă prăjituricile.

Sau ar putea să le dea drumul pe apă, să le lase să plutească de capul lor și să-și pună niște dorințe științifico-fantastice. Numai că nu poate să le atingă, par legate între ele cu un tiv gros, iar singura șansă, ca să le vadă mai bine, e să se apropie din ce în ce mai mult de foarfeca aia din care se rostogolesc fără întreprupere.

Se lasă și ea moale, cade ca bolovanul, degetele de la picioare i se proptesc pe figurina făcută după mutra ei. Să o calce, să o distrugă, să o îngroape sub o piatră sau să o lase să-i vină rândul și să-și ocupe locul în lumea aia udă și nefiresc de ușoară?

Abia după ce se va odihni va putea să spună ce s-a întâmplat de-adevăratelea în povestea de pe fundul apei. Parcă înotase după o hartă clară, printre decoruri făcute din scânduri, afișe uriașe, costume jerpelite și nimerise direct pe scenă unde se juca spectacolul extraordinar al unui mare teatru de păpuși: în rolurile principale, de mari dive, Ileana și Duduța, două marionete cu capete crăpate, făcute din

ipsos, cu ochii pictați și dați peste cap. Scaunul cu numărul 6 o aștepta, era lipit de el un cartonaș cu numele ei, iar alături, la numărul 7, scria cu litere de tipar și tot cum îi striga la catalog, Costea Ion, tatăl decedat. În sfârșit se întâlneau, îi părea rău doar că nu avea în buzunar pieptănul negru.

Neapărat trebuia să mai facă rost de încă un loc. De Duduța o despărțea numai un ghem de mișcări din mâini și din picioare și n-ar fi putut s-o lase să rateze ditamai spectacolul.

Fiindcă a rămas pe mal Duduța a avut timp să scormonească suprafața apei cu gândul că va descoperi o mișcare cât de mică așa încât să-și dea seama pe unde bântuie Ileana. Voia să vadă un rotocol mititel, să aibă, la o adică, unde să înțepe apa cu un băț și să ajungă așa la Ileana. I-au amorțit picioarele de cât a stat aplecată, o cam ustură și ochii, dar nu se ridică. I se tot învârte prin cap dimineța asta poticnită în care au tăcut mai mult decât de obicei și s-au și urnit greu, ca să nu mai vorbim că până s-a hotărât Ileana să facă pasul în apa până la brâu, trecuse deja o veșnicie.

E-adevărat că nu cunoșteau locul, dar poate de vină fusese și sperietura trasă în tufișuri, din cauza șopârlei pe care o crezuseră la început o funie uscată de usturoi. Cum stăteau aliniat și dădeau drumul în același timp la jeturile firave de pișu, au simțit ceva mișcându-se pe sub fundurile lor. Au sărit ca arse și s-au tot gândit la vietatea scârboasă care le spriase de moarte.

Arătarea care le tulburase doar în urmă cu câteva minute i s-a părut că lasă în urmă ceva rău, dar Ileana a râs și i-a zis să nu-și mai facă atâtea griji că:

– Uite, o iau și-o arunc cât acolo, dacă ți-e e frică și vrei să ți-o ștergi definitiv din minte.

Duduța amestecă cu bățul în apa de la mal, mai scoate din când în când și limba la fața lătăreață pe care o vede plutind în derivă și-și amintește de vederea pe care a șterpelit-o din vitrina unei mătuși.

Simona Popescu

Lucrări în verde. Pledoaria mea pentru poezie
(fragmente din volum, București: Cartea Românească, 2006)

My life

My life ?

Ce să-i spun despre mine?

16 ani. Eu am venit pe lume ca să nu înțeleg nimic.

17 ani: vocea din spatele ghișeului

mâna întinsă biletul

și.-apoi pe ecran o prostie lată:

Tinerețea învinge totul! (și toate tinerețea!).

18 ani. Și mă întrebă într-o zi că de ce scriu ce rost are. că.

de ce. pentru cine. ăștia.

n-au timp. nici. de ei. și. nici nu vor. și. nici. nu-i interesează. . .

Am o față tânără și una bătrână și unii o știu pe una și alții pe cealaltă. . .

19. Căci spuneți voi ce să fac

să știu ce să nu fac

și spuneți voi ce să spun

ca să știu ce să nu spun

merg înainte cum cred eu chit că

dau cu capul de zid și dau cu capul de zid. . .

20. Prietenii sunt buni și dușmanii răi

măsură ordine și armonie

care va trăda

care se va metamorfoza

care va fi scos de la inima ta?

Te ascult vorbind la telefon

și mi-e milă că ești așa bun așa fraier

te-mbrățișez în gând

și-n felul ăsta te apăr.

21. Mi-e milă de neputința poeziei
O lămâie stoarsă în fața tribului sătul.

Nu avem nici o țintă, amice

Trecut al tuturor

Patrie a tuturor

Ce-a fost verde s-a uscat

Ce-a fost dulce s-a mâncat.

22. Nu mi-e foame nu mi-e sete

dar simt un gol

în stomac.

Mi-e tare urât.

23. Tinerețea mea a fost făcută pentru așteptare.

Maturitatea te va-nșfăca

n-ai încotro

lasă-i pe mână doar pielea ta!

24. Mi-e silă de precocitatea ofilită

mi-e scârbă de senzațiile literare...

Cine din noi spunea: „Avem nevoie de un erou”?

Ai acum 24

Ce vor înțelege progeniturile noi

Pe când eram eu profă la niște puști

ca să-i învăț cu scrisul

le tot dădeam să scrie în clasă teme

ușoare și plăcute.

De pildă, Visul.

25. Cocujo.

Nu știu nimic să spun

nu pot să mă adun

și inima și creierul îmi sunt străine.

Sunt încă un om tânăr

Simt ca o femeie și ca un bărbat

Scriu ca o femeie și ca un bărbat

Simt ca un copil ticălos și nevinovat

Sunt fără vârstă

Mă apăr cum pot

Vorbind despre mine despre nimic despre tot.

26. Matrioșka, matrioșka

spune câte păpușele mai sunt la rând ?

Ai în miezul tău oare și păpușa cea mai bătrână ?

E acolo zbârcită senină lipsită de frică

Matrioșka cea mai mică

Babă copilă de care ți-e de pe-acum așa milă?

27. Ai grijă ca o mamă de copilul... care ai fost.

28. Mă uit la o carte arabă, cu începutul la sfârșit.

29 O dorință bruscă și-apoi tot mai intensă să se termine cu mine!

DEDE?

30. Timpul se buclează. Corpul și-aduce aminte. Țin în brațe un balon mare și galben. Îmi pun obrazul pe el. Înăuntru e liniște. Înăuntru se află închisă tăcerea plutitoare pe care eu o țin acum în brațe. Tăcerea e rotundă și are culoarea galbenă. Îi dau drumul în lume.

31. Cei care scriu ca să fie mai buni.

Cei care scriu ca să nu se uite pe ei.

32. Cum trece raza de lună uitată

fecundând creierul moale și cald...

și poemul n-am să-l termin n-am să-l termin n-am să-l termin...

Ce sunt din tot ce-am adunat aici?

Ce sunt din tot ce a rămas pe dinafară?

33. Eu sunt poet prin comportament, mi-a spus odată.

34. Am două inimi în mine. Mi-e bine.

35. Unde e autorul când nu mai scrie? Unde e autorul când scrie?

36. „Herz Im Kopf”. Inima și capul sunt împreună, se țin una de altul, unul de alta. Ochii înghit. Gura tace. Gura tace demult. N-are cu cine vorbi. Dar și mersul e un fel de vorbit.

37. Am început acest song...

„Cititorule (nu pot să zic lector amice
precum Martial și zeci după el

că mi-e rușine și nu vreau să crezi

că-ți fac curte...),

Cititorule, nu știu cum să-ncep și-aș vrea

să fi terminat cu tine deja”...

Hush, hush...
Trecu aproape nevăzut pește-căluț

Capitolul X (fragmente)

Noduri, terminale, fire

Firește folosise materiale aflate
la îndemână (alice, nasturi), dar și
materiale găsite întâmplător
(bețișoare, pietricele)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

și

Aveam un câmp de observații imens
un
sentiment practic nelimitat
Să reinventăm

DICONTINUITATEA

(Gellu Naum)

Cantos pulverizate

Vortex(T)

(în care își bagă coada și Motanul Murr)

...și ca un crab decorator mi-adun în jurul meu
imagini
mă învelesc și port cu mine camuflajul
de este zi sau

noapte.

Un banc de heringi îmi brăzdară capul.
Ninge încet și-mi place în mintea mea să stau
și să privesc ninsoarea
deși afară-i vară.

Ce sunt din tot ce-am adunat aici?
Ce sunt din tot ce a rămas pe dinafară?

Se lasă ziua sau se lasă noaptea
ochii văd doar fosfene
un fel de nudibranhii pulsatile minunate
și-n minte – absurd!– un glas de fetiță
cântând fără noimă:

tinca patinca pitula
krikrikri krakrakra
tinca patinca pitula

SĂ RĂMÂI

AȘA!

HEI! SCULAREA! (1999, 2000, 20001, 2002, 2003, 2004. Repetiție
și diferență)

”Un gol istoric se întinde
Pe-aceleași vremuri mă găsesc...”
...se derulă ca deobicei torentul... de dimineață un sunet auriu...
Passons... tubul catodic te-a încremenit... dezbatere cu lumea
presei... În reluare niște capcane literare rețele subiacente nucleu
inaccesibil lui Groby și lui Erudilă cu creierul frigid... Și nici lui
Recenzilă, Grăbilă, Căldicilă, Filozofilă și Discursilă, Poezilă și tot
așa... caută-n pădurea deasă doar un Prieten de mătasă... Distanța,

mai ales distanța de aș putea s-o țin! și javrelor umane le mai arunc un os, e ultimul și gata! Mă înarmează cu bățul! Cu inima strânsă parcurs. vidul adevărat. vidul fals. neutrinii. criptomnezii. Comut la „școală... multiplul autoportret al lui Duchamp cu pipa-i... împăcări. o componentă puternic africană. pigmentări. rarefierii. les ames decouragees de la vertu. să ocultezi. aveau dreptate (într-un fel). Îți știi prea bine. la ușă trebuie ținută patibularii cu insignă de intello. acum îți împart proprietățile. ideologice. mica privatizare. știi ce le poate pielea. de vânzare un animal împăiat. preț supralicitat. Și scorpionii universitari cu pălărie și ilic. o artă marțială a creierului. patine cu roțile. muzeul cu fosile și o superbă piovă ca pictată pe-o piatră. sfârșit de secol. început. semne caracteristice. aglomerări. eluviuni. o oboseală agitată... gândire cristalgică... strategii educaționale. ies profund crețini cu acces la informația serială. despre autenticitate cu niște puști. agentul economic. se reduc timpii morți. timpii morți. timpul mort. timpul istoric care te scuipe ca pe-un sclav. virezi spre timpul despre care câte ceva mai spuse Vladimir. Passons... organul responsabil cu atribuții cote de exploatare de nivel european export de produse agricole și produse culturale o țară mică murdărică... înnorări accentuate. varietăți intelectuale internaționale. auram popularem. aurea mediocritas... o formă a ticăloșiei? canabis cultural. proprietăți intelectuale părăsite. Și unele aflate în restaurare. fundații pentru căldicei. un nene academic un estetic dă lecții despre etică frumos (un vajnic practicant, de altfel, al eticii urâtului)... mai ieri vorbii a contre coeur despre-un poet și cred că i-am făcut o nedreptate... Și creierul e-acum bolnav... forme de verificare... Și-un gardian ce-ți trage una peste fraze și... te doare... „Să mângâi strunele unui barbitos, cu mintea adormită, cu glasul înecat de vin”. travelling. citit clivaj civic în loc de curaj civic. fructe dulci amar vă este sâmburele și. travelling. o pisică în burtă. o pisică în creieri. Și un șoricel... furtuna mării psihice. o baltă în care arunc vaporase de hârtie. travelling... the vivid memories of a fugitive girl... poezia științelor. thelxiope. retinofug. creieraș creieraș dră-gă-laș... laș. Delete? Yes or No? Cancel?

Cantos (după Pound)

...și cu cheia în mână doar o zi poți avea lectura...

chiar și smuls din montura sa
întâi trebuie să-i distrugă pe alții ca să se distrugă pe sine

și Jim comediantul care îngâna:
“O, draga mea PIATRA
acum nu mai ești decât un castel”

Viața exprimabilă,
Singura, la urma urmelor, cu care accepți să te unești

Zise D-nul Adam referindu-se la educație:
Să predai? La Bucale?
Să predai? E cu neputință.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

“Și: ce artă practicați?
“Cea mai bună” „Și postmodernii?”
“Nu s-ar putea vinde nimic postmodern”
prea mulți artiști rurali trăind în mediu urban.

Intelectualii n-au preocupări criminale?

sau omul prost crescut, opus lui Wanjina,
care singur și-a descusut gura
lăsând să treacă câteva lucruri
și el își pierdu mintea
și inima
i-a rămas doar gura
descusută
și nu cunoscū verbum perfectum
sinceritas
„Nu te lăsa confiscat” mormăi bărbosul Dottore

„Oameni care au obiceiul să dea ordine”, adăugă el

Credeam, zise D-nul Couteau, că sunt mecanici și garajști, și pieșari
dar
am aflat că sunt oameni de litere...

De ce poem pulverizat???

sau să scrii simultan
către mai mulți deodată

Să privești câmpurile; sunt ele lucrate?
Via, terasa veche...

Hush, hush...

Trecu aproape nevăzut peștele-căluț

BCU Cluj / Central University Library Cluj

.....
Copil. Stăteam în fața vâlvătaiei,
mai citeam o pagină,
o aruncam în foc, ea se făcea neagră, apoi roșie, apoi albă.
Capul și focul devorau cu, probabil, aceeași putere..

“Poetul folosește lucrurile și cuvintele ca pe niște clape și
întreaga poezie se sprijină pe asociație activă de idei –
pe producție întâmplătoare,
liberă,
intenționată,
ideală”. Pe Novalis îl
citeam la 16 ani fiindcă era frumos... Un băiat.
Se duse în pământ la 29...
Abia acum înțeleg ce vroia să facă
dacă i s-ar fi lăsat destul timp...

Direcții
nesfârșite

precum volubilisul
iedera...

„Poezia? Să ți se întâmple niște lucruri”...

.....
A Liquid Poetry

(I use the liquid to mean animistic, animated, metamorphic)

extensibil concept, intensibil...

...Și eu, Marcos Novak

cred la fel despre

sinteză disjunctivă

nu Fire de iarbă, ci rădăcina lor... University Library Cluj

.....
Vortex(t)

Te iei de poezie, mă?

Lovește-n mine, mă, dacă te răcorește,
Hai, lovește !

Vocea îmi creează sintaxa...

Și oricât de ciudat ar părea, am început atunci să fac
o salată de pătrunjel în jurul unei roșii tăiate bucăți...

reluarea lui ESCHER

Scrie cum se-mbracă...

Eu aș vrea să mă-mbrac așa cum scriu.

N-am curaj.

Până când o să mă tot legăn oligofrenic în timp ce scriu până
când
împletindu-mi codițe africano-românești...

Și Kermit broscoiul cântând The Rainbow Connection

Și eu cu el dar altfel ...ca Peter Pan în căutarea
umbrei sale...

.....
nu temă, ci axă

nu temă, ci axă

nu temă, ci axă

nu temă, ci axă

BCU Cluj / Central University Library Cluj

și nu doar axa, ci și "armonicele"

și armonicele, prietene,

cum bine ziceai...

Lectură senzorială. Să se bucure creierul, să producă volumetrie...

Să protejeze inima

prea lovită.

Ready Made (după Susan Sontag)

Interpretarea nu este o valoare absolută.

Interpretarea trebuie ea însăși evaluată.

În anumite contexte culturale, interpretarea este un act eliberator.

În alte contexte culturale, ea este reacționară, impertinentă, lașă,
sufocantă.

șapte cântece pentru altădată

I

nimic nu s-a-ntâmpilat între acești patru pereți. doar atât: aici s-a stins un om. tata. aici am pudrat obrații morții cu farduri alese. aici am îmbrățișat moartea cu o iubire nimănui dăruită. nopți la rând m-a hăituit cățeaua furioasă. să mă prindă să-mi smulgă inima să-și facă mărgelile din ochii mei. aici mi-au jurat iubire spaima nebunia și câțiva bărbați. ea i-a pedepsit. nu intra aici, călătorule. foarte iscusit trebuie să fii, tămăduitorule. ca să poți rămâne îți trebuie crucea spada cartea crucea spada. cum o să desparți tu apele de uscat coșmarul de zori cum o să mă vezi tu prin norișorii de tutun cum o să-i faci tu norișori de tămâie. ai ajuns. mare curaj ai avut. acum dimineața e o bilă de sticlă rotundă. o țin în palmă. am apucat-o. e aici. dacă o așez în dreptul ochilor în transparență văd marea catargul unei corăbii scufundate steaua polară. fericirea e o herghelie de căluți de mare. fără teamă le mângâi coama. oare de ce s-au ascuns toți în năvodul meu. între cei patru pereți s-a făcut iarnă apoi primăvară. aprilie, cel mai crud. între cei patru pereți s-a lăsat noaptea de o sută de ori și de o mie de ori s-a făcut dimineață. iarbă fragedă a crescut între cei patru pereți iarbă fragedă ca sărutul mielului făgăduit morții. între cei patru pereți se aud talazurile mării clinchet de monezi din comori uitate în adâncuri. să adorm. să mă trezesc. mult mai departe mult mai târziu. între cei patru pereți fericirea e o herghelie de căluți de mare. mare curaj ai avut.

II

ai ajuns dar încă nu ai venit. până atunci de mii de ori voi țese voi destrăma pânza tăcerii. lăsați-mi doar războiul în camera goală. și destul fir. nu cer altceva. așteptare. veghe. destul fir. cât să-nconjuri pământul de câteva ori. încă nu ai venit. ce ziua țesea, noaptea

destrăma. ziua covoare din neasemuite cuvinte. strigăte se făceau până în zori. țes. eu copilul de patruzeci de ani. eu mortul de ieri. în mine moartea mai adâncă decât în pieptul tatei. iubirea târzie cum cântul înghețat pe ram. între cei patru pereți a fost vremea colindelor vremea magnoliei vremea zmeurei. ai ajuns dar încă nu ai venit. ai trimis șoimul cartea o bucată din miles davis. summertime. apoi pieptenul peria să înmulțească distanța. eu am țesut am destrămat am țesut. frunze ruginii au făcut pereții țurțuri de gheață. au bătut la ușă plânsul și frica. s-au așternut negura câteva riduri noi. câteva morminte proaspete. eu le-am săpat eu am aruncat primul pumn de țărăină. anul acesta prima zăpadă n-a mai venit. copacii răniți au dat muguri sângerii. eu nu mai țes. acum destram. la picioarele mele firul grămadă întoarce timpul înapoi. mă apropie de copilărie mă-ndepărtează de moarte.

III

sunt aici de câteva nopți. mă vor. să-mi smulgă ochii inima. morții mei. nu eu am sădit buruieni pe mormântul lor. și nu am drept scut decât pagina asta. împotriva morților dragi. pagina asta pe care cineva o va citi mult prea târziu când zarurile vor fi fost măturate de pe masă. aici se face dimineață vine noaptea doar dacă clilesc din ochi. aici pot să stau rezemată de umărul tău. atât. doar aici. nu ai ajuns. nu vei ajunge. pentru că au ridicat între noi munți de conserve biblioteci au dinamitat podurile. mult înainte de a ne fi născut. și-o dăruiesc. pagina asta scrisă cu cerneala neagră a așteptării. cu sângele îngroșat al spaimei. sânge bolnav. în care ura își tot aruncă semințele de câteva generații. mă vor. morții mei dragi. o clipă nu m-au părăsit. și tu nu mai vii nu mai ajungi nu-mi mai ajungi. și eu nu am decât pagina asta. în care-mi înfășor anii inima teama.

IV

eu am să cresc poemele tale am să le trec strada și am să le-nvelesc în serile de iarnă. rostindu-le am să-ți întâlnesc privirea și când le voi

roști ție îți vor cădea primele fire albe și ridurile ți se vor netezi când le voi roști au să-ți înmugurească dinții de lapte. poemele tale vor crește și vor fi la casa lor. eu voi fi atunci mult mai departe cel mai departe crescând în pământ rădăcină întoarsă mult mai adânc. tu vei fi mult mai departe o linie albăstruie brăzdându-mi inima de la un cap la altul. o linie albăstruie în care cineva de mult și-a citit numele visele viitorul. ce călător într-o noapte de iarnă va pune pe foc rândurile acestea ce călător își poartă acum pașii prin capilarele memoriei mele învățându-mi inima de la dreapta la stânga ca pe un alfabet necunoscut.

V

tot mai aproape. tot mai aproape bate. clopotul. pentru mortul iubit ce mă cheamă. pentru cel viu ce nu mă cunoaște. nu mă visează. nu mă va ști. voce nu mai am să fug. să mă ascund. degete nu mai am să strig. să-mi scriu rugăciunea. de tine mă rog. pe tine te chem. bun venit îți spun pe când te-ndepărtezi. cu semnul lăsat de tine mă-nfățișez dinaintea lor. dar ce să aperi tu. pentru ce să lupți tu. aici e doar un sac de oase ce poartă numele meu. întâmplător. cum întâmplător răsare soarele din prelungul coșmar. bun venit îți spun pe când te-ndepărtezi.

VI

acum plec și eu. mă cheamă. îți las lumina aprinsă. pe pereți dansează umbrele lor. ei ioan călin cristian ioan. nu-ți fie teamă. și ei sunt bravi oșteni. și ei au vegheat floarea nimicului. și ei știau să răpună leul și hidra. și ei știau să ia urma păsării în zbor. acum plec și eu. căci spartă e chinta lor. la dama de treflă. ți-am lăsat lumina aprinsă. în scrumieră țigara jăruind. cafeaua neînceptută. o pagină scrisă pe care de-acum doar crivățul o va citi. doar în ochii cânelui vei mai citi cât de aproape cât de departe voi fi. am venit și regală e acum chinta noastră. dar sună întruna vântul prin fluierul de oase. și nu auzi. nu auzi.

VII

aici sunt, câine drag. în răsuflarea ta îmi topesc plânsul. nimicnicia. nimeni nu mă știe acum. nimeni nu m-a uitat. pentru că nimeni n-a știut culoarea ochilor mei în miez de noapte. în dimineața pustie. doar tu câine drag mi-ai lins cele cinci răni. hai, vino. acolo e mult visatul pat din frunze de lotuși. acolo nu e niciodată iarnă. acum m-au lăsat în urmă și ei. morții mei iubiți. dar unde să mergem acum, câine drag? și morții au fugit din mine. și ei m-au alungat. între cei patru pereți chitara nu se-nfioară în șoapta cântecelor pentru altădată. șapte cântece pentru altădată. atât mai am. ia-le și treci mai departe. șapte cântece pentru altădată. pe care, iată, le-ai și uitat.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Elena Pasima

Traité des vraies et des fausses idées Antoine Arnauld 1612-1694

Orlov

„Dacă eu cobor acum la morgă și fut ce-am pierdut azinoapte
→ eu sunt inamicul public numărul unu. Sunt perversul.

Dar dacă cel cu care mă văd peste o oră va călca pe gâtul meu
→ atunci va fi doar un comentariu la Summa Theologiæ a lui Jean
Baudrillard. Nici cum o crimă... Eu sunt doar ocazia pentru seducție; nu
victimă... Iar el e doar seducător...

Verschmähe mich noch ein mal.

Bestrafe mich: noch ein mal...

Lieber Henker – Brüderlein.

Wünschen Sie noch etwas?

Punct tehnic: BCU Cluj / Central University Library Cluj

Un seducător, tocmai pentru că purcede la actul de seducere, nu va
calcula decât reacțiile unui sedus. Mă va programa calculându-mă.
Enunțând perspectivismul pentru care optează. Nici măcar prin ecuație
nu îi trece seducătorului meu să mă privească pe mine. El mă privește în
exclusivitate pe mine sedusul, hipnotizându-mă cu această imagine fixă
care îl obsedează; comunicându-mi-o; corupându-mă să o practic. Să-i
devin sedus. Să mă livrez lui. Chiar dacă el a calculat varii reacții ale mele
și varii trasee de manevre seductive din parte-i ca urmare la eventualele
mele reacții, nici prin suspiciune nu-i trece (succesul seducătorului stă în
trufia sa) și nici prin atenție – să calculeze ceva alternativ calculelor sale
inițiale.

...Și ce poate fi mai pervers decât să brodezi în termenii baronului von
Sacher-Masoch – care e un fel de doctorand în de Sade. Să aplici până în
pânzele albe jocul rece pe care Severin i-l servește Wandei. Să faci din
oricine Wanda. Ei, dar dintr-o umanitate? Instrumentează-i pe ceilalți cu

toate cele necesare trădării, apoi stai cu ochii pe ceas și fă prognoze și pariuri. În cât timp se execută subiecții tăi?

Leopold von Sacher-Masoch este încununarea; iar nu contrabalansul marchizului. Cu alte cuvinte, îndeplinirea programului masochist este chiar culmea sadismului.

Dintre cele mai sofisticat păcătoase plăceri: să-l vezi pe celălalt cum se descompune/ prăbușește/ strică sub ingenuitatea reverenței tale. (Că doar eu o am înscăunat pe Wanda; și taman de-aia, tronul ei se clatină...)

Dorian Gray nu sucombă în fața onestității pictorului?

Dorian Gray nu e o Wandă în căutare de Severin? Până dincolo de oglindă. Dincolo de pumnal?

Și nu e Harry Wotton adevărata expresie a lui Severin? Tehnic, lipsit de masca derapajului erotic, desfășurând într-o paritate deconcertantă discursul lui Severin împreună cu pictorul? Pictorul este masca lui Wotton. Este masca de slăbiciune și extravaganță erotică pe care o poartă chiar Severin în timp ce se lasă abuzat. Pictorul se lasă abuzat! Dar identitatea sa tehnică – Harry Wotton, jubilează: Quod erat demonstrandum, zise și Severin de sub jungherul Wandeii sale.

Episodul al doilea – Salomeea: moartea lui Iokanaan nu este un triumf asupra unei alte Wande?

Cum a fost posibil triumful seducătorului meu? :

Nu obicinuiesc să comit de două ori aceeași greșală. Dar îi las pe ceilalți să creadă asemenea lucru. Trebuie să ofer o bază convenabilă calculelor lor. Îmi jertfesc propria trufie – făcându-mă predictibil, apreciable... Le povestesc erorile mele; năravurile mele. Nici prin considerație nu-i trece seducătorului că da-urile mele necondiționate ar fi suspecte... El crede că de dragul lui eu am abandonat chipiul și bastonul de mareșal... Seducătorul meu nu observă că eu spun da/ da/ da/ da/ da; castrându-l chiar de cucerire. Căci cucerire fără asediu nici că se poate. Iar a-l satisface pe celălalt înseamnă să-l ai/ domini/ posezi.

Statutul seducătorului meu șchiopătă ireversibil din momentul în care (cu stângăcie și pudoare) eu recunosc că sfiala m-a ținut multă vreme

unde va în spatele lui... Neîndrăznind să-i atrag atenția asupra mea... Așteptând grația Providenței să ne încunoștințeze... Ocazia.

...După cum nu calculează nici faptul că tandrețea mea rămâne taman în aceeași poziție...

(...Maniera deconstructivistă în care îmi hăitui seducătorul în chiar interiorul propriului său discurs...)

Seducătorul meu încă mai crede (și la ora asta) că m-a sedus.

E pirueta mea? Sau e șchiopătarea suveranului meu? (Der Kaiser der Lahmen...)

Ce mai escaladare a perversității în consecința unui simplu exercițiu de sinceritate...

Încă un punct tehnic:

Practică semnalmamentele victimei. Călăii nu vor întârzia să se arate. Poartă semnalmamentele victimei sub o armură voalată, superficială. Călăul va izbi într-un scut iluzoriu. Pe care îl va și zdrobi. Nimic nu se compară cu festinul oferit de juisanța unui călău. Victima dându-i târcoale pentru a avea întreaga percepere a momentului. Călăul tocmai exultă. Victima, într-o baltă de sânge se răstoarnă pe-o parte pentru a nu pierde nici o clipă din spectacolul oferit de călău. Călăul juisează. Dar victima îl aplaudă...

Oglindă oglinjoară... Cine-i mai victimă în țară?...

Și nu zice Novalis: De noi depinde ca lumea să fie conformă voinței noastre...

Sau; în altă ordine de idei: cu asemenea vii, cum să nu fut morți? / ...cum să nu-i fut morți...

E ultima mea umilință; pe care v-o și acord drept salut. N-ați apucat să mi-o cereți. E modul extrem de-a vă da onorul. Vă eternizez trecând peste bariera convenției morții cu morții/ viii cu viii.

Medicul; iar nu ciocul este adevăratul necrofil.

Declar deschis sezonul de victimizare!“

O imagine licențioasă în cosmos

O văd prin fereastra întredeschisă. De cealaltă parte a curții interioare a blocului, inundate de lumina tare de vară. Fereastra nu are perdele și geamul e foarte curat, scânteiază. Femeia face patul. E un pat îngust, ca de campanie, sau de cabinet medical. Din unghiul în care mă aflu nu pot vedea decât patul. Un pat îngust. Îl face cu multă grijă. Pune un cearceaf alb și scrobite, îl întinde perfect peste margini. Îl netezește cu mâna. Apoi dispare din cadru.

Lumina cade oblic peste un colț al cearceafului. Femeia apare din nou, cu o cârpă de praf în mână, șterge pereții de lângă pat, care de departe par și ei foarte albi, foarte curați. Aproape aseptici. Ea e îmbrăcată sumar, are doar un tricou violet peste trupul extrem de subțire. Un tricou care-i ajunge până la mijlocul coapselor înguste și slabe. E brunetă și tânără, destul de tânără, din unghiul în care mă aflu îi pot vedea numai profilul și spatele. Dispare iarăși din cadru.

Fereastra e curată și goală, fără perdele. Scânteiază ușor. După o vreme, femeia vine iar și se întinde goală și liniștită pe pat. Așteaptă cuminte pe patul alb, aseptice, ca de spital. Fără pernă. Aștept și eu. De la fereastra mea, de cealaltă parte a curții interioare, nu pot vedea decât patul. E după-amiază, aerul cald unduiește tăcut. Alături de mine, tu dormi. Fereastra femeii, întredeschisă, rămâne o vreme pustie. Apare apoi un bărbat. Bărbatul e blond, subțire și gol. E destul de tânăr, îi văd numai spatele destul de îngust, ca de adolescent. Liniștit o privește îndelung. Apoi se urcă lent peste ea și fără un gest prevestitor, fără un sunet, începe să facă dragoste.

Nu se aude nimic. Nu se simte decât căldura moale, vălurită, a după-amiezei. Cei doi fac dragoste fără să se mângâie pătimaș și fără să se sărute cu poftă. Precis, fără gesturi în plus. Ca într-un act medical, parcă ar ilustra un tratat abstract de anatomie și fiziologie umană. Ba nu, mai degrabă ca într-un balet cu figuri impuse și impersonale. Un dans orizontal, monoton, pe o scenă. Ori mai degrabă ca un fel de act ritualic, precis și de neînțeles. Parcă știu că sunt priviți, parcă știu că nu

sunt absolut singuri. Și îndeplinesc perfect ceva ce le este cerut, ceva necesar. Fac dragoste fără un sunet, fără vreo mișcare lascivă. Precis și curat. E un fel de repetiție stranie a ceva ce am mai văzut. Am mai văzut undeva. Însă ce?

Alături de mine, tu dormi. Fereastra lor e întredeschisă și nu are perdele. Geamul scânteiază în lumina tare a după-amiezei. Cei doi fac dragoste și nu mi se pare rușinos că-i privesc. Dimpotrivă. Mi se pare că trebuia să-i văd, să-i privesc cu atenție. Trebuia demult să se întâmple scena aceasta. Simt un gol adânc, ciudat, în plexul abdominal.

Bărbatul face dragoste în tăcere, precis. Nici senzual, nici pur mecanic. Cu ochii deschiși, pare absorbit în ceva nevăzut. Concentrat într-un gând care-i absoarbe toată atenția. Femeia primește dragostea cu ochii închiși, în tăcere, fără nici un gest de prisos. Liniștită și detașată. Pasivitatea ei nu e nici absentă, nici delăsată. Pare și ea absorbită într-un gând precis, care-i absoarbe întreaga atenție. Dar la ce pot ei oare gândi acum, simultan, împreună?

Îndeplinesc ceva, ceva straniu, ceva important, însă ce? Curtea interioară e în întregime pustie. De la celelalte ferestre nu se vede nici un om, nici o față. Alături de mine, tu te întorci pe o parte și continui să respiri regulat. Nu-i vede nimeni în afară de mine. Fereastra lor nu are perdele și scânteiază. Și ei nu se feresc. Mi se pare că trebuie să-i privesc. Știu că trebuie să fac asta. Trebuie să văd. Însă de ce, pentru ce?

Vederea din exterior a actului iubirii. O imagine interzisă, insuportabilă. O imagine ciudat de periculoasă, încărcată de o energie grea, veninoasă, ca un fel de drojdie groasă și fermentată ridicându-se din adâncuri să mă mânjească, să mă copleșească. Ca și cum m-aș vedea dinafară. Ca și cum aș fi pusă la încercare. Ca și cum cineva ar vrea să-mi studieze reacțiile. Dar cine? Ca atunci când, încă copilă fiind, am zărit printr-o ușă întredeschisă cum părinții mei se frământau straniu, înspăimântător, unul pe altul într-un pat. Ori la facultate, la una din lecțiile de anatomie umană, în sala de disecție de la morgă, când a trebuit să despic pântecul umflat al unui cadavru care mai avea urme de ruj roz pe buze și de fard albastru pe pleoape.. Sau când, mai târziu, am văzut fără să vreau sexul dezgolit al tatălui meu. Și atunci simțeam că sunt privită, că sunt pusă la încercare. Ce simt acum, oare ce simt? Nu

știu, încă nu știu. Mi se întunecă mintea ușor. Mi-e teamă puțin, mi-e brusc greață. Trebuie totuși să privesc. Să văd ce sunt în stare să văd. Să văd dacă văd.

Țintuită înaintea ochilor impuri, o viziune nerușinată, barbară. Văd cum doi câini vagabonzi se împerechează stângaci și neajutorați într-un colț al unei piețe de legume și fructe. Bărbații se așează pe vine, în poziții comode, privesc țintă, hohotesc gros și-și spun cu glasuri scăzute, răgușite, cuvinte grele, care le umplu gura de multă salivă. Femeile privesc cu coada ochiului, scurt și pieziș, apoi se depărtează repede, cu obrajii palizi ori înroșiți. Doi câini vagabonzi împerechindu-se în tăcere, mecanic, și totuși curat, animalic. În privirile lor e ceva umil și neajutorat. Îndeplinesc supus o lege atroce și vastă, sub privirile hulpave ale umanilor. sunt totuși două lumi paralele care nu se întâlnesc, deși par similare, deși una o murdărește pe alta. Una e amenințată veșnic de cealaltă. Văd scena de aproape, apoi de departe, proiectată parcă pe orizont. O privesc liniștită, nu simt decât milă. O milă enormă, copleșitoare. Nu, nu e asta.

Brusc, ca într-un fel de film științific, care se derulează undeva într-o sală obscură de cinema în care nu mai e nimeni în afară de mine, văd un purice cocoțat peste o purică, văd un fluture fluturând disperat peste o fluturiță, văd un șarpe încolăcit chinuit peste o șerpoaică, văd un broscoi țestos mișcându-se lent deasupra unei broaște țestoase, văd un crocodil rapace aburcat rigid peste o crocodilă, văd un cocoș țanțoș sărind harnic pe o găină, văd un iepure fricos agățat tremurător peste o iepuroaică, un măgar proțăpăit peste o măgăriță, un armăsar călare peste o iapă, un rinocer ridicol peste o rinoceră, un elefant greoi peste o elefantă. E o foșgăială enormă, țipete, răgete și fâlfăituri, mușcăături însângerate, ghiare și copite, urlete și găfăituri. E un film disperat, grandios și apocaliptic, e proiectată o acuplare cosmică, universală, în care tot ce e viu se mușcă, se înțepă, se devoră, se întrepătrunde, suferă și procrează. Apoi din toate perechile astea curg râuri de pui identici cu formele procreatoare. Din care curg valuri de alți pui identici. Veșnic, la nesfârșit, ca într-o uriașă roată vie, fremătătoare, intrând unii în alții, ieșind unii din alții din alții din alții, într-un șuvoi etern, circular.

Femeile și bărbații apar și ei în final, undeva într-un colț al peliculei, ca o mică specie instinctivă și animală, cu care însă la un moment dat se petrece ceva. Însă nu văd bine ce. sunt singură în sala vastă de cinema. Filmul curge înaintea mea în valuri, ca o cascadă de lavă încinsă, o revărsare copleșitoare. E ceva tragi-comic în viziunea regizorală. Ceva trebuie să intre în altceva ca să se producă încă ceva, dar instrumentele sunt primitive iar acțiunea e de-a dreptul penibilă. Designul părților nu e desăvârșit, oh, departe de asta. S-ar fi putut găsi forme mai nobile pentru genitale, mai frumoase, mai simple. Iar la urmă, la oameni, ar fi trebuit să fie mai pur, mai armonios. Nu simt decât duioșie, care-mi înmoaie blând colțurile gurii. O duioșie uriașă, vastă cât lumea, care umple sala de cinema și întunecă brusc imaginea. Nu, nu e asta. Nu-i asta.

Acum văd un cuplu, o femeie și un bărbat, într-o serie de fotografii colorate dintr-o revistă de pornografie. Ca cea descoperită în sertarul de jos din biroul tatei, în copilărie. Carnea lor arămie, lucioasă, e unsă probabil cu un ulei special, căci strălucește pofcios, excitant. Mușchii lor sunt bine reliefați. Într-o fotografie genitalele lor sunt fâțiș la vedere, ca niște organe la măcelărie, tăiate și agățate în cârlige noi de oțel, care sunt chiar trupurile celor doi. În altă fotografie cei doi execută cu precizie o figură erotică provocatoare. Blitzul i-a surprins într-o postură ațățătoare pe care par s-o repete indiferenți, la nesfârșit. Două figurine de plastic gonflate, încălecate ridicol. Două mecanisme complicate, acoperite cu piele de cea mai bună calitate, executând figura clasică bielă-manivelă. Ca și cum aş vedea două cadavre ucise chiar în momentul interpenetrării, calde încă, încă șiroid de sudoare, expuse într-o vitrină de lux. Imaginea e prea violentă, prea artificială, nu sunt adevărați, nu sunt decât manechine acolo. Îmi vine să vomit. Nu. Nu e asta. Dar ce e? Ce e?

E un soț și o soție, de data asta. Trebuie să conceapă un copil. Îl doresc de multă vreme și copilul nu vine. În ciuda eforturilor lor repetate, dezlănțuite, haotice. Îi văd închiși împreună într-o sală de spital. Li s-au făcut analizele. Au fost supuși unui tratament hormonal. Acum, sub privirile medicilor, trebuie să încerce să conceapă într-un mod științific. Pe două paturi înguste, albe, aseptice. Se străduiesc să-și

îndeplinească rolul cât mai corect, cât mai impersonal. El donează spermă într-o eprubetă. Ea o primește printr-un tub transparent, lung și subțire, terminat cu un fel de pipetă. De undeva, din afară, îi privesc niște ochi electronici, aparate electrice, instrumente chirurgicale. sunt doi cobai reproducători benevolenți. Trebuie să conceapă o larvă umană pentru binele speciei. De acum înainte larva asta prețioasă ar putea fi obținută și într-un incubator, într-o retortă mai sofisticată, fără prezența celor doi, fără trupurile lor dezbrăcate, fără încleștarea lor exaltată. Fără tandrețe. Fără disperare. Viziunea asta nu mă privește. Mă lasă rece. Nu, nu e nici asta.

E o sală înaltă și goală. E un templu sau o catedrală vastă, destul de întunecată. În mijlocul sălii se vede o masă acoperită cu o stofă roșie, grea. Deasupra se vede întinsă o femeie. Femeia e îmbrăcată în alb și e nemișcată. Apare un fel de preot îmbrăcat în veșminte lungi și ciudate, care execută lângă femeie, cu brațele întinse înaintea, în care ține niște instrumente de aur sau aurite, un ritual complicat, îndelungat, ininteligibil. Pleacă apoi și în locul lui vine mai târziu un alt bărbat. Sau același bărbat, însă fără veșmintele lungi. O privește lung și fix, hohotește. Îi aranjează florile din păr, cutele rochiei lungi. Vrea s-o sărute, s-o îmbrățișeze, se înalță în vârful picioarelor, s-a urcat pe masă, peste femeie, o frământă cu mâinile, cu picioarele. Femeia nu mișcă, nu se clintește. Atunci bărbatul scoate un cuțit și îl înfige fulgerător în femeie. Din femeie nu curge nici o picătură de sânge. Simt că mi se întunecă mintea. Țip.

Fereastra e întredeschisă și scânteiază în soarele după-amiezei. În curtea interioară nu se vede nimeni, nici un chip la ferestre, nici o prezență. Tu continui să dormi dus, liniștit. De partea cealaltă, tânăra femeie și tânărul bărbat s-au oprit. Se privesc fix, exaltat. Se privesc îndelung și extatic, parcă o lumină aurie se întinde între privirile lor. În tăcerea perfectă, îi privesc la rândul meu fix. Aproape extatic. Fără nici o dorință, curat. Am epuizat toate imaginile. Mă simt golită, purificată. Simt brusc vibrația unui gong în plexul solar.

Brusc, știi. Acum știi. suntem totuși noi doi. În camera albă, în patul alb și îngust, tu vii deasupra mea cu blândețe. Trebuie să îndeplinim fără greșeală ceva important, ceva capital, de care pare că

atârnă soarta noastră și a lumii. Parcă nu am fi singuri, parcă am fi într-o sală de operație, sau pe o scenă de teatru, parcă am îndeplini un ritual vechi, bizar, într-o sală înaltă, ca de biserică, ca de catedrală. Un ritual pe care cândva l-am uitat.

Trebuie să găsim împreună o porțiță de ieșire din lume. Aud în jurul nostru o vibrație gravă, un fel de glas care pare că recită dintr-o carte prăfuită și sacră: Dragostea e bună, e curată, e o minune a lumii, e singura minune, e o scară spre cer, să nu ne fie frică, să nu ne fie rușine, auzim susurând. Tu mă mângâi intens și-mi șoptești febril, îmi șoptești neîncetat: „Știu o cale de ieșire din lume. Știu o cale de ieșire din lume. Asta e calea. Asta e calea ca să scăpăm de aici. Vrei? Vrei?”

Încep să vibrez puternic când te aud. Ceva cumplit mă înspăimântă în cuvintele tale. Mi-e teribil de teamă, carnea mă doare. Printre săruturi și mângâieri, îți răspund înfrigurată: „Ce piele catifelată! Ce coapse frumoase, puternice! Ce bine e aici, lângă tine, cu tine! Care înafară, care dincolo?”. Tu mă mângâi, mă iubești, și-mi șoptești neîncetat: „Vrei, vrei să trecem dincolo? Vrei să scăpăm?”

Tremurând ca o coardă muzicală înainte de rupere, sunt pe punctul să-mi pierd cunoștința, mi se întunecă mintea, mi se pare că mor. Cu ultimele puteri, îți șoptesc: „Măcar să ne vadă și mama! Trebuie să ne vadă și mama!”.

Calm, precis, copleșindu-mă, tu îmi murmuri în căușul urechii: „Stai liniștită, nu suntem singuri”. Și pe lângă patul nostru alb și îngust, din care lent și precis alunecăm în neant, prin fereastra întredeschisă, intră un adolescent subțire și blond, îmbrăcat în ceva lung și alb. Vine zâmbind lângă noi și, încurajator, ne privește.

Apoi ne aruncă, ca pe o mică bijuterie de aur, în univers.

Flamenco

(din volumul *Probleme personale*, București: Cartea Românească, 2009)

printre picături mă aleg și eu cu ceva, nu spun că ar fi
mult,

nici puțin.

dar rudele de sânge sunt handicapate. de la ele am
moștenit

instinctul, sigur, al revoltei,

deși m-am răzvrătit împotriva lui din punct de vedere
rațional.

ceea ce scriu acum este dedicat rudelor mele de sânge.

în special mama m-a împins de la spate să nu accept
decât

scrisul dus până la capăt; adică ori să scriu, ori să nu
scriu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

când ajungeam la mal, se surpa malul.

mama zicea un fuck-you cu spume la gură și mă
smulgea dintre

trestiile bătute de vânt.

când ajungeam la celălalt mal, se surpa malul,

mama zicea un fuck-you cu sângele țâșnindu-i din nas
și din gură

și mă târa înspre trestiile bătute de vânt.

probabil, voia să mai sug lapte din ăla gros, de-al ei,
de la sânul

stâng. știa că nu mai sunt bună de nimic decât să-i sug
ei laptele.

asta înseamnă să fii handicapat; să nu fii bun de
nimic, să fii

un parazit, o putoare, o lepră.

de fapt, dacă mă gândesc mai bine, punându-l și pe
tatăl meu în joc,

orgolios și leneș, arunc la naiba hărnicia suprealismului,
a onirismului și a altor isme, ce au, ca unic simptom,
faptul că au
urmat dadadismului
și au încercat, sărmanele isme-ne, cu parfum decadent
de hipo-spermă,
să recupereze ceea ce el, dintâiul, Divinul,
a negat cu bună știință.
a negat și apoi a murit.
la fel și poezia: un fel de politică formală a puterii
poeziei
de a o rupe cu poezia.
poate vine un matematician.
poate orizontul îndepărtat și solitar.
poate o pasăre stabilă, pe cerul rece ca gheața,
cu aripile întinse.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Hoții de mâncare

(fragment de roman)

O dată ce-a părăsit casa presupusului tată, Petra își simte creierul eliberat de toată povara cuvintelor adunate în ani, ca într-o centrifugă în mișcare. Nu știe dacă mai era necesară această întrevedere târzie și nici la ce va duce o posibilă recunoaștere a paternității, după o lașitate care a durat trei decenii. Fumul țigării cu marijuana, pe care a aprins-o cu mâini tremurânde, urcă în aer și se pierde diafan, spre cerul palid. Durerea de cap a devenit insuportabilă și doar un analgezic ar mai putea s-o potolească...

Privește în jurul ei, trăgând fără încetare din țigară. Oamenii i se par fluturi care zboară foarte jos, deasupra pământului. Toți au aripi pe care le desfac pentru a putea lua cât mai exact direcția dorită. Bucureștiul, indiferent de anotimp, se urâțește aiudoma unui chip îmbătrânit, pe la orele prânzului. Oamenii-fluturi devin atunci fundalul unui tablou ce pare neterminat, început în grabă și lăsat baltă de-un pictor plictisit. Petra își simte limba umflată de la fumul de marijuana și are senzația că cineva o urmărește cu intenția de-a o agresa fizic. A și început să simtă „loviturile”. Se ferește de ele, lăsându-se pe vine, ținând capul într-o parte sau construindu-și, ca la box, o gardă, cu mâinile. Își revine. Nu, totuși e prea mult. Fluturii aștia dezgustători vor face cerc în jurul meu! Cum voi scăpa? Spunându-le că până la 31 de ani n-am avut tată? Or să râdă în hohote. Este momentul ei de luciditate vinovată. Aruncă mucul de țigară pe trotuar, îl strivește cu piciorul, și se postează în fața unei vitrine cu rochiu de seară, privind minute în șir cum se reflectă strada și oamenii în luciul ei, ca pe un patinoar în plină mișcare.

În ziua în care am împlinit 25 de ani, eram încă fecioară. Nu mă culcasem cu niciun bărbat, fiindcă nu mă interesase până atunci niciunul; stăteam tot timpul cu nasul în cărți absorbită de lectură, împătimită de toată literatura bună a lumii care-mi era furnizată de librăria cea mai la modă din centrul orașului. Când nu aveam bani

să-mi cumpăr cărți, coboram la demisol-ul magazinului Mall, intram în raionul de carte și de aparatură electronică, mă afluam într-un fotoliu din piele maron, confortabil, după ce-mi alegeam o carte și citeam ore în șir până când foamea, setea sau nevoia de-a urina mă goneau din acel spațiu de lectură, în care mă simțeam atât de bine. Împlineam 25 de ani și nu trăisem nicio poveste de dragoste din cele pe care le citisem în cărți, dimpotrivă, părea că atât dramele sentimentale din lecturi, cât și nefericirile sentimentale ale tinerilor din preajma mea erau exemple suficiente ca să mă facă să fiu foarte... prudentă. În ziua când am împlinit 25 de ani (era sâmbătă, 8 septembrie), m-am trezit de dimineață cu dorința de-a-mi face cadou o lectură de câteva ore și coborâsem, nici nu se putea mai nimerit, pe la ora zece și jumătate dimineața, în demisolul de la Mall. Citeam de câteva ore bune Umbra vântului, a lui Carlos Ruiz Zafon, pe care o descoperisem pe rafturile cu beletristică, la litera Z, în timp ce căutam cu înfrigurare o carte care să mă facă să uit de povara celor 25 de ani pe care-i împlineam. Ajunsesem de-acum la pagina 129. Văzusem cu câteva zile în urmă Umbra vântului, editată de celebra „Polirrom”, în mâinile unei femei tinere în metrou, și mă impresionase felul în care citea, și faptul că era total absorbită de lectură. Am reținut titlul cărții și m-a uimit înstrăinarea femeii în acea vânzoleală gregară și faptul că până la coborâre nu și-a dezlipit nici măcar o secundă privirea de pe paginile cărții. „Sala de lectură” de la Mall, mi-a dat o binevenită ocazie ca să mă aflu în paginile acestei splendide cărți. Citeam concentrată și toată rumoarea din jur îmi era atât de străină în acele momente, cum străin îmi era spre exemplu, continentul african. Mă simțeam bine acolo, în demisolul marelui magazin, mă simțeam ocrotită, și aveam sentimentul că nimeni nu mă observă, ceea ce-mi dădea o stare de bine. Citeam de câteva ore bune, timpul trecuse pe nesimțite, și picioarele îmi amortiseră. Împlineam 25 de ani și, iată, îmi spuneam, sunt singură și citesc un roman celebru, într-un spațiu străin pe care-l simt totuși solidar cu mine. La vârsta asta, ar trebui probabil să-mi exhib femininitatea în vreun club de noapte, să am invitați, să fac dragoste... Întorceam pagină după pagină, înaintând în acțiunea cărții cu o teribilă

voluptate și, probabil, n-aș fi simțit curgerea timpului, dacă nu mi-aș fi simțit picioarele amorțite. O amorțeală dureroasă, din care încercam să scap extrăgându-mă cu greu din fotoliul de piele. Am închis cartea, îndreptându-mă încet, spre raftul în care trebuia să o așez la loc. A doua zi îmi promiseseam să revin pentru a citi mai departe. Îi mulțumeam în gând femeii din metrou. Cine știe, în tumultul aparițiilor editoriale mi-ar fi scăpat poate titlul ăsta, dar așa... Picioarele au început încet, încet să se dezmoștească și mă îndreptam acum spre culoarul care ducea la toaletă. Aveam să ies în curând în aerul răcoros al serii de 8 septembrie și asta îmi dădea un sentiment de bucurie. Pușinii oameni care mai flanau de colo-colo prin magazin, căutând să-și ocupe timpul până la închidere, erau din categoria celor care speră în ultimul ceas să dea o lovitură shopping-ului, achiziționând cel mai bun, cel mai frumos și cel mai util produs, cu câteva minute înainte de închidere. Am ajuns pe culoarul care ducea spre toaletă, dar, am simțit mergând destul de crispat din cauza micilor înțepături din picioare, că în spatele meu se petrece un lucru neobișnuit, teribil. Am uitat să spun că, pentru a ajunge la toaletă, trebuia străbătut un culoar lung și pustiu la acea oră. Înaintam cum am spus, cu senzația că undeva, foarte aproape de mine, se întâmplă ceva, nedefinit, deși în momentul respectiv eram singura ființă care străbătea „artera” ce lega magazinul de toaletă. De frică, n-am îndrăznit să întorc privirea și am mers mai departe, îngânând un cunoscut cântec tirolez ale cărui note vioaie, mă scoteau adesea din angoasele și panica de moment, dar degeaba, cu cât mă apropiam de capătul culoarului, senzația că un clește uriaș se pregătește să-mi strângă trupul din clipă în clipă, persista. Undeva, dincolo de ușile masive, de fier, care dădeau probabil într-un depozit al magazinului, s-a auzit zgomotul sec al unui obiect metalic, căzut pe ciment. Când terminasem pasajul muzical și mă grăbeam să-l reiau, am simțit o răsuflare ca o arsură fierbinte în ceafă. Am împins fulgerător ușa batantă a toaletei pe care era imprimată o siluetă feminină și am intrat. Un punct de lumină alb, orbitor, se înfipsea ca o așchie în ochii mei. Am apucat să văd o mână ce se apropie foarte mult de mine, ținând strâns un obiect ce semăna cu o

lanternă. Luminile toaletei s-au stins una câte una...Doar lanterna baleia deasupra capului meu și lentila ei luminoasă părea, în beznă, semnalul disperat al unui naufragiat. M-am prăbușit sub greutatea unui trup și am simțit, înainte de a-mi pierde cunoștința, că o mână a intrat direct sub pielea mea, căutând ceva ce nu înțelegem.

– Și când te gândești, că 8 septembrie este chiar ziua de naștere a domnișoarei... În ce lume trăim domnule, spune bărbatul în halat alb, după care trece la diagnostice care încep numai cu poli sau cu leziuni. Însiră polițistului o listă de tratamente lungi, chinuitoare și costisitoare pentru „sistemul sanitar”. Polițistul nu scoate nici un cuvânt. Stă nemișcat, cu un picior sprijinit pe marginea patului în care zac. Pe genunchi, a așezat un caiet cu scoarțe bleumarin, în care scrie conștiincios oprindu-se atunci când glasul medicului se oprește și el. Din când în când, îi aruncă o privire lui Miriam, mai mult curioasă decât interesată. Geamătul vecinei de pat îmi stârnește și mie dureri îngrozitoare. Mă doare carnea, mă doare întregul trup, capul, maxilarele și, undeva, în zona inghinală simt un fel de mângâiere care mă strânge.

„Victimele agresiunii sexuale rămân cu tare pentru toată viața, indiferent la ce vârstă are loc această cumplită experiență, îl aude Miriam spunând pe bărbatul îmbrăcat în halatul alb, apretat. Simte nevoia să se miște, dar firul care leagă punga cu lichid de brațul ei nu este îndeajuns de lung ca să-i permită și, oricum, picioarele pline de hematoame și contuzii o dor, la fiecare încercare de a-și schimba poziția.

„Niște nenorociți”, răspunde polițistul. „Ar trebui castrați. Cei mai mulți ies din pușcărie și atacă din nou, ba pot chiar și omori...”

Brusc, îmi vine în minte ca pe un ecran uriaș, culoarul care nu se mai sfârșea, pe care-l străbăteam cu sentimentul că fiecare pas este ultimul... Medicul mă cercetează atent aplecându-se asupra mea, de parcă ar vrea să se asigure că mai trăiesc. Îi zâmbesc cu un efort care mă costă o durere vie, a pomeților. Polițistul vâă pixul în buzunarul bluzonului fumuriu și închide caietul cu scoarțe bleumarin în care a scris. Nu știu cât va trebui să zac în patul ăsta de spital (îmi

spun cu teamă), hrănită cu perfuzii și vizitată de colegi de redacție, care mă privesc cu milă... „Așadar, în afară de ochii ieșiți din orbite pe care i-ai zărit câteva clipe când a mutat lanterna dintr-o mână într-alta, altceva, altceva concret, ieșit din comun, nu poți să ne spui despre el.” „Ar mai fi ceva.... Din geanta mea nu lipsesc banii pe care-i aveam pregătiți pentru ziua mea, ca să-mi cumpăr un pulover alb de angora, pe care mi-l doream de ceva timp, (mă răzgândisem însă și plecasem glonț spre Mall ca să citesc), ci toate produsele de mâncare ambalate, proviziile mele pentru câteva zile, pe care le cumpărasem chiar de la etajul întâi, din complexul alimentar.” De efort, simt gura încheștată și medicul îmi face semn să nu mai vorbesc. Rămân singură și cad într-un somn adânc. Ca prin vis, simt un miros dulce-amărui de flori de toamnă. Sunt florile pe care mi le-au adus colegii, îmi spun tot în vis.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cuprins

Lămurire	5
Ioana Nicolaie: <i>Vârsta literaturii de azi e una a asumării totale</i>	13
Rodica Braga: <i>A fi bărbat și a fi femeie, iată două moduri total diferite de a fiuța</i>	22
Ruxandra Cesereanu: <i>Scriturile au răbdat prea multă vreme aceste centuri de castitate, așteptându-și bărbații să se întorcă acasă</i>	38
Dora Pavel: <i>Văd în bărbat exclusiv instrumentul bun doar pentru a mă împlini fizic și pentru a mă ajuta să procreez</i>	49
Doina Ioanid: <i>Dacă n-aș fi fost poetă, m-aș fi ocupat doar cu trăitul</i>	57
Gabriela Melinescu: <i>Conceptul de „poezie feminină” este invenția discriminatorie a bărbaților</i>	64
Mariana Codruț: <i>O confruntare cu mine însămi, cu propria mea viață, cu propriile drame și dileme</i>	70
Ana Maria Sandu: <i>Nu cred că literatura te poate învăța ce să simți</i>	77
Simona Popescu: <i>Voci de fete, băieți și alți figuranți, / vocile tale de jouvanceau și jouvancelle</i>	85
Letiția Ilea: <i>Mă simt limitată biologic pentru că sunt om, nu pentru că sunt femeie</i>	100
Elena Pasima: <i>Creația mea practică un gen alternativ</i>	103
Magda Cârnelci: <i>Post-modernitatea și post-post-modernitatea vor feminiza umanitatea întreaga</i>	106
Angela Marinescu: <i>Posibilitatea de a te arunca și pe tine în ring</i>	121
Iolanda Malamen: <i>Nu te naști sufragetă, ci devii, când intri în panică, înfricoșată de propriul sex</i>	122
Camera de creație	125
Fața de masă (Ioana Nicolaie).....	127
Adagio (Rodica Braga).....	130
Tricephalos (Ruxandra Cesereanu).....	135
Agata murind (Dora Pavel).....	140
Poeme de trecere (Doina Ioanid).....	146
Prietenul arhanghelului (Gabriela Melinescu).....	149
Vizita (Mariana Codruț).....	159
Fata din casa vagon (Ana Maria Sandu).....	169
Lucrări în verde (Simona Popescu).....	173
Șapte cântece pentru altădată (Letiția Ilea).....	183
Traité des vraies et des fausses idées (Elena Pasima).....	187
O imagine licențioasă în cosmos (Magda Cârnelci).....	190
Flamenco (Angela Marinescu).....	196
Hoji de mâncare (Iolanda Malamen).....	198

În lecturile noastre abuzăm de termenii
feminității: vorbim despre „literatură feminină”,
„scris feminin”, „teme feminine”. Câtă acoperire au
astăzi aceste constructe? Și, presupunând că scrisul
nu este niciodată asexuat, ce le deosebește pe
scriitoare de scriitori? Încap mai multă natură în
definiția scriitoarei decât în definiția scriitorului?

Pe aceste teme propuse de Mihaela Ursa au
taifăsuț Ioana Nicolaie, Rodica Braga,
Ruxandra Cesereanu, Dora Pavel, Dolina Ioanid,
Gabriela Melinescu, Mariana Codruț,
Ana Maria Sandu, Simona Popescu, Letiția Ilea,
Elena Pasima, Magda Cârnecki, Angela Marinescu și
Iolanda Malamen.

ISBN 978-973-726-460-2

PARALITERARIA